

Dr. KOSZTOLÁNYI ISTVÁN.



IGY



SZERETETT



AZ
ISTEN



-MARTON-

KORDA·R·T.

KIADÁSA

IGY SZERETETT AZ ISTEN . . .

ISTEN LEVELEI AZ EMBEREKHEZ

BEVEZETÉSÜL AZ ÚJSZÖVETSÉGI OKTATÓKÖNYVEK ÉS A
JELENÉSEK KÖNYVÉNEK OLVASÁSÁHOZ

IRTA:
KOSZTOLÁNYI ISTVÁN
A REGNUM MARIANUM TAGJA

II. KÖTET

A TÉRKÉPEKET RAJZOLTA KOSZTOLÁNYI ÁRPÁD

K O R D A R. T. K I A D Á S A, B U D A P E S T

Nihil obstat. Dr. Colomannus Tóth censor dioecesanus. Nr. 446/1946. Imprimatur.
Strigoni, die 5. Martii 1946. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

F. k.: Varga E. — Korda-nyomda, Bp., VIII., Csepregy-u. 2. (Fel.: Schaff Á.)

ELŐSZÓ

Ez a kötet szerves folytatása az I. kötetnek annak ellenére, hogy anyaga már nem iskolai anyag. Az Apostolok levelei és a Jelenések könyve az iskolákban csupán megemlítésre kerül, mert a bibliai történetekkel kimerül az az iskolai anyag, amely a Szentírással foglalkozik. Pedig, aki a bibliai történetekkel már megismerkedett, az méltán kutat a Szentírás többi könyve között és keresi azokat a gondolatokat, eszméket, melyek az Istentől származnak és a katolikus hit alapjait képezik. Ezek pedig az apostoli, főképp a szentpáli levelekben vannak lefektetve. Ismeretük nem lehet közömbös senki előtt, aki a keresztény nevet viseli. Ezért kellett a bibliai történeteken túl is foglalkozni a Szentírással, hogy jobban megismerhessük Isten irántunk való szeretetét. Az Úr Jézus életében nem zárta le a kinyilatkoztatást, az még folytatódott az apostolok életében egészen Szent János haláláig. Ez a része a kinyilatkoztatásnak is hozzátartozik az üdvrendszershez, ez a része a kinyilatkoztatásnak sem hanyagolható el. Meg kell ezzel is ismerkednie a katolikus embernek, mert ez is Isten szava. Mivel a Szentírás magában nehezen érthető, ezért szükségesnek látszott, hogy a bibliai történeteken kívül az újszövetségi Szentírásnak ez a része is feldolgozásra kerüljön és tárgyi ismereteket nyújtva elősegítse és megkönnyítse a levelek és a Jelenések könyvének megértését. A feldolgozásnak a menete teljesen azonos az eddig követett módszerünkkel. Először akartuk adni mindig az Isten szavát, ezért csak utána következnek az emberi megjegyzések, melyek kellő megvilágításba helyezik azt, hogy amennyire lehet, maradék nélkül megérthessük. Ennek a módszernek a következménye, hogy nem adtuk az egész szentírási szöveget, hanem annak csak egyes, mégpedig első-

sorban a liturgiában előforduló részeit. Az egyes részek közt azonban mindig igyekeztünk megtartani az összefüggést, hogy teljes képünk legyen az egyes szentírási könyvekről.

Feldolgozásra került ebben a könyvben 21 levél, mégpedig Szent Pál 14 levele és a 7 katolikus levél, valamint az újszövetség egyetlen prófétai könyve, a Jelenések könyve. Ennek a 22 könyvnek a terjedelme 3168 vers, melyből szószerint feldolgoztunk 1813 verset. (Részletezve: Szent Pál levelei 2332 verséből 1243-at, a katolikus levelek 431 verséből 314-et, a Jelenések könyve 405 verséből 256 verset.)

A könyv összeállításában mindig az a szempont vezetett, hogy minél közelebb hozzuk Isten igéjét az emberhez és abból minél nagyobb lelki hasznot meríthessünk, mert a Szentírás olvasásának ez a főcélja.

A képeket a szövegben a zárójelben tett szám (1) jelzi.

Köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, akik a könyv összeállításában segítségünkre voltak munkájukkal, szívességgükkel.

A jó Isten áldását kérjük a könyv olvasóira, hogy a Szentírást kezükben tartva, minél jobban megismerhessék abból Istennek irántunk való szeretetét.

Budapest, 1948 Szűz Mária Látogatásának napján.

1. BEVEZETÉS

AZ OKTATÓ KÖNYVEK. Az újszövetségi könyvek második csoportjába tartoznak az oktatókönyvek. Az újszövetség oktatókönyvei mind levél formájában vannak megírva. Ezeket a könyveket két csoportra oszthatjuk: Szent Pál leveleire és a Katolikus levelekre. Szent Pálnak tizennégy levele van a Szentírásban, míg a katolikus levelek közt hetet találunk, úgyhogy összesen 21 könyv, illetőleg levél tartozik az újszövetségi oktató könyvek közé.

SZENT PÁL LEVELEI. Mivel az oktató könyvek két-harmada Szent Páltól származik, azért bevezetőben Szent Pál leveleiről kell általában beszélnünk. A leveleket a Szentírás a következő sorrendben hozza: Rómaiakhoz írt levél, Korintusiakhoz írt I. és II. levél, Galatákhoz írt levél, Efezusiakhoz írt levél, Filippiekhez írt levél, Kolosszeiekhez írt levél, Tesszalonikaiakhoz írt I. és II. levél, Timóteushoz írt I. és II. levél, Títushoz írt levél, Filemonhoz írt levél és Zsidókhoz írt levél.

Ez a sorrend nem időrendi sorrend. Szent Jeromos, Szent Ágoston ezt a sorrendet használják. Előttük más sorrendben is szokták felsorolni a leveleket, míg az 5. századtól kezdve kizárólag a *mai sorrendet* használták a latin Egyházban és ezt a sorrendet szentesítette a trienti zsinat is (Sess. IV. 1546. ápr. 8.). Ebben a sorrendben az egyházakhoz írt levelek megelőzik a személyekhez írtakat, a fontosabbak a kevésbbé fontosakat, és a személyi méltóság is szerepet kapott. A Zsidókhoz írt levél pedig azért került az utolsó helyre, mivel legutoljára került be nyugaton a kánonba.

Ha az *időrendi sorrendet* akarjuk összeállítani, az a legnagyobb valószínűség szerint a következőképen alakul.

A második apostoli útról írta az Apostol a két Tesszaloniki levelet. Ezeknek a témája a paruzia, Krisztus második eljövetele (Epistolae Eschatologicae). A levelek a prédikáció, az evangélium-hirdetés jellegét viselik magukon.

A harmadik apostoli úton keletkeztek az I. és II. Korintusi-levél, a Galátákhöz és a Rómaiakhoz írt levelek. Ezeknek tárgyük a megváltás. (Epistolae Soteriologicae.) Ezeket a leveleket nevezik „nagy leveleknek”, egyrészt a bennük tárgyaltak miatt, másrészt terjedelmük miatt is. Hangjuk vitatkozó hang. Ennek a két útnak a leveleit a szó szoros értelmében missziós leveleknek lehet nevezni, mivel a misszionárius Szent Pál küldi missziója idején a különböző missziós állomásokon élő keresztényeknek.

Az első római fogságból írta Szent Pál Efezusi, a Kolosszei, a Filemon és a Filippi leveleket (Epistolae Captivitatis). Tárgyük Jézus Krisztus (Epistolae Christologicae); dogmatikus leveleknek is nevezik a feldolgozás módja miatt.

Valószínűleg az első római fogság utáni a Zsidókhöz írt levél, melyben Krisztus papságáról tárgyal. szintén dogmatikus a feldolgozása.

Az első római fogság után írta az Apostol az I. Timóteus és a Titushoz írt levelet.

A második római fogságban pedig az utolsó levelet, a II. Timóteushoz címzettet írta. E három utóbbi levélnek a témája az Egyház szervezése (Epistolae Organizatoriae), vagy mivel lelkipásztori útmutatásokat adnak, Pásztorleveleknek (Epistolae Pastorales) is nevezik.

Könyvünkben ezt az időrendbeli sorrendet követjük.

Az *írás helye* szerint is feloszthatjuk a leveleket. Ázsiából, Efezusból írta a III. úton az I. Korintusi levelet.

Európából, Görögországból a II. Korintusi levelet és a Galátákhöz címzettet (Macedónia III. út); I. Timóteus és Titus-levelet szintén Macedóniából az első római fogság után. Achajából, Korintusból I. és II. Tesszaloniki levelet (II. úton); a Római-levelet pedig a III. úton. Összesen hét levelet írt a Balkán-félszigetről.

Itáliából származik hat levél, ismeretlen helyről a Zsidó-levél. Rómából pedig a Galatákhoz, Filemonhoz, Efezusiakhoz és Filippiekhez (I. fogságban). II. Timóteust pedig a második fogságból.

Ha a *címzetteket* nézzük, akkor Ázsia számára hét levelet (Efezusi, Kolosszei, Galaták, I. és II. Timóteus, Filemon és Zsidókhoz), Európa számára pedig szintén hét levelet (I. és II. Tesszalonikai, Filippi, I. és II. Korintusi, Római és Titus) írt.

A LEVELEK SZÁMA. Az Egyház Szent Pálnak 14 levélét őrizte meg. A kérdés az, vajon volt-e több levele Szent Pálnak. Feltételezhető, hogy az Apostol az általa alapított egyházakkal szoros összeköttetésben maradt és így írásbeli kapcsolatot tartott velük. Azonban a Szentírásban megőrzött leveleken kívül nem ismerünk Szent Páltól származó levelet. Legfeljebb az egyes levelekben található megjegyzésekből következtethetünk, hogy az Apostol írt még másokat is. Így biztosra vehető, hogy a korintusi egyháznak az I. Kor. levél előtt írt már (I Kor. 5, 9—11.), de ez a levél elveszett. Az I. és II. Kor. közt esetleg írhatott szintén egy levelet (Epistola intermedia), azonban ennek a létezését igen sokan kétségbe vonják. A filippiekhez is írt egy vagy több levelet (Filip. 3, 1.), úgyszintén írhatott még Tesszalonikába (II Tessz. 3, 17.), Laodiceába (Kol. 4, 16.) küldött levél azonban minden bizonyosság szerint azonos lesz az Efezusi levéllel.

SUGALMAZOTTSÁG. Mind a tizennégy levél *sugal-mazott*. Ezt a trienti zsinat kimondta (IV. Sessio 1546. ápr. 8.) és így hittétel. Csupán a Zsidókhoz írt levéllel szemben merültek fel nehézségek a római és az afrikai egyházban és azért ez ott a deuterokanonikus könyvek közt volt. A levelek az egyes egyházakhoz száltak és ezek a levelet lemásolva, a hitelességet bizonyítva küldték át a szomszédos egyházaknak, sokszor az Apostol parancsára (Kol. 4, 16.), és így összegyűjtve a leveleket alakult ki a *szentpáli leveleknek a gyűjteménye* (Corpus Paulinum). Természetes, hogy a fontosabb levelek után nagyobb érdeklődés mutatkozott, mint a kisebbek után, de azért

minden egyház igyekezett magának megszerezni az Apostol összes levelét. Ilyen gyűjteményt már feltételez Szent Péter apostol is (II Pét. 3, 16.). Az apostoli atyák pedig már a gyűjteményt a maga teljes egészében ismerték, de hogy a gyűjtemény mikor keletkezett, azt nem tudjuk megállapítani.

Ezzel kapcsolatban felvetődik az a kérdés, hogy az elveszett levelek sugalmazottak voltak-e vagy sem. Elméletileg nincs kizárva a lehetősége annak, hogy sugalmazottak voltak, azonban ezt gyakorlatilag nem tudjuk megállapítani, sőt nehezen hihető el, hogy az Egyház őrizetére átadott sugalmazott könyv elveszett volna.

HITELESSÉG. A hitelesség kérdését függetlenül lehet tárgyalni a sugalmazottságtól, mert *a levelek a szerzőre való tekintet nélkül sugalmazottak.* A hitelesség azt akarja megállapítani, hogy *a levelek Szent Páltól származnak.* Szent Pál 13 levelét az egész Egyház neki tulajdonította, míg a zsidókhoz írtat illetőleg nem volt egységesen kialakult vélemény. Az Egyháznak legalább is az 5. századtól kezdve kialakult felfogása mind a 14 levelet Szent Pálnak tulajdonította. Ez ugyan nem hittétel, de vallásos hittel kötelesek vagyunk elfogadni.

A *protestánsok* kezdetben a Zsidókhoz írt levél kivételével mind a 13 levél szerzőjének Szent Pált tartották. De a 18. és 19. század racionalista felfogását magukévá téve egymás után vetették el a levelek szentpáli eredetét. Itt főképp a tübingiai iskola (F. C. Bauer: Paulus 1845.) és a szélsőséges racionalisták (Br. Bauer és a hollandi iskola) még a nagy levelek hitelességét is elvetették. De ma a helyzet általában itt is javult, amennyiben nagyon közelednek már a hagyományos felfogáshoz és csupán a Pásztor-levelekkel és a Zsidókhoz írt levéllel szemben támasztanak nehézséget. A konzervatív protestánsok a Zsidó-levél kivételével elismerik a levelek szentpáli eredetét.

A LEVELEK NYELVE. A leveleket Szent Pál *görög* nyelven írta, mégpedig az akkor beszélt, használt nyelven, a koinén, melyet csak az újabb időkben ismertünk

meg jobban a papíruszok révén. Természetes, hogy nyomot hagyott nyelvén a Hetvenesek (Septuaginta) nyelve is. Nincs annak alapja, hogy a Zsidó-levelet arámul és a Római-levelet latinul írta volna.

A LEVELEK STILUSA. Szent Pál a görög nyelvet jól ismeri, irodalmi műveltsége van, stílusa egyéni, mely magán hordja szerzőjének minden tulajdonságát. Nem törekszik arra, hogy stílusa elegáns legyen (II Kor. 11, 6.), mindig az lebeg szeme előtt, hogy nagy gondolatait, súlyos mondanivalóit a legalkalmasabb szavakkal fejezze ki. Szókincse egy filológus szerint 2478 szóra terjed ki, mely közül 816 szó fordul elő a többi újszövetségi könyvben. Írásmodora mindig élénk, kérdések, ellentétek, felsorolások tarkítják. Gondolatai bőven ömlenek szívéből, amiért sokszor szabálytalannak, csiszolatlanak is látszik a klasszikusok mellett. Különösképp szereti a hüperbatont (nyelvtanilag összefüggő szavak felcserélése jóhangzás vagy szónoki fordulat kedvéért), az ellipszist (felizgatott, heves beszédben egyes mellékes, de könnyen odaérthető szavak elhagyása), az anakolutont (a mondat szerkezetének megváltoztatása a mondat közepén az új gondolat áradása következtében; a mondat két része nem függ össze egymással) és a parentézist (közbevetett mondat). Erre például szolgálhat a Római-levél bevezetése 1, 1—7:

a) Pál, Jézus Krisztus szolgája, megbízott apostol, kiválasztva az Isten evangéliumára,

b) **amelyet Isten prófétái által a Szentiratokban előre megígért Fiáról,**

c) AKI TEST SZERINT DÁVID NEMZETSÉGÉBŐL SZÜLETETT, AKI ISTEN FIÁNAK RENDELTETETT HATALOMBAN A SZENTSÉG LELKE SZERINT A HALOTTAIBÓL VALÓ FELTÁMADÁS ÁLTAL,

b) **a mi Urunk Jézus Krisztusról:**

d) *aki által kaptuk a kegyelmet és az apostolságot, hogy az ő nevéért a hittel szemben engedelmességre készteünk minden nemzetet,*

e) akinek sorában ott vagytok, Jézus Krisztus megbízottjai:

a) mindazoknak, akik Rómában vannak, Isten szereteteinek, meghívott szenteknek, kegyelmet és békét adjon nektek az Isten a mi Atyánk és a mi Urunk Jézus Krisztus.

A LEVELEK FAJA. Magyarban nehéz a litterae és az epistola szóval jelzett kétféle levelet kifejezni, mivel nincs szavunk e két szó számára, mint a latin nyelvnek. A litterae meghatározott személynek vagy közületnek szól és a levélíró mindig a címzettet tartja szeme előtt. A levélnek primitív jellege van, amelyben az író beszélget a címzettel. Konkrét körülményeire hivatkozik, nem tárgyal mindent kifejezetten, mert a tudottakat feltételezi. Vele szemben van az *epistola*, mely a nyilvánosságot tartja szeme előtt. Nem meghatározott személynek vagy közösségnek szól, jöllehet a levélformát használja. Ez kifejezetten irodalmi műfaj. Szent Pál levelei határozott gyülekezethez, személyhez szólnak. Sok bennük a hivatkozás, van címzésük, üdvözlötet küld egyes személyeknek. Tehát valóságos leveleknek és nem irodalmi műfajnak kell azokat tekintenünk. Azonban a leveleknek van bizonyos nyilvános jellegük is, amire többször is történik hivatkozás. (Filem. 2; II Tim. 4, 22; Tit. 3, 15; Kol. 4, 16; I Kor. 1, 2; II Kor. 1, 1.) Végeredményben valódi leveleknek s nem irodalmi műfajnak kell a leveleket tartanunk, melyek mindig meghatározott címzetteknek szólnak, bár a közösséget is figyelembe veszik.

A SZENTIRÁS HASZNÁLATA. Szent Pál a Szentírást nagyon jól ismeri, kifejezései tele vannak szentírási képekkel és ezért át meg át van szöve írása szentírási idézetekkel. Általában véve a Hetvenesek szerint idéz, de ismeri a héber Szentírást is. A Szentírást három értelemben használja. 1. Ismeri a betűszerinti értelmezést. (Róm. 3, 9—20.) 2. Használja a Szentírást tipikus és misztikus értelmezésben is, vagyis nem az eredeti jelentésben használja a szavakat, ami által a Szentírásnak kettős értelme-

zése van, saját és a szerzőtől használt értelem. (Róm. 5, 12—19; I Kor. 15, 22.) 3. Használja a Szentírás szavait alkalmazott (accomodatus) értelemben, amikor a Szentírás szavaival saját gondolatát fejezi ki a szerző szándéka ellenére. (Róm. 10, 6—8.)

SZENT PÁL FORRÁSAI. Szent Pál mondanivalóját elsősorban az Úr Jézustól kapott kinyilatkoztatásból meríti. (Gal. 1, 1., 11; I Kor. 7, 10., 11., 23.) Ezt a kinyilatkoztatást főképp a damaszkuszi elményben kapta, bár ezután is részesült kinyilatkoztatásban. (II Kor. 12, 1.) Sokat tud meg apostoltársaitól és Jézus életének szemtanútól is. Az ószövetségből tanultak sem maradnak hatás nélkül tanításában, főképp azok, melyek az erkölcstanra, az Istenre és tulajdonságaira vonatkoznak. Nagy hatással vannak rá Gamáliel lábainál eltöltött évek (3—4 év). Itt ismerkedik meg a zsidó liturgiával, a magánjogot szabályozó törvényekkel és a zsidó hagyományokkal (Hágadá). Innét származik az Apostol előadásmódja, bizonyítási módszere. A görög-római világból pedig főképp a sztoikus filozófiából az egyes bölcséleti kifejezéseket és fogalmakat veszi. Ismeri ennek a világnak az emberét minden hibájával és erényével együtt. Végül sokat merít saját elmélkedéséből és tapasztalatából.

A LEVELEK KÜLSŐ SZERKEZETE. Szent Pál levelei három részre oszlanak. Van bevezetésük (prologus), mely tartalmazza az író és társai nevét, a címzetek nevét és a kegyelem-kérést számukra. Utána következik a levél tulajdonképeni tárgya (corpus), ahol kifejti mondanivalóját. Ez legtöbbször két részre oszlik: dogmatikus vagy apologetikus és morális részre. A levelet a *befejezés* rekeszti be, melyben üdvözetek, áldás, esetleg aláírás van.

Szent Pál leveleinek külső alakjában, szerkezetében a korabeli levelezési módot követte. Nem ugyan a klaszikus levelezési módot, hanem a mindennapi élet levelezési módját, amint ezt az újabban előkerült papíruszok bizonyítják. A bevezetésben azonban a profán *chairein* (üdvözet) helyett a külsőleg hasonló, de tartalomban különböző *charisz* (kegyelem) és *eiréné* (béke) áll. A befe-

jezésben pedig az errószthai (élj jól) helyett áldáskívánás van.

Két levelet közlünk, hogy a külső hasonlóságra rámutassunk. Az elsőt egy asszony írta férjének, aki eltávozott tőle, hogy szolgálatot végezzen a memfiszi Szerapeumban. Ez Kr. e. 172-ből való.

Iziás testvérének üdvöletet. Ha jól vagy és más dolgaid kívánságod szerint történnek, akkor ezek az istenekhez való állandó imáim szerint történnek. Én magam is jó egészségben vagyok és így van a fiú is; és otthon mind állandóan megemlékeznek rólad. Mikor megkaptam leveledet, melyet Horustól küldöttél, melyben megírtad, hogy a memfiszi Szerapeum szentélyében vagy, rögtön hálát adtam az isteneknek, hogy jó egészségben vagy . . .

E levél egyes részei, az istenekhez való imádkozás, a hálaadás hasonlóságot mutatnak fel az I Kor. 1, 4; Filip. 1, 3, 9; Kol. 1, 3; Filem. 4; I Tessz. 1, 2; 3, 9; II Tessz. 1, 3, 11. helyekkel.

A következő levél, melyet feleségének írt a férj, az üdvözetek sokasága miatt hasonlít a Római-levélhez (16, 3—16.).

Ammonios nővérének, Technuminak sok üdvöletet. Mindenekelőtt imádkozom, hogy jó egészségben légy és mindennap istentiszteletet mutatok be érted. Szívemből üdvözlöm legjobb kicsi fiamat, Leót . . . Ne hanyagold el fiamat. Üdvözlöm Szenchriszt és üdvözlöm anyádat. Hasonlóképp üdvözlöm Pachnumit és az ifjabb Pachnumit. Üdvözlöm . . . és Amenotiszt . . . Üdvözlöm Sztecheszt, Pankratesz fiát. Üdvözlöm Pszemmutiszt és Plátót . . . Üdvözlöm Pszenchnumit, Pszentermut fiát. Imádkozom, hogy légy jó erőben.

AZ IRÁS MÓDJA. A kor szokása szerint Szent Pál nem írja sajátkezűleg a leveleket, hacsak a Filem. 19. és a Gal. 6, 11. alapján nem gondolunk arra, hogy ezt a két levelet kivételképpen sajátkezűleg írta. Mindig *íródeákot* alkalmazott. Az egyiknek a nevét a Római-levélből ismerjük: Tercius. (Róm. 16, 22.) Legtöbbször valószínűleg Timóteus és Szilas töltötte be az íródeák tisztét. Ha a leveleket nem is írta sajátkezűleg, az aláírását oda szokta tenni, hogy így mintegy hitelesítse a levelet. (II Tessz. 3, 17; I Kor. 16, 21; Kol. 4, 18.)

Az íródeák *papíruszt* használt az írásra, melyre *tin-*

tába mártott *náddal* írt. Ott volt mellette a *habkő*, melyen csiszolta az írónádat, a *szivacs*, mellyel az írásközben ejtett hibákat lemosta, a *ragasztó*, mellyel összeragasztotta a papíruszlapokat és a *pecsételésre* a viasz és a zsinór. Plinius kilencféle papíruszt ismer. A legdrágább volt a „Hieratikának” nevezett 24 cm széles papírusz. Szent Pál valószínűleg nem pergament használt drágasága miatt, pedig lehet, hogy a levelek eredetije így megmaradt volna. Az írás nem asztalon történt, hanem az íródeák tenyerére helyezte el a lapot és úgy írt.

Szent Pál *diktálta* leveleit és az íródeák a tollbamondott szavakat kurzív írással, esetleges rövidítések alkalmazásával leírta. Ebből az írásmódból sok olyant tudunk megmagyarázni, amit csak nehezen érthetünk meg különben. Két óránál tovább még gyakorlott íródeák sem tudott egyfolytában írni, ezért a leveleket többször félbe kellett szakítani. Ez magyarázza meg a levelek törését, hangulatváltozásait. Hosszabb levélnek az írása esetleg napokig is eltarthatott, hisz a Római és a Korintusi levelek írása több mint tíz órát vesz igénybe. A levelek szónokiassága a diktálást tételezi fel, mert másképp hangzik a csak leírt szöveg, mint az, amelyet akadálytalanul mondtak el, mert nem kellett szövegének leírására is gondolni. Ez magyarázza meg az egyúttal ünnepélyes leveleknek a hangját is.

A régiek leveleiket össze szokták gyűjteni, talán Szent Pál is rendelkezett leveleinek gyűjteményével és felhasználta őket később írt leveleinél. Így könnyen volna érthető egyes leveleinek hasonlósága.

SZENT PÁL LEVELEI. Szent Pál leveleinek óriási fontossága van a kereszténység történetében. A Krisztus Urunktól hirdetett tanításokat ő fejt ki legelőször rendszeresen, úgyhogy számosan az ő érdemének tulajdonítják a kereszténység mai formájának a kialakulását. Természetes, hogy ez állítás alaptalan, mert Szent Pál Krisztus szolgájának tartja magát, akit méltatlansága ellenére választott ki az Isten. Ez a körülmény is mutatja nagyságát, mely alól sem barát, sem ellenség nem tudja ki-

vonni magát. Hatása maradandóvá vált és megsokszorozódott leveleiben. Talán legjellemzőbb lesz, amit Szent Jeromos mond, nálánál jobban és mélyebben kevés ember fogta fel Szent Pál leveleinek a hatását: „Valahányszor Pált olvasom, úgy látom, hogy nem szavakat hallok, hanem mennydörgést. Olvassátok leveleit, főképp a Rómain, a Galatát, az Efezusit, amelyekben teljes fegyverzetben áll előttünk. Látni fogjátok, hogy mikor érveit az ószövetségből meríti, milyen művész, milyen okos és milyen szerény abban, amit cselekszik. Egyszerű szavakat látsz, mintha egyszerű, ártatlan és falusi emberéi lennének, aki nem tud sem felállítani, sem kiűkerülni csapdákat. De valahányszor lebecsülöd, mindannyiszor villámlik. Mindent a gyökerénél fog meg, megragadja mindazt, amihez hozzáér. Háfat fordít, hogy győzzön, futást színel, hogy megöljön.” (Ad Pammach. ep. 48, 13. Migne 22, 502.)

ALKALMAZÁS. Szent Pált az Egyház mindig nagyra becsülte. Ez a nagyrabecsülés megnyilatkozik abban, hogy az általa közölt életigazságokhoz irányították a lelki élet vezetői a keresztény életet. A teológiában őt magyarázták a hittudósok. A prédikációkban az ért el sikereket Isten előtt, aki nemcsak az eszméit hirdette, hanem az ő módszerében, telve lélekkel és tüllel szolgált az Istent. Aranyzájú Szent János azt mondja Szent Pál leveleinek használatáról: „Pál levelei a Szentlélek bányái és forrásai: bányák ugyanis, mivel minden aranyból értékesebb kincseket nyujtanak nekünk; források pedig, mivel sohasem merülnek ki, sőt minél jobban merítünk belőlük, annál bővebben forrásznak továbbra is...”

Egy korunkbeli kiváló tudós pedig így foglalja össze Szent Pál jelentőségét: „Pál a doktorok doktora; a keresztény világ sok századon keresztül ő általa gondolkodik. Ismeretes tény ugyanis, hogy Ágoston teológiája és Ágostonon keresztül Szent Tamás teológiája és Szent Tamáson keresztül az egész skolasztikáé egyenes vonalon a páli tanításokból származik. Keleten hasonlóképp, Aranyzájú Szent János úgy feldolgozta és magáévá tette azt,

hogy a későbbi görög írók reményüket veszítették, hogy azt előbbre vihetik, csupán arra szorítkoztak, hogy csak átvegyék vagy összefoglalják." (Prat I. 4. 1909.)

Olvassuk gyakorta leveleit elmélkedve és naponta. Keveset, de mindig magyarázattal, mivel e nélkül sokszor nagyon nehéznek, érthetetlennek látszanak. Nem egyszer tették próbára Szent Jeromos türelmét és nem hiába jegyezte meg már Szent Péter és Szent Pál leveleiről: „Némely dolgokat nehéz megérteni, miket a tudatlanok és állhatatlanok meghamisítanak.” (II Pét. 3, 16.) Ennek ellenére is olvassuk szeretettel, mint tette ezt Szent Domonkos, aki nemcsak olvasta, hanem állandóan magánál hordta és azt lehet mondani, hogy a leveleket kívülről tudta.

Az Egyház Szent Pál leveleiből 110 részt olvas fel a szentmisében. Ugyancsak olvastatja a breviáriumban az év folyamán egyfolytában karácsonytól hetvened-vasárnapig és még ezenkívül egy-két ünnep I. nocturnumjában, összesen 76 alkalommal.

IMA. *Szent Pálhoz.* Szent Pál, tekints le ránk a magasból, te vagy ugyanis lelkünk édessége. Fogadd el e csekély munkánkat, mely a tied is. Mindezt teljes lélekkel felajánljuk és neked adjuk. Járj ki tisztelőidnek napról-napra több bölcseséget, megvilágosítást és kegyelmet, hogy ezt a szentírási tanulmányt elvégezzem, és általa az egész világon hirdetett mindkét szövetséget, valamint a te és Krisztus dicsőségét megvilágosíthassam és munkámmal, ha kell, véremmel is megpecsételhessem. Ezt a jutalmat, minden munkámnak a jutalmát állhatatosan kérem tőled. Könyörgök, hogy kettős lelked legyen bennem. Adj nekünk sok, ha nem is Pált, de Pál-követőt, akik az egész földkerekséget, mint a napok, apostoli lélekkel bevilágítsák, megtérítsék és isteni lánggra lobbantsák. A világ utolsó napján pedig minket a hívők nagy seregével Krisztus Urunk elé állítasz és mondod: Ime, én és gyermekeim, akiket nekem adtál, Uram, jelül és a földnek csodául. (Cornelius a Lapide bevezető imája Szent Pál magyarázataihoz.)

Szent Agoston vallomásaiból. Ezért elhatároztam, hogy elmémmel elmerülök a Szentírásba, hogy lássam, minő is voltaképen. S íme, olyannak találtam, amit a kevélyek meg nem értenek, a gyermekek ésszel fel nem érnek, ami a belépéskor alacsony, továbbhaladva fönséges és titokkal borított és én nem voltam rátermett, hogy oda belépjek vagy nyakamat meghajtsam, hogy benne előhaladjak. Mert amikor először olvastam az Írást, nem éreztem úgy, ahogy most beszélek; arra méltatlannak tetszett a Biblia, hogy a

cicerói méltósággal összemérjem. Fölfuvalkodásom visszaborzadt a könyv egyszerűségétől s elmém nem hatolt belsejébe. Pedig az Írás olyan, hogy a gyermekkel együtt növekszik, de én nem akartam kisdeddé válni s dagadva az önhittségtől magam előtt igen nagy-szerűnek tűntem fel. (III. k. V. 9.)

2. A TESSZALONIKAI AKHOZ IRT I. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, *Szilvánus* és *Timóteus* a tesszalonikaiak egyházának, amely az Atyaistenben és az Úr Jézus Krisztusban él. *Kegyelem nektek és békesség.*

Hálát adunk az Istennek mindenkor mindnyájatokért, mikor megemlékezünk rólatok imádságainkban; szüntelenül gondolunk Istenünk és Atyánk előtt a mi Urunkban, Jézus Krisztusban való *hitetek munkájára, szeretetetek művére és tűrő reménységtekre* és tudjuk testvérek, kiket az Isten szeret, hogy ti *választottak* vagytok, mert mi az evangéliumot nálatok nem egyedül beszéddel hirdettük, hanem *erővel és Szentlélekkel* is és *nagy teljességgel*, hiszen tudjátok, *milyenek voltunk köztetek* tiérettek. És ti követőink lettetek és az *Uréi*, elfogadtátok az ígét sok szorongatás közt a Szentlélek örömeivel. Ekként példakép lettetek minden hívő előtt *Macedóniában és Achajában. Az Úr ígéjének hirdetése ugyanis töletek haladt* tovább, nemcsak Macedóniában és Achajában, hanem az Istenben való hitetek eljutott mindenhová, hogy szükségtelen is arról beszélnünk. Hiszen azok maguk hirdetik rólunk, mikép léptünk be nálatok, s mikép tértetek az Istenhez a bálványoktól, hogy szolgáljatok az élő, igaz Istennek s várjátok a mennyből a Fiát (akit feltámasztott halottaiból), Jézust, aki megmentett minket a *jövendő haragtól.* (1, 1—10.)

Szilvánus: latinostított alakja a zsidó Szilasnak. A jeruzsálemi egyházban próféta volt. A jeruzsálemi egyház őt küldte el Pállal, Barnabással és Júdás Barszabasszal együtt Antiochiába, hogy a zsinat határozatát átadja. Nem tért vissza, hanem Antiochiában maradt. Szent Pál második útjára kísérőnek maga mellé vette s ettől kezdve az Apostol mellett maradt és osztozott annak sorsában. (Ap. Csel. 15, 22—18, 5.) Körülbelül tíz évvel később Szent Péter mellett működött Róma városában. (I Pét. 5, 12.) A Római martirologium szerint Macedóniában halt meg. Unnepe július 12. — *Timóteus:* Szent Pál

kedves tanítványa. — *Kegyelem nektek és békeség*: a görög (chairein) és a zsidó (salom) üdvözlés egybekötése. — *Hitetek munkájára*: amit a tesszalónikaiak a hitükért tettek. — *Szereteteitek művére*: nagy szegénységük mellett is gyakorolták a felebaráti szeretetet. (II Kor. 8, 2.) — *Tűrő reménységekre*: a sok szenvedést az isteni jutalom reményében türelemmel viselték. Itt különben az Apostol a három isteni erény gyakorlását dicséri meg a tesszalónikai hívőkben. — *Választottak*: a kegyelemre vagytok kiválasztva s ha ebben kitartotok, akkor a mennyei dicsőségre is. — *Erővel*: csodákkal. — *Szentlélekkel*: a Szentlélek ajándékai leszálltak a hívekre. V. ö. Ap. Csel. 10, 44—46. — *Nagy teljességgel*: nem hiányzott az Apostol igehirdetéséből semmi sem, ami a hívők hitét teljessé ne tette volna. — *Milyenek voltunk köztetek*: v. ö. Ap. Csel. 17, 2—14. — *Macedónia*: római tartomány a Balkánon. Fővárosa Filippi volt. Kr. u. 44-ben Achájával egyesült s ekkor Tesszalónika lett a prokonzul székhelye. — *Achája*: Görögországnak mint római tartománynak neve. — *Az Úr igéjének...*: a város nagy forgalmat bonyolított le, sokan látogatták, ezért messze vidékre kihatott Szent Pál munkája és ennek következtében sok helyen megalakult a keresztény Egyház. — *Jövendő haragtól*: az Isten büntető ítéletétől.

A) Történeti rész

AZ APOSTOL TESSZALONIKAI MUNKÁJA. Magatok tudjátok ugyanis testvérek, hogy elmenetelünk hozzatok nem volt *hiábavaló*. Ellenkezőleg, noha előbb szenvedések és bántalmak értek minket *Filippiben* (amint tudjátok), volt bizodalomunk az Istenünkben, hogy a nagy gondok közepette hirdessük nektek az Isten evangéliumát. Mert a mi *intő beszédünk* nem fakad sem *tévedésből*, sem *tisztátalanságból*, és nem történik *álnoksággal*, hanem amikép az Isten kipróbált és igazolt minket, hogy ránk bizassék az evangélium: akkép beszélünk, nem mint olyanok, kik az emberek tetszését keresik, hanem az Istenét, aki vizsgálja szívünket. Egyáltalában nem szokásunk a *hízelgő beszéd*, amint tudjátok, sem az *alkalomkeresés a kapzsiságra*, amire tanunk az Isten. Nem is kerestük az elismerést az emberektől, sem *töletek*, sem másoktól. Habár *rátok nehezedhattünk* volna, mint Krisztus apostolai, mégis úgy voltunk köztetek, mint *kicsinyek*, olymódon, amint a dajka ápolgatja gyermekét. Akként ragaszkodtunk hozzátok és szívesen akartuk nektek adni nemcsak az Isten evangéliumát, hanem életünket is, mert

nagyon megkedveltünk titeket. Emlékeztek ugyanis testvérek, munkánkra és fáradozásunkra; éjjel-nappal dolgoztunk és úgy hirdettük nálatok az Isten evangéliumát, hogy ne legyünk közületek senkinek sem terhére. Ti tanúskodtok róla, úgyszintén az Isten, hogy milyen szent, igaz és feddhetetlen módon éltünk értetek, akik hívők lettetek. Hasonlóképpen azt is tudjátok, hogy mindegyiteket (amiként az atya gyermekeit, úgy) intettünk és vigasztaltunk titeket és kérve-kértünk, hogy viseljétek magatokat méltóképpen ahhoz az Istenhez, aki meghívott titeket országába és dicsőségébe. (2, 1—12.)

Hiábavaló: a görögben: erőtlén. — *Filippi:* itt az Apostolt megvesszőzték és börtönbe zárták. V. ö. Ap. Csel. 16, 12—40. — *Intő beszédünk:* prédikációnk. — *Tévedésből:* nem hirdettünk tévedést. — *Tisztátalanságból:* nem cselekedtünk aljas szándékból, önmegtagadást és tisztaságot hirdettünk. — *Álnoksággal:* nem csaltunk meg senkit sem. — *A kapzsiságra:* nem használtuk fel az apostolságot a meggazdagodásra. — *Rátok nehezedhettünk volna:* jogunk lett volna arra, hogy anyagi segítségeket kérjük. — *Mint a kicsinyek:* a görögben: szelídek, kedvesek voltunk, mint a dajka a csecsemővel szemben.

Az Apostol hálát ad az Istennek, mert a tesszalonikaiak az evangéliumot úgy fogadták, mint Isten ígését. S ezért üldözést is szenvedtek a zsidóktól. A zsidók „ellenséges érzületűek minden ember iránt és megtiltják nekünk, hogy ne beszéljünk a pogányokhoz, nehogy üdvözüljenek”. (2, 15—16.) Ezért az Isten büntetése utolérte őket. (2, 13—16.)

AZ APOSTOL VÁGYÓDÁSA HIVEI UTÁN. Mi *elszakadtunk* ugyan rövid időre tőletek és egymás látásától, testvérek, de nem a szívünkkel, azért annál jobban igyekeztünk nagy vágyódásunkban, hogy lássunk titeket színről-színre. El akartunk ugyanis menni hozzátok, kiváltképpen én, Pál, *egyszer is, másszor is*, de a sátán megakadályozott. Mert ki a mi reménységünk, örömünk vagy dicsőségünk koszorúja? Nemde ti, a mi Urunk, Jézus Krisztus előtt az ő eljövetelekor. Igenis, ti vagytok a mi dicsőségünk és örömünk. (2, 17—20.)

Elszakadtunk: a görögben: árvák lettünk. — *Egyszer is...* az Apostolnak szándékában volt többször is, hogy Tesszalonikába menjen, de a gonoszlélek megakadályozta tervében vagy a tesszalonikai zsidók által, vagy a Korintusban keletkezett nehézségek által.

TIMÓTEUS HIREI A TESSZALONIKAI AKRÓL.

Azért, mivel tovább már nem állhattuk meg, jónak láttuk, hogy *magunkra maradjunk Athénben*, és *elküldöttük Timóteust*, a testvérünket, az Istennek szolgáját Krisztus evangéliumában, hogy hiteteknek szolgáljon s megerősítsen és buzdítson titeket, hogy senki meg ne tántorodjék ezekben a szorongatásokban. Hiszen ti tudjátok, hogy ez *a rendeltetésünk*. Meg is mondtuk előre, amikor nálatok voltunk, hogy szorongatásokat fogunk elszenvedni, amint meg is történt, s tudtok is róla. Azért nem állhattam meg tovább s elküldtem, hogy értesüljek hitetekről, hogy nem kísértett-e meg talán titeket *a kísértő*, s munkánk kárba ne vesszen. Most azután, — mikor Timóteus visszatért tőletek hozzánk és hírt hozott hitetekről és szeretetetekről, s arról, hogy mindig jó emlékezéssel vagytok rólunk s kívántok minket látni, ahogy mi is titeket — ezért vigasztalást találtunk bennetek s a ti hitetekben, testvérek, minden inségünk és szorongatásunk mellett is, mivel *mi akkor éledünk fel*, ha ti állhatatosak vagytok az Úrban. Mivel is róhatnók le hálánkat értetek az Istennél a teljes örömért, mellyel örvendezünk miattatok a mi Istenünk előtt? Éjjel-nappal igen buzgón esedezünk, hogy meglássuk orcátokat és kipótoljuk azt, ami fogyatkozás van a hitetekben. Istenünk és Atyánk maga, és Urunk Jézus Krisztus vezesse utunkat hozzátok! Titeket pedig gyarapítson és tegyen gazdagokká a szeretetben egymás és mindenki iránt, amikép mi szeretünk titeket, s így szívetek erős legyen, feddhetetlen és szent az Istenünk és Atyánk előtt, amikor Urunk Jézus Krisztus *eljö* minden szentjeivel. *Amen.* (3, 1—13.)

Magunkra maradjunk Athénben: Szent Pál egyedül ment Athénbe, mivel Szilas és Timóteus Beröában elváltak tőle. — *Elküldtük Timóteust:* Timóteus rövidesen Szent Pál után ment Athénbe. Az Apostol innét elküldte őt Tesszalonikába. Visszajövet Tesszalonikából találkozott Szilasszal Beröában s innét együtt mentek az Apostol után Korintusba, mivel már közben Athént elhagyta. — *Ez a rendeltetésünk:* az Úr Jézust szenvedésében is utánoznunk kell. — *A kísértő:* a sátán. Az Apostol az akadályok felmerülésében a gonoszlelek munkáját látja. — *Mi akkor éledünk fel:* a jó hír örömmel töltött el. — *Jézus Krisztus eljön:* a világítéletkor. — *Amen:* a görögben hiányzik.

B) Tanítói rész

INTELEM AZ ISTENFÉLŐ ÉLETRE. Egyébként, testvérek, kérünk és intünk titeket az Úr Jézusban, amint tőlünk tanultátok, mikép kell élnetek és az Isten kedvében járnotok, úgy éljete is, hogy az *előhaladástok* mind nagyobb legyen. Hiszen ismeritek a parancsokat, melyeket nektek adtam az Úr Jézus által. Az Isten akarata tudniillik ez: a ti megszentelődésetek, hogy megtartóztatásotok magatokat a paráznaságtól; mindenitek tudja tartani *maga edényét* szentségben és tisztességben, nem a vágyódás szenvedélyében, úgy mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent. És *senki se károsítsa meg, se meg ne csálja* bármi ügyletben testvérét, mert az Úr bosszút áll mindezért, amikép régebben megmondottuk nektek és bebizonyítottuk, mert az Isten nem tisztátalanságra hívott meg minket, hanem szentségre. Azért, aki megveti testvérét, nem embert vet meg, hanem az Istent, aki Szentlelkét is belénk adta. A testvéri szeretetről nem szükséges írnom nektek, mert magatok tanultátok az Istentől, hogy egymást szeressétek. Sőt gyakoroljátok is azt minden testvér iránt, egész Macedóniában. Kérünk azonban titeket, testvérek, hogy ebben még gyarapodjatok és igyekezzetek békében élni, dolgaitokat végezni, önkeze-tekkel dolgozni, amint megparancsoltuk nektek, hogy viselkedjete tisztességesen a *kívül levők* iránt és *senkire rá ne szoruljatok*. (4, 1—12.)

Előhaladástok: a lelki életben. — *A maga edényét*: Szent Ágoston az „edény” szó alatt feleséget ért s így a szöveg jelentése az, hogy a férj óvakodjék a házasságtöréstől, a házaselet legyen szent és tisztességes. Az új magyar Szentírás is így fordítja. De általánosabban elfogadott Aranyszájú Szent János magyarázata, aki az „edény” szóban a testet, mint az emberi lélek eszközét érti. Így nevezi a Szentírás is Szent Pált „kiválasztott edénynek”. (Ap. Csel. 9, 15.) A testet a lélek edényének szokás nevezni, mivel úgy tartalmazza a lelket, mint az edény a benne lévő folyadékot. Az Apostol azt akarja tehát mondani, hogy testét mindenki tisztán őrizze meg s ne adja át testét senki sem a szenvedélyeknek. — *Senki se károsítsa meg...*: Aranyszájú Szent János és Szent Jeromos szerint itt nem kapzsiságról, hanem házasságtörésről van szó s ez a szöveg értelmének jobban meg is felel. Ha pedig kapzsiságra értjük, akkor a „tisztátalanság” alatt általában bűnt értünk. — *Kívül levők*: po-

gányok. — *Senkire rá ne szoruljatok*: a tesszalónikaiak közül sokan a közeljövőben várták Krisztus eljövetelét, azért nem dolgoztak s másokra hagyatkoztak. Ezért inti őket az Apostol, hogy mindenki a munkájával keresse meg mindennapi kenyerét.

KRISZTUS MÁSODIK ELJÖVETELE. Nem akarunk titeket, testvérek, tudatlanságban hagyni azokról, akik elaludtak, hogy ne bánkódjatok, *mint a többiek*, kiknek nincs reménységük. Mert — amikép hitünk szerint Jézus meghalt és feltámadt: — éppúgy fogja az Isten azokat is elévezetni vele együtt, akik *elaludtak Jézusban*. Az Úr igéje alapján ezt mondjuk ugyanis nektek, hogy mi, akik élünk és megmaradunk az Úr eljöveteléig, *nem előzzük meg* azokat, akik elaludtak. Mert maga az Úr *parancs-szóval*, az arkangyal hangja és az Isten harsonájának szava mellett alászáll az égből, és először a Krisztusban megholtak támadnak fel. Azután mi, az élők és meghagyottak, velük együtt elragadtatunk felhőkön Krisztus elé a levegőégbe s ekképen mindenkorra az Úrral leszünk. Vigasztaljátok tehát egymást ezekkel az igékkel.

Az időről és az óráról azonban, testvérek, szükségtelen írnom nektek. Hiszen magatok igen jól tudjátok, hogy *az Úrnak napja úgy jó el*, mint éjjel a tolvaj. Éppen amikor azt mondják: *Békesség és biztonság*, — akkor szakad rájuk hirtelen a veszedelem, mint a fájdalom a viselős asszonyra, és nem menekednek meg. De ti, testvérek, *nem vagytok sötétségben*, hogy az a nap tolvajmódra meglepjen titeket.

Mindnyájan a *világosság fiai* és a nappal fiai vagytok. Nem vagyunk az éjtszakáé, sem a sötétségé. *Ne is aludjunk* tehát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok. Az alvók éjjel alusznak, a részekek éjjel részegednek meg. Mi azonban, kik a nappaléi vagyunk, legyünk józanok és öltük fel a hit és szeretet páncélját, sissak gyanánt pedig az üdvösség reményét. Mert az Isten nem *haragra*, hanem arra rendelt, hogy elnyerjük az üdvösséget a mi Urunk, Jézus Krisztus által, aki meghalt értünk, hogy *akár ébren vagyunk, akár alusznak*, együtt éljünk vele. Vigasztaljátok tehát egymást és legyetek egymás épülésére, miképen meg is teszitek. (4, 13—5, 11.)

Mint a többiek: a pogányok. — *Jézus meghalt és feltámadt:* az Úr Jézus feltámadása előképe és biztosítéka a mi feltámadásunknak, mert mi az Úr Jézus tagjai vagyunk és ezért vele együtt fog minket az Isten elővezetni. — *Elaludtak:* meghaltak. A Szentírás gyakran nevezi a halált álomnak, egyrészt hasonlósága miatt, másrészt a feltámadás reménye miatt, mert a halottak felébrednek majd a halál álmából. — *Parancsszóval:* a görög szó: keleüszma katonai kifejezés s a feljebbvaló parancsát jelenti. — *Nem előzzük meg:* a mennybe való bemenetellel. — *Az Úrnak napja:* az utolsó ítélet napja. — *Békesség és biztonság:* célzás a római birodalomban uralkodó békés viszonyokra, a Pax Románára. — *Nem vagytok sötétségben:* nem éltek bűnben. — *Világosság fiai:* az Úr Jézus mondta magáról: „Én vagyok a világ világossága” (Jn. 8, 12.), ezért a keresztények a világosság fiai. A keresztényeknek olyan legyen az életük, hogy bátran járhassanak nappal és ne kelljen elrejtőzniük cselekedeteikkel a sötétben. — *Ne is aludjunk:* ne éljünk a bűnben. — *Haragra:* kárhozatra. — *Akár ébren vagyunk:* akár élünk, akár meghalunk.

Az Apostol inti a tesszalónikiaiakat, hogy az előjárókat becsüljék meg s egymást pedig segítsék: „Vigyázzatok, hogy senki se fizessen rosszért rosszal... Mindig örvendjete. Szüntelen imádkozzatok. A Leiket ki ne oltátok... Mindenfajta rossztól óvakodjatok.” (5, 12—22.)

BEFEJEZÉS. A békességnek Istene szenteljen meg titeket mindenképen, hogy *egész lelki valótok, mind lelketek, mind testetek* feddhetetlen maradjon Urunk, Jézus Krisztus eljövetelére. Hű az, aki meghívott titeket. Ő ezt meg is teszi. Testvérek, imádkozzatok érettünk. Köszöntések a testvéreket mind *szent csókkal*. Parancsolom az Úr nevében, hogy ez a levél olvastassék fel az összes szent testvéreknek. Urunknak, Jézus Krisztusnak kegyelme veletek. Amen. (5, 23—28.)

Egész lelki valótok, lelketek, testetek: értelmi, érzelmi, akaratilag és testi életetek ment maradjon a bűntől. — *Szent csókkal:* a közelebbi kapcsolat kifejezésére szolgált a régiekben. A keresztények később békecsóknak nevezték.

A TESSZALONIKAI I. LEVÉL. Szent Pál ezzel a levéllel nyitja meg apostoli működésének egy új területét. Távolban élő híveit veszi gondozásba és írással akarja őket Krisztushoz vezetni, mivel szóval ezt nem teheti. Második útjában eljut a jelentős Tesszalónikába és itt szép eredményt ér el. Talán két-három hónapot töltött a

városban. Már hajnalban hozzáfog a megélhetést biztosító munkához, nehogy igénybe vegye híveinek áldozatkészségét és a déli órákig dolgozik, hogy azután hívei javára tudja magát szentelni. Annyira összeforr híveivel, hogy árvának érzi magát, mikor kénytelen volt elhagyni működésének területét. Szeretettel gondol vissza a nagyváros lakóira és félti őket a nagyváros veszélyeitől. Félti őket, mert kevésnek tartja a nekik adott oktatást, félti őket, mert hívei bent élnek a nagyváros erkölcsi veszedelmei közt: bálványimádók, kalandorok, könnyű erkölcsűek veszik őket körül. Talán félre is értették szavait vagy elferdítették azokat. Ezért aggodásában elküldi kedves tanítványát, Timóteust, hogy nézzen körül Tessalonikában. Timóteus beszámolójából megtudja, hogy híveit az üldözés nem törte meg, sőt hitükkel példaképpül szolgálnak az egész tartománynak; kölcsönösen segítik egymást, ragaszkodnak az Apostolhoz, sőt hitük jutalma, hogy a Szentlélek különös adománya: a prófétálás is megtalálható körükben. Mindez örömmel tölti el az Apostolt és nem győz ezért hálát adni az Istennek. De aggasztó tünetek is vannak: a zsidók rágalmazzák az Apostolt, felütötte fejté a parázناسág bűne, az üzletkötésekben nem jár el mindenki a megkívánt becsületességgel s a legfőbb baj pedig, hogy a halottak sorsa izgatja a híveket s várják az Úr közeli eljövetelét. Ezekre a bajokra, problémákra adja meg az Apostol levelében a választ. Olyan gyengéd érzelmek irányítják tollát, aminő érzelmekkel az édesanya viseltetik gyermekével szemben. Közvetlen, meleghangú levél az Apostolnak első levele. Szinte érezzük az Apostol szívének minden dobbanását, amikor olvassuk a levelet. Híveit igazán, Krisztusért szereti. Szereti őket, mert mindannyian Krisztusban gyökereznek. Ezért életükből nem hiányzanak a szenvedések sem. Mivel Krisztushoz tartoznak, azért kötelességük életüket megszentelni minden téren: a kereskedelem, a foglalkozás és a nemiség terén is. Az életnek a beteljesedése pedig a Krisztushoz való eljutás, — az Egyház gyökerei az örökkévalóságban vannak — azért készen kell lenniök minden pillanatban arra, hogy Krisztus elébe siessenek.

Csakis a teljes keresztény élet biztosítja az igazi békét és biztonságot, a valódi Pax Romanát.

TESSZALONIKA. A város előbbi neve Terme volt a hasonló nevű öböl mellett. A város nevét Kr. e. 315-ben kapta, amikor Kasszander, Nagy Sándor sógora a várost feleségéről Tesszalonikának nevezte el. Mai neve Szaloniki. A város a Via Egnatia mentén feküdt. Ez az út folytatása volt a Via Appiának és így Rómát a Közelkelettel kötötte össze. Kedvező helyzeténél fogva politikai és gazdasági központtá lett. Szent Pál idejében a város szabad város volt külön joggal. A város élén a duumviri iure dicendo álltak. Szent Lukács az Apostolok Cselekedeteiben politarchainak nevezi őket. Régebben sokan ezt barbarizmusnak vagy tévedésnek tulajdonították s azt állították, hogy a poliarchai a helyes kifejezés. De azóta 19 feliratban került elő a Szent Lukácstól használt politarchai kifejezés. Az egyik felirat magából Tesszalonikából került elő. Egy diadalív, mely erről tanúságot tesz, a többi közt olyan neveket is tartalmaz, aminőkkel Szent Pál kísérői közt találkozunk. Ennek a feliratnak a szövege a következő: „Szoszipatros, Kleopatra fia és Lucius Pontius Szekundus Publius Flavius Szabinus, Fausztus fia, a nikopoliszi Demetrius, Zoilos, Parmenio fia és Meniszkus Gajus Agillejus Poteitus politarchontosok idejében...” A városnak fejlett textilipara volt. Élénk színű gyapjuszőnyegetek és kecskeszőrpokrócokat készítettek itt. Körülbelül 100.000 lakója volt, akik nagyjából görögök voltak, de mellettük rómaiakkal és zsidókkal is találkozunk. A zsidóknak zsinagógájuk is volt. Szent Pál híveit a pogányok és a prozeliták közül toborozta, mivel a zsidók élesen szembefordultak vele. Hívei nagyjából a szegény néposztályhoz tartoztak, bár az előkelők sem hiányoztak. Az Apostol szegényen élt közöttük, amit az bizonyít, hogy a Filippi-beliék kétszer is segítségére sietnek adományukkal. (Fil. 4, 16.)

A TESSZALONIKAI LEVÉL HITELESSÉGE. A levél hitelessége ellen alig támasztottak a századok folyamán nehézségeket. Majdnem egyhangúan Szent Páltól száрма-

zónak ismerték el. A Muratori-töredék felsorolja Szent Pál levelei közt, sőt még az eretnek Marcion is elismerte a levelet.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Az Apostol második útja alkalmából (51—53.) három szombaton prédikált a tesszalónikai zsinagógában. Innét kénytelen volt távozni és akkor még egy-két hónapig a zsinagógán kívül vette gondozásba híveit. A zsidók azonban ezt sem voltak hajlandók tűrni, ezért lázadást szerveztek ellene. Megtámadták házigazdájának, Jázonnak házát és azt, mivel az Apostolt nem találták ott, a város előjárói elé hurcolták. Szent Pált azzal vádolták, hogy működése államveszélyes, ezért az Apostol is jónak látta, hogy tovább menjen még az éjjel. (Ap. Csel. 17, 1—10.) Beröába ment, innét Athénbe utazott. Athénből küldi vissza Timóteust Tesszalónikába, de visszatértét már nem várja meg Athénben, hanem Korintusban fogadja tanítványának híreit. Itt Aquila házában, illetőleg műhelyében dolgozik és innét írja levelét 52-ben, korintusi működésének elején, miután már kb. egy éve elhagyta Tesszalónikát.

TANÍTÁS. Az Apostol itt állítja először egymás mellé a három teológiai erényt: a hit, remény, szeretetet és megteszi a három erényt a keresztény élet alapjává. Hangoztatja a szenvedés szükséges voltát. Beszél Krisztus második eljöveteléről és a halottak feltámadásáról, az erkölcsi tisztaságról, az állapotbeli köteleességek teljesítéséről.

ALKALMAZÁS. A kereszténység nem kis feladata, hogy észrevétesse híveivel mindenben az Isten irányító akaratát. Ha ezt észre tudja venni az ember, akkor tudja Szent Pált utánozni abban, hogy mindenért, még a bajokért is hálat ad az Istennek. Legyünk olyanok hitünkben is, mint a tesszalónikaiak, akik hitükhöz még az üldözések ellenére is ragaszkodtak; megbecsülték, szeretettel vették körül azt, akitől hitüket kapták. — Az Egyház miséiben hat részlet szerepel a levélből mint lektció. A breviáriumban Vízkereszt u. IV. héten olvastat az Egyház részleteket ebből a levélből.

IMA. Istenem, erősen hiszem mindazokat az igazságokat, amelyek kinyilatkoztattát és amelyekre Egyházad által bennünket tanítasz, mivel Te nem csalogkozhatol és nem vezethetsz félre minket.

Istenem, erős bizalommal remélem, hogy ezen a világon megadod kegyelmedet Jézus Krisztus érdemeire való tekintettel és ha megtartom parancsaidat, akkor a túlvilágon az örök boldogságot, mivel ezt megígérted nekem és végtelenül hű vagy ígéretedben.

Istenem, teljes szívemből és mindenekfölött szeretlek, mivel végtelenül szeretetreméltó vagy és felebarátomat úgy szeretem, mint magamat irántad való szeretetből. (A párizsi katekizmusból.)

Valóban méltó és igazságos, méltányos és üdvös, hogy mi Neked mindig és mindenütt hálát adjunk: szent Őr, mindenható Atya, örök Isten: a mi Urunk Jézus Krisztus által. Aki által felségedet dicsérik az angyalok, imádják az uraságok, rettegik a hatalmasságok. Az Egek és az egeknek Erősségei és boldog Szeráfok egyesült ujjongással dicsérnek. Kérünk, engedd meg, hogy velük együtt könyörögve alázatos megvallással mondhassuk: Szent, szent, szent az Őr, seregek Istene. Teljes az ég és a föld dicséreteddel. Hozsanna a magasságban. Áldott, ki az Őr nevében jön. Hozsanna a magasságban. (Prefáció a Missale Romanumból.)

Isten, aki irgalmának nincsen vége és akinek a jósága végtelenül gazdag: szent fölségednek hálát adunk a vett adományokért, mindenkor kérve kegyességedet, hogy akiknek kérését meghallgattad, azokat ne hagyd el, hanem add meg nekik a jövődő jutalmat. A mi Urunk által. (Könyörgés a Missale Romanumból.)

3. A TESSZALÓNIKAI AKHOZ IRT II. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, Szilvánus és Timóteus a tesszalónikaiak egyházának, mely Istenben, a mi Atyánkban és az Úr Jézus Krisztusban él. Kegyelem és békesség nektek Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. Mindig hálaadással tartozunk az Istennek értetek, testvérek, és pedig méltán, mert a hitetek erősen növekedik és az egymáshoz való szeretet gyarapszik mindnyájatokban, annyira, hogy dicsekszünk is veletek az Isten egyházaiban, békétűrésekkel és hitetekkel, amellyel minden üldözést és viszontagságot elviseltek. (1, 1—4.)

A szenvedéseket az Isten arra használja fel, hogy a jók érdemeiket szerezzék, jutalmat nyerjenek, a rosszak pedig a jók üldözéséért elnyerjék büntetésüket. Az Isten meghívta a tesszalónikaikat a kereszténységre s a mennyei életre. Az Apostol nem feledkezik meg imáiban a tesszalónikaikról, hogy méltók legyenek mindig az Isten hívására. (1, 5—12.)

KRISZTUS MÁSODIK ELJÖVETELE. Urunknak, Jézus Krisztusnak eljövetele és a hozzá való *egybegyűlekezésünk* dolgában kérünk titeket, testvérek, ne tántorodjatok el egyhamar józan felfogástoktól és ne riasszon meg titeket sem valami *lélek*, sem *beszéd*, sem *állítólag tőlünk küldött levél*, mintha az Úr napja már közel volna. Senki se ámitson el titeket bármiképen, mert előbb jönnie kell az *elszakadásnak*, és meg kell jelennie a *bűn emberének*, a kárhozat fiának, aki ellenszegül és föléje emeli magát mindannak, amit Istennek avagy isteni tiszteletre méltónak mondunk, úgyannyira, hogy az Isten templomába ül és úgy mutatja magát, mintha az Isten volna. Nem emlékeztek rá, hogy mikor még nálatok voltam, ezt mondtam nektek? És most tudjátok, mi tartóztatja, míg meg nem jelenik majd a maga idejében. *A gonoszság litka* ugyanis már munkálkodik, csakhogy annak,

aki *most még tartóztatja*, az útból el kell távolíttatnia. És akkor majd megjelenik az a gonosz, kit az Úr Jézus elpusztít majd *szájának lehelletével* és megsemmisít eljövételének fényességével. *Annak* az eljövetelét a sátán hatalmából mindenféle hamis erőtel, jel és csoda kíséri, valamint mindenféle csábítás a gonoszságra azok vesztére, akik elkárhoznak, mert nem fogadták be az igazság szeretetét, hogy üdvözüljenek. Ezért bocsátja rájuk az Isten a *megtévesztés erejét*, hogy higgyenek a hazugságnak és elítéltessenek mindnyájan, akik nem hittek az igazságnak, hanem beleegyeztek a gonoszságba. Nekünk pedig mindenkor hálát kell adnunk az Istennek értetek, testvérek, kik az Istennek szeretettjei vagytok, azért, mert az Isten kiválasztott titeket első *zsengőül* az üdvösségre a *Lélek megszentelése* és az igazság hite által. Meg is hívott erre titeket evangéliumunk által, hogy elnyerjétek Urunknak, Jézus Krisztusnak dicsőségét. Azért lehát, testvérek, legyetek állhatatosak és tartsátok erősen a *hagyományokat*, melyeket akár előszó, akár levelünk útján tanultatok. Urunk, Jézus Krisztus maga és Isten, a mi Atyánk, aki megszeretett minket és örök vigasztalást és jó reménységet ajándékozott nekünk kegyelemben, buzdítsa és erősítse meg szíveteget minden jócselekedetben és beszédben. (2, 1—17.)

Egybegyülekezésünk: Krisztus második eljövetelekor az életben maradt és a feltámadt hívek Krisztus körül gyülekeznek. — *Lélek:* jös. — *Beszéd:* hamis tanítás. — *Allítólag tőlünk küldött levél:* valószínű, hogy Tesszalonikában hamisított levél forgott kézen, mely erről a tárgyról szóló téves tanításokat tartalmazott, és ezeket a tanításokat az Apostolnak tulajdonították. — *Elszakadás:* hitehagyás. — *A bűn emberének:* az antikrisztus. — *A gonoszság tilka:* a gonoszság hatalma. — *Most még tartóztatja:* a gonoszság nem tudja kifejteni teljes hatalmát, mivel a bűn útjában állnak azok, akik Isten szolgálatában vannak. Ezek ellen fejtí ki a gonosz minden erejét, hogy eltávolítsa őket az útból s így diadalmaskodhassék a jó felett. — *Szájának lehelletével:* parancsszavával. Az Úr Jézus minden erő kifejtés nélkül diadalmaskodik a bűn, a gonosz felett. V. ö. Iz. 11, 4. — *Annak:* a gonosznak. — *A megtévesztés erejét:* a tévely erő vesz rajtuk, mert szívükbe nem engedték be az igazságot. — *Zsengőül:* a tesszalonikaiak az elsők közé tartoztak, akik a kereszténységet felvették. Egyes görög szövegek szerint Isten öröktől fogva (ap'archész) választotta ki a tesszalonikaiakat és nem mint a Vulgata fordítja:

zsengéül (aparchász). — *A Lélek megszentelése*: a Szentlélek megszentelte őket. — *Hagyományokat*: Az Apostol tanítását.

Az Apostol kéri a tesszaloniaiakat, hogy imádkozzanak érte. Legyenek ezenkívül engedelmesek, dolgozzanak, mert „aki nem akar dolgozni, az ne is egyék” (3, 10.). Szívesen tegyék meg a jót. (3, 1—15.)

BEFEJEZÉS. A békesség Ura adjon nektek örök békességet mindenhol. Az Úr legyen mindnyájatokkal. Én, Pál, *saját kezemmel* írom az üdvözlést. Ez minden levélben az ismertető jel. Így írok. Urunknak, Jézus Krisztusnak kegyelme legyen mindnyájatokkal. Amen. (3, 16—18.)

Örök békességet: a lélek békéje. — *Saját kezemmel*: Szent Pál a leveleit diktálta, csupán a végén írta alá a levelet sajátkezűleg. Erre azért volt szükség, mert koholt levelekre hivatkoztak.

A TESSZALONIKAI II. LEVÉL. A tesszaloniai hívek, nem hiába voltak az Apostol első hívei közül, újból érezték az Apostolnak szerető gondoskodását. Amint előbb feldúlta nyugalmukat az aggodalom, hogy mi lesz a megholtakkal, úgy most is aggódnak. Nem tudják, hogy mikor jön el Krisztus megvigasztalni szenvedő híveit. Szent Pál vigasszal siet hívei támogatására, hogy ne féljenek a szenvedésektől, ne rettegjenek az üldöztetésektől, vigasztalja őket azáltal, hogy szemük elé állítja az Úr második eljövételét és előszóval adott tanítását kiegészíti. Megnyitja a mennyei távlatokat hívei előtt, hogy az örökkévalók síkján tudjanak földi életükben mozogni. Minden földi csak úgy érthető, ha az örökkévalóság távlatából nézzük. A keresztény embernek nem szabad rövidlátónak lennie, hanem a végtelenséget kell szemével kutatnia, mert csakis így kerülhet lelke érintkezésbe Krisztussal. Ezért vannak a léleknek olyan vágyai, amelyeket semmiféle földi boldogság nem elégíthet ki. A lélek nem hiába származik az Istentől, megkapta tőle a természetfölötti életnek a vágyát és amíg azt ki nem elégíti, addig csak vergődés és nem élet a léte. Ilyen szemmel kell néznie a földi élet vándorának életét és akkor a feltámadáskor megdicsőült testében siet az ítéletre leszálló Krisztus elébe.

KRISZTUS MÁSODIK ELJÖVETELE. Az apostoli kor keresztényeit egy kérdés sem izgatta annyira, mint Krisztus második eljövetele és annak körülményei. Külön műszava van az ősegyháznak az eljövételre: *paruzia*. Eredetileg ez a szó a császárnak ünnepélyes bevonulását jelentette valamilyen városba. A kereszténységben pedig jelentette a mennyből leszálló Krisztusnak diadalmas bevonulását a földre, hogy híveitől körülvéve megítélje azokat, akik Egyháza ellen törtek. Ez a gondolat ad az első híveknek olyan erőt, hogy az üldözéseket türelmesen képesek viselni, mert tudják, hogy a szenvedések csak ideiglenes jellegűek, utána jön a végleges megdicsőülés az egész világ színe előtt.

Szent Pál mindjárt első levelében felveti ezt a kérdést, miután előzőleg erről beszélt a tesszalónikaiaknak. Ma már nem vagyunk abban a helyzetben, sőt már az egyházatyák sem voltak abban, hogy az Apostol levelének minden szavát világosan meg tudjuk magyarázni, mert az Apostol csak hivatkozik szóbeli tanítására a nélkül, hogy tényleg kitérne rá részletesen a levélben. Azért biztos összefoglalását nem tudjuk adni az Apostol erre vonatkozó tanításának.

Az ősegyház keresztényei Krisztus második eljövetelét nagyon közelinek gondolták, jöllehet erről sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem nyilatkoztak, nem mondták közelinek, igaz, hogy azt sem mondták, hogy távoli. Ezért a hívek állandó bizonytalanságban éltek. Ez a bizonytalanság félelemérzetet szült bennük, hátha mégis csak a közelben van Krisztus eljövetele. Ezt a bizonytalan hangulatot csak fokozta a keresztények egymásközi beszélgetése, amelybe, ha nem is mondjuk, hogy tévtanítók tanítása csúszott be, de olyan rajongóké, akik saját feltevéseikkel izgatták a híveket. Ehhez később hozzájárult az is, hogy az Apostolnak olyan leveléről beszéltek, amelyet az Apostol küldött volna. Főképp az megvolt hívek sorsa okozott komoly nehézséget, izgatta a híveket, hitük szerint hátrányba kerülnek az előkkel, akik Krisztus elébe sietnek és úgy jönnek el vele együtt a végítéletre. Szent Pál erre a nehézségre felel az első le-

vélben. Megvigasztalja a híveket, hogy ne nyugtalankodjanak a megholtak sorsáról. Ezeket feltámasztja Krisztus és így az életben maradottakkal együtt mennek Krisztus elébe. Szent Pál ezt annyira színes nyelven írta meg, hogy ezáltal újabb nehézséget okozott híveinek. Azt írta ugyanis: „Mi, akik élünk és megmaradunk az Úr eljöveteleig” (I Tessz. 4, 14.) és „Mi, az élők és meghagyottak” (U. o. 16.) és ezzel azt a hitet keltette, hogy az Úr eljövetele közelben fog megtörténni. Pedig itt csak az Apostol képzelete működött, amellyel magát azok közé helyezte, akik a világ végén életben maradnak, úgy mint aki közülük való ír. Ezt az alakzatot a szónoklattan enalage-nak (személyek felcserélése) nevezi. Szent Pál nem is írhatott az Úr Jézus közeli eljövételéről, mert mindenben a Szentlélek sugalmazása alatt állott és így tévedést nem állíthatott, sőt még az egyéni véleményét sem fejthette ki ebben a kérdésben. Tartotta magát az Úr Jézus tanításához, aki pedig bizonytalannak mondotta a második eljövetel idejét, hisz még a Fiú sem tudja ennek az időpontját. (Mk. 13, 32.) Ha ezeket figyelembe vesszük, akkor nem mondhatunk mást, mint hogy Szent Pál is bizonytalannak mondja az Úr eljövételének idejét s azért figyelmezteti őket, hogy legyenek állandó készenlétben.

Mégis a levél felkavarta a hívők lelkét. Az Apostol, mihelyt erről tudomást szerzett, megírta második levelét és ebben megmagyarázza, hogy mi mindennek kell még következnie, hogy a paruzia valóra váljék. Először kell jönnie egy nagy *szakadásnak* (aposztázia). Itt nem csupán egyéni, hanem tömeges aposztáziát kell érteni. Sokan fog-nak elszakadni az Egyháztól. Csak az aposztázia bekövetkezte után jön el a „bűn embere”, a „kárhozat fia”, aki azonos az Úr Jézustól emlegetett „hamis messiásokkal” (Mk. 13, 22.) és a Szent Jánostól, „antikrisztusnak” (I Jn. 2, 18. 22; 4, 3; II Jn. 7.) nevezett egyénnel. Egy különbség van Szent Pál „bűn embere” és az Úr Jézus, valamint Szent János által emlegetett hamis krisztusok közt, mégpedig az, hogy Szent Pálnál világosabban lép előtérbe az a körülmény, hogy a történelem folyamán fellépő hamis messiások csak előfutárai az utolsó, katexochén *Anti-*

krisztusnak. Különben is a „gonoszság titka” már működik. Vagyis a rossz örökös küzdelemben van Krisztus Egyházával és annak tagjaival a történelem egész folyamán, míg végezetül is emberi személyben jelenik meg a gonoszság. Tehát az Antikrisztus személy alakjában fog megjelenni, s nem csupán valamilyen fizikai vagy erkölcsi erő vagy intézmény formájában. Jeruzsálemi Szent Cirill szerint mágus lesz, aki hatalmával félrevezeti a zsidókat és a pogányokat. Több egyházatya Néróval azonosította. A modern hitetlenek közül többen a babiloni mesék zsidó-keresztény átültetésének tartják az Antikrisztusról szóló rész leírását. Pedig a levélből világosan kitűnik, hogy az Apostol nem mesebeli alaknak, hanem élő, eleven valóságnak tartja az Antikrisztust.

A „gonoszság titka” azért nem tud teljesen érvényesülni, mivel lefogva tartja „az akadály”. Szent Pál egy szót használ ennek az akadálynak a jelzésére, de először semleges nemben (to katechon), aztán meg himnemben (ho katechon). A tesszalónikaiak tisztában voltak az akadály természetével, de mi nem tudunk erről semmit sem, csak annyit, hogy majd dolognak, majd személynek kell vennünk azt az akadályt, ami lefogva tartja a „gonoszság titkát”, hogy ne tudja kifejteni bomlasztó működését. Már az egyházatyák találgatták az akadály természetét. A dologi akadályt a római birodalommal, a német-római császársággal, az Egyházzal, a hithirdetéssel azonosítják a szentírásmagyarázók, míg a személyi akadályt Jézus Krisztussal, a pápával, a Szentlélekkel. Újabban azonban egyre jobban terjed Prat felfogása, aki a személyi akadályban Szent Mihály főangyalt látja. Szent Mihály a zsinagóga védőangyala volt s mint ilyen az Egyház védője is lett. Mennyei seregekkel rendelkezik s így fizikai, illetőleg szellemi hatalom is; ezzel megmagyarázható lenne a dologi akadály természete is. Nagyon valószínűnek látszik ez a magyarázat. A szentmise utáni Leó-féle imádság is erre enged következtetni. Tehát Szent Mihály angyal és a vezetése alatt álló mennyei karok akadályozzák az Antikrisztus fellépését és az addig nem is léphet fel, míg az Isten akarata félre nem állítja az útból Szent Mihály

angyalt. Ekkor jön a földre az *Antikrisztus*, aki hamis csodáival vezeti félre az embereket és félelmetes hatalmat gyakorol felettük. Mindenben ellenfele lesz Krisztusnak. Istennek nevezeti, sőt templomban imádtatja is magát.

Azonban az Antikrisztus uralma nem végleges, mert megjelenik *Krisztus* (Mihály) arkangyal szavára, jelzésére. Játszva öli meg az Antikrisztust: szájának lehelletével és jövetelének fényével teszi tönkre. Ez az utóbbi kifejezés a keleti történelmi emlékekben nem ritka, a fényesség és az embereket elkápráztató, földre sujtó fény, az erő kifejezésére szolgál. A Taylor-féle hasábon ezt olvassuk (V. ö. Így szólott az Úr II. 71. old.) Szennakeribről: „Luliit, Szidon királyát a hatalmamtól való rémület tönkretette.” Krisztus tehát mint abszolút úr jelenik meg. Benne azután megoldódik a történelem minden titka. Feltámadnak ekkor a halottak és az életbenmaradottakkal együtt sietnek Krisztus elé a levegőégbe, hogy az ítéletmondásnál vele együtt legyenek. Ezekben foglalható össze Szent Pálnak a tanítása Krisztus második eljövételéről.

A Commissio de Re Biblica 1915. június 18-án döntött a paruzia ügyében. Ennek szellemében fejtettük ki az Apostol tanítását erről a kérdésről.

A LEVÉL HITELESSÉGE. Századokon keresztül egybehangzó volt a hit a levél szentpáli eredetében, míg a eredetiségét, de csakis belső okokból. Azt mondták, hogy Szent Pál az I. levélben Krisztus eljövételéről, mint bizonytalanról írt, itt pedig már jeleket ad, hogy miről ismerhető fel az Úr eljövetele. Pedig ennek egyszerű a magyarázata. Nehézségek merültek fel ezen a téren s az Apostol mint híveinek gondviselő pásztora, segítségükre siet. Különben is a Didaché, az apostoli atyák már idézik a levelet, a Fragmentum Muratorianum az Apostol levelei közt sorolja fel. Újabban rámutatnak arra a nagy hasonlóságra, mely a levél és Máté 23. és 24. fejezetei közt van. A két levél 15 versében körülbelül 20 egybehangzó, még-

pedig ritkán előforduló szó van mint közös szóanyag. Ez megerősíti Szent Pálnak azt a kijelentését, hogy ő semmi újat sem akar adni, mint amit az Úr Jézustól kapott. Másrészt pedig erős bizonyíték a mellett, hogy Szent Pálnak ismernie kellett már a levél írásakor Máté görög szövegű evangéliumát, mert csakis innét kölcsönözhetette ezeket a szavakat. És ez bizonyíték a mellett, hogy Máté evangéliumának görög fordítása már 52-ben ismeretes volt és megerősíti a hagyományos felfogást, hogy Máté evangéliumát a 40—50-es években készítette.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Pál a II. tesszalonikai levelet 52-ben Korintusban írta ugyanúgy, mint az elsőt. A két levél írása közt csupán néhány hét telt el. Timóteus elvitte az Apostol I. levelét Tesszalonikába és onnét új híreket hozott. Ezekre a hírekre válaszol az Apostol. A két levél nagyjából azonos körülményeket tételez fel. Mellette vannak még Szilvánus és Timóteus, pedig ezek Korintus után már nincsenek többet az Apostollal együtt. Érdekessé teszi ezt a levelet Pál sajátkezű aláírása.

TANÍTÁS. A levélnek legfontosabb tanítása az, hogy szól az Úr második eljöveteléről. Beszél továbbá arról, hogy van hagyomány; tehát nemcsak írásban van lefektetve az Egyház tanítása, hanem szóban is. „Tartsátok erősen a hagyományokat, melyeket akár élőszó, akár levelünk útján tanultatok.” (2, 14.)

ALKALMAZÁS. A szenvedést az Isten arra használja fel, hogy tisztítsa vele követőit és így méltókká váljanak együtturalkodni Krisztussal. — Amint az Apostol óvta híveit az adventistáktól, akik Krisztus közeli eljövetelét tanították, úgy kell nekünk is óvakodni ettől a nem új felekezettől. — Szent Mihály angyal az Egyház védőangyala, ezért hívja őt segítségül az Egyház imáiban, hogy védje meg a gonosz támadásaitól Krisztus alapítását. Mivel Szent Mihály eredményesen harcol a gonoszlélek ellen és nem engedi a végső győzelmet a kezébe jutni, ezért szerepel a gyászmisék offertóriumában és a

temetési szertartásban is a neve. Mindenkinnek kötelessége a munka. Az Egyház jogosan követeli meg híveitől az adót, aminek célja az egyházi intézmények fenntartása. A szentmisében csak egyszer szerepel a levél. A breviáriumban Vízkereszt u. a negyedik hét szombatján szerepel a II. levél.

IMA. Uram, Jézus Krisztus, a dicsőség királya, szabadítsd meg minden megholtak lelkét a pokol büntetésétől és mélységétől. Szabadítsd meg őket az oroszlán torkától, hogy ne nyelje el őket a pokol és ne zuhanjanak a sötétségbe, hanem a zászlóhordozó Szent Mihály juttassa el őket a szent világosságra, amelyet egykor Ábrahámnak és ivadékanak ígértél. (Offertorium a Halottak napi miséből.)

Szent Mihály arkangyal, vedelmezz minket a küzdelemben; a sátán gonosz kísértései ellen légy oltalmunk! Esedezve kérjük: „Parancsoljon neki az Isten!” Te pedig, mennyei seregek vezére, a sántát és a többi gonosz szellemet, kik a lelkek vesztere körüljárnak a világban, Isten erejével taszítsd vissza a kárhozat helyére! Amen. (Mise utáni ima.)

Adventi Laudesból.

Im, harsan feddő égi szó,
Szívek homályán átható:
Távozzatok, káprázatok,
Magasból Jézus ránk ragyog.

Már kábult lélek talpra kelj,
Tespelve többé ne heverj.
Új csillag fénye tündököl,
Fut minden bűn e fény elől.

A Bárány im közénkbe jő,
Felold minden bilincset ő.
Minden szemek könnyezzenek,
Bocsánatért úgy esdjenek.

Ha fénylik újra majd az Úr,
Vad félelem ha ránk borul:
Ne bosszulónk legyen s bíránk,
Védő kezét terjessze ránk.

Dicsérjük, áldjuk hangosan
Az Atyaistent s egy Fiát
S a Vigasztaló Lelket is,
Most és örök időkön át!

(Sik Sándor fordítása.)

4. A GALATÁKHOZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál apostol *nem emberektől*, sem ember által, hanem Jézus Krisztus és az Atya Isten által, ki feltámasztotta őt halottaiból, és a *velem levő testvérek* mindnyájan, *Galácia* egyházainak. Kegyelem nektek és béke az Atya Istentől és a mi Urunk Jézus Krisztustól, ki *önmagát adta* bűneinkért, hogy kiragadjon minket a jelen gonosz világból, Istennek és a mi Atyánknak akaratára szerint, kinek dicsőség mindörökkön-örökké. Amen. (1, 1—5.)

Nem emberektől: Szent Pál apostolságát nem az apostoloktól, hanem magától Jézus Krisztustól kapta, mint a többi apostol. — *Velem levő testvérek*: az Apostolt harmadik útján a következők kísérik: Szopater, Arisztarchus, Szekundus, a derbéi Gájus, Tichikus, Trofimusz, Timóteusz (Ap. Csel. 20, 4.) és Titus (II Kor. 7, 6.) — *Galácia*: Kisázsiaiban lévő római tartomány. — *Önmagát adja*: engesztelő áldozatul.

A GALATÁK MEGFEDDÉSE. Csodálom, hogy *attól, aki titeket Krisztus malasztjára* hívott, ily hamar *más evangéliumra* tértek, holott nincsen más; hanem csak vannak egyesek, kik titeket zavarba ejtenek és el akarják ferdíteni Krisztus evangéliumát. De még ha mi vagy egy angyal az égből hirdetne is nektek más evangéliumot, mint azt, amit nektek hirdettünk, *átkozott legyen!* Amint azelőtt mondtuk, most megismétlem: Ha valaki más evangéliumot hirdet nektek, mint azt, amit átvettetek, *átkozott legyen!* Embereket akarok-e vajjon most *megnyerni* vagy az Istent? Embereknek igyekezem-e tetszeni? Ha még embereknek igyekezném tetszeni, Krisztus szolgája nem volnék! (1, 6—10.)

Attól, aki: az Atyaistentől. — *Krisztus malasztjára*: a görögben: Krisztus kegyelme által. — *Más evangéliumra*: a zsidók tanítására. — *Átkozott legyen*: a görögben anathema áll. Ez a zsidó che-remnek a fordítása. Eredeti jelentése Istennek szentelt fogadalmi

tárgy, amit megölni vagy megsemmisíteni kellett és semmi körülmény közt nem lehetett megváltani. Szent Pálnál jelentésében változás állott be s az Egyházból való örök elválasztást, kiközösítést jelenti. — *Megnyerni*: a görög szó (pejthó) jogi kifejezés s jelentette azt a beszédet, amikor az ügyvédek a bírákat a maguk, illetve feleik ügyének igyekeztek megnyerni.

SZENT PÁL VÉDI APOSTOLI HIVATÁSÁT. Ugyanis tudtotokra adom, testvérek, hogy az evangélium, melyet én hirdettem, nem ember szerint való; mert én sem embertől nyertem vagy tanultam azt, hanem Jézus Krisztus *kinyilatkoztatásából*. Mert hallottátok, mint viseltem magamat egykor a zsidóságban, hogy módfelett üldöztem az Isten egyházát és pusztítottam, és felülmúltam a zsidóságban számos kortársamat nemzetemből, nagyobb buzgósággal követvém *őseim hagyományait*. Műdön azonban tetszett annak, aki engem anyám méhétől fogva kiválasztott és malasztja által meghívott, hogy kinyilatkoztassa bennem Fiát, hogy hirdessem a nemzetek között, egyáltalán nem hallgattam *testre és vérre*, sem nem mentem föl Jeruzsálembe *apostol-elődeimhez*; hanem elmentem *Arábiába* és ismét visszatértem Damaszkuszba. Azután három év múlva felmentem Jeruzsálembe, hogy Pétert lássam, és nála maradtam tizenöt napig; mást azonban az apostolok közül nem láttam, csak *Jakabot*, az Úr atyafiát. Amit pedig írok nektek, íme, *Isten előtt mondom*, hogy nem hazudom. Azután *Szíria* és *Cilicia* vidékeire mentem. Judea egyházai előtt, melyek Krisztusban valának, személyesen nem is valék ismeretes; csak hallottak felőlem; hogy az, aki minket egykor üldözött, most hirdeti a hitet, amelyet valaha pusztított; és dicsőíték bennem az Istent. (1, 11—24.)

Kinyilatkoztatásból: „amikor elragadtatott a harmadik égig”. (II Kor. 12, 3.) — *Őseim hagyományait*: a farizeusi előírásokat. — *Testre és vérre*: hebraizmus. Az evangéliumot nem tanultam embertől. — *Apostol-elődeimhez*: az Úr Jézustól még földi életében kiválasztott apostolokhoz. — *Arábia*: Damaszkus környékére (Haurán). — *Jakabot*: az ifjabb Jakabot, Kleofás és Mária fiát, aki Jeruzsálem első püspöke volt. — *Isten előtt mondom*: esküvel erősíti meg, hogy tanítása nem emberektől származik, hanem magától az Istentől. — *Szíria*: elsősorban Antiochia környéke. — *Cilicia*: Kisázsia délkeleti részében lévő tartomány, fővárosa Tarzus volt, Szent Pál szülőhelye.

Tizennégy évvel később újra felment Jeruzsálembe s ott megtárgyalta a hirdetett evangéliumot. Az apostolok semmi kivetnivalót nem találtak tanításában, sőt „baráti jobbot nyújtottak” (2, 9.) neki. (2, 1—10.)

SZENT PÁL VITÁJA SZENT PÉTERREL. Midőn pedig *Kéfás Antiochiába jött, szemtől-szembe ellenálltam* neki, mert méltó volt a feddésre. Mielőtt ugyanis némelyek Jakabtól odamentek volna, együtt szokott étkezni a *pogányokkal*; de midőn azok odamentek, visszavonult és különvált tőlük, mert félt azoktól, kik a körülmetélésből valók voltak. Tettetésével megegyeztek a többi zsidók is, úgyhogy Barnabást is ebbe a tettetésbe vitték. De midőn láttam, hogy nem járnak egyenesen az evangélium igazsága szerint, mondtam Kéfásnak *mindnyájuk előtt*: Ha te zsidó létedre *pogány módon* élsz és nem zsidó módon, miként *kényszeríted* a pogányokat zsidó módon élni? Mi természet szerint zsidók vagyunk, és nem a pogányok közül való bűnösök. Mivel pedig tudjuk, hogy az ember nem a törvény cselekedeteiből igazul meg, hanem Jézus Krisztus hite által, mi is Krisztus Jézusban hiszünk, hogy megigazuljunk Krisztus hite által és nem a törvény cselekedetei által, mert a törvény cselekedeteiből egy ember sem igazul meg. Hogyha mi, kik Krisztusban megigazulást keresünk, magunk is bűnösöknek találtattunk, vajjon Krisztus a bűnnek szolgája-e? Semmiesetre sem! Mert ha ismét *felépítem azokat, amiket leromboltam*, önmagamát teszem bűnössé. Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek; *Krisztussal együtt keresztre szegeztettem*; élek pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem. Amit pedig most *testben* élek, az Isten Fiában való hitben élem, ki szeretett engem és önmagát adta értem. Nem vetem meg Isten kegyelmét; mert ha a törvény által van a megigazulás, akkor Krisztus hiába halt meg. (2, 11—21.)

Kéfás Antiochiába jött: a hagyomány szerint Szent Péter Kr. u. 42-ben érkezett először Antiochiába s itt egyházat alapított. Ez az útja pedig, melyet Szent Pál most említ, a jeruzsálemi zsinat után volt. — *Szemtől-szembe ellenálltam*: határozottan szembefordultam vele, mert helytelenül járt el, amikor a jeruzsálemi zsinat határozata ellenére elkülönült a pogányoktól, mivel Jakab követői megféleml-

lítették. — *Pogányokkal*: a pogányságból megtértekkel, akiket nem kötött a zsidó ételtörvény; a jeruzsálemi zsinat határozata értelmében. — *Mindnyájuk előtt*: Szent Pál félt, hogy Szent Péter nagy tekintélyénél fogva ez az eljárás káros hatással lesz az evangélium terjedésére, mivel azt fogják hinni a pogányok, hogy a mózesi törvények rájuk nézve is kötelezők, ezért nyíltan megmondja Szent Péternek, hogy eljárása helytelen. — *Pogány módon*: a nélkül, hogy megtartanád a mózesi törvényeket. — *Kényszerítet*: példádval, Ez arra mutat, hogy Szent Péternek igen nagy tekintélye volt a hívek közt. — *Felépitem... leromboltam*: visszatérek az elhagyott mózesi törvényekhez. — *Krisztussal együtt keresztre szegeztettem*: a keresztenység révén, amelyben meghal a régi, bűnös ember s feltámad a kegyelmi életet élő új ember. — *Testben*: a földi életben.

A megigazulás nem a törvény cselekedetei által történik, hanem a Jézus Krisztusban való hit által. Ezt a galaták a saját tapasztalatukból is tudhatnák. Ábrahám is a hit által igazult meg s nem a törvény cselekedetei által. A törvény nem adott megigazulást, hanem csak parancsot, hogy mikép kell cselekedni, mert „az igaz a hitből él” (3, 11.) Krisztus kereszthalálával váltott meg bennünket a törvény átkától s a pogányokra is kiterjesztette az Ábrahámnak adott isteni áldást. (3, 1—14.)

AZ ÁBRAHÁMNAK ADOTT IGÉRETEK. Testvérekl (Emberi módon szólok.) Lám, az embernek jogérvényes végrendeletét senki sem veti el, sem ahhoz hozzá nem ad semmit. Ábrahámnak mondattak az *ígéret*ek, és az ő *ivadékának*. Nem mondja: És *ivadékainak*, mint soknak, hanem mint egynek: És a te ivadékodnak, aki a Krisztus. Azt mondom tehát, hogy az Istentől megerősített intézkedést a *négyszázharminc évvel* később adott törvény nem teszi érvénytelenné, hogy megszüntesse az ígérést. Mert ha a törvényből van az örökség, akkor már nem ígéretből; Ábrahámnak pedig ígéret által ajándékozta azt az Isten. Mi tehát a törvény? *Vétségekért hozatott*, míg el nem jő az *ivadék*, akinek az ígérést adta; *angyalok által* rendeltetett, *közvetítő által*. *Közvetítője pedig egynek nincsen*, az Isten pedig egy. A törvény tehát az Isten ígéretei ellen van? Semmiesetre sem! Mert ha olyan törvény adatott volna, mely *életet adhatna*, valóban a törvényből lenne a megigazulás; de az Írás mindent a bűn alá foglalt, hogy az ígéret Jézus Krisztus hite által adassék a hívőknek. Mielőtt pedig elérkezett a hit, a törvény alatt őriztettünk, egybezárvan azon hitre, mely kijelentendő volt. Ennélfogva a

törvény nekünk *nevelők* volt Krisztusra, hogy a hit által igazuljunk meg. De miután elérkezett a hit, már nem vagyunk a nevelő alatt. Mert mindnyájan Isten fiai vagytok a hit által, mely Krisztus Jézusban vagyon. Mert mindnyájan, kik Krisztusra megkeresztelkedtetek, *Krisztust öltöttétek magatokra. Nincs többé zsidó*, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő; mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban. Ha pedig ti Krisztuséi vagytok, akkor Ábrahám ivadéka vagytok, az ígélet szerint való örökösök. (3, 15—29.)

Ígérek: I. Móz. 12, 17; 13, 15; 15, 18; 17, 8; 22, 16—18; 24, 7. — *Ivadékának:* a zsidó népnek, mint egységes leszármazottjának s főképp Krisztusnak. — 430 év: Szent Pál II. Móz. 12, 40. alapján számolja az éveket. *Örökség:* a természetfölötti javak. — *A vétségért:* hogy a nép belássa hibáit, de kegyelmet nem adott a bűnök elkerülésére. — *Az ivadék:* Jézus Krisztus. — *Angyalok által:* a Sínai-hegyi törvényeket e szerint angyal hirdette ki. — *Közvetítő:* Mózes. — *Közvetítője pedig egynek nincsen:* Isten Mózes által tárgyalt a zsidó néppel, míg Ábrahámnak közvetítő nélkül. — *Életet adhatna:* hogy az ember a kegyelem által tudjon jócselekedetet véghezvinni. — *Nevelők:* mint a régieknél a rabszolga mindenhová elkísérte a gyermeket addig, míg le nem tette a toga praetextát, úgy kísért el a mózesi törvény a választott népet Krisztusig, akiben nagykorúak lettünk és felszabadultunk a törvény gyámködsége alól (1). — *Krisztust öltöttétek magatokra:* a Krisztussal való egyesülés a keresztelekor történik. Ennek az egyesülésnek a kifejezésére Szent Pál a hasonlatot a korabeli vallásos nyelvből veszi. A babiloni pap halruhába öltözött, hogy így jelezze egyesülését az istenséggel; ugyanígy öltöztek a Mítasz-kultusz hívei beavatottságuk fokainak megfelelő: holló, katona, oroszán stb. jelmezbe. — *Nincs többé zsidó:* a kereszténység megszüntet minden különbséget az Egyházban. — *Örökösök:* A Jézus Krisztusban való hit által örökösök vagytok és nem szorultok ezért rá a mózesi törvényekre.

AZ ÓSZÖVETSÉG A KISKORÚSÁG IDEJE VOLT. Mondom pedig: Míg az örökös *kiskorú*, semmiben sem különbözik a szolgától, bár mindennek ura; hanem gyámok és gondviselők alatt van *az atyjától előre meghatározott időig*. Így mi is, míg kiskorúak voltunk, a *világ elemeinek* szolgasága alatt voltunk. De midőn elérkezett az idők teljessége, az Isten elküldte Fiát, ki asszonyból lett, ki a törvény alattvalója lett, hogy azokat, kik a törvény alatt voltak, megváltsa, hogy a fogadott fiúságot

visszanyerjük. Mivel pedig fiak vagytok, az Isten elküldé *Fiának Lelkét* szívetekbe, ki azt *kiáltja*: Abba! Atya! Azért már többé nem szolga, hanem fiú; ha pedig fiú, örökös is az Isten által. (4, 1—7.)

Kiskorú: római jog szerint a kiskorúság Szent Pál idejében 14, illetve 16 évig tartott. De az atya bármikor nagykorúsíthatta gyermekét. — *Az atyjától előre meghatározott időre*: az atya a végrendeletben meghatározhatta a gyámkodás, illetve a nagykorúsítás idejét és ezen nem lehetett változtatni. Ilyen végrendeleti rendelkezés olvasható egy Oxyrhynchoszban talált papíruson: „Míg ez a kettő el nem éri a huszadik évet, addig gyámjuk legyen Tonisz bátyjuk és anyai nagyatyjuk, Harpaezisz.” — *A világ elemeinek*: egyesek szerint az ószövetségi törvénynek, mely csak elemeit adta a tökéletes újszövetségnek; mások szerint a zsidók ünnepeit kell értelnünk: a zsidók a szombat, az újhoid stb. ünnepek révén, melyek az égitestek mozgásához (2) igazodtak, tanulták meg az Isten tiszteletét, míg az evangélium aztán megtanított minket az Istennek lélekben és igazságban való ismeretére. — *Fiának Lelkét*: a Szentlelket, mivel a Fiútól is származik. — *Kiáltja*: hogy megmutassa, hogy az Isten a mi Atyánk. — *Örökös*: a mennyei javaknak az örököse.

A galáták mivel megismerték az Istent, azért már ne forduljanak el tőle. Arra kéri őket, hogy emlékezzenek a múltra, amikor közöttük tartózkodott a szeretettel vették körül. Ez a megemlékezés megóvjá őket tévtanítóktól. (4, 8—20.)

ÁBRAHÁM KÉT FIÁNAK TORTÉNETE. Mondjátok meg nekem, kik a törvény alatt akartok lenni: nem olvasztátok-e a törvényt? Mert írva vagyon: Ábrahámnak két fia volt, egy a szolgától, és egy a szabad asszonytól. De az, aki a szolgától volt, test szerint született; aki pedig a szabad asszonytól, ígéret folytán. Ezek példaképpen mondattak, mert ezek a két szövetség: éspedig az egyik Sina hegyéről való, mely szolgaságra szült, ez Ágár; a Sina ugyanis hegy Arábiában, mely megfelel a mostani Jeruzsálemnek, és szolgál fiaival együtt; az a magasságbeli Jeruzsálem pedig szabad, mely a mi anyánk. Mert írva vagyon: Örvendj, te magtalan, ki nem szülsz; ujjongj és kiáltj, ki nem vajúdol, mert több a fia az elhagyottnak, mint annak, akinek férje van. Mi pedig, testvérek, miként Izsák, az ígéret fiai vagyunk. De valamint akkor az, aki test szerint született, üldözte a lélek szerint valót, úgy van most is. De mit mond az Írás? Üzd el a szolgát és fiát, mert a szolgáló fia nem fog örökölni a

szabad asszony fiával. Tehát, testvérek, nem a szolgálónak vagyunk fiai, hanem a szabad asszonynak, mely szabadsággal Krisztus szabadított meg minket. (4, 21—31.)

A törvényt: I Móz. 16—21. fejezetek. — *A szolgától:* Agártól született Izmael. — *A szabad asszonytól:* Sárától született Izsák. — *Test szerint:* rendes módon. — *Igéret folytán:* csodálatos módon. — *Példázatképen:* előképként. — *Mostani Jeruzsálemnek:* a földi Jeruzsálemnek. — *Magasságbeli Jeruzsálem:* az Egyház. — *Irva vagyon:* Izaiás 51, 1. — *Úgy van most is:* a zsidók és a zsidózók üldözik a keresztényeket. — *Az Írás:* Sára szavai Ábrahámhoz. I Móz. 21, 10.

A galaták ezért vigyázzanak s ne térjenek vissza a szolgasághoz, mert a megigazulás nem a törvényből, hanem a Jézus Krisztusban való hitből ered. Erősen szembefordul a zsidózókkal, akik megvádolták az Apostolt, hogy másutt hirdeti a körülméltetés szükségességét. Ezért azt kérdezi, hogy akkor miért szenved még mindig üldözést, hisz ekkor már nem áll fenn „a kereszt botránya”. (5, 11.) Ne marják ezért egymást, hanem szeretetben szolgálják egymást. (5, 1—15.)

A TEST ÉS A LÉLEK CSELEKEDETEI. Azt mondom tehát: *Lélek szerint járjatok*, és nem fogjátok véghezvinni a test kívánságait. Mert a test a lélek ellen vágyakozik, a lélek pedig a test ellen; ezek ugyanis egymással ellenkeznek, hogy ne azt tegyék, amit akartok. Ha lélek vezet titeket, *nem vagytok törvény alatt*. Nyilvánvalók pedig a test cselekedetei, melyek: paráznaság, tisztátalanság, szemérmetlenség, bűjaság, bálványozás, bűbájosság, ellenségeskedések, viszálykodások, versengések, harag, veszekedések, visszavonások, szakadások, irigykedések, gyilkosságok, részegeskedések, tobzódások és ilyesmi; ezekről előre mondom nektek, mint előbb is mondtam, hogy akik ily dolgokat cselekszenek, nem nyerik el Isten országát. A *lélek gyümölcse* pedig: szeretet, öröm, békeség, türelem, nyájasság, jóság, hosszútűrés, szelídség, hit, szerénység, megtartóztatás, tisztaság. *Ilyenek ellen nincsen törvény.* Akik pedig *Krisztuséi, megfeszítették testüket* a vétkekkel és kívánságokkal együtt. Ha lélek szerint élünk, lélek szerint járjunk is. Ne vágyódjunk a hiú dicsőség után, egymást ingerelve, egymásra irigykedve. (5, 16—26.)

Lélek szerint járjatok: a lelkiismeret szavára hallgassatok s éltetek a kegyelem hatása alatt álljon. — *Nem vagytok a törvény*

alatt: ahol a szeretet kifejti hatását, ott nincs szükség a törvény büntető előírására, mert ott nem félelemből, hanem örömmel teszik meg a kötelességeket. — *A lélek gyümölcse*: a görög szöveg éppúgy, mint a test cselekedetei felsorolásánál kevesebbet említ. A test cselekedeteinél csak 13 bűn van felsorolva 17 helyett; a lélek gyümölcseinél a görög szöveg 9 erényt sorol fel, a latin szöveg pedig 12 erényt. Ez azzal magyarázható, hogy Szent Jeromos egy-egy görög szót két szóval adott vissza. — *Ilyenek ellen nincsen törvény*: aki a kegyelem hatása alatt jót tesz, azt a törvény nem büntetheti. — *Krisztuséi*: keresztények. — *Megfeszítették testüket*: szenvedélyeik ellen harcolnak.

A FELEBARÁTI SZERETET GYAKORLÁSA. Testvérek, ha az ember valamely bűnre ragadtatik is, ti, kik lelkiek vagytok, az ilyent oktassátok a szelídség szellemében; de ügyelj magadra, hogy te is kísértésbe ne juss. Hordozzátok egymásnak *terhét*, s így teljesíteni fogjátok *Krisztus törvényét*. Mert ha valaki magát valaminek tartja, holott semmi, önmagát vezeti félre. Kiki vizsgálja meg a saját cselekvését, és így csak önmagában lesz dicsoisége és nem másban, mert mindenki a *maga terhét* fogja hordozni. Aki pedig az Igében oktatást nyer, részesítse oktatóját minden jóban. Ne vezessétek félre magatokat: Istent nem lehet gúnyolni! Mert, amit az ember vet, azt fogja aratni is. Mert aki testének vet, a testből arat majd *romlást* is; aki pedig a léleknek vet, a lélekből arat majd örök életet. A jót cselekedni pedig ne lankadjunk el, mert annakidején majd aratunk, ha nem lankadjunk el. Tehát míg *időnk van*, tegyünk jót mindenkivel, főképp pedig hitfeleinkkel. (6, 1—10.)

Egymásnak terhét: az élet bajait, kísértéseit, bűneit. — *Krisztus törvényeit*: a szeretet parancsát. — *A maga terhét*: Krisztus az ítéletkor nem a más hibáit kéri számon tőlünk, hanem a sajátunkat. — *Romlást*: az örök kárhozatot. — *Időnk van*: földi életünkben.

BEFEJEZÉS. Lássátok, *mily nagy betűkkel* írok nektek saját kezemmel: Akik *test szerint akarnak tetszeni*, azok kényszerítenek titeket a körülmetélésre, csak azért, hogy Krisztus keresztjéért üldözést ne szenvedjenek. Mert maguk a *körülmetéltek* sem tartják meg a törvényt, hanem azért akarják, hogy körülmetélkedjete, hogy *testetekkel dicsekedjenek*. Tőlem azonban távol legyen más-

ban dicsekedni, mint a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak keresztjében, ki által *a világ megfeszítettett nekem*, és én a világnak. Mert Krisztus Jézusban sem a körülmetélés nem ér semmit, sem a körülmetéletlenség, csak az *új teremtmény*. És mindazok, akik ezt a szabályt követik, békesség azokra és irgalom, és *Istennek Izraeljére!* Ezután senki se okozzon nekem kellemetlenséget, mert én az *Úr Jézus jegyeit* viselem testemen. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen lelketekkel, testvérek! Amen. (6, 11—18.)

Mily nagy betűkkel: valószínűleg csak innét kezdve írta a levelet saját nagy betűivel. — *Test szerint akarnak tetszeni:* csakis külsőségek vezetik ezeket, hogy minél több követővel dicsekedhessenek. — *A körülmetéltek:* a zsidók és a zsidózók. — *Testetekkel dicsekedjenek:* hogy követőiknek mond hassanak. — *A világ megfeszítettett nekem:* amint a világ utálja a keresztet, úgy utálom én a világot minden kísértésével és bűnével. — *Új teremtmény:* a keresztségben újjászületett lélek. — *Istennek Izraeljére:* az Egyházra. — *Úr Jézus jegyeit:* az Úr Jézusért kapott sebeket.

A GALATÁKHOZ IRT LEVÉL. Szent Pálnak ez a levele bemutatja az Apostolt, mint akinek egyedüli szenvedélye Krisztus. Ezért mindenre hajlandó. Életének egyetlen célja megnyerni mindenkit Krisztusnak. Ezért tud könyörögni, hivatkozni a mult kedves emlékeire, ezért büszke apostoli hivatására, ezért képes átkot is mondani. Remeg Krisztusért és evangéliumáért. Fél attól, hogy hivatatlanok meghamisítják azt. Szembefordul ezért a tévtanítókkal, akik a zsidó szertartási törvények érvényességét állítják még a keresztyénségen belül is. Pedig a zsidóság megszűnt mint üdvösségre vezető tényező. Az Úr Jézus kereszthalálával függetlenítette az emberiséget a zsidóságtól. Krisztusban az emberiség elérte nagyságát, mert eljött a Szentlélek az emberek lelkébe és ezáltal Istennek gyermekeivé lettünk. Ezért olyan legyen magatartásunk mindenben, hogy ne hozzunk szégyent istengyermeki mivoltunkra. A levél dogmatikus tartalma miatt fontos levél s nagy a rokonsága a téma azonossága miatt a rómaiakhoz írt levéllel. De míg a római levél tárgya az Isten kegyelmében élő keresztyén, másszóval az ember megigazulása és megszentelése, mely

a „törvény”-nyel való szembenállással csak jobban ki-domborodik, addig a galatákhoz írt levélnél fordítva van: előtérben áll a „törvény”, míg a keresztény élet és a hit által való megigazulás csupán a főtétel bizonyítékául szolgál.

GALÁCIA. Szent Pál a levelet Galácia egyházaihoz írta. Galácia Kisázsiaiban feküdt. Határai északon Bitínia és Paflagónia, keleten Pontus és Kappadócía, délen Likaónia és Kappadócía, nyugaton pedig Frigía és Bitínia. A tartomány hegyes, de termékeny. Földjét a Halisz és a Szanagriosz folyók szelik át. Városai a fővárosként szereplő Ankira (mai Ankara), Pesszinus és Távium. Lakói a kelta eredetű galaták. Eredetileg Európában az Elba partjain laktak. Innét Kr. e. 530 körül Galliába mentek, ahonnan a 400-as évek táján a Duna mentén lefelé vonultak és Nagy Sándor halála után (Kr. e. 323.) Görögországba törtek be. Ekkor három törzs leszakadt (tolisz-tobogok, trokmok és tektoszogok) és átkelt a Helleszponthuszon. Bitínia királya, I. Nikodémus, Kr. e. 278-ban zsoldjába fogadta a galatákat testvére, Zipoites ellen. Egyideig még zavarogtak, míg végül is I. Attalus pergamumi király letelepítette őket Kisázsia közepén. Egyideig független állami életet éltek. Kr. e. 189-ben a rómaiak uralma alá kerültek „szövetséges népként” Manlius Vulso konzulsága alatt. Kr. e. 64-ben Deiotárus egyesítette a három törzset, s a rómaiak azért, mert a Mitridates elleni háborúban nem álltak Mitridates mellé, Deiotárusnak királyi címet adtak és délfele bővítették országa területét. Kr. e. 25-ben meghalt utolsó királyuk, Amintas. Az ország római provincia lett. A még jobban délre kibővített tartományt mint császári provinciát legatus Augusti kormányozta. Ettől kezdve két Galáciáról beszélhetünk: a tulajdonképeni Galáciáról, melyet *Északgaláciának* neveznek és *Délgaláciáról*, mely inkább politikai, mint földrajzi elnevezés. A galaták közül sokan keveredtek idők folyamán a görögökkel és ezeket gallogörögöknek nevezték.

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levélnek hitelességét senki sem vonta kétségbe az ősegyház idejétől kezdve a legújabb időkig. Ismerik már Római Szent Kelemen, Antiochiai Szent Ignác, Szent Polikárp, sőt még az eretnek Marcion is. Ezek az írók vagy kifejezetten idézik a levelet vagy pedig utalás van a levélre. A Muratori-törődék ötödik levélként hozza a levelet Szent Pál levelei közt. Az úgynevezett *hangelemzési* (Schallanalytische Untersuchung) elmélet, mely a levélben nyolc különféle hangot, réteget vél felfedezni, s így akarja a levél eredetiségét és egységét kétségbe vonni, még a protestáns

oldalról is mint teljesen alap nélküli kísérlet, teljes visszautasításban részesül.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Galácia egyházába tévtanítók furakodtak be, akik azt hirdették, hogy a pogányoknak előbb zsidókká kell lenniök, csak azután lehetnek keresztényekké. Hogy tanításuknak elfogadható alapot adjanak, ezért csökkentették az Apostol tekintélyét. Nem tekintették őt egyenrangúnak a többi apostollal, csupán másodrendű apostolt láttak benne, mert küldetését — amint mondták — nem Jézustól, hanem emberek-től kapta. Szent Pál ezeknek a félrevezetetteknek ír, hogy felvilágosítsa őket, leleplezze a hamis tanítókat és megvédje apostolságát.

A kérdés most már csak az, hogy kiknek írta a levelet? Északgalácia lakóinak, ahol II. és III. útja alkalmával járt vagy pedig Délgalácia lakóinak, ahol az I. útja alkalmával járt?

Akik azt állítják, hogy Szent Pál *Délgalácia* lakóihoz írta levelét, azt állítják, hogy a) Szent Pál a levelet a jeruzsálemi zsinat után írta közvetlenül és a galaták a jeruzsálemi zsinat előtt tértek meg és hivatkoznak a Gal. 2, 5.-re: „akiknek egy óráig (a zsidó-zsido) sem enged-tük magunkat alávetni (a jeruzsálemi zsinaton), hogy az evangélium igazságra megmaradjon nálatok”. Márpedig Szent Pál a tulajdonképeni Galáciába csak a II. és a III. út alkalmával jutott el. Azonban erre azt lehet felelni, hogy Szent Pál a jeruzsálemi zsinaton a pogánykeresztényeket tartotta szeme előtt általában és nem a galatákat. — b) Hivatkoznak arra, hogy az Apostol megemlíti Barnabást is a galaták előtt mint ismerőst. Barnabás pedig csak az első úton volt az Apostol kíséretében. Ezt az állítást gyengíti az I. Kor. 9, 16., ahol a Korintusiakhoz írt levélben szintén megemlíti Barnabást, pedig tudva-levőleg Barnabás nem járt Korintusban. — c) Mondják azt is, hogy Pál római módon jelzi a vidéket: Achája (I Tessz. 1, 7.), Macedónia (u. o.), Ázsia (I Kor. 16, 19.). Azonban épp Galácia esetében Szent Lukács az Apostol

útjának leírásánál megkülönbözteti Galáciát Frigiától és Likaóniától, pedig ezek a római Galáciához odatartoztak.

Az általánosabban elfogadott vélemény a levél címzettjeiben *Északgalácia* lakóit látja. Érveik a következők: a) a profán írók Galácia alatt majdnem mindig Északgaláciát értik. Ezt megerősíti egy az 1. századból való felirat is. Így tesz Szent Lukács is (Ap. Csel. 16, 1—6., 18, 23.); b) Szent Pál a galatákhoz írt levélben írja (4, 13.), hogy betegsége volt az ok, hogy Galáciában hirdette az evangéliumot. Márpedig, mikor Délgaláciában hirdette az evangéliumot, akkor erős és egészséges volt. (Ap. Csel. 13—14. fejezet.) c) Az Apostolok Cselekedeteiből kiviláglik, hogy a II. út alkalmával járt az Apostol Galáciában először (16, 6.), és a III. út alkalmával másodszor (18, 23.). A II. út 51-ben, a III. út 54-ben volt, amikor az Apostol végiglátogatta Galácia városait. Az Apostol távozása után Kreszcencius nevű tanítványa működött Galáciában. (II Tim. 4, 10.) d) Északgalácia mellett szól az az adat is, hogy Ankirában megtalálták Gajánus és társainak vértanúságáról szóló feliratot, ami azt bizonyítja, hogy a Domiciánus vagy a Trajánus császárok idejében vértanúságot szenvedők egyházának az alapítása visszavezethető az Apostol idejébe.

A levél írásának az idejét a Délgalácia-elmélet védői 51—52-re teszik, amikor az Apostol Korintusban tartózkodott. Azonban sokkal nagyobb a valószínűsége annak, hogy az Apostol a levelet a III. út alkalmával írta, amikor Efezusba érkezett 54-ben. Itt érte őt rövidesen a megérkezése után az a hír, hogy Galáciában tévtanítók működnek és erre ő rögtön, 54 ősz végén megírja a levelet. Ezt az évet valószínűvé teszi még az is, hogy ez az év szombat év volt és erre látszik célozni a levélben a 4, 10., amikor azt írja, hogy zsidó ünnepnapokat és esztendőket tartanak meg.

AZ APOSTOLI HIVATÁS. Szent Pál ebben a levélben rámutat arra és hathatósan bizonyítja, hogy ő valószínű apostol, mint a többi apostol, akiket az Úr Jézus még életében hívott meg. Az apostoli küldetés ismertető

jegyei, hogy joguk van az egész földön hirdetni az evangéliumot és egyházat alapítani; az egyházat ellátni szervezettel, vagyis püspököket, papokat rendelni és az istentiszteletet megszervezni; parancsolhatnak büntetés terhe mellett a hívőknek; írhatnak olyan könyveket, melyeket sugalmazottságuk révén a kánonba felvesznek.

Az apostoli hivatásban e szerint két elemet különböztetünk meg: először a szorosan vett apostoliságot és másodszor a püspöki hatalmat. Az apostolságra csak az Úr Jézus hívhat meg valakit, míg a püspöki hatalmat embertől is meg lehet kapni. Szent Pál erősen hangsúlyozza, hogy ő az apostolságra a meghívást az Úr Jézustól kapta és ezért ő valódi apostol. (1, 1., 12.) Apostoli mivoltára hivatkozik akkor is, amikor elmondja szembefordulását az apostolok fejével, Szent Péterrel. Szent Péter ugyanis emberi tekintetekből visszatér a zsidó étkezési törvényekhez. Ez a cselekedete nem volt hit- és erkölcstanba ütköző tett, hanem csupán kevésbé helyes lelkipásztori cselekvésmód. E miatt feddi meg őt a nyilvánosság előtt Szent Pál. Ugyanis attól fél, hogy nagy tekintélye miatt ezzel a helyi cselekedetével nagy bajt okozhat. Szent Pál nagyon jól tudta, hogy ezt megteheti, hisz mint apostol egyenrangú Szent Péterrel s csupán mint püspök van neki alávetve. Ezért hozhatta fel ezt az esetet a galáták előtt apostolságának bizonyítására.

TANÍTÁS. A levél szól a törvény és az evangélium, a természet és a kegyelem viszonyáról. Az *Egyház ismeretöljegye* az apostoliság; ami eltér az apostolok tanításától, az eretnek tan (Gal. 1, 8.). Ezért már a legrégibb kor írói az Egyházhoz való biztos jelének vették azt, ha valaki hűen megtartotta az Egyház tanításait. Így Szent Ireneus írja: „Ha valamilyen csekély kérdésben vita keletkezik, vajjon nem kell-e a legrégibb egyházakhoz fordulni és tőlük átvenni azt, ami a jelen kérdésben biztos és világos?” (Lib. III. cap. 4.) Tertullián pedig ezt mondja: „Hogy mit hirdettek az apostolok, hogy mit nyilatkoztatott ki nekik Krisztus, — és ezt most elrendelem — nem szükséges másképp bizonyítani, mint azok által az egyhá-

zak által, amelyeket maguk az apostolok alapítottak." (De Praescript. cap. XXI.) — *Szent Péter* főségét szépen bizonyítja Szent Pál, mikor elmegy Jeruzsálembe, hogy lássa Pétert (1, 18.). Ugyancsak e mellett szól az anti-óchiai vita is, mert erre nem lett volna szükség, ha Szent Péternek nem lett volna olyan nagy tekintélye. Kötelességünk a testvéri *megfeddés*, a bűnösök megintése (6, 1.). A lelkiismeretvizsgálat szükségességéről és a hitoktatásról is a 6. fejezet 4. és 6. versében.

ALKALMAZÁS. A jó ügy mellett tudjunk olyan nagy buzgóságot kifejtteni, aminővel Szent Pál igyekezett megtartani a jóban a galatákat. — Az Egyház a breviáriumban a galatákhoz írt levélből vízkereszt után a III. héten olvas. A levél egyes részei hétszer képezik a szentmisék szentleckéit.

IMA. Könyörödjünk az eretnekekért és a szakadároknak is, hogy a mi Istenünk és Urunk szabadítsa meg őket minden tévelygtől és a szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházba visszavezetni méltóztassék. Könyörödjünk. Mindenható örök Isten, aki mindenkit üdvözítész és senkit sem akarsz elkárkoztatni, tekints az ördögi ravaszsággal félrevezetett lelkekre, hogy minden eretnek-tant letéve a tévelygők szíve magába térjen és igazságod egységébe visszatérjen. A mi Urunk által. Amen. (Nagypénteki könyörgés.)

Venantius Fortunatus: Vexilla regis.

Királyi zászló jár elől,
Keresztfa titka tündököl,
Melyen az élet halni szállt,
S megtörte holta a halált.

Kegyetlen lándzsa verte át
Gonosz vasával oldalát.
S mely szennyet, vétket eltörölt:
Belőle víz és vér ömölt.

Az ősi jóslat itt betelt,
Mit a hű Dávid énekelt:
„Az Úr — halljátok, nemzetek! —
Kereszten trónol köztetek.”

Rajtad tündöklék, drága fa,
Királyi vérnek bíbora.
Ó választott jeles faág,
Ki szent testét karoltad át!

Világ bűnének zálogát
Te hordoztad, te boldog ág.
Az ellenség gonosz fejét
Megváltónk rajtad zúzta szét.

Kereszt, üdvözlégy, egy remény,
A szenvedés ez ünnepén.
Kérünk, kegyelmet adj nekünk,
Add vétünkért vezekelnünk.

Szentháromság, dicsérjenek,
Üdvösség kútja, mindenek.
Legyen győzelmünk, add meg ezt,
A diadalmas szent kereszt.

(Sík Sándor fordítása.)

5. A KORINTUSIAKHOZ IRT I. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, Jézus Krisztusnak az Isten akaratából *meghívott apostola* és *Szoszthenes* testvér, az Isten korintusi egyházának, a Krisztus Jézusban megszentelteknek, a meghívott szenteknek, mindazokkal együtt, kik *segítségül hívták a mi Urunk Jézus Krisztusnak nevét*, minden helyen, a *magukén* és a *miénken*. Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól.

Szüntelenül hálát adok Istenemnek mindenkor érte, hogy Isten kegyelméért, mely megadatott nektek Jézus Krisztusban, hogy mindenben gazdagok lettetek őbenne, minden *igében* és minden *ismeretben*, amint *Krisztus tanúbizonysága* megerősödött bennetek, úgyhogy semmiféle kegyelemnek sem vagytok hijjával, várván a mi Urunk Jézus Krisztus *megjelenését*, ki meg is erősít majd titeket mindvégig, hogy feddhetetlenek legyetek a mi Urunk Jézus Krisztus *eljövetelének napján*. Hűséges az Isten, ki által meghívást nyertetek az ő Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak *közösségébe*. (1, 1—9.)

Meghívott apostola: Szent Pál leveleiben mindig hivatkozik arra, hogy neki Istentől van a küldetése s így védi tekintélyét ellenségeivel szemben. Ezzel a kifejezéssel hivatalos jelleget ad a levélnek s magát a tizenkettővel egysorba helyezi. — *Szoszthenes*: a korintusi zsinagóga előjárója volt. Szent Pál térítette meg. Gallio prokonzul előtt megverték a zsidók. — *Segítségül... nevét*: keresztyének. — *Magukén*: Korintusban. — *Mienkén*: Efezusban, ahonnan írja Szent Pál levelét. — *Igében*: az evangélium tanításában. — *Ismeretben*: az evangélium megértésében. — *Krisztus tanúbizonysága*: Krisztusról szóló evangélium. — *Jézus Krisztus megjelenését*: az utolsó napon. — *Eljövetelének napján*: az utolsó ítéleten, mely bármelyik pillanatban bekövetkezhetik. — *Közösségébe*: egyházába.

I. A korintusi egyház bűnei

A PÁRTOSKODÁSOK. Kérlek azonban titeket, testvérek, a mi Urunk Jézus Krisztus nevére, hogy mindnyájan *ugyanazt mondjátok* és ne legyenek köztetek pártoskodások; hanem legyetek *tökéletesen egyek* ugyanegy értelemben és ugyanegy véleményben. Azt a hírt vettem ugyanis felőletek, testvéreim, *Kloé ház népétől*, hogy *versengések* vannak köztetek. Arról beszélek pedig, hogy közületek kiki azt mondja: Én *Pálé vagyok*, én pedig *Apollóé*, én pedig *Kéfásé*, én pedig *Krisztusé*. Részekre van-e osztva Krisztus? Vajjon Pált feszítették-e meg érteitek? Vagy *Pál nevében vagytok-e megkeresztelve*? Hálát adok az Istennek, hogy senkit sem kereszteltem meg közületek, csak *Kriszpust* és *Kájust*, nehogy valaki azt mondhasssa, hogy az én nevemben vagytok megkeresztelve. De még *Sztefanás* házanépét is megkereszteltem; ezenkívül nem tudom, hogy másvalakit megkereszteltem volna. Mert nem azért küldött engem Krisztus, hogy kereszteljek, hanem hogy az evangéliumot hirdessem; nem a szó *bölcsességével*, hogy meg ne hiúsuljon Krisztus keresztje.

Mert a *kereszt ígéje* azoknak, *akik elvesznek*, ugyan oktalanság, de azoknak, akik üdvözülnek, vagyis nekünk, Istennek ereje. Mert *írva vagyon*: Elvesztem a bölcsék bölcsességét és az okosak okosságát elvetem. Hol van a *bölcs*? Hol az *írástudó*? Hol e világnak *kutatója*? Nemde oktalansággá tette Isten e világnak bölcsességét? Mivel ugyanis Isten bölcsességében nem ismerte meg a világ a bölcsesség által az Istent, úgy tetszett Istennek, hogy az igehirdetés oktalansága által üdvözítse a hívőket. Mert a zsidók jeleket kívánnak, a görögök meg bölcseséget keresnek; mi azonban a keresztfeszített Krisztust hirdetjük, ami ugyan a zsidóknak *botrány*, a pogányoknak pedig *oktalanság*, maguknak a meghívottaknak azonban, zsidóknak és görögöknek egyaránt, Krisztust, az Isten *erejét* és az Isten *bölcsességét*, mert az Isten oktalansága bölcsőbb az embereknél; és az *Isten gyöngesége* erősebb az embereknél.

Mert nézzétek csak meghívástokat, testvérek: nem sokan vannak a *bölcssek* test szerint, nem sokan a *hatalmasok*, nem sokan a *nemesek*; hanem azt, ami a világ szerint oktan, választotta ki az Isten, hogy megszégyenítse az erőseket és azt, ami a világ szerint nemtelen és megvetett, választotta ki az Isten és azokat, amik semmik, hogy azokat, amik valamik, megsemmisítse, hogy egy test se dicsekedhessék az ő színe előtt. Általa vagyatok pedig ti Krisztus Jézusban, ki Istentől bölcseségünké lett és igazságunkká és megszentelődésünké és megváltásunkká, hogy *amint írva vagyon: Aki dicsekszik, az Űrben dicsekedjék.*

Én is, midőn hozzátok mentem, testvérek, nem mentem a beszédnek vagy a bölcseségnek fönségével hirdetni nektek Krisztus *tanúbizonyosságát*. Mert nem szándékoztam másvalamit tudni köztetek, mint Jézus Krisztust, és pedig a megfeszítettet. És én *gyöngeségben és félelemben és nagy rettegésben* voltam nálatok; és beszédem és tanításom nem állott az emberi bölcsesség meggyőző szavaiból, hanem a *Lélek és az erő bizonyítékából*, hogy hitetek ne nyugodjék emberek bölcseségén, hanem Istennek erején.

Szent Pál az Isten bölcsességét hirdette. Ezt az emberek nem ismerték volna, mert ha ismerték volna, Krisztust nem feszítették volna keresztre. A földi embernek nincsen érzéke a lelkiek iránt. Ezért volt ő kénytelen a korintusiaknak „mint kisdedeknek Krisztusban tejet... és nem éledelt” (3, 2.) adni, mert azt még most sem bírják el. A féltékenység, a versengés, a pártoskodás, mind arra mutat, hogy még nagyon is testiek. Mert az apostolok: Apolló, Pál, csak Istennek a szolgálói, akik az Isten ügyéért dolgoznak: „Én ültetem, Apolló öntözött, de Isten adja a növekedést. Tehát sem az nem valami, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak az Isten, aki a növekedést adja.” (3, 6—7.) A hívek Istennek az épülete és ennek építómestere az apostol. Az alap pedig, amelyre építeni kell, Krisztus Jézus. „Ha pedig valaki erre az alapra aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, szalmát épít, kinek-kinek munkája nyilvánvalóvá lesz; ugyanis az Úr napja megmutatja, mivel a tűzben fog meg nyilvánulni, s a tűz majd kipróbálja, hogy kinek-kinek milyen a munkája.” (3, 12—13.) Az Isten az apostolt munkája szerint fogja megítélni és megjutalmazni. Ezért senki se dicsekedjék emberekkel, mert az emberi tanítók a hívők javát akarják szolgálni, a hívők pedig Krisztuséi, Krisztus pedig az Istené.

Úgy tekintsen minket az ember, mint Krisztus szolgáit, és *Isten titkainak sáfárait*. Itt már megkívántatik a sáfároktól, hogy kiki hűségesnek találtsassék. Nekem azonban legkisebb gondom, hogy ti mondjatok felőlem ítéletet vagy emberi nap, sőt magam sem ítélem meg magamat. Semmiben sem érzem ugyan magamat bűnösnek, de azért még nem vagyok igazolva; aki pedig megítél engem, az Úr az. Tehát ne mondjatok ítéletet idő előtt, míg el nem jó az Úr, ki a sötétség titkait is megvilágítja és a szívek szándékait is a nyilvánosságra hozza, és akkor dicsérete leszen kinek-kinek az Istentől.

Ezt pedig, testvérek, példaképen alkalmaztam magamra és Apollóra értetek, hogy rajtunk megtanuljátok, hogy amint meg van írva, senki se fuvalkodjék fel az egyikért a másik ellen. Mert ki mond téged különbnek? Hiszen mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna? Már *jóllaktatok*, már *gazdagok* lettetek; nélkülünk uralomra jutottatok; bárcsak valóban *uralomra* jutottatok volna, hogy mi is veletek uralomra jutnánk! Mert azt tartom, hogy Isten minket, apostolokat utolsóknak állított oda, mint halálra szántakat, mert látványossága lettünk a világnak, angyaloknak is, embereknek is. Mi oktanok vagyunk Krisztusért, ti pedig okosak Krisztusban; mi gyöngék, ti pedig erősek; ti nemesek, mi pedig nemtelenek. Mindez óráig éhezünk és szomjazunk, és nincs ruhánk, és arcul vere-tünk, és nincs otthonunk és fáradunk, saját kezünkkel dolgozván; átkoznak minket és mi áldást mondunk; üldözést szenvedünk és mi eltűrjük; gyaláznak minket és mi imádkozunk; szinte salakja lettünk ennek a világnak, mindenek söpredékévé *mindezideig*.

Nem azért írom ezeket, hogy megszégyenítselek titeket, hanem mint kedves fiaimat intelek. Mert ha tízezer *tanítótok* is volna Krisztusban, de atyátok nincsen sok, mert Krisztus Jézusban az evangélium által én nemzetellek titeket. Kérlek tehát titeket, legyetek az én követőim, *mint én is Krisztusé*. Azért küldtem hozzátok *Timóteust*, ki nekem kedves és hűséges fiam az Úrban; ő majd eszetekbe juttatja utaimat, melyeken Krisztus Jézusban járok,

úgyhogy mindenütt, minden egyházban tanítok. Mintha nem szándékoznám hozzátok menni, úgy felfuvalkodtak némelyek. Pedig elmegyek hozzátok mihamar, ha az Úr akarja; akkor majd megismerem a felfuvalkodottaknak nem beszédét, hanem erejét. Mert nem beszédből áll az Isten országa, hanem erőből. Mit akartok? Vesszővel (5) érkezzem-e hozzátok vagy szeretettel és a szelídség szel-lemével? (1, 10—4, 21.)

Ugyanazt mondjátok: legyen meg a külső egység. — *Tökéletesen egyek:* legyen meg a belső egység. — *Klóé:* előttünk ismeretlen korintusi keresztény nő, akinek emberei (családtagjai, rabszolgái vagy szabadosai) hírt vittek Efezusba az Apostolhoz a korintusi egyházban keletkezett viszálykodásokról. — *Versengések:* az Apostol távo-zása után Korintusban négy párt keletkezett. — *Pálé vagyok:* azok, akik az Apostol személyéhez ragaszkodtak, büszkén hivatkozva arra, hogy őket Pál tanította. — *Apollóé:* görögben: Apollósz, rövidítése Apollóniosznak. Alexandriai származású zsidó, valószínűleg Filó tanítványa. Képzett ember, igen ügyes szónok. Úgy látszik, hogy egy János-tanítvány keresztelte meg, vagy pedig maga Keresztelő Szent János. Később Efezusba került, ahol Akvila és Priszka megismer-tették vele a kereszténységet. Innét Korintusba ment, ahol a zsidók közt buzgón működött. (Ap. Csel. 18, 24—28.) Itt ékesszólása miatt sok rajongója akadt s ezek pártot képeztek körülötte. A levél írá-sának idején Efezusban tartózkodott az Apostol mellett, akinek hű embere volt. Szent Jeromos szerint később Korintus püspöke lett. Unnepe dec. 9-én van. — *Kéfásé:* Szent Péteré; a zsidóköz az apos-tolok fejét tartották vezetőjüknek. — *Krisztusé:* akik egyik tanító-hoz sem akartak csatlakozni, azok helyesen arra hivatkoztak, hogy nem a mesterekkel való személyes kapcsolatokkal kell dicsekedni, hanem mindannyioknak Krisztus a mestere. Mások szerint ez a párt a legteljesebb szabadosságot hirdette. — *Pál nevében vagytok-e meg-keresztelve:* valakinek a nevében (a görögben: valakinek a nevére) megkeresztelni annyit jelent, mint valakit a keresztség által valaki-nek hívójévé, követőjévé tenni. — *Kriszpus:* a korintusi zsinagóga előljárója volt. Szent Pál apostol keresztelte meg. (Ap. Csel. 18, 8.) Később Egina város püspöke lett. Unnepe október 4-én van. — *Kájus:* valószínűleg Szent Pál korintusi házigazdája, akinek házában írta a harmadik út alkalmával a római levelet. — *Sztefanás:* korin-tusi hívó, akit az Apostol a második út alkalmával keresztelt meg házanépével együtt. A korintusi egyház Efezusba küldötte őt For-tunátussal és Achaikussal az Apostolhoz s valószínűleg ők vitték az Apostol levelét Korintusba. — *A szó bölcsességével:* nem külső, hatásos szónoki előadásban. — *A kereszt ígéje:* Krisztus kereszt-haláláról szóló tanítás. — *Akik elvesznek:* akik saját hibájukból el-kárhoznak. — *Irva van:* Iz. 29, 14. Jahve elveti azoknak a zsidóknak a bölcsességét, akik Szennakeribtől, aki ostrom alá fogta Jeruzsále-

met, való szabadulásukat emberi eszközöktől (egyiptomi szövetség) remélték. — *Bölcs... írástudó... kutatója*: Iz. 33, 18: Bölcs általában véve bölcselőt jelent; írástudó a zsidó tudóst, írástudót jelent, míg a kutató a pogány, a görög vitakozót. — *Botrány... erejét*: itt ügylátszik, hogy Szent Pál héberül gondolkodott, mert a héberben szójáték ismerhető fel: miksal=botrány, miszkal=bolondság, szekel=erő. (3) (4) — *Isten gyöngesége*: Krisztus megtestesülése, szenvedése, főképp kereszthalála. — *Bölcsek... hatalmasok... nemese*: a tudás, a vagyon és a hatalom, a származás arisztokráciája hiányzott mind az apostolok, mind a korintusi hívők között. — *Amint írva vagyon*: Jer. 9, 23.-nak szabadon való idézése. — *Tanúbizonyságát*: evangéliumát. — *Gyöngeségben*: talán betegeskedett vagy pedig külső megjelenésére vonatkozik. — *Félelemben és nagy rettegésben*: Korintusban sok zaklatásnak volt kitéve, úgyhogy maga az Úr erősítette meg őt látomásban. (Ap. Csel. 18, 9—11.) A korintusi zsidók még Gallio prokonzul (8) elé is elhurcolták, aki azonban elzavarta őket, mire a zsinagoga előljáróját verték meg. (Ap. Csel. 18, 12—17.) Ezekre az eseményekre céloz itt az Apostol. — *Lélek*: a Szentlélek. — *Az erő bizonyítékából*: a csodák és a karizmák jelentkezéséből.

Isten titkainak: a tanításnak és a szentségeknek. — *Már jól-laktatok... mindezeideig*: az Apostol hat versen keresztül erős gúnnyal megy neki a korintusiaknak. — *Jól-laktatok*: mindenféle bölcseséggel. — *Gazdagokká*: t. i. kegyelemben. — *Uralomra*: az Isten országában. — *Tanítótok*: a pedagógus szerepe az volt, hogy ura gyermekét állandóan kísérje el mindenhová addig, míg a nagykorúságot el nem éri. — *Mint én is Krisztusé*: a görög szövegben ez nincs benn. — *Timóteust*: mikor Szent Pál meghallotta a korintusi viszályokról szóló híreket, elküldte kedves tanítványát, Timóteust és Erasztuszt (Ap. Csel. 18, 22.), hogy ott rendet teremtsenek.

A VÉRPERTŐZŐ KIZÁRÁSA. Általában hallatszik, hogy parázñaság van köztetek, éspedig olyan parázñaság, amilyen még a pogányok közt sincsen, hogy valaki a saját *atyjának feleségével* éljen. És ti fel vagytok fuvalkodva, a helyett, hogy inkább szomorkodnátok, kivétvén magatok közül azt, aki ezt a dolgot cselekedte. Én ugyan test szerint távol, de lélek szerint jelen lévén, már ítéletet mondtam, mint jelenlevő a fölött, ki így cselekedett: A mi Urunk Jézus Krisztus nevében, egybegyűlvén ti és az én lelkem, a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmával, adassék át az ilyen a sátánnak a *test veszedelmére*, hogy a lélek üdvözüljön a mi Urunk Jézus Krisztus napján.

Nem helyes a ti dicsekvésetek. Nem tudjátok-e, hogy egy kevés kovász az egész tésztát erjedésbe hozza? El a

régi kovással, hogy új téstává legyetek, aminthogy kovásztalanok vagytok! Mert a mi húsvéti bárányunk, Krisztus, megöletett. *Uljunk tehát ünnepel*, de ne régi kovással, sem a rosszság és gonoszság kovászával, hanem az egyenes lelkület és igazság kovásztalanságával.

Megírtam nektek *levelemben*: *Ne érintkezzetek paráznákkal*; nem ugyan általában e világ paráznáival vagy fősvényeivel vagy rablóival vagy bálványimádóival; mert akkor ki kellene mennetek e világból. Márpedig én azt írtam nektek, hogy ne érintkezzetek azzal, aki testvérnek neveztetik és parázna vagy fősvény vagy bálványimádó vagy átkozódó vagy részeges vagy rabló; az ilyenekkel még csak ne is étkezzetek együtt. Mert mit tartozik reám a kívül levők felett ítélkezni? Nem azok felett ítélkeztek-e ti is, akik benn vannak? Mert a kívül levőket az Isten fogja megítélni. Vessétek ki a gonoszt önmagatok közül. (5, 1—13.)

Atyjának feleségével: mostohaanyjával, talán még férjének életében (II Kor. 7, 11.), tehát vérfertőző házasságtörésről van itt szó, ami még a pogányok előtt is „hallatlan bűn” (Cicero) volt. A nő valószínűleg pogány lehetett, mert különben az Apostol őt is kiközösítette volna. — *A test veszedelmére*: aki az Egyházból ki van zárva, az nem részesül az Egyház kegyelmi életében s ezért jobban van kitéve a sátán kísértéseinek, melyek a testre is kihathatnak, sőt meg is szállhatta őt a gonoszlélek. — *Jézus Krisztus napján*: az ítéletkor. — *Kevés kovász*: az Apostol a hasonlatot a húsvéti szokásokból veszi. A húsvéti ünnepek alkalmából el kellett távolítani minden kovászt a házból (II Móz. 12, 19; 13, 7.), mert a kovász a romlandóságnak, a bűnnek a jelképe volt. Amint a kis kovász megkeleszti a tésztát, úgy egy bűnös megronthatja a hivek sokaságát. — *Húsvéti bárányunk*: a keresztények állandó húsvétot ülnék, mivel Krisztus már feláldozta magát. — *Uljunk...*: a latinban: lakomázzunk. — *Levelemben*: célzás egy előzőleg írt, de elveszett levélre. — *Ne érintkezzetek*: az Apostol nem általában tiltja a bűnösökkel való érintkezést, hanem csupán a keresztény bűnösökkel való érintkezést tiltotta, hogy így a bűnös könnyebben vegye észre bűnének súlyosságát.

KERESZTÉNY NEM MEHET POGÁNY BIRÓ ELÉ.
Hogyan merészel valaki közületek, ha peres ügye van valaki ellen, a hitetleneknél keresni igazságot és nem a szenteknél? Vagy nem tudjátok-e, hogy a szentek ezt a világot fogják megítélni? És ha ti fogjátok megítélni a

világot, méltatlanok vagytok-e arra, hogy a legkisebb dolgokról ítélkezzetek? Nem tudjátok-e, hogy *angyalok fölött* fogunk ítélkezni? Mennyivel inkább világi dolgok fölött! Azért, ha világi dolgokban pereskedtek, azokat rendeljétek bírának, akik a *legalábbvalóak* az egyházban. Azért mondom ezt, hogy szégyeljétek magatokat. Ennyire nincs köztetek egy bölcs ember sem, aki ítéletet tudna mondani testvére dolgában? Hanem testvér testvérel pereskedik, és pedig hitetlenek előtt! Egyáltalában már az is hiba nálatok, hogy peres ügyeitek vannak egymással. Miért nem viselitek el inkább az igazságtalanságot? Miért nem tűritek el inkább a károsodást? Sőt ti műveltek igazságtalanságot és okoztok kárt, és ezt testvéreknek! Vagy nem tudjátok-e, hogy az igazságtalanok nem fogják bírni az Isten országát? Ne ejtsétek tévedésbe önmagatokat: sem paráznák, sem *bálványimádók*, sem házasságtörők, sem elpuhultak, sem férfiakkal paráználkodó férfiak, sem tolvajok, sem fősvények, sem iszákosak, sem átkozódók, sem rablók nem fogják bírni az Isten országát! Bizony ilyenek voltatok egyesek; de megmosattatok, de megszentelést nyertetek, de megigazultatok a mi Urunk Jézus Krisztus nevében, és a mi Istenünk *Lelke által*. (6, 1—11.)

Szenteknél: a keresztyéknél. — *Megítélni:* amint a keresztyének Krisztussal a keresztre vannak szegezve, vele támadnak fel, vele dicsőülnek meg, úgy vele együtt ítélik meg a világot, mert Krisztus titokzatos testéhez tartoznak. — *Angyalok fölött:* a próbát ki nem állt angyalok fölött. — *Legalábbvalóak:* akik még mindig magasabban állnak, mint a pogányok. Különben is gúnyból mondja az Apostol ezt. — *Bálványimádók:* azért került erre a helyre, mivel Korintusban a paráznaság a bálványimádás egyik formája volt. — *Istenünk Lelke:* Szentlélek.

A szabadsággal nem szabad visszaélni. Ezért a paráznaság bűn, nem megengedett dolog. A test ugyanis Krisztus tagja, a „Szentlélek temploma”. (6, 19.) A testben az Istent kell hordozni. (6, 12—20.)

II. A korintusiaktól felvetett kérdések megoldása

A HÁZASSÁG. Ami pedig azt illeti, amiről írtatok nekem, azt felelem: jó az embernek asszonyt nem illetni, a paráznaság miatt azonban minden férfiúnak legyen meg a maga felesége, és minden asszonynak legyen meg

a maga férje. A férj adja meg a feleségnek, amivel tartozik, hasonlóképen pedig a feleség is férjének. Az asszonynak nincs hatalma teste fölött, hanem a férfiúnak; hasonlóképen pedig a férfiúnak sincs hatalma teste fölött, hanem az asszonynak. *Ne tartózkodjatok* egymástól, legfeljebb közös akaratból egyidőre, hogy az imádságnak éljete; azután ismét keljete össze, hogy *a sátán meg ne kísértsen* titeket azáltal, hogy magatokat meg nem tartóztatjátok. Ezt pedig engedményképen mondom, nem parancsképen. Mert azt szeretném, hogy mindnyájan olyanok legyetek, *mint én magam*, de kinek-kinek *saját ajándéka* van Istentől, éspedig az egyiknek így, a másiknak meg amúgy.

A nőtleneknek és az özvegyeknek pedig ezt mondom: Jó nekik, ha úgy maradnak, mint én is. De ha meg nem tartóztatják magukat, *lépjenek házasságra*; mert jobb dolog megházasodni, mint *égni*.

Azoknak pedig, akik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség férjétől el ne válják; ha pedig *elválík*, maradjon házasság nélkül vagy béküljön meg férjével. A férfi se bocsássa el feleségét. A többieknek viszont *én mondom*, nem az Úr: Ha valamely *testvérnek* hitetlen felesége van, és ez kész vele lakni, ne bocsássa el; és ha valamely hívő asszonynak hitetlen férje van, és ez kész vele lakni, ne hagyja el férjét; mert a hitetlen férj *meg van szentelve* a hívő asszony által, és a hitetlen asszony meg van szentelve a hívő férj által; különben fiaitok tisztátalanok volnának, márpedig szentek. Ha azonban a hitetlen fél elválík, hadd válják el; mert nincs szolgaságra kötelezve a fivér vagy a nővér ily esetben, hanem békességre hívott minket az Isten. Mert honnan tudod, ó asszony, hogy a férfit *megmentheted*? Vagy honnan tudod, ó férfi, hogy az asszonyt *megmentheted*? (7, 1—16.)

Jó az embernek...: talán közmondás lehetett. — *A parázñaság miatt*: hogy azt el ne kövesse az ember. — *Ne tartózkodjatok*: megengedi az Apostol a házaselet felfüggesztését, ha az a) közös meggyezésen alapszik, b) rövid időre történik és c) a célja Istennek nagyobb tisztelete. — *A sátán meg ne kísértsen*: ne legyen a meg-

tartóztatás oka a házastársi hűség megszegésének. — *Mint én magam*: nőtlen, önmegtartóztató. — *Saját ajándéka*: az az állapot, amelyben él (házas, nőtlen) és a hozzávaló kegyelem. — *Lépjenek házasságra*: megengedett dolog a második házasság. — *Égni*: szenvedni a szenvedélytől. — *Elválík*: ágytól-asztaltól. — *Én mondom*: a következő versek az ú. n. privilegium Paulinumot tartalmazzák. — *Testvérek*: kereszténynek. — *Meg van szentelve*: nem lélekben, hanem külsőleg. — *Megmentheted*: megtérítheted.

Mindenki maradjon meg abban az állapotban, abban a hivatásban, amelyben a kereszténységre való meghívást kapta. (7, 17—24.)

A SZÜZI ÁLLAPOT. A szűzekre nézve pedig nincs parancsolatom az Úrtól; tanácsot azonban adok, mint aki irgalmasságot nyertem az Úrtól, hogy *hű legyek*. Azt tartom tehát, hogy ez jó a *közelálló szükség miatt*, hogy jó az embernek úgy lennie. Feleséghez vagy-e kötvé? Ne keress elválást. Feleség nélkül vagy-e? Ne keress feleséget. De ha feleséget veszel, nem vétkeztél; és ha a szűz férjhez megy, nem vétkezett. Azonban az ilyeneknek *testi gyötrelmük leszen*. Én pedig meg akarlak kímélni titeket. Azt mondom tehát, testvérek: *Az idő rövid*; most már az van hátra, hogy azok is, akiknek feleségük van, olyanok legyenek, mintha nem volna, és akik sírnak, mintha nem sírnának, és akik örvendeznek, mintha nem örvendeznének, és akik vesznek, mintha nem volna birtokuk, és akik élnek ezzel a világgal, mintha nem élénének; mert *elmúlik ennek a világnak alakja*. Én pedig azt akarnám, hogy gond nélkül legyetek. Akinek nincs felesége, arra gondol, ami az Úré, hogyan tessék az Istennek. Akinek pedig felesége van, arra gondol, ami a világé, hogyan tessék feleségének; és *meg van osztva*. Mind a férjetlen asszony, mind a szűz arra gondol, ami az Úré, hogy testben és lélekben szent legyen; aki azonban férjénél van, arra gondol, ami a világé, hogyan tessék férjének. Ezt pedig *hasznatokra mondom*, nem hogy *tört* vessek nektek, hanem a végett, ami tisztességes és ami módot nyújt arra, hogy akadálytalanul könyörögjetez az Úrhoz. Ha pedig valaki azt hiszi, hogy *szégyenkeznie kell* szűz leánya miatt, hogy eljárt felette az idő, és *úgy kell történnie*, tegye meg, amit akar; nem vétkezik, ha férjhez megy. De aki erősen elhatározta szívében és nem

kényszeríti őt a szükség, hanem hatalma lévén saját akaratára fölött, azt tette föl szívében, hogy megőrzi szűz leányát, jól teszi. Tehát, aki házasságra adja szűz leányát, az is jól teszi, de aki nem adja házasságra, jobban cselekszik. Az asszony kötve van a törvényhez, míg férje él; ha férje meghal, szabaddá lesz; menjen férjhez, akihez akar, de csak az *Urban*. Véleményem szerint azonban boldogabb lesz, ha úgy marad; pedig hiszem, hogy benem is az *Isten Lelke* vagyon. (7, 25—40.)

Hű legyek: hűséges legyek az evangélium hirdetésében. — *A közelálló szükség miatt:* az a rövid idő, ami rendelkezésünkre áll itt a földön, hogy az örök életet megszerezzük. — *Testi gyötrelmük:* a házassággal sok baj jár együtt. — *Az idő rövid:* rövid az élet. — *Elmúlik ennek a világnak alakja:* a világ minden öröme mulandó, ne kössük magunkat a világhoz. — *Meg van osztva:* a házasember megosztja szívét Isten és családja, házastársa között, míg a szűz egyedül tudja magát Istennek szentelni. — *Hasznokra mondom:* hogy megmentsélek titeket a házasság bajaitól. — *Tört vessek:* nem akarok titeket félrevezetni, nektek bajt okozni. — *Szégyenkeznie kell:* azért, hogy leánya nem megy időben férjhez, hogy vénleány marad. — *Úgy kell történnie:* az az atya véleménye, hogy leányát házasságra kell adnia. — *Kötve van a törvényhez:* a házasság felbonthatatlan. — *Az Urban:* keresztény módon. — *Az Isten Lelke* vagyon: sugalmaz a Szentlélek.

SZABAD-E ENNI A BÁLVÁNYOKNAK HOZOTT HÚSBÓL?
A bálványoknak bemutatott áldozati állatok húsának a fogyasztására vonatkozólag mondja az Apostol, hogy ezek tulajdonképpen semmik, mert bálványok nincsenek, mert csak egy Isten van. Mivel azonban vannak olyanok is, akiknek tudása nem teljesen kielégítő, „ezért ha étel botránkoztatja meg testvéreimet, nem eszem húst sohasem, hogy testvéreimet meg ne botránkoztassam”. (8, 13.) Jóllehet sok dolgot szabad megtenni, így az Apostolnak joga volna arra az Úr rendelete alapján, hogy az evangéliumból éljen, mégsem teszi meg s magát mindenki szolgájává tette, hogy minél több embert tudjon megszerezni az evangéliumnak.

Nem tudjátok-e, hogy akik a *versenypályán* futnak, mindnyájan futnak ugyan, de egy nyeri el a jutalmat? Úgy fussatok, hogy elnyerjétek! Mindaz pedig, aki részt vesz a versenyben, mindentől tartózkodik; azok, hogy *hervatag* koszorút nyerjenek, mi pedig *hervadhatatlant*. Én bizony futok, nemcsak úgy bizonytalanra; *vívok*, nemcsak úgy levegőt verdesve; hanem *megsanyargatom* tes-

temet és *szolgaságba* vetem, nehogy, míg másokat tanítok, magam valamikép elvetésre méltó legyek.

Nem akarom pedig, hogy figyelmen kívül hagyjátok, testvérek, hogy atyáink mindnyájan a *felhő alatt* voltak és mindnyájan *átvonultak a tengeren*, és mindnyájan *megkereszteltettek Mózesben*, a felhőben és a tengerben, és mindnyájan ugyanazt a *szellemi eledelt* ették, és mindnyájan ugyanazt a *szellemi italt* itták (ittak pedig az őket követő *szellemi sziklából*; a szikla pedig Krisztus vala). De legtöbbjünkben nem telt kedve az Istennek, hiszen *elhullottak* a pusztában. Ez pedig számunkra előképül történt, hogy *ne kívánjunk* meg mi is rossz dolgokat, mint ahogy azok megkívánták. Se bálványimádók ne legyünk, mint némelyek azok közül, amint *írva* *vagy*on: Leüle a nép enni és inni, és fölkelének játszani. Se *ne paráználkodjunk*, mint némelyek azok közül paráználkodtak, és *elhullottak* egy nap *huszonháromezren*. Se *ne* kísértjük Krisztust, mint némelyek azok közül kísértették, és *elvesztek* a *kígyók által*. Se *ne* zúgolódjatok, mint némelyek azok közül zúgolódtak, és *elvesztek* a *pusztító által*. Mindezek pedig *előképben* történtek velük, és azért íratlak meg, hogy okuljunk belőlük mi, kikhez az *idők vége* *elközelgett*. Aki tehát azt hiszi magáról, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék. *Emberi kísértésnél* egyéb ne érjen titeket; de hűséges az Isten és nem fogja megengedni, hogy erőtlökön felül szenvedjete kísértést, hanem a kísértéssel együtt a kimenekülést is megadja, hogy elviselhessétek. (8, 1—10, 13.)

Versenypályán: az Apostol szeme előtt az isztmoszi játékok voltak és innét veszi a hasonlatot. Az evangéliumért hozott áldozatért az Isten jutalmat ad. — *Hervatag koszorút*: a jutalom az isztmoszi játékoknál olajfa- vagy babérkoszorú volt. — *Vívok*: a görög szó ökölvívást jelent. — *Megsanyargatom*: a görög kifejezés az ökölvívásból van véve s jelentése: ökölrel szembeütök úgy, hogy kékaláfutásos lesz a szem. — *Szolgaságba vetem*: szintén ökölvívásból kölcsönzött kifejezés; jelentése: a győztes a legyőzöttet a nézők tapsa közt mint szolgáját vezette körül a porondon. — *Felhő alatt*: az Egyiptomból kivonuló zsidókat nappal felhő, éjjel pedig tűzoszlop vezette. (II Móz. 13, 21.) — *Átvonultak a tengeren*: a Vörös-tengeren (II Móz. 14. fejj.). — *Megkereszteltettek Mózesben*: a görögben: Mózesre. A zsidók átvonulása a Vörös-tengeren a keresztség előképe,

mivel ott lettek Mózes követői, mint mi a keresztségben Krisztusé. Cirusi Teodoretus († 460.) így ír erről: „Ezek előképek számunkra: a tenger ugyanis jelzi a medencét vagy a keresztelek helyét, a felhő pedig a Szentlélek kegyelmét; Mózes meg a papot, a vessző a keresztet; Izrael pedig jelzi azokat, akik megkeresztelkednek; míg az üldöző egyiptomiak a gonosz lelkek szerepét töltik be; maga a fáraó az ördög képe.” — *Szellemi eledel*: a mannát (II Móz. 16, 4—31.), mely természetfölötti módon szállott le az égből; előképe az Oltáriszentségnek (Jn. 6, 49—50.), azért nevezi Szent Pál szellemi tápláléknak. — *Szellemi ital*: az a víz, mely Ráfidim mellett Hóreb sziklájából (II Móz. 17, 6—7.) és Kádes mellett a sziklából fakadt (IV Móz. 20, 1—13.); előképe az Oltáriszentségnek. — *Szellemi sziklából*: a szikla Krisztus jelképe volt. Krisztusból kifolyó vér lecsendesíti tüzes szenvedélyeink nyomán fellépő szomjat. Azért nevezi az Apostol „követő”-nek a sziklát, mivel az Isten ereje 40 éven keresztül kísérte a zsidókat. Szent Ágoston ezt írja a szikla-hasonlatról: „A vizet adó szikla Krisztust jelképezi, t. i. mivel Krisztus, mint erős szikla fenntartja az Egyházat és megütve, az az megölve, Mózesből, azaz a zsidóktól, mégpedig vesszővel, azaz kereszten, a kegyelemnek túlárado vizét ontja, a hitetleneknek ellentmondásra, a hívőknek megszentelésre, leginkább az Oltáriszentségben adja vérének vizét, hogy ezzel bennünket az életnek e sivatagában itasson, hogy ezzel megerősödjön mennyei hazánkba eljussunk. Ezért mondja maga Krisztus: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék” (Jn. 7, 37.) és „A víz, amelyet én adok neki, az örök életre szökellő vízforrás lesz benne”. (Jn. 4, 14.) (XVI Contra Faustum, cap. XV.) — *Elhullottak*: v. ö. IV Móz. 14, 29—30. — *Ne kívánjunk*: a zsidók a pusztában húst kívántak enni s ennek büntetéséül sokan meghaltak. A helyet „kívánczosság sírjainak” nevezték el. (IV Móz. 12, 33—34.) — *Irva vagyon*: II Móz. 32, 6. célzás az aranyborjúra. — *Ne paráználkodjunk*: a zsidó nép Settimben Moáb leányaival Beelfegor tiszteletére paráználkodott. (IV Móz. 25, 1—5.) Ez különben célzás a korintusi Afrodite-tiszteletre. — *23 ezren*: a IV Móz. 25, 9-ben 24 ezer van. A szentírásmagyarázók szerint ez a tévedés egy másoló hibájából kerülhetett be, aki a görög trs (tesszaresz = négy) rövidítést treisznak, háromnak olvasta. — *Kigyók által*: a zsidók zúgolódtak Hór hegyénél, hogy elfogyott a víz, a kenyér s hogy sokat szenvednek. Az Isten akkor tüzes kigyókat bocsátott rájuk. (IV Móz. 21, 4—6.) — *Pusztító által*: talán annak a lázadásnak a büntetése volt a pusztító (jó vagy rossz angyal vagy Isten haragjának megismerése vagy maga a megismerésített ragály) szereplése, amelyet Kóré, Dátán és Abiron szerveztek Mózes ellen (IV Móz. 16, 1—35.). — *Az idők vége*: az Apostol itt úgy beszél, hogy a világ vége bármikor bekövetkezhetik, mivel már az újszövetség korszakában élünk. — *Emberi kísértésnél*: amit le tudtok győzni.

A továbbiakban röviden összefoglalja az elméleti fejtegetés után a tudnivalókat. Keresztény nem vehet részt a pogány áldozati lakomákon, mert „amit a pogányok áldoznak, ördögnek áldozzák és

nem Istennek. Nem akarom pedig, hogy az ördögök társai legyenetek". (10, 20.) Azonban a mészárszékekben kimért húst, tekintet nélkül arra, hogy honnét származik, megehetik. Ha pedig lakomára hívják őket a pogányok, ott is megehetik azt, amit adnak. Azonban, ha megmondják nekik, hogy az, amit feladnak, áldozati állatból való, akkor a botrány elkerülése végett ne egyék meg. „Ne legyenek botrányoztatásra se zsidóknak, se pogányoknak, se az Isten egyházának." (10, 32.) Ez legyen az alapvető szabály az áldozati állatok húására vonatkozólag. (10, 14—33.)

Az istentiszteleteken a nők fedett fejjel, a férfiak pedig fedetlenül vegyenek részt. (10, 14—11, 16.)

A SZERETETLAKOMÁK ÜGYE. Ezt azonban *megparancsolom*, nem dicsérvén, hogy nem jobbra, hanem rosszabbra gyűltök össze. Mert először is úgy hallom, hogy midőn összegyűltök az egyházban, szakadások vannak köztetek, és ezt részben el is hiszem; mert szükséges, hogy meg hasonlások is legyenek, hogy a kipróbáltak nyilvánvalók legyenek köztetek. Midőn tehát egybegyűltök, ez már nem az *Úr vacsorájának* evése: mert kiki a saját vacsoráját veszi elő, hogy megegye. És az egyik éhezik, a másik meg dőzsöl. Vajjon nincsen-e házatok az evésre és ivásra? Vagy megvetitek Isten egyházát, és megszegyenítitek azokat, akiknek nincsen? Mit mondjak nektek? Dicsérjelek-e titeket? Ebben nem dicsérlek!

Mert én az *Úrtól* vettem, amit közöltem is veletek, hogy az Úr Jézus azon az éjtszakán, amelyen elárultott, vevé a kenyeret, és hálát adván megtöré és mondá: Vegyétek és egyétek, *ez az én testem*, mely értetek adatik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Hasonlóképen a kelyhet is, miután megvacsorált, mondván: Ez a kelyh az újszövetség az én véremben; ezt cselekedjétek, valahányszor isszátok, az én emlékezetemre. Mert valahányszor ezt a kenyeret eszitek, és ezt a kelyhet isszátok, az Úr halálát hirdetitek, *míg el nem jő*. Aki tehát méltatlanul eszi ezt a kenyeret, vagy issza az Úr kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Tehát vizsgálja meg magát az ember, és úgy egyék ebből a kenyérből és igyék ebből a kelyhből; mert aki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának, mivel *nem különbözteti meg az Úr testét*. Ezért van köztetek sok *beteg és erőtlen*

és *alusznak* sokan. Ha ellenben önmagunkat megítélnők, bizonyára nem ítéltetnénk meg. Midőn pedig megítéltünk, az Úr fenyít meg minket, hogy ne kárhozzunk el ezzel a világgal. Ezért, testvéreim, midőn egybegyűltök az étkezésre, várjátok meg egymást. Ha valaki éhezik, egyék odahaza, hogy ne ítéletre gyűjjetek egybe. A többi pedig, ha majd odamegyek, elintézem. (11, 17—34.)

Ezt parancsolom: t. i. ami ezután következik. — Az Úr vacsorájának az evése: nem a szentmiseáldozatra vonatkozik, hanem a szeretetlakomára. — Az Úrtól vettem: közvetlenül nyilatkoztatta ki nekem az Úr. — Míg el nem jó: a világítéletre. — Nem különbözteti meg: a közönséges ételtől. — Beteg és erőtlenség: a nem méltó áldozás büntetése volt a betegség. — Alusznak: halsz meg.

A SZENTLÉLEK AJÁNDÉKAI. A *lelki adományokra* nézve pedig nem akarom, hogy tudatlanok legyetek, testvérek. Tudjátok, hogy midőn pogányok voltatok, a néma bálványokhoz mentetek, amint *hajtottak* titeket. Azért tudotokra adom, hogy senki, ki Isten Lelke által szól, nem mondja: Átkozott legyen Jézus! és senki sem mondhatja: Úr Jézus! hanem csak a Szentlélek által. A kegyelmek ugyan különfélék, de ugyanaz a Lélek. És a *szolgálatok* is különfélék, de ugyanaz az Úr. És az *erőnyilvánulások* is különfélék, de ugyanaz az Isten, ki mindezt mindenkiben cselekszi. A Lélek *kinyilatkoztatása* azonban mindenkinek hasznára adatik. Egyiknek ugyan *bölcsesség beszéde* adatik a Lélek által, a másiknak meg *tudomány beszéde* ugyanazon Lélek szerint; ennek *hit* ugyanabban a Lélekben; annak *gyógyítások adománya* ugyanazon egy Lélek által; ennek csodatevő hatalom, annak *prófétálás*, ennek a *szellemnek megítélése*, annak *nyelvek nemei*, amannak *beszédének értelmezése*. Mindezeket pedig egy és ugyanaz a Lélek műveli, kinek-kinek úgy adván részt, ahogy akarja.

Mert amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden tagja, bár sok, mégis egy test, úgy van *Krisztus is*. Ugyanis mi mindnyájan egy Lélekkel egy *testté kereszteleztünk*, akár zsidók, akár pogányok, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájan egy *Lélekkel itattunk*. Mert a test sem egy tag, hanem sok. Ha azt

mondaná a láb: Mert nem vagyok kéz, nem vagyok a testből való; vajjon azért nem lenne a testből való? És ha azt mondaná a fül: mert nem vagyok szem, nem vagyok a testből való; vajjon azért nem lenne a testből való? Ha az egész test szem: hol a hallás? ha az egész hallás: hol a szaglás? Márpedig Isten helyezte el a tagokat, mindegyiküket a testben, amint akarta. Ha mindnyájan egy tag volnának, hol volna a test? Márpedig sok ugyan a tag, de egy a test. Nem mondhatja azért a szem a kéznek: Nincs rád szükségem; vagy pedig a fő a lábaknak: Nincs rátok szükségem; sőt amelyek a test gyöngébb tagjainak látszanak, sokkal inkább szükségesek; és amelyeket a test kevésbé nemes tagjainak tartunk, azokat *nagyobb tisztességgel* vesszük körül; és amelyek tisztességtelen tagjaink, azoknak nagyobb tisztességük van. Tisztességes tagjaink pedig semmire sem szorulnak; de az Isten azért alkotta úgy a testet, hogy amely tagnak nem volt, annak nagyobb tisztességet adott, hogy ne legyen meg hasonlóság a testben, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak. Ha tehát az egyik tag szenved valamit, együtt szenved vele valamennyi tag; vagy ha az egyik tag megdicsőült, együtt örvendez vele valamennyi tag.

Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenkint tagjai. Éspedig némelyeket az Isten az egyházban először apostolokká tett, másodszor prófétákká, harmadszor tanítókká, azután némelyeknek csodatevő erőt adott, továbbá gyógyítás adományát, *segélynyújtásokat*, kormányzást, nyelvek nemeit, beszédek értelmezését. Vajjon mindnyájan apostolok-e? Vajjon mindnyájan próféták-e? Vajjon mindnyájan tanítók-e? Vajjon mindnyájan csodatevők-e? Vajjon mindnyájuknak megvan-e a gyógyítás adománya? Vajjon mindnyájan beszélnek-e nyelveken? Vajjon mindnyájan értelmeznek-e? Törekedjete az azonban jobb adományokra. (12, 1—31a.)

Lelki adományokra nézve: a karizmákra, a Szentlélek ingyenes, természetfölötti, rendkívüli, az egész Egyház javára adott ajándékaira nézve. — *Hajtottak:* a gonosz lelkek. — *Szolgálatok:* egyházi hivatalok. — *Erőnyilvánulások:* csodatevételek. — *Kinyilatkoztatása:*

t. i. a karizmáknak. — *Bölcsesség beszéde*: hogy a hit titkainak mélyebb ismeretét tudja másokkal közölni. — *Tudomány beszéde*: hitelemzés. — *Hit*: azt az erős hitet, melyről az Úr Jézus azt mondotta, hogy hegyeket képes áthelyezni. (Mt. 17, 20; Mk. 11, 23; Lk. 17, 6.) — *Prófétálás*: a Szentlélek hatása alatt mondott buzdító beszédet jelenti elsősorban s nem csupán a jövőndölést. — *A szellemnek megítélése*: az a képesség, amellyel meg tudja valaki különböztetni, hogy a gondolat, a beszéd, a tett az Istentől, a gonoszlélektől, a jó lélektől vagy pedig természetes módon származik. — *Nyelvek nemei*: glosszolália. Kétféleképpen magyarázzák ezt az adományt, vagy jelenti azt, hogy idegen, különféle nyelven beszélnek, vagy pedig az extatikus, a szív bőségéből ömlő istendicséretet jelenti, melyet magyarázat nélkül nem lehet érteni. — *Beszédek értelmezése*: a glosszolália értelmezése. — *Úgy van Krisztus is*: az Apostol itt Krisztus titokzatos testéről, az Egyházzól beszél, melynek javát szolgálják a karizmatikus adományok. — *Egy testté kereszteltettünk*: a keresztség iktat be minket Krisztus titokzatos testébe. — *Egy lélekkel itattattunk*: v. ö. Jn. 7, 37—39. — *Nagyobb tisztességgel*: több ruhával. — *Segélynyújtásokat*: akik a betegek, szegények gondozását végezték.

A SZENTLÉLEK LEGNAGYOBB ADOMÁNYA A SZERETET. Szóljak bár az *emberek vagy az angyalok nyelvén*, ha szeretetem nincsen, olyanná lettem, mint a *zengő érc* vagy a pengő *cimbalom*. És legyen bár prófétáló tehetségem, és ismerjem bár az *összes titkokat* és minden tudományt, és legyen bár oly teljes hitem, hogy a hegyeket áthelyezzem: ha szeretetem nincsen, semmi sem vagyok. És osszam el bár egész vagyonomat a szegények táplálására, és *adjam át bár testemet úgy, hogy elégjek*: ha szeretetem nincsen, semmit sem használ nekem!

A szeretet türelmes, nyájas; a szeretet nem féltékeny, nem cselekszik rosszat, nem fuvalkodik fel, nem nagyra-vágyó, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem gondol rosszat, nem örvend a gonoszságnak, de együtt örvend az igazsággal; mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel.

A szeretet soha meg nem szűnik; a prófétálások — véget érnek, a nyelvek — megszűnnek, a tudomány — elenyésczik. Mert *rész szerint* való az, amit prófétálunk; midőn pedig majd eljő, ami tökéletes, véget fog érni az, ami rész szerint való. Midőn gyermek voltam, úgy beszél-

tem, mint gyermek, úgy vélekedtem, mint gyermek, úgy gondolkoztam, mint gyermek; midőn pedig férfiúvá lettem, felhagytam azokkal, amik gyermekhez valók. Most *tükör által* homályban látunk; akkor pedig majd színről-szinre. Most rész szerint ismerem; akkor pedig úgy fogok ismerni, amint én is ismert vagyok. Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, ez a három; de ezek között legnagyobb a szeretet. (12, 31b—13, 13.)

Emberek vagy az angyalok nyelvén: emberek nyelve, a glosz-szolália, kíváncsias volt a korintusiak szemében, de ennél is kiválóbb ilyenemű adomány, az angyalok nyelve sem ér semmit a szeretet, a kegyelem állapota nélkül. — *Zengő érc:* Szent Pál efezusi tartózkodási helyén hallható volt esetleg a Diána tiszteletére tartott körmenetekben vert réz üstdob hangja. Ennek a kongó hangjára céloz az Apostol. — *Cimbalom:* cintányér. (6) — *Összes titkokat:* rendelkezem bár a bölcsesség adományával. — *Adjam...* elégjek: a segélynyújtás ajándékát bírom. — *Rész szerint:* a földi ismeretek tökéletlenek. — *Tükör által:* utalás a korintusi tükörkészítő iparra. Korintus nevezetes volt, hogy ott fémtükröket készítettek és bizonyára igen gyakran használták is.

A NYELVEK ADOMÁNYA. *Ti is*, ha a nyelveken való beszéléskor világias beszédet nem mondtok, hogyan fogják megérteni, hogy mit beszéltek? Csak a levegőbe beszélnétek! Ime, oly sokféle nyelv van ezen a világon és egy sem érthetetlen. Ha tehát nem ismerem a szónak jelentését, arra nézve, akinek beszélek, idegen leszek; és aki beszél, rám nézve idegen leszen. Így ti is, mivel lelki adományra törekedtek, azon legyetek, hogy az egyház épülésére gazdagodjatok. Éppen ezért, aki nyelven beszél, imádkozzék, hogy *meg is magyarázza*. Mert ha nyelven imádkozom, lelkem imádkozik, de értelmem gyümölcstelen. Mi tehát a tennivaló? Imádkozzam *lélekben*, de imádkozzam *értelemmel* is; énekeljek lélekben, de énekeljek értelemmel is. Különben ha csak lélekben mondasz hálaadást, az ott levő *avatatlan* miképen mondja rá hálaadásodra az Ament, mikor nem tudja, hogy mit beszélsz? Mert te ugyan szépen adsz hálát, de a másik *nem épül* rajta. *Hálát adok* az én Istenemnek, hogy úgy beszéllek nyelveken, mint valamennyitek; de az egyházban inkább akarok öt szót mondani értelmemmel, hogy másokat is oktassak, mint tízezer szót nyelven. (4, 9—19.)

Ti is: a fejezet elején Szent Pál arról ír, hogy a profétálás (buzdító beszéd) inkább van hasznára a híveknek, mint a nyelveken beszélő, mert ezt magyarázat nélkül nem érti senki sem. (14, 1—8.) — *Meg is magyarázza:* azt, ami szíve bőségéből tódul az ajkára. — *Gyümölcstelen:* mert nem értem, mit mondok. — *Lélekben... értelemmel:* aki a nyelvek adományával rendelkezik, az kérje az Istentől, hogy meg is értse, amit mond. — *Avatatlán:* aki nem rendelkezik a nyelvek adományával. — *Nem épül:* mert nem érti hálaadásodat. — *Hálát adok:* a görögben: jobban beszélek nyelveket, mint ti.

A nyelvek adománya a hitetlenekért van az Egyházban, mint a profétálás a hívőkért. A nyelveken beszélőből az Istent hallják a pogányok, de ha sokan beszélnek így, akkor az inkább örvengésnek tűnik fel. Ezért egy-egy istentiszteleten kettő, legfeljebb három beszéljen, de csak egymás után. Az asszonyok az egyházban hallgassanak. (14, 20—40.)

III. Tanító rész

KRISZTUS FELTÁMADÁSA A MI FELTÁMADÁSUNK ZÁLOGA. Figyelmetekbe ajánlom pedig, testvérek, az evangéliumot, melyet hirdettem nektek, melyet el is fogadtatok, melyben álltok is, mely által üdvözülni is fogtok, ha megtartjátok úgy, amint hirdettem nektek; hacsak hiába nem lettetek volna hívőkké. Mert mindenekelőtt azt közöltem veletek, amit én is vettem: hogy Krisztus meghalt a mi bűneinkért, az Írások szerint, és hogy eltemetett, és hogy feltámadott harmadnapon, az Írások szerint, és hogy megjelent Kéfásnak, és azután a tizenegyesnek, azután megjelent több mint ötszáz testvérnek egyszerre, akik közül a legtöbben még élnek, egyesek pedig elszenderültek; azután megjelent Jakabnak, majd valamennyi apostolnak; mindnyájuk után pedig mint idéltlennek megjelent nekem is. Mert én a legkisebb vagyok az apostolok között, ki nem vagyok méltó apostolnak nevezetlni, mert üldöztem az Isten egyházát. De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, és az ő kegyelme nem volt bennem eredménytelen, sőt valamennyiüknél többet munkálkodtam, nem ugyan én, hanem Isten kegyelme énvelem. Tehát akár én, akár ők, így hirdetjük és ti így hittetek.

Ha tehát Krisztusról az hirdettetik, hogy halottaiból feltámadott, hogyan mondják egyesek közületek, hogy

nincsen halottak feltámadása? Mert ha nincsen halottak feltámadása, akkor Krisztus sem támadt fel. Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi tanításunk, hiábavaló a ti hitetek is. Sőt Isten hamis tanúinak is találtatunk, mert bizonyosságot tettünk Isten ellen, hogy feltámasztotta Krisztust, kit nem támasztott fel, ha a halottak fel nem támadnak. Mert ha a halottak nem támadnak fel, Krisztus sem támadt fel. Ha pedig Krisztus nem támadt fel, hiábavaló a ti hitetek; mert akkor még mindig *bűneitekben vagytok*, sőt akkor azok is, akik Krisztusban elszenderültek, elvesztek. Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, *nyomorultabbak vagyunk* minden embernél. Amde Krisztus feltámadt halottaiból, az *elszenderültek zsongéja*. Mert amint ember által van a halál, úgy ember által is van a halottak feltámadása; és amint Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy Krisztusban is mindnyájan életre fognak kelni. (15, 1—22.)

En is vettem: a damaszkuszi úton. (Ap. Csel. 9, 3—5.) — *Meghall:* Iz. 53, 4—10. — *Írások szerint:* az őszövétségi jóvendölések szerint. — *Eltemetett:* így Jónás története. (V. ö. Mt. 12, 39—41.) — *Feltámadott:* így Zsolt. 15, 8—11. — *Kélsának:* Szent Péternek. (Lk. 24, 34.) — *A tizenegyenek:* a görögben: tizenkettőnek. (Lk. 24, 36—49; Jn. 20, 19—23; 26—29.) — *Ötszáz testvérnek:* erről a megjelenésről az evangéliumokban nincs szó. — *Jakabnak:* szintén nincs bent az evangéliumokban. Itt a kisebbik Jakabról, az Úr rokonáról van szó, mivel a levélírás idejében már az idősebb Jakab nem élt. — *Valamennyi apostolnak:* valószínűleg a mennybemenetel előtti megjelenésről van itt szó. (Mk. 16, 14; Lk. 24, 50; Ap. Csel. 1, 4—9.) — *Idétlennek:* méltatlannak. — *Megjelent:* Ap. Csel. 9, 3—5. — *Bűneitekben vagytok:* a megigazulás a feltámadáson való hűten alapszik. Ha tehát nincs feltámadás, nincs bűneinktől való megszabadulás sem. — *Nyomorultabbak vagyunk:* mert a feltámadás reményében sok önmegtagadást végzünk, míg a pogányok az életet élvezik. — *Az elszenderültek zsongéja:* időben, mivel elsőnek támadt fel és okozatilag, mivel általa mindannyian feltámadunk.

A feltámadottak élén áll Krisztus s az utolsó ítéletre támadnak fel a többiek. A feltámadás után Krisztus mint ember az emberek feletti uralmát visszaszármasztatja az Atyaistennek. A feltámadás tagadói ellen szól az a korintusi szokás is, hogy egyesek magukat megkereszteltették pogány elhúnyt rokonaikért, hogy ők is részesüljenek Isten országában. Az Apostol fáradságos munkáját is a feltámadás hitében végzi, ezért vigyázzanak s ne engedjék magukat félrevezetni. (15, 23—34.)

A FELTÁMADÁS MÓDJA. De azt mondhatná valaki: hogyan támadnak fel a halottak? És milyen testtel jönnek majd elő? Balgatag! Amit vetsz, nem kel életre, hacsak előbb meg nem halt. És akkor, amikor vetsz, nem a leendő testet veted el, hanem a pusztá magot, például búzáét vagy egyébét. Isten pedig testet ad annak, amint *akarja*, és mindenegybes magnak tulajdon testet. Nem minden test ugyanaz a test, hanem más az embereké és más a barmoké, más a madaraké és más a halaké. És vannak égi testek és vannak földi testek; de más az égiek fényessége és más a földieké. Más a fényessége a napnak, más a fényessége a holdnak, és más a fényessége a csillagoknak; egyik csillag is különbözik fényességben a másik csillagtól. Így van a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámad romolhatatlanságban. Elvettetik nemtelenségben, feltámad dicsőségben. Elvettetik gyöngeségben, feltámad erőben. Elvettetik érzéki test, feltámad szellemi test. Ha van érzéki test, van szellemi test is, amint *írva vagyon*: Lőn az első ember, Ádám, élő lényé; az *utolsó Ádám* éltető lélekké. De nem az az első, ami szellemi, hanem az, ami érzéki; azután az, ami szellemi. Az első ember a földből való, földi; a *második ember* a mennyből való, mennyei. Amilyen a földi, olyanok a földiek is; és amilyen a mennyei, olyanok a mennyekiek is. Tehát, amint hordtuk a földi ember képét, úgy hordani fogjuk a mennyeknek képét is.

Mondom pedig, testvérek, hogy test és vér nem örökölheti az Isten országát, sem a romlandóság nem fogja örökölni a romolhatatlanságot. Ime, titkot mondok nektek: *Mindnyájan fel fogunk ugyan támadni, de nem mindnyájan fogunk elváltozni*. Hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső harsonaszóra; mert megszólal a harsona, és a halottak feltámadnak romolhatatlanságban, és mi elváltozunk. Mert ennek a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és ennek a halandó testnek halhatatlanságba kell öltöznie. Midőn pedig ez a halandó test halhatatlanságba öltözött, akkor *beteljesedik az ige*, mely *írva vagyon*: elnyelte a halált a diadal! *Halál, hol a te győzelmed?* Halál, hol a te fúlánkod? A halál fúlánkja

a bűn, a *bűn ereje pedig a törvény*. De hála Istennek, ki nekünk *megadja a győzelmet* a mi Urunk Jézus Krisztus által. Tehát, szeretett testvéreim, legyetek állhatatosak és rendíthetetlenek; cselekedjeteK mindig többet az Úrért, tudván, hogy munkátok nem hiábavaló az Úrban. (15, 35—58.)

Akarja: a görögben: akarta. — *Irva vagyok*: I Móz. 2, 7. — *Utolsó Ádám*: Krisztus, aki nemcsak a természetfölötti kegyelmeknek a közlője, hanem vele együtt emberek testét is átalakítja dicsőséges testté. — *Második ember*: Krisztus. — *Mindnyájan fel fogunk támadni*...: lásd lentebb. — *Beteljesedik az Ige*: Iz. 25, 8. — *Halál, hol a te győzelmed*: szabadon idézve Ozeás után. (13, 14.) — *A bűn ereje viszont törvény*: v. ö. Róm. 7, 5—12. — *Megadta*: a görögben: megadja.

A jeruzsálemi hívők számára gyűjtsenek a „Hét első napján” (16, 2.), azaz vasárnap. Az egybegyűjtött összeget ajánló levelével elviszik majd Jeruzsálembe, ha azonban tekintélyes összeg jönne egybe, ő maga is elmegy velük. Macedónia bejárása után egyideig a korintusi hívekkel akar maradni. Pünkösdig marad Efezusban, mert igen alkalmas terület van ott az evangélium hirdetésére. Timóteust szeretettel fogadják, ha odaérkezik. Apolló pedig az Apostol kérésére megígérte, hogy szintén el fog menni Korintusba. Legyenek állhatatosak a hitben. Tartsák tiszteletben Sztefanás, Fortunatus és Achaikus házáat. Ők ugyanis az elsők, akik Achajában keresztényekké lettek s közelebből megismerte őket az Apostol, amikor a korintusi hívek képviselőtében most Efezusban voltak. (16, 1—18.)

BEFEJEZÉS. Köszöntenek titeket *Ásia egyházai*. Sokszor köszöntenek titeket az Úrban *Akvila és Priscilla*, az ő házukban levő egyházzal együtt, akiknél én is lakom. Köszöntenek titeket a testvérek mindnyájan. Köszöntsétek egymást szent csókkal. Én, Pál, sajátkezűleg írom a köszöntést. Aki nem szereti a mi Urunkat, Jézus Krisztust, átkozott legyen! *Maran Atá!* A mi Urunk Jézus Krisztus malasztja legyen veletek! Szeretetem mindnyájatokkal Krisztus Jézusban! Amen. (16, 19—24.)

Ásia egyházai: a kisázsiai egyházak. — *Akvila és Priscilla*: Akvila pontuszi származású zsidó, Priscilla vagy Priszka (Róm. 16, 3.) a felesége volt. Klaudius császár rendeletére elhagyták Rómát (49.) és Korintusban telepedtek le. Szent Pál náluk szállt meg, annál is inkább, mivel Akvila sátorkészítő volt, mint az Apostol. Valószínűleg az Apostol térítette meg őket. Buzgó munkatársai voltak Szent Pálnak. Korintusi házuk a

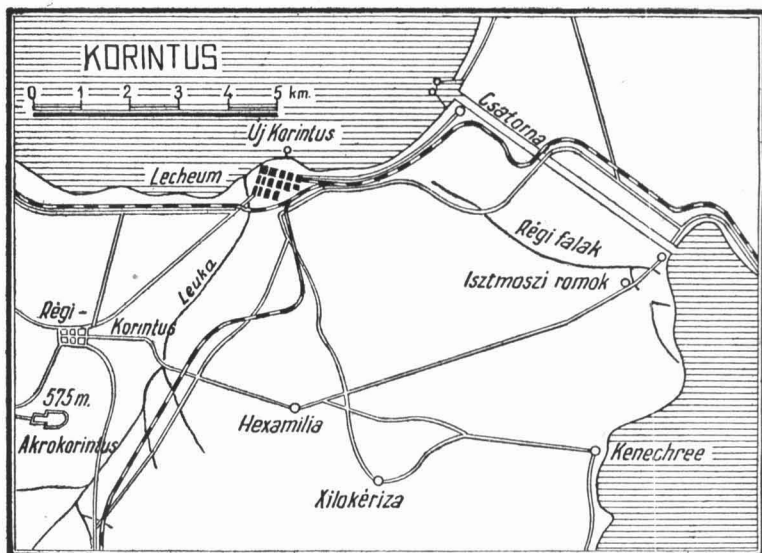
keresztények gyülekező helye volt. Szent Pál magával vitte őket Efezusba. Innét visszatértek Korintusba, majd Klaudius halála után Rómába. A Néró-féle üldözések idején újból elhagyják Rómát és Efezusban telepedtek le. Unnepük július 8. — *Maran Ata*: arám nyelvű, valószínűleg liturgikus használatú kifejezés: A mi Urunk eljön (az ítéletre); más vélemény szerint: Marana-ta: Jöjj el, Urunk!

A KORINTUSI I. LEVÉL. Szent Pál apostol szerető lelkületének vetületét viseli ez a levél, melyet az ókor egyik világvárosához írt. Tele van apostoli gondoskodással, aggódó szeretettel, hogy a világváros erkölcsi züllöttsége közepette hívei lelküket el ne veszítsék. Minden problémát számbavesz, minden lehetőséggel szemben fel akarja híveit vértetni, hogy a kikötőváros szemetje el ne borítsa híveit. Atya és pásztor egy személyben az Apostol, aki szeretettel ölel magához mindenegyes keresztényt, igazgatja és kormányozza őket, hogy eljussanak mind Jézus Krisztus elé. Ezért nemcsak a szeretet kegyes szavát hallatja, hanem nem fél erős kézzel is belenyúlni a hívők lelki életébe, hogy onnét a fekélyt eltávolítsa. Kiközösíti az oda nem való hívőt, de ezt is olyan szeretettel teszi, hogy ennek a fenytéknek megvan a hatása, észre-tér a magáról megfélemedezett és visszavételért könyörög. Különösen figyelembe kellett az Apostolnak vennie a sajátos korintusi viszonyokat, így az emberi okosság túlértékelését, az emberi bölcsesség túlbecsülését, a világvárosi ember nemtörődomségét és szabadosságát, mellyel nézte a körülötte hullámozó eseményeket és ezt a cselekvésmódot át próbálta vinni a keresztény életbe. Az Apostol ezért nem győzi hangoztatni, hogy az emberi bölcsesség és okosság elenyészik az isteni bölcsesség mellett. Ezért a keresztény embernek mindent az Isten szemével kell néznie, értékelnie és aztán ennek megfelelőleg cselekednie. A szabadosság csak a bűnre visz, ezért nem lehet közömbös senki előtt sem, hogy mit cselekszik és hogyan cselekszik. Így aztán szőnyegre veti a legkülönbébb problémákat, amelyek előfordultak ebben az egyházban. Számunkra nagyon értékes azért is ez a levél, mert mély bepillantást nyerünk egy alakuló, apostoli korban élő egyház belső, eseményektől kavargó életébe. Látjuk azokat a nehézségeket, amelyek felmerültek ebben az

egyházban, látjuk az Apostol küszködését, hogy ezeket a nehézségeket kiküszöbölje. Ebben a belső küzdelemben igen nagyra mutatkozik az Apostol, mert nemcsak eszével, hanem szívével is oldozgatja a problémákat. Tudta az Isten, hogy kit szólított fel nevének a hordozására a damaszkuszi úton.

15. 51. SZÖVEGE. A Vulgata így hozza: *Mindnyájan fel fogunk támadni, de nem mindnyájan fogunk elváltozni.* Ezt követi a latin egyházatyák többsége is. A görögöknél azonban más két szöveg található. Az egyik a kevésbé elterjedt: *Mindnyájan ugyan meghalunk, de nem mind változunk el.* (Sínai, Alexandriai kódexek.) A másik a jobban elterjedt: *Nem mindnyájan halunk meg, de mind elváltozunk.* A Vulgata szövege az általános feltámadást (tehát az általános halált is) tanítja, de a dicsőséges átváltozás csak az igazak részére lesz. A második szöveg a halál általánosságát hangoztatja, a feltámadást csak implicite, mivel nem mindenki dicsőül meg a feltámadottak közül (feltámadás nélkül ugyanis nincs megdicsősülés). A harmadik szöveg pedig azt mondja, hogy Krisztus második eljövetelekor, akik életben vannak, azok nem halnak meg, hanem csak elváltoznak. (V. ö. I Tessz. 4, 15.) Kritikailag vizsgálva a szövegeket, a harmadik olvasási mód a legvalószínűbb, mivel a legtöbb és a legjobb görög kódexek, valamint a latin fordításon kívül a többi fordítás ezt a szöveget hozza; a szövegösszefüggésnek is ez felel meg a legjobban. Csupán az okoz nehézséget, hogy a halál általánosságát látszik tagadásba venni. De a halál általánosságáról szóló tanítás nem szenved, ha Szent Tamás idevonatkozó szavait ismerjük: „ha nem is halnak meg, mégis rajtuk van a halál terhe (reatus mortis), de a büntetést (poena) megszüntetheti az Isten, aki a jelenleg vétkezők büntetését is elengedheti” (1a, 2ae, q. 81, art. 3, ad. 1.) és lehetséges, hogy az átváltozás a halállal egyenértékű átváltozás lesz.

KORINTUS. Korintusról már Homéros is megemlékezik. Az Isztmoszon feküdt, mely Peleponnezust Hellasszal kötötte össze. Ez a földszoros kb. 15 km szélességű. A város két tengerre nézett, ezért a neve ditalasszosz görögül és bimariss latinul. Két kikötője van: Lecheum a Ióni-tengeren Itália felé és Kenchreé az Égei-tengeren Ázsia felé. A kikötő igen nagyforgalmú volt. Kr. e. 146-ban L. Mummius konzul elfoglalja és a földig lerombolja. Julius Caesar felépíti s új neve Colonia Julia Corinthus. Augustus idejében az Achája provincia fővárosává lesz. Szent Pál idejében már újból „Totius Graeciae lumen” (Cicero), mivel a tudomány és a művészet igen virágzó a városban. Lakói görögök, rómaiak és zsidók; ez utóbbiak zsinagógával is rendelkeztek. Ennek a zsinagógának a felirata ásatások folytán előkerült. Szent Pál idejében szenátori provincia volt prokonzullal az élén. A város híres volt gazdagságáról, ezért lakói közt nagy ellentéteket is találunk. A leggazdagabbak mellett a legszegényebbekkel és legnyomorultabbakkal találkozunk.



Mint kikötőváros, erkölce nem a legjobb volt, sőt korintusi módon élni (korintiadesztai) annyit jelentett, mint erkölcstelen életet folytatni. Ezt nem lehet csodálni, hisz itt az Afrodite-kultusz fellegvárában, az Akrokorintusban egyedül ezer hierodulé állt az istennőtisztelők rendelkezésére. Minden olimpiasz második és negyedik évében megrendezték az isztmoszi játékokat tavasszal. A versenyben szerepelt futás, kocsi- és löverseny, diszkoszvetés, ugrás, ökölvívás. A győztes babér- vagy olajágból font koszorút kapott díjul.

A KORINTUSI EGYHÁZ. Az egyházat Szent Pál alapította második útja alkalmával, amikor 18 hónapig tartózkodott itt Athénből jövet. (Ap. Csel. 18, 1—18.) Szent Pál korintusi tartózkodása 51—52. közé esik. Akvilánál és Priszcellánál vett szállást, akik ekkor még valószínűleg nem voltak keresztények. Őket Klaudius űzte ki Rómából (Ap. Csel. 18, 2.) és sátorszövéssel foglalkoztak. (Ap. Csel. 18, 3.) Nemsokára Pálhoz jöttek Macedóniából Timóteus és Szilás. (Ap. Csel. 18, 5.) Pál félt Korintustól (I. 2, 3.), annak görög kultúrájától és az ott lakozó zsidóktól. Eleinte a zsinagógában prédikált szombatokon, azonban más napokon is, miután Timóteus és Szilás meg-

érkeztek. (Ap. Csel. 18, 5.) A zsidók miatt otthagyta a zsinagógát és Titusz Juszthus házában prédikált, aki prozelita volt és a háza a zsinagóga mellett állt (Ap. Csel. 18, 1—7.); Korintusban a keresztre feszített Krisztust prédikálta minden szónoki külsőség nélkül. (I. 1, 17; 2, 1; 3, 1.) A prédikálásért nem fogadott el semmit sem, kezének munkájával tartotta fenn magát. (I. 9, 12; II. 11, 9; 12, 13.) Apostoli működésének eredménye sok megtérés volt (Ap. Csel. 18, 8.), főképp pogányok (I. 12, 2.), de zsidók is voltak. (I. 7, 18.) A hívek legnagyobb része az egyszerű és a szegény néposztályból tevődött össze, akik legtöbbször még saját maguknak sem voltak az urai (I. 1, (26—30; 7, 21.), de voltak gazdagok és előkelők (I. 11, 20, 21.) és tanultak is. (I. 1, 18—30.)

Szent Pál kapcsolatát a korintusi egyházzal kétféleképpen próbálják magyarázni a források tanulmányozása alapján. A *hagyományos elmélet* szerint az Apostol 18 hónapos korintusi tartózkodása a Gallio prokonzul előtt való megjelenésével ért véget. Ezt követte egy igen rövid ideig tartó korintusi tartózkodás, utána írta azt a levelét, amely elveszett. Ezt a levelet esetleg Timóteusra bízta. Csak ezután írta a kánonban szereplő I. levelet. Utána elküldi Titust, majd Titus elküldése után megírja a kánoni II. levelet, mely után következett az Apostol harmadik korintusi tartózkodása. Ezt a véleményt a következőkkel támasztják alá: II Kor. 2, 5—11. és 7, 2.-ben jelzett sértés a vérfertőző bűne volt, mely a Gallio előtt való megjelenés után történt kevéssel az illiriai működés után a második apostoli út végén. A szigorú levél pedig az I. Korintusi levél. — A *modern elmélet* szerint Szent Pál első tartózkodásának Korintusban szintén a Gallio előtt való megjelenés vetett véget. Utána írta az első elveszett levelet, melyet valószínűleg Timóteus által juttatott el Korintusba. Majd megírta az I. kanonikus levelet. Ezt követte egy rövid második korintusi tartózkodás, amely tartózkodás alatt megsértik az Apostolt személyében. Ezután írta a második elveszett levelet. Utána küldte el Titust és megírta a II. kanonikus levelet. Ez az elmélet a következő érvekre támaszkodik: az a látogatás, amikor

sértés érte az Apostolt, közelebb áll a II. levélhez, mint ezt a hagyományos felfogás feltételezi és ez a sértés időben újabb, mint az I. levélben jelzett vérfertőző. Erőszakoltnak tartja ez a felfogás azt a magyarázatot is, hogy az I. levél lenne az Apostoltól szigorúnak nevezett levél. Így tehát Szent Pált az I. levél elküldése után érte a sérelem, amikor aztán elküldte a szigorú, de számunkra elveszett (második) levelét. Az Apostol harmadik látogatását pedig Titus és a II. levél készítették elő.

A harmadik látogatás alkalmával az Apostol három téli hónapot töltött a városban és ekkor írta meg a rómaiakhoz intézett levelét. Innét Jeruzsálembe ment, ahol aztán fogságba került. A fogságból való kiszabadulása után ismét elkerült Korintusba keleti útja alkalmával. Ez valószínűleg az út befejezésekor történt. (II Tim. 4, 20.) Korintusi Dénes szerint (Kr. u. 170.) Szent Péterrel együtt innét indult Rómába, hogy ott vértanúságot szenvedjen.

AZ I. KORINTUSI LEVÉL HITELESSÉGE. Az Egyház kezdettől fogva hitelesnek ismerte el a levelet, és a kánonban mindig bent találjuk. Külső és belső érvek szólnak a levél hitelessége mellett. Szent Polikárp írja: „Nem tudjátok-e, hogy a szentek fogják a világot megítélni, amint Pál tanítja?” (Ad. Phil. 11. — V. ö. I Kor. 6, 2.) A Muratori-töredék megemlíti, hogy Szent Pál kétszer írt a korintusiaknak. Megtaláljuk a levelet a II. sz. fordításai közt, sőt még Marcion is elfogadja. Belsőleg minden, az Apostolra jellegzetes tulajdonság megtalálható a levélben, tehát a stílus, szókincs, kifejezőmód, tanítás és adatai az Apostolok Cselekedeteivel nem állnak ellentétben.

AZ IRÁS KORULMÉNYEI. A levél írására alkalmat adtak a különböző hírek, melyek Korintusból származtak. Ezek a hírek az Apostolhoz levél és küldöttek révén jutottak el. A hírek visszaélésekről számoltak be: különböző pártok keletkeztek, botrányok, paráznaság, bálványáldozatok, igazságtalanság, asszonyok liturgikus szereplése stb. A levelek kételyt terjesztenek az Apostol elé, hogy megoldja azokat: test feltámadása, házasság, szü-

zesség, bálványáldozati hús evése, karizmák, gyűjtés stb. Az Apostol Efezusban 57-ben húsvét táján megírja a levelet, amelyben a visszaéléseket megfeddi és a feladott nehézségeket eloszlatja. Hogy húsvét táján írta az Apostol a levelet, valószínűsíti az 5, 6—8-ban használt hasonlat, mely húsvéti szertartásokból származik, és ezt megerősíti még a 16, 8, ahol ezt írja: „Efezusban maradok pünkösdig.”

A POGÁNY ÁLDOZATI LAKOMÁK. A pogányok közt élő keresztényeknek mindig nagy nehézséget jelentett, hogy a pogányokkal való érintkezésben meddig mehetnek el a hitehagyás vagy botrányokozás veszélye nélkül. Ilyen kényes pont volt, hogy miképpen viselkedjenek a keresztények a pogányok meghívásaival szemben, mivel ezeknek a meghívásoknak nagyon sokszor kultikus jellegük volt. A bálványoknak feláldozott állatok húsból részesültek a felajánlók is. Legtöbbször úgy költöttek el az áldozati húst, hogy meghívták a rokonságot, az ismerősöket. Ilyen lakomákra meghívókat is szoktak kibocsátani. Ilyen meghívókkal Oxyrhynchusban találkozzunk, melyek a II. és a III. keresztény századból származnak. Egy ilyen meghívó: „Chairemon meghív téged lakomára Szerapis isten asztalához a Szerapeumban holnapra, 15-én 9 órára.” (7) Egész természetes, hogy ezen keresztény nem vehetett részt, mivel az egyenlő lett volna a hittagadással. Azonban ilyen lakomákat otthon is rendeztek, mint ezt egy másik meghívó tanúsítja: „Antonius, Ptolomeus fia, meghív téged lakomára Szerapis isten asztalához, Klaudius Szerapion fia házába, e hó 16-án 9 órára.” Itt is pogány isten tiszteletére rendezett lakomáról van szó, ha mindjárt magánházaiban is, tehát ezen sem jelenhetett meg keresztény hittagadás veszélye nélkül. Ellenben megjelenhetett olyan lakomán, ahol ez a veszély nem forgott fenn. Tehát eleget tehetett ennek a meghívónak: „Héraisz meghív téged gyermekei lakodalmára holnapra, e hó 5-én 9 órára.” Itt még ha a mészárszékeknek (8) eladott bálványáldozati húst is szolgálnák fel, nem forog fenn a hittagadás veszélye. A keresztény megehet

bárhonnan eredő húst, hisz a bálványok „semmik”, de vigyázni kell, hogy mást meg ne botránkoztasson. Ez legyen a főszabály a bálványáldozati hús evésénél. Nem szabad enni ilyen húst abban az esetben, ha ez közösködést jelentene a gonosz lelkekkel, akiknek tiszteletére bemutatják az áldozatokat, „mert nem ihatjátok az Úr kelyhét és a gonoszlélek poharát”. (14, 21.) A piacon megvehetnek minden húst (Japánban még most is így van, ahol a piacon lehet vásárolni áldozati húst), a meghívott megehet az asztalnál minden húst, de ha valaki itt figyelmezteti a keresztényt, hogy ez a bálványoknak áldozott húsból való, akkor tartózkodjanak, mert mást megbotránkoztatnának. Ezt pedig minden körülmény közt kerülni kell.

SZERETETLAKOMÁK. Az apostolok korának legjellegzetesebb intézménye volt a szeretetlakomák (agapék) intézménye. Abban a korban, amikor a rabszolgáknak embervoltát is tagadásba vették, óriási vívmánya volt a kereszténységnek, hogy az emberek egyenlőségét nemcsak tanításban hirdette, hanem a gyakorlatban meg is valósította. A megvalósítás egyik, mégpedig hatásos módja a szeretetlakomák keretében történt. Mert óriási jelentősége volt annak, hogy a rabszolga leült esetleg az ura mellé és nem volt itt semmi különbség köztük. Forradalmi jelentőségű volt, hogy talán a rabszolgából lett püspök beszélt a császári házból származó hercegnek. A szeretetlakoma e mellett az utolsó vacsora emléke is volt és szoros kapcsolatban állott az Eucharisziával. A szeretetlakoma fontosságára és feladatára mutat rá Arany-szájú Szent János, amikor ezt írja a szeretetlakomáról: „Alkalom a szeretetre, eszköz a szegénység enyhítésére és a gazdagság észszerű felhasználására, az épülés nagy látványossága és az alázat iskolája.” Azonban itt is fenygetett a veszély mint félig liturgikus, félig profán intézménynél, hogy elveszti liturgikus színezetét és teljesen profanizálódik és a pogány lakomákhoz lesz hasonló. Ez a veszély, mint az Apostol levele mutatja, már az apostoli időkben fennállott. A korintusi egyházban a szeretetlakoma körül a következő visszaélések fordultak elő:

a) csoportok keletkeztek, amelyek megbontották a szeretetlakoma egységét; b) minden csoport a saját ennivalóját fogyasztotta el és ezzel a szegények jogát csorbitották meg; c) az előbb érkezők nem várták meg a későbbben jövőket, ami pedig az önzést mozdította elő; d) sokan pedig megfélemlítve a szeretetlakoma liturgikus jellegéről és önmagukról, megrészegekedtek. Az Apostol még csak levélben küzd ezek ellen a visszaélések ellen, de elérkezik az idő, amikor a szeretetlakomákat szét kell választani a szentmisétől, sőt amikor egyenesen meg kell szüntetni. Ezentúl csak az agapé maradványaival találkozunk a liturgiában; ilyenek a felajánlás egyes szentmiséknél, az áldott kenyér szétosztása, a nagycsütörtöki szegények megvendégelése a püspök részéről és talán az ünnepélyes szentmisében adott békecsók. Eltűnt ezzel egy intézmény, mely döntő jelentőségű volt a maga korában, de miután hivatását befejezte, nem volt rá többé szükség.

KARIZMÁK. Az apostoli egyháznak ez a csodálatos vonása az Úr Jézus szavainak beteljesülése volt. Az Úr Jézus így szólt a búcsúzáskor az apostolokhoz: „Azokat pedig, akik hisznek, ezek a jelek fogják kísérni: Az én nevemben ördögöket űznek ki, új nyelveken szólnak, kígyókat vesznek fel, és ha valami halálosat isznak, nem árt nekik, a betegekre kezüket teszik és meggyógyulnak.” (Mk. 16, 17—18.) A mennybemenetel után az apostolok nyelveken beszélnek (Ap. Csel. 2, 6.), betegeket gyógyítanak. (Ap. Csel. 3, 1—11; 5, 12—16; 8, 6—8.) Ez rendesen a megkeresztelés és az azt követő bérmálás feladása után történt, de előfordult a keresztség előtt is. (Ap. Csel. 8, 18; 10, 44—48; 19, 6.) Mivel a karizmák gyakoriak voltak az ősegyházban, az Apostol szükségesnek vélte, hogy az erre vonatkozó utasítások a hívők tudomására jussanak. Prat idézett műve alapján adjuk a következőkben a karizmák ismertetését.

A karizma Szent Pál sajátos szava és leveleiben tizenhatszor fordul elő. Néha jelenti nála a megváltás kegyelmét (Róm. 5, 15—16; 6, 23.), néha az egyházi rend kegyelmét (I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6.), de rendes jelentése

az, amit így határozhatunk meg: Istennek ingyenes, természetfölötti és átmeneti adománya, melynek célja Krisztus titokzatos testének felépítése. *Ingyenes*, vagyis a szó szoros értelmében vett „*gratia gratis data*” (ingyen adott kegyelem), mely leginkább abban különbözik a megszentelő és a segítő kegyelemtől, hogy nem szükséges az egyén üdvözüléséhez, mások lelkiüdvéért adja az Isten, míg a kegyelmet saját magunkért kapjuk, hogy az üdvösséget elérjük. *Természetfölötti*, vagyis a Szentlélek hozza létre a megigazult lélekben. *Átmeneti*, vagyis a Szentlélek akkor adja, amikor jónak látja és akkor vonja vissza, amikor jónak látja. Ez az átmenetiség különbözteti meg az állandó jellegű teológiai erényektől. *Célja* Krisztus titokzatos testének az építése, vagyis a közösség kialakítása, tehát nem egyéni üdvözülést van hivatva elősegíteni. Az Apostol a karizmákat felsorolja I Kor. 12, 8—10; I Kor. 12, 28—30; Róm. 12, 6—8. és Ef. 4, 11. helyeken, ahol több egymással azonos karizma van felsorolva és több egymást kiegészítő karizmával is találkozunk. A karizmákat két csoportba oszthatjuk, az első csoportba 9, a másik csoportba 4 karizmat sorolhatunk az I. Korinthusi levél alapján.

I. csoport. 1. *A bölcsesség beszéde*: adomány a legelvontabb hitigazságok kifejtésére. (V. ö. I Kor. 8, 2; 2, 6—15.) 2. *A tudomány beszéde*: adomány az alapvető hitigazságok megmagyarázására hasonlatok segítségével. (V. ö. II Kor. 2, 1—5; 3, 1—2; Zsid. 5, 11—6, 3.) 3. *A hit*: ez a hit erényén alapuló megingathatatlan bizalom abban, hogy az Isten adott esetben hatalmát, igazságosságát vagy irgalmát kinyilvánítja. (V. ö. Mk. 11, 22; Lk. 12, 28; 17, 5; Mt. 6, 30; 8, 26; 14, 31; 16, 8; 17, 20; I Kor. 13, 2.) 4. *A gyógyítások adománya*: betegek gyógyításának adománya. (V. ö. Ap. Csel. 5, 15; 19, 12.) 5. *A csodatevő hatalom*: az előző adomány kiterjesztése más területre, hogy Isten hatalma nyilvánvaló legyen. 6. *A prófétálás*: a buzdító, a vigasztaló beszéd adománya, mely kapcsolatban lehet a jövő feltárással is. (V. ö. I Kor. 14, 3.) 7. *A szellemek megítélése*: a természetfölötti jelleg felismerése különösen a prófétálásban. 8. *A nyelvek nemei*: „ter-

mészertőlötti képesség Istent imádni vagy dicsérni idegen nyelven oly lelkesedéssel, mely közel áll a rajongáshoz". (Prat i. m. I. 176. old.) Ezt az adományt más néven glosszoliának nevezzük. A glosszolás nem embereknek beszél, hanem az Istennek. Beszédét azért nem érti senki sem. A Szentlélek adja ajkára a titokzatos igéket. Ellentétben a prófétával önmagát építi. A glosszolás kérje ezért az Apostol tanácsa szerint az értelmezés adományát, hogy a híveknek meg is tudja magyarázni, amit mond; ilyen esetben ő is nemcsak lélekben, hanem értelembe is imádkozik. A glosszoliával érdemes lesz részletesebben foglalkozni, s kiegészíteni Schütz professzor alapján a fentieket. A glosszolia elragadtatásban történik, nem érthető magában, csak ha magyarázzák. Olyan a külső benyomása, mintha a beszéd idegen nyelven történnék. (Azonban nem idegen nyelv, mert akkor nem hasonlítana hozzá.) A kívülállóra úgy hat, mintha őrzöngő kiáltása volna.

Ma már szinte egyhangú a felfogás, hogy a Szent Páltól említett glosszolia nem azonos a pünkösdi glosszoliával. (Ap. Csel. 2, 4—14.)

A glosszoliának több faja van: a) sóhajtozás, ujjongás, gügyögés; b) szójellegű, főképp liturgiából átvett idegen szavakkal: alleluja, hozsanna, maranatha; c) összefüggő beszédjellegű: zsoltár, himnusz formájú.

Szent Pál nem értékeli sokra a korintusiakkal ellentétben. Ez az óvatos apostoli állásfoglalás arra mutat, hogy a glosszoliának más forrása is lehet, mint a Szentlélek. S tényleg a vallástörténet és a pszichológia ismer hasonló jelenségeket. Előfordul a misztérium-vallásokban, protestáns szektáknál. Beteges jelenséggént is előfordulhat. Valószínű gyökereit Schütz professzor szerint „a nyelvyszerű új képzések” lélektanában kell keresnünk. Ide tartozik többek között a gyermek nyelve, amikor a gyermek játékból, titokzatosságból, másokkal szemben való elzárkózásból új szavakat, verseket, mondásokat alkot. A túláradó érzelem is kitörhet „idegen”, új szavakban.

A korintusi egyháznak ilyen gyermeki lelkülete volt

az evangélium birtokolása felett érzett öröm miatt, s ez az öröm levezetést nyert a glosszológiában. Azonban ez a hasonlóság csak külsőséges, mivel a glosszológia végeredményben természetfölötti jelenség, melynek szerzője a Szentlélek Isten, aki itt is, mint másutt is a kegyelmi életet a természetes életre és annak jelenségeire építi. A glosszológia nem magában, megjelenésében, hanem okában természetfölötti, az Isten azért adta ezt az ajándékot az ősegyháznak, hogy megmutassa gazdagságát, hogy kifejezést nyerhessen a Kifejezhetetlen s jobban tudjon megszilárdulni az Egyház. Ebből magyarázható, hogy miért tűnt el olyan gyorsan ez az adomány s ezért írhatta Aranyszájú Szent János, hogy már az ő korában teljes tudatlanságban vannak a glosszológiát illetőleg. (Schütz: Titkok. tudománya, 163—196.)

9. Az értelmezés adománya: természetes kiegészítője a nyelvek nemeinek, mivel a Szentlélektől sugalmazott titokzatos igéket érthetővé teszi a hívők előtt.

II. csoport. 1. Az *apostolság*: tágabb értelemben veendő, mint a tizenkettő apostolsága és jelenti a hazáján kívül működő hittérítőt, aki a Szentlélek vezetésével egyházat alapít. 2. *Tanító*: készség az emberek oktatására. Kapcsolatban áll a tudás adományával. 3. *Segélynyújtás*: aki ezzel az adománnyal rendelkezik, az hittársainak szükségükben segítséget nyújt önként, lelkesedéssel. 4. *Kormányzás*: az egyház vezetésével megbízottak rendelkeztek ezzel az adománnyal.

Szent Tamás szerint a karizmák feladata volt a meggyőzés, s ezért egyesek létrehozzák a meggyőződést, mások megerősítik és ismét mások közlik azt. A karizma mint ilyen a Szentlélektől, amennyiben szolgálat Krisztustól és amennyiben hatalom az Istentől van az Apostol írása szerint. Ez a megkülönböztetés tulajdonítás jellegű (*appropriatio*). A Szentléleknek tulajdonítjuk őket, amennyiben adományok, Krisztusnak, amennyiben szolgálatok és az Atyának, amennyiben hatalmak.

TANÍTÁS. Nagyon sok tan van az I. Korintusi levélben. Nagyon érdekesen lehet megfigyelni a levél írásában a *sugalmazás* működését. Az Apostol felsorolja, hogy

kiket keresztelt meg a korintusi egyházban (1, 14.), de kifejejtette Sztefanás házanépét, ezért a Szentlélek rögtön kijavítja az Apostol állítását. (1, 16.) Ez az egyedüli betekintésünk a sugalmazás működésébe, amikor is tévedést javít ki a Szentlélek. A megszövegezésből kiviláglik, hogy itt hirtelen megvilágításról van szó.

A hit forrásai közé tartozik a *hagyomány* is, különben nem írná az Apostol: „a többit pedig, ha majd odamegyek, elintézem”. (11, 34.) — Az *Oltáriszentségről* szóló tanításban megtaláljuk az Oltáriszentség alapítását (11, 23—26.) és az egy szín alatti áldozást, illetőleg, hogy az Úr teste mindkét szín alatt jelen van valósággal. (11, 27.) — A *megigazulásról* azt tanítja, hogy senki sem lehet abban biztos, hogy a kegyelem állapotában van (4, 4.), amint ezt a trienti zsinat kijelentette (Conc. Trid. Sess. 6. cap. 16.) és hogy a kegyelem Isten ajándéka (4, 7; 15, 10.), amint ezt a II. orangei zsinat meghatározta. (can. 6.) — Az *Egyháznak* van fegyelmező, büntető hatalma (4, 21.) és az Isten szolgáit ember nem ítélni meg. (4, 1—5.) — A *házasságra* vonatkozólag a 7. fejezet adja az Apostol tanítását: a) evangéliumi tanácsok vannak; b) a házasság megengedett, bár a megtartóztatás jobb; c) a szüzesség állapota magasabbrendű, mint a házasság; d) az özvegyesség állapota jobb, mint a második házasság, bár ez is megengedett dolog; e) a keresztény házasság felbonthatatlan és szent, mivel a házások közt levő kapcsolatot hasonló ahhoz a kapcsolathoz, ami Krisztus és a hívek közt van; f) a házastársakat egyforma jog és kötelesség illeti meg; g) ha a megkeresztelkedett fél házastársa vonakodik a megkeresztelttel együtt élni békésen (sine contumelia Creatoris), akkor a meg nem keresztelt fél otthagyni a házastársát, a keresztény fél új házasságkötésével pedig a házassági kötelék felbomlik (privilegium Paulinum). — Van *tisztítóűz*. (3, 12—13.) A *feltámadás*kor a holtak nem egyforma testtel támadnak fel (15, 35—41.); a feltámadott testnek más tulajdonságai vannak, mint a még élő testnek: romolhatatlan, fényességes, erős vagyis a test a léleknek készséges eszköze és finom, az-

az szellem módjára mozgását nem gátolja az anyag. (15, 42—44.)

ALKALMAZÁS. „Nemde oktalansággá tette Isten e világnak bölcseségét?” (1, 20.) Istennek működése, amivel megigazulásunkat készítette elő, de másutt is, az emberi bölcsesség megcsúfolása. A bölcselők teremtetlen, örök világról beszélnek, mert semmiből nem lehet világot teremteni és az Isten mégis megleremti a világot. Az Isten olyan hatalmas és megfoghatatlan, hogy nem zárható testbe és a második isteni személy mégis testet vett magára, hogy minket megváltson. Az Isten nem szenvedhet és nem halhat meg és mégis szenvedésével és halálával váltott meg minket az Isten. Az Oltáriszentségben a filozófia tételeit döntötte meg az Isten, hisz ellentmond meghatározásainak: „Járulék nem lehet alany nélkül, test nem lehet pontban, két test nem lehet egy helyen.” Ezek a dolgok a természet számára lehetetlenek, az emberi bölcsesség fel nem foghatja, de az Isten számára nem lehetetlenek.

Menenius Agrippa meséje a gyomorról és a tagokról hasonlóságot mutat a 12, 12—26.-hoz, a nélkül, hogy Menenius Agrippa meséjében ilyen mély gondolat rejtőznék. — A szerzetesség alapeszméi a 7, 25—40-en alapulnak, ahol az Apostol a szüzi állapot kiválóságáról beszél. Az Egyház 18 részt vesz szentleckéül az I. Korintusi levélből. A breviáriumban a vízkereszt utáni I. héten olvassák ezt a levelet, valamint egy részt nagycsütörtökön.

IMA. „Ha megismerni óhajtod a kereszt erejét, amennyire képes vagyok dicséretét elmondani, halld: A kereszt a keresztények reménye, a holtak feltámadása, a kétségbeesettek útja, a sánták támasza, a szegények vigasza, a gazdagok megfélemezője, a gőgösök letörője, a rossz életet élők büntetése, diadal a gonosz lelkek felett, az ördög lekötőzője, az ifjak nevelője, az inségesek fenntartója, a reményt vesztettek reménye, a hajónak kormányosa, a veszélyeztetettek kikötője, az ostromlottak fala, az árvák atyja, az özvegyek védője, az igazak tanácsadója, a zaklatottak nyugalma, a kisdetek őrzője, a férfiak feje, az öregek célja, a sötétben ülők világa, a királyok fensége; örökös pajzs, az oktalank bölcsesége, a rabszolgák szabadsága, a császárok bölcselése, a gonoszok törvénye, a vértanúk megdicsőítése, a szerzetesek önmegtartóztatása, a szűzek tisztasága, a papok öröme, az Egyház alapja, a pogány templomok romlása, a

bálványok elűzője, a zsidók botránya, az istentelenek pusztulása, a gyengélkedők ereje, a betegek orvosa, az éhezők kenyere, a szomszások forrása, a mezítelenek védelme." (Aranyszájú Szent János: 4, Rom. De Cruce et latrone.)

„Az Apostol mondja: A törvény teljessége a szeretet. Ahol tehát szeretet van, mi hiányozhatik még? Ahol pedig nincs meg, mi lehet ott? A gonoszlélek hisz, de nem szeret; senki sem szeret, aki nem hisz. Hiába ugyan, de mégis remélheti a bocsánatot az, aki nem szeret; azonban senki sem eshetik kétségbe, aki szeret. Tehát, ahol szeretet van, ott szükségképpen megvan az Isten szeretete is. Mert, aki nem szereti az Istent, mikép szereti felebarátját, mint önmagát? Mivelhogy magát nem szereti. Mert az ilyen istentelen és gonosz; aki pedig szereti a gonoszszágot, egyáltalán nem szereti, sőt gyűlöli a lelkét." (Szent Agoston homiliája Lelliszi Szent Kamill ünnepén a breviáriumban.)

6. A KORINTUSIAKHOZ IRT II. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, Isten akaratából Jézus Krisztus apostola, és *Timóteus* testvér, az Isten korintusi egyházának, valamint az összes szenteknek, kik egész *Achajában* vannak. Kegyelem nektek és békesség az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól.

Aldott legyen az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, az irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene, ki megvigasztal minket minden szorongatásunkban, hogy mi is megvigasztalhassuk azokat, kik bárminemű szorongatásban vannak, azzal a vigasztalással, mellyel minket is megvigasztal az Isten. Mert amint bőven van részünk *Krisztus szenvedéseiben*, úgy bőven van részünk Krisztus által a vigasztalásban is. Tehát akár szorongatást szenvedünk, a ti vigasztalástokért és üdvösségetekért vagyon, akár vigasztalásban van részünk, a ti vigasztalástokért vagyon, akár buzdításban részesülünk, a ti buzdítástokért és üdvösségetekért vagyon, mely *erőt* ad ugyanazon szenvedések elviselésére, melyeket mi is szenvedünk, úgyhogy szilárd a mi reménységünk titeket illetőleg, tudván, hogy amint társaink vagytok a szenvedésekben, úgy társaink lesztek a vigasztalásban is. (1, 1—7.)

Timóteus: visszatért már Korintusból, ahová az Apostol küldötte. (V. ö. I Kor. 4, 17; 16, 10—11.) — *Achajában:* a régi Görögország (Hellasz és Peleponnészus, Korintus vidéke.) — *Krisztus szenvedéseiben:* Krisztusért viselt szenvedésekben. — *Erőt ad:* t. i. nektek.

Az Apostol nemrégiben nagy veszélytől menekült meg (vagy az efezusi zendülésre gondol), melyet Demetrius támasztott ellene (Ap. Csel. 19, 23—40.), vagy üldözésre (I Kor. 16, 9.) vagy más bajra, (súlyos betegségre), de bízik az Istenben, hogy minden bajtól menti őt a jövőben is. Lelkiismeretének tanúsága az ő dicsérete, mert egyszerűen és kegyelemben járt mindenütt. Az Apostolnak szándékában volt, hogy Korintusba elmegy másodszor is, de az onnét kapott hírek miatt tervét megváltoztatta. Maga helyett Timó-

teust (I Kor. 16, 10.), majd Titust (II Kor. 7, 6.) küldte el Korintusba s csak akkor szándékozik odamenni, ha megváltoztak ott az állapotok. A kizárt vérfertőzöt, mivel megbánta bűnét, visszaveszi az Egyház. (1, 8—2, 17.)

AZ APOSTOL AZ ÚJSZÖVETSÉG SZOLGÁJA. Kezdjük-e újra *ajánlani* magunkat? Talán csak nincs szükségünk (mint némelyeknek) hozzátok vagy töletek való ajánló levelekre? A mi levelünk ti vagytok, a mi szívünkbe írva, ismeri és olvassa minden ember; mert nyilvánvaló rólatok, hogy Krisztus levele vagytok, melyet mi szolgáltattunk, nem tintával, hanem az *élő Isten lelkével* írva, nem kőtáblákra, hanem a szívnek hústábláira. Ilyen bizodalmunk pedig Krisztus által van az Isten iránt, nem mintha *elegendők* volnánk valamit gondolni magunktól, mint *önmagunkból*; ellenkezőleg, a mi *elégséges voltunk* az Istentől van. Ő tett minket alkalmassá arra, hogy az újszövetség szolgái legyünk, nem a betűé, hanem a Léleké; mert a *betű* öl, a Lélek pedig életet ad. Ha már a *halálnak betűkkel kövekre írt szolgálata* oly dicsőséges volt, hogy Izrael fiai nem nézhettek Mózes arcára, arcának mulandó dicsősége miatt: hogyné lenne még dicsőségesebb a Lélek szolgálata? Mert ha már a *kárhoztatás szolgálata dicsőséges volt*, sokkal dicsőségesebb az igazságosság szolgálata. Sőt nem is dicsőséges, ami abban a részben megdicsőült, ennek a túláradó dicsősége miatt. Mert ha oly dicsőséges az, ami mulandó, sokkal dicsőségesebb az, ami maradandó. (3, 1—11.)

Ajánlani: az igehirdetők, ha az egyik helyről a másikra mennek, ajánlóleveleket vittek magukkal. Szent Pál előző levelének egyes részeit a korintusiak némelyike önajánlásnak minősítette. — *Élő Isten lelkével:* Isten kegyelmével. — *Elegendő, elégséges voltunk:* a görögben: alkalmasok, alkalmasságunk. — *Mint önmagunkból:* a saját erőnkől. — *A betű öl:* az ószövetségi törvény nem adott kegyelmet a törvény teljesítésére s így sokszor a bűn okává vált, mert parancsot adott, de teljesítésére erőt nem. — *A halálnak...* *szolgálata:* a Mózes-től adott kőtáblákra vonatkozik, amelyek az előző mondat értelmében sokszor lelki halálnak voltak okai. — *A kárhoztatás szolgálata:* erre is vonatkozik az előző megjegyzés. Szent Pál itt a zsidók ellen írja ezeket, akik az újszövetségben is kötelezőnek óhajtották a Mózes-féle törvény külsőségeit is.

Az Apostol nyíltan beszél, nem mint Mózes, aki befedte lepel-

lel arcát. A zsidók szíven még mindig ott van ez a lepel, és ezért nem értik a Szentírás igazi értelmét. A keresztények arca nincs elfedve, ők megérthetik az evangéliumot. De ha mégis el van az evangélium előttük takarva, akkor ez azoknál fordul elő, „akikben e világ istene megvakította a hitetlenek értelmét, hogy ne ragyogjon számukra az evangélium fénye Krisztus dicsőségéről, ki az Isten képmása”. (4, 4.) Az Apostol nem magát, hanem az Úr Jézust prédikálja. Az apostolok élete állandó vértanúság. (3, 12—4, 12.)

AZ APOSTOLOK A DICSŐ FELTÁMADÁST VÁRJÁK. Mivel azonban a hitnek ugyanez a lelke van bennünk, amint *írva vagyon*: „Hittem, azért szólottam”, — mi is hiszünk és azért szólunk, tudván, hogy aki feltámasztotta Jézust, minket is fel fog támasztani Jézussal, és veletek együtt *eléje állít*. Mert minden értetek van, hogy mivel a kegyelem bőséges, sokak hálaadása által bőségessé legyen az Isten dicsőségére. Éppen azért nem csüggedünk el; sőt bár a mi *külső emberünk* romlásnak indul is, mindazonáltal a *belső ember* napról-napra megújul. Ez a mi jelenlegi, pillanatnyi és könnyű szenvedésünk ugyanis a mennyei dicsőségnek fölötte nagy örök mértékét szerzi meg nekünk, ha nem a *látható dolgokra* figyelünk, hanem a *láthatatlanokra*. Mert ami látható, az ideigvaló; ami pedig láthatatlan, örökkévaló. (4, 13—18.)

Írva vagyon: Zsolt. 115, 1. — *Eléje állít*: az ítéletre. — *Külső emberünk*: testünk. — *Belső ember*: a kegyelem állapotában élő lélek. — *Látható dolgok*: a földiekre. — *A láthatatlanokra*: az égiekre.

Az Apostol erősen vágyik arra, hogy az Isten elé jusson és ott elvegye jutalmát, hisz itt a földön mindenben az Istent kereste s nem egyéni hiúságát. Krisztusban minden újjá lett, mert Krisztus kiengesztelte a világot az Istennel. Ennek a kiengesztelésnek a hirdetői az apostolok, mert mindenütt hirdetik: engesztelődjete ki az Istennel! (5, 1—21.)

MILYEN LEGYEN A KORINTUSIAK ÉLETE? Mint *munkatársak* pedig intünk titeket, hogy hiába ne vettétek legyen az Isten malasztját. Mert *ő mondja*: Nekem tetsző időben meghallgatlak téged, és az *üdvösség napján* megsegítlek téged. Ime, most van a kellő idő; ime, most van az üdvösség napja! Senkinek se okozzunk semmiféle botrányt, hogy ne szidalmaztassék a mi szolgálatunk; hanem viselkedjünk mindenben Isten szolgálaként sok türe-

ben: *nyomorúságban*, szükségben, szorongatásban, verésben, tömlöcben, zendülésben, fáradtságban, virrasztásban, böjtölésben, tisztaságban, tudásban, béketűrésben, nyájasságban, a Szentlélekben, nem színlelt szeretetben, az igazság igéjében, Isten erejében, *jobbról és balról* az igazságosság fegyverzetében, *dicsőségben és becstelenségben*, gyalázatban és jóhírnévben; mint csábítók és mégis igazmondók; mint ismeretlenek és mégis ismertek; mint halálra váltak és íme, mégis élünk; mint megverték, de meg nem ölték; mint szomorkodók és mégis mindig örvendezők; mint szűkölködők és mégis sokakat gazdagítók; mint akiknek semmijük sincsen és mindenük megvan.

A mi szánk nyitva van hozzátok, ó korintusiak, a mi szívünk kitért. Nem a mi szívünk szűk számotokra, hanem a ti szívetek szűk. Hogy pedig ezt viszonyozzatok, — mint gyermekeimnek mondom: Tárjátok ki ti is szíveteket!

Ne húzzátok egy ígát a hitetlenekkel! Mert mi része van az igazságosságnak a gonoszsággal? Vagy mi társulása a világosságnak a sötétséggel? Vagy mi egyessége Krisztusnak *Bélijállal*? Vagy minő része a hívőnek a hitetlennel? És mikép egyezik meg az Isten temploma a bálványokkal? Mert ti az élő Isten temploma vagytok, miként *Isten mondja*: Mert köztük fogok lakni és közöttük járni és az ő Istenük leszek, és ők az én népem lesznek. Azért menjetek ki közülök és *váljatok el, úgymond az Úr*, és ne érintsetek tisztátalant; és én magamhoz fogadlak titeket és atyátok leszek, és ti az én fiaim és leányaim lesztek, *úgymond a mindenható Úr*. (6, 1—18.)

Munkatársak: t. i. Jézus Krisztus munkatársa. — *Ő mondja*: az Ursten mondja Izaiás prófétánál. (49, 8.) — *Üdvösség napján*: Krisztus eljövetelkor. — *Nyomorúságban*: az apostoli élet nehézségeinek, külső akadályainak és önkéntes áldozatainak felsorolása. — *Jobbról és balról*: a jobbkez hordozta a támadó fegyvereket (kard, lándzsa), a bal pedig a védőt (pajzs). Az Apostol a hasonlattal jelezni akarja, hogy minden erővel terjesztette az evangéliumot. — *Dicsőségben és becstelenségben*: az Apostol ellentétekkel mutatja be életét a korintusiak előtt. — *Ne húzzátok az ígát*: a pogányokkal ne közösködjének semmiben sem. Valószínűleg ez a hasonlat arra a

Mózes-féle parancsra vonatkozik, hogy nem szabad különféle állatokat egy igába befogni és úgy dolgoztatni őket. (V. ö. V. Móz. 22, 10.) — *Béliál*: zsidó szó: semmirekellőt jelent. A görögben Beliár. Az ördög vagy az antikrisztus megjelölésére használták e szót. — *Isten mondja*: III Móz. 26, 12. — *Váljatok el*: a pogányoktól. — *Ügymond az Úr*: Iz. 52, 11. — *Ügymond a mindenható Úr*: több ószövetségi helynek az idézése. (II Kir. 7, 14; Iz. 43, 6; Jer. 31, 9; Ez. 20, 34; Oz. 1, 10.)

Az Isten megvigasztalta az Apostolt Titus által, mivel ez jó híreket hozott Korintusból, „mert elbeszélte nekünk a ti vágyódásokat értem”. (7, 7.) Előző levele ugyan megszorította a korintusiakat, de ezt nem bánja, mivel „bűnbánatra szomorodtatok meg”. (7, 9.) Ez a szomorúság nagy buzgóságot ébresztett a korintusiakban. A korintusiak Titus előtt igazolták az Apostol jó véleményét felőlük és ezért igen örvend, hogy mindenben bizalommal lehet irántuk. Macedónia egyházai „erejük szerint, sőt erejükön felül is önként adakoztak” (8, 3.) a jeruzsálemi egyházközség javára. Kéri ezért a korintusiakat, hogy a Titus által megkezdett ilyen irányú gyűjtést példatadóan folytassák és fejezzék be. E miatt újból elküldi hozzájuk Titust két kedves hívével, akiket fogadjanak szeretettel. Reméli, hogy a hívek alamizsnáikat jókedvvel és nagylelkűen fogják felajánlani. (7, 1—9, 15.)

AZ APOSTOL ELLENSÉGEIVEL SZEMBEN VÉDI ÖNMAGÁT. Az Apostol visszautasítja azt a vádat, hogy szemtől-szembe alázat, távolról pedig erőlyes velük szemben és hogy eljárásában anyagi érdek vezetné őt. Isten ügyében jár s magát Krisztus tulajdonának tartja. A levélben megírtakat személyes jelenlétekor apostoli tekintélyével fogja alátámasztani. Bátran dicsekedhetik munkájával, mert az eléggé dicséri őt. Ellenfelei „önmagukkal mérik össze magukat és önmagukkal hasonlítják össze önmagukat”. (10, 12; így a görögben). Nem dicsekszik idegenek munkájával, ezt a korintusiak is mindjobban elismerik majd hitük megerősödésével.

Aki pedig dicsekszik, az Űrban dicsekedjék; mert nem az a kipróbált, aki önmagát ajánlja, hanem akit az Isten ajánl.

Vajha eltűnétek tőlem *egy kis balgatagságot!* Sőt viseljete el engem is, mert isteni féltékenységgel féltékenykedem reátok. Ugyanis *eljegyeztelek titeket egy férfinak*, hogy mint tiszta szűzet vezessetek Krisztushoz; de félek, hogy amint a kígyó félrevezette Évát álnokságával, úgy a ti értelmetek is megromlik és elfordul a Krisztus iránt való egyenes lelkülettől. Mert ha az, *aki jó*, más Krisztust prédikál, kit mi nem hirdettünk, avagy más lelket vesztek, melyet nem vettetek, vagy más evan-

géliumot, melyet nem fogadtatok el, igen jól elviselnétek. Pedig azt tartom, hogy semmivel sem tettem kevesebbet a fölötte nagy apostoloknál; mert noha járatlan vagyok is a beszédben, de nem az ismeretben; egyéb iránt *mindenben ismeretesekek* lettünk előttetek. (10, 1—11, 6.)

Aki pedig...: idézet Jer. 9, 23—24. után. — *Egy kis balgatagságot*: saját magának a dicséretét nevezi az Apostol balgaságnak. — *Eljegyeztelek titeket*: a korintusi egyházat Krisztus jegyesének nevezi. — *Az, aki jó*: álapostol. — *Mindenben ismeretesekek...*: a görögben: mindent megismertettünk veletek (t. i. az igazságot).

Sok nélkülözést szenvedett az Apostol, az evangéliumot ingyen hirdette, sőt a korintusiak számára más egyházaktól adományokat is gyűjtött. Korintusban semmit sem fogadott el és vigyázott, hogy senkinek se legyen a terhére. S ezt tette azért, mert szerette a korintusiakat. E miatt ne tartsák őt balgának. (11, 7—18.)

SZENT PÁL APOSTOLI MŰKÖDÉSE. *Hiszen örömet* eltűrítetek a balgatagokat, holott ti bölcssek vagytok! Mert elviselítetek, ha *valaki* titeket szolgálásra vet, ha *valaki felemészt*, ha *valaki megfog*, ha *valaki felfuvalkodik*, ha *valaki arcul ver*. Szégyenemre mondom, mintha mi *gyón-gék lettünk volna* ebben a tekintetben. Amit *valaki mer* (oktalanságban mondom), azt én is merem. Zsidók ők? Én is! Izraeliták ők? Én is! Ábrahám ivadécai ők? Én is! Krisztus szolgálói ők? (Mint kevésbbé okos mondom) én méginkább: számtalan fáradság, igen sokszor *fogság*, módfelett való verések, gyakori halálveszély által. A zsidóktól ötízben kaptam egy híján *negyven ütést*. *Háromszor* szenvedtem megvesszőzést, egyszer *megkövezést*, háromszor *hajótörést*, éjjel és nappal a *mély tengeren* voltam. Gyakran voltam úton folyóvizek veszélyében, veszélyben a saját nemzetembeliectől, veszélyben a pogányoktól, veszélyben városban, veszélyben pusztaságban, veszélyben tengeren, veszélyben *hamis testvérek* között, fáradságban és nyomorúságban, sok virrasztásban, éhségben és szomjúságban, sok böjtölésben, hidegben és meztelenségben, eltekintve attól, ami ezenfelül van, naponkinti zaklatásom, az összes egyházak gondja. Ki szenved, hogy én ne szenvednék? Ki botránkozik meg, hogy én ne

égnék? Ha dicsekedni kell, *erőtlenségeimmel* dicsekszem. Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, ki áldott legyen mindörökké, tudja, hogy nem hazudom. *Damaszkuszban* Aretás király helytartója őriztette a damaszkusziak városát, hogy engem elfogjon, és az ablakon keresztül kosárban bocsátottak le a falon, és így menekedtem meg kezéből.

Ha dicsekedni kell (nem hasznos ugyan), de áttérek a látomásokra és az Úr kinyilatkoztatásaira. Ismerem *egy embert* Krisztusban, *ki tizennégy évvel ezelőtt*, — testben-e, nem tudom, vagy testen kívül-e, nem tudom, Isten tudja, — elragadtatott a *harmadik égig*; és tudom, hogy ugyanez az ember, — testben-e vagy testen kívül-e, nem tudom, Isten tudja, — elragadtatott a *paradicsomba*, és titkos igéket hallott, melyeket embernek nem szabad kimondania. Az ilyesmivel dicsekszem, önmagammal pedig semmit sem dicsekszem, csak erőtlenségeimmel. Pedig ha dicsekedni akarnék is, nem lennék okatlan, hiszen igazságot mondanék; de tartózkodom ettől, hogy valaki többre ne becsüljön engem annál, amit bennem lát vagy amit tőlem hall. És hogy a kinyilatkoztatások nagysága kevélyé ne tegyen, *tővis adatott testembe*, a sátán angyala, hogy arcomba üssön. E miatt háromszor kértem az Urat, hogy távozzék az tőlem; de azt mondá nekem: Elég neked az én kegyelmem; mert *az erő az erőtlenségben lesz teljessé*. Örömet dicsekszem tehát erőtlenségeimmel, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem. Azért telik kedvem erőtlenségeimben, a gyalázatban, a szükségben, az üldöztetésben, a Krisztusért való szorongatásban; mert midőn erőtlen vagyok, akkor vagyok hatalmas! (11, 19—12, 10.)

Hiszen...: erős gúnnal írt itt az Apostol, mely egyre jobban fokozódik. — *Valaki*: tévitanító. — *Felemészt*: ingyen él az egyház-község terhére. — *Megfog*: hizelgéssel. — *Gyöngék lettünk volna*: gúnyból mondja, hogy ő ilyen bánásmódot gyöngeségből nem tudott alkalmazni. — *Mer*: ha valakinek van valamilyen értéke: akkor neki van elsősorban és ezért dicsérheti magát. — *Fogság*: egyet az Ap. Csel. 16, 23. említ, mely Filippiben volt. Római Szent Kelemen az Apostol hét fogságáról tesz említést. — *Negyven ütést*: Mózes (V. 25, 3.) a vesszőzésnél, ostorozásnál csak negyven ütést engedett

meg. Azonban a gyakorlatban sohasem adtak többet harminckilenc ütésnél, nehogy eggyel is túlhaladják a törvény által előírtat. — *Háromszor*: a rómaiak. Itt nem volt megszabva az ütések száma, ezért súlyosabb volt, mint a zsidó ostromozás. — *Megkövezést*: Lisztrában. (Ap. Csel. 14, 19.) — *Hajótörést*: ezekről a hajótörésekről nem tudunk semmi közelebbit. Az Ap. Csel. 27, 41-ben említett hajótörés csak később következett be. — *Mély tengeren*: mint hajótörött a nyílt tengeren hánykolódott egy teljes napon keresztül. — *Hamis testvérek*: zsidó-keresztények, akik Szent Pál működését nem nézték jó szemmel. — *Erőtlenségeimmel*: szenvedéseimmel. — *Damaszkuszban*: v. ö. Ap. Csel. 9, 24–25. — *Egy embert*: alázatosságból nem nevezi meg magát. — *Tizennégy évvel ezelőtt*: Kr. u. 44-ben, amikor másodszor volt az Apostol Jeruzsálemben. (Ap. Csel. 11, 30; 12, 25.) — *Harmadik évig... paradicsomba*: ugyanarra a dologra, Isten látására vonatkozik mind a két kifejezés. Szent Pál itt a zsidó felfogás szerint beszél az égről. Ez a felfogás három eget különböztetett meg: levegőeget, csillagos eget és mennyeget. — *Tövis adatott testembe*: lásd lejjebb. — *Az erő az erőtlenségben lesz teljessé*: Isten a gyenge emberen mutatja be, hogy milyen nagy dolgokra képes a kegyelemmel együttműködő ember.

Az Apostol csodákkal is igazolta küldetését. Amikor most újból Korintusba készül, az önzetlenség és a szeretet viszi őt közéjük. Nem akar terhükre lenni semmiben sem. Ellenségeivel szemben védekezik a vád ellen, mintha álnokul behálózta volna őket és ugyan-csak védi e váddal szemben Titust és társait. Kéri a híveket, hogy minden hibát, vétket távolítsanak el magukból. Tartsanak lelkiismeretvizsgálatot, nehogy kénytelen legyen keményen elbánni a bűnösökkel. (12, 11–13, 10.)

BEFEJEZÉS. Egyébként, testvérek, örvendjete, legyetek tökéletesek, buzdítsátok egymást, értsetek egyet, éljete békességben, és a békesség és szeretet Istene veletek leszen. Köszöntétek egymást szent csókkal. Üdvözlölnek titeket a szentek mindnyájan.

A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, és Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal! Amen. (13, 11–13.)

A KORINTUSI II. LEVÉL. Amint a korintusi I. levél az Apostol mindenre kiterjedő gondoskodását mutatja be, úgy ez a levél az Apostol mélységes szeretetéről tesz tanúságot. Éjt nappallá téve, minden fáradságot és szenvedést elviselve dolgozik az Isten országán a korintusi hívek körében. Pedig emberileg szólva nemigen érdemelte meg a korintusi egyház ezt a nagy szeretetet. Igazi

nagyváros volt Korintus, lakói világcsavargók, matrózok, hordárok, szegény, mindennapi betevő falatért küszködő proletárok voltak, akik csak az önérdeket ismerték. Akik a hálát nem ismerték, de kezüket kinyújtották az adakozó Apostol felé. Mikor elfogyott az Apostoltól egybegyűjtött összeg, akkor hűtlen kezeléssel vádolták meg. Amikor táplálta őket, akkor elnézték talán igénytelen külsejét, egyhangú beszédmodorát, de mikor távol volt, akkor nem gondoltak a kapott javakra, akkor hiúsággal, keménységgel, önzéssel vádolták meg. És az Apostol ezek ellenére is szereti a korintusiakat. Milyen hálás azért, hogy akadnak a korintusiak közül szegények gazdag lélekkel, akik örömmel tekintenek vissza arra az időre, amit köztük töltött, mert észrevétette velük, hogy az anyagon, a testen felül vannak értékesebb dolgok is. Észrevették halhatatlan lelküket, megtudták, hogy kiemelkedhetnek az istenfiúság révén a földi szennyből, a kegyelem világánál a lelki-proletárság megszűnik. És ezért az Apostol olyan hálás tudott lenni, hogy kitárta lelkét, kitárta szívét, hogy a korintusiakat magához ölelje. Ezért olyan személyes hangú ez a levél, hogy ezt a személyességet nem találjuk meg a többi levélben. Néha szinte halljuk az Apostol szeretettől áradó szavait és ezeknek a szavaknak nem lehet ellenállni, mert mindent elsodornak és odakényszerítik a korintusiakat az Apostol lábához, és hallgatják Krisztus Urunkról szóló tanítását.

TOVIST KAPTAM A TESTEMBE. A 12, 7-ben szerepelnek ezek a szavak. Elég sok fejtörést okoztak a szentírásmagyarázóknak, hogy a helyes értelmét e szavaknak megtalálják. Jelenleg a legtöbben az *érzéki, testi kísértéseket* értik e kifejezés alatt. Azonban bármennyire is általános legyen ez a felfogás, nem fogadható el. A keresztény ókor nagy egyházatyái nem ismerik ezt a magyarázatot. A 6. században kezdték először erre magyarázni e szavakat. Ellenségei előtt különben sem mondhatott olyant az Apostol, amivel neveltséggé tette volna magát. A testi kísértés minden embernek a sajátja, mindenkit megkísért az érzékiség, tehát a tövis nem lehet az érzékiség, mert ez minden ember testében bent van. — Nem nevezhető tövisnek az Apostolt ért *üldözések*. Ezek ugyanis külső dolgok, ezek nincsenek bent testében. Különben is az üldözések a kereszténységnek a közös szenvedése, nemcsak az Apostol sajátja. — Ezért nincs más hátra, mint visszatérni a régi felfogásra, hogy a tövis

alatt valamilyen *betegséget* kell érteni. A kifejezésből következtethetünk arra, hogy ez a betegség éles fájdalommal járt; ez a betegség visszataszító lehetett, hisz a galatáknak megköszöni, hogy nem fordultak el tőle útálattal (4, 13.); ez a betegség megalázó volt, a sátán verte vele őt arcul, hogy ne bizakodjék el; végezetül a betegség akadályul szolgált az apostoli munkában, mert kérte az Urat, méghozzá háromszor is, hogy vegye el tőle ezt a betegséget. De az Úr nem vette el, csupán annyit mondott neki, hogy elég az elviseléséhez a tőle kapott kegyelem. Ezek alapján próbálgatták találgatni a betegséget: migrain, podagra, epilepszia, trachoma, malária. A legvalószínűbb azonban az, hogy az Apostolnak *maláriája* volt, melyet a mocsaras Pamfiliában szerzett.

A malária jellemző tünetei: kínzó főfájás, általános rosszullét, bággyadság, heves hidegrázás, reszketés, vacogás, émelygés, hányás, majd forróság, lüktetés a fejben, izgatottság, sokszor a deliriumig, a bőr sápadt színe pigmentes foltokkal, mind olyan tünetek, melyek igen valószínűvé teszik a feltevést. A roham 5—12 óráig tart a harmad- és a negyednapos maláriánál és ismétlődik harmad- és negyednapokon, sőt ha többszörös fertőzés történt, valamint a trópusi alakjánál, majdnem állandóknak is mondhatók ezek a tünetek. Így nem csodáljuk, hogy az Apostol az Anopheles szúnyogoktól beléje oltott plasmodiumok okozta betegséget tövisnek nevezi, melyet testébe kapott, hisz ezek az egysejtűek a szervezet belsejében a véráramban vagy a lépben, a csontvelőben és az agyvelőben adják le mérüket, a toxint.

Ez volt az a tövis, mely mélyen behatolt testébe, gyötörte, akadályozta munkáját. Tertullian megemlíti egy régi hagyomány szerint, hogy „tövis a testben” kifejezés szinte őrjöngésig menő fejfájást jelent. Egy angol archeológus (Hogart) feliratokat tett közzé, amelyek a maláriát a pogányság körében olyan betegségnek tartották, amit az istenek azokra mértek, akik tisztátalanul közeledtek az istenek templomához. Az ilyeneket úgy kezelték, mint az epileptikusokat és a gonosz lelkek távoltartása végett a maláriás előtt köptek. Erre látszik utalni az Apostol a galatákhoz írt levelében, amikor azt írja: hogy nem vetették meg s nem útálták meg. (4, 13.)

A II. KORINTUSI LEVÉL HITELESSÉGE. Az Egyház kezdettől fogva hitelesnek ismerte el a levelet és a legkisebb kifogás sem merült fel a hitelessége ellen. Már Római Szent Kelemen és Szent Polikárp idéznek belőle a forrás megnevezése nélkül. Kifejezetten Szent Pálnak tulajdonítják a levelet az egyházatyák közül Szent Ireneus, aki nyolcszor idéz belőle, Alexandriai Kelemen, a Mura-tori-töredék, Tertullian, sőt még az eretnek Marcion is. A belső kritériumok is mind Szent Pál szerzőssége mel-

lett szólnak. A szövegben sokszor találkozunk az Apostol kedvelt kifejezéseivel, szavaival, képeivel, szerkezeteivel és végül semmiféle ellentmondás nincs az Ap. Csel. és az I. Kor. levél között.

Csupán a racionalistáknak jutott eszükbe az a feltevés, hogy a levél több levél (két, három) töredékéből van összeállítva. Stílusbeli eltéréseket fedeznek fel a levél egyes részei közt. Különösen az utolsó négy fejezetet tartják teljesen különálló levélnek (Vierkapitelbrief). Pedig, ha figyelembe vesszük, hogy az első részben az Apostol önmagát védi, a második részben a gyűjtésről beszél és a harmadik részben kikel vádlói ellen, rögtön érthetővé válik a stílusbeli különbség, mert máskép kell akkor írni, amikor valaki önvédelmet ad elő, máskép akkor, ha gyűjtést ajánl és máskép akkor, ha rágalmak ellen védekezik. Hozzávehetjük még azt is, hogy az Apostol nem egyszerre írta a levelét, hisz nem is lehet ilyen terjedelmes levelet egy ülőhelyben megírni, s így az egyes részek közt bizonyos idő is eltelt. És lehetséges, hogy miután megírta az első két részt, akkor újabb értesítéseket kapott Korintusból, ellenfelei rágalmait eljuttaták füléhez és egész természetes, hogy ekkor újabb érzelmek fogják el és ezek az érzelmek a levélen is meglát-szanak.

A LEVÉL ÍRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Itt csak röviden mutatunk rá a levél írásának körülményeire, mivel az I. levélnél már kifejtettük az Apostol viszonyát a korintusi egyházhoz. Az Apostol tudni akarta I. levelének a hatását és ezért Titust Korintusba küldte, ő maga pedig Efezusban maradt és csak később szándékozott elindulni innét úgy, hogy majd Troásban találkozék Titusszal. De a Demetriustól támasztott zendülés miatt előbb volt kénytelen elhagyni Efezust, így Troásban nem találkozhatott Titusszal és Macedóniába ért már, amikor végre találkozott vele (Filippiben?). A Titustól kapott hírekre írta meg II. korintusi levelét (most nem érintjük ezt a kérdést, vajjon járt-e közben az Apostol Korintusban vagy sem, és írt-e egy levelet, mely szintén elveszett)

57 őszén valószínűleg Filippiből, mint ez néhány kézirat végén olvasható. A levelet Titus vitte Korintusba két társával (Lukács és Arisztarchus?).

TANITÁS. A Szentháromságról ír a befejező mondatban. (13, 13.) A kegyelem minden embernek szükséges. (3, 4—6.) Szépen fejti ki az ó- és az újszövetség közt lévő ellentétet (3, 6—10.): az ószövetségben a törvény betűje ölt, az ószövetség a halál s a kárhozat szolgálata volt, és Jézus Krisztus halálával megszűnt. Ellenben az újszövetség törvényében a Lélek éltet, a Léleknek és a megigazulásnak a szolgálata és sohasem szűnik meg. — A jócselekedetek érdemszerzők. (4, 17.) — Krisztus ítélőszéke előtt mindannyiunknak meg kell jelennünk, hogy számot adjunk cselekedeteinkről. (5, 10.)

ALKALMAZÁS. Az önvédelem sokszor kötelessége is az embernek, amikor a rágalmakkal szemben kell becsületét védenie, amint ezt az Apostol ebben a levelében megmutatta. És amikor az ember így védi becsületét, akkor lehet az érdemekre is hivatkoznia, de mindenkor ki kell annak tűnnie, hogy ez nem hiúságból történik, hogy nem magunknak, hanem az Istennek tulajdonítjuk érdemeinket. — Az Egyház 14-szer veszi a szentleckéket a II. Korintusi levélből a szentmiséknél. A breviáriumban a vízkereszt utáni II. héten szerepel a levél.

IMA. Isten, aki az egész világot Szent Pál prédikálása által tanítottad, add meg nekünk, kérünk, hogy akinek ma megtérését ünnepeljük, példája által Hozzád menjünk. A mi Urunk által. Amen. (Szent Pál megtérésének miséjéből.)

Az emberek dicsősége a dicsérők száján van, ez nem ad neked semmit sem, nem tesz téged jobbá, miért is nem benned, hanem a dicsérőben van a dicsőség, ugyanúgy, mint a tiszteltet nem a megtiszteltben van, hanem a tisztelőben. Az Isten dicsősége pedig az Istenben és benned van, mert hatékony és termékeny. Ugyanis téged boldogít a lélekben a dicsőség fényével és a testben a kitűnő adományokkal annyira, hogy az Isten a boldogoknak legsajátabb isteni és teremtetlen dicsőségét közli, hogy élvezze és bírja. Ó, Ádám, és érzéketlen fiai, akik vágytok a dicsőség után, kívánjátok a dicséretet, miért nem követitek az igazi dicsőséget, hanem a dicsőség füstjét és árnyékát? Miért nem ragadjátok meg az igazi dicsőséget, hanem a hamisat és a csalékonyt? Miért keressétek ott a dicsőséget, ahol az

nincs? A földön keresitek azt, pedig az nem a földön, hanem az égbelen van. Az embereknel keresitek azt, pedig az nem az embereknel, hanem az Istennél és az angyaloknál van. Keresitek azt az időben és a különböző korokban, pedig az nem ideigvaló, hanem örök. Tehát, Uram, te vagy az én dicsőségem, szívem öröme. Tebenned örvendek és ujjongok egész nap, én magam csak gyengeségeimben tudok dicsekedni. Keressék a zsidók, keressék a világhoz tapadtak egymás dicsőségét, én csak az után vágyódom, amely egyedül az Istentől származik. Mert minden emberi dicsőség, minden ideigtartó dicsőség, minden világi nagyság a te dicsőségedhez viszonyítva hiúság, ostobaság, semmiség. Ó én igazságom, irgalmam, dicsőségem, Istenem, boldog Háromság, neked legyen egyedül dicséret, tisztelet és dicsőség. Neked legyen egyedül áldás, fényesség bölcsesség és hálaadás; neked Istenünknek legyen dicséret, erő és bátorság örökön-örökké. Amen. (Cornelius a Lapide: Comm. in II. Cor. Cap. X. 17.)

7. A RÓMAIAKHOZ IRT LEVÉL

A RÓMAIAK ÜDVOZLÉSE. Pál, Jézus Krisztusnak *szolgája, meghívott apostol*, aki *kiválasztatott* az Isten evangéliumára, — amelyet az Isten előre *megígért* a szentiratokban prófétái által *Fiáról* — aki a testet tekintve Dávid nemzetségéből született, de megtétele az Isten *hatalomban* lévő Fiának a *szentség* *Lelke* szerint a halottaiból való feltámadás által — Jézus Krisztusról, a mi Urunkról; aki által kaptunk kegyelmet és apostoli tisztiséget az összes nemzetekre nézve, hogy engedelmesséjének a hit által az *ő* *nevének* dicsőségére, akik között vagytok ti is, Jézus Krisztusnak a meghívottai — az Isten mindazon szeretettjeinek, kik Rómában vannak, a *meghívott szenteknek*. Kegyelem és békesség nektek az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. (1, 1—7.)

Szolgája: zsidó kifejezés. A pogány isteneknek voltak szolgái, de ezek nem voltak valóban az Isten szolgái, papjai, mint a zsidó papok, akik magukat Jahve szolgáinak nevezték. Ezt viszi át Szent Pál görögbe. Magát Jézus Krisztus szolgájának nevezi, ami teljesen egyértékű Isten szolgájával. Ezt megerősíti még az a tény is, hogy Jézus Krisztust sohasem mutatja Istennel való viszonyában szolgának. — *Meghívott apostol*: amint a tizenkettőt meghívta az Úr Jézus az apostolságra, úgy hívta meg Szent Pált is a damaszkuszi úton. — *Kiválasztatott*: hivatása van az evangélium hirdetésére. — *Megígért*: a jövődölésekben. — *Fiáról*: a második isteni személyről, aki Dávid nemzetségéből született s így valóságos Isten és valóságos ember. — *Hatalomban*: a feltámadás után Jézus mint ember is résztvesz az isteni hatalomban és dicsőségben. (V. ö. Ott ül a mindenható Atyaisten jobbján.) — *Szentség Lelke szerint*: szemben áll az előbb említett „test szerint” kifejezéssel s Jézus istenségére akar mutatni. — *Kegyelmet*: a megtéréshez szükséges kegyelmet. — *Az ő nevének*: Jézus Krisztusért. — *Meghívott szenteknek*: Jézus Krisztus követőinek, akiket a Krisztusból kiáradó kegyelem szentekké tesz. Az első keresztények gyakran nevezték magukat szenteknek. — *Kegyelem és békesség*: a görög (chairain) és a zsidó (salóm) üdvözlés egybekötése és keresztény tartalommal való megtöltése. —

A két gondolatjel közti rész kettéválasztja a tulajdonképeni üdvözlést s röviden rámutat a levél főtárgyára.

AZ APOSTOL MÁR RÉGEN SZERETETT VOLNA RÓMÁBA UTAZNI. Először is hálát adok Istenemnek *Jézus Krisztus által* mindnyájatokért, hogy az *egész világon* magasztalják a ti hiteteket. Mert tanúm az Isten, akinek *szolgálok lelkemmel* Fiának az evangéliumban, hogy mikép emlékezem meg rólatok szüntelenül s mindenkor könyörgök imádságaimban azért, vajha valahára sikerüljön valamikép az Isten akaratából eljutnom hozzátok. Hiszen vágyódom utána, hogy lássalak titeket és juttassak nektek némi lelki kegyelmet a ti megerősítetekre, azaz, hogy köztetek lévén, közösen megvigasztalódjunk egymás hite: a tietek és az enyém által. Nem akarnám, testvérek, hogy ne tudjátok, mily sokszor feltettem magamban, hogy elmegyek hozzátok, hogy elérjek valami *gyümölcsöt* köztetek is, mint ahogy a többi nemzeteknél (de eddigelé gátolva voltam). Adósa vagyok görögnek és barbárnak, bölcsnek és tudatlannak, ennélfogva (ami engem illet) megvan bennem a készség, hogy hirdessem az evangéliumot nektek is, rómaiaknak. (1, 8—15.)

Jézus Krisztus által: Szent Pál szerint közte és az Isten között Jézus Krisztus közvetít. — *Az egész világon:* a római birodalomban. — *Szolgálok:* a görögben: akit imádok. — *Lelkemmel:* mindenemmel. — *Gyümölcsöt:* hiteteket megerősítsem. — *Adósa vagyok:* köteles vagyok hirdetni az evangéliumot. — *A görögöknek és barbároknak:* a görögül beszélőknek és a görögül nem beszélőknek.

A LEVÉL TÁRGYA. *Nem szégyenlem* ugyanis az evangéliumot, mert az Istennek ereje az mindenkinek az *üdvösségére*, aki hisz, *elsősorban a zsidónak* és a görögnek. Mivelhogy az *Istennek igazsága* nyilvánul meg benne, mely a *hitből hitre* vezet, amint *írva* *vagyon:* Az igaz pedig a hitből él. (1, 16—17.)

Nem szégyenlem: egyrészt a művelt emberekben gazdag Rómában nem szégyenkezik igénytelen előadásmódja miatt; másrészt nem szégyenli, hogy a keresztre feszített Krisztust állítja az emberek elé evangéliumában, jóllehet már ez is megalázást jelentett a szónok számára. — *Az üdvösségére:* az evangélium nem holt betű, hanem élő valóság, mely megment a lelki haláltól és megadja az örök életet. Így tehát kimondottan lelki megváltásról van szó, szóba

sem jöhet a korabeli szokásokban szereplő megváltó (Szótér) cím, melyet isteneknek s királyoknak adtak, mert itt kizárólag politikai és anyagi tartalma van a szónak. — *Elsősorban a zsidónak*: ez nem csupán történelmi sorrendet fejez ki, hanem azt is akarja mondani, hogy a zsidóknak elsősorban azért volt joguk az evangéliumra, mivel ők szövetséget kötöttek az Istennel. — *Az Istennek igazsága*: Istentől származó igazság, mely megigazulttá teszi az embert. Szemben áll vele az emberi igazság, mely a törvényen (őszövetség) alapul. — *Hitből hitre*: hebraizmus. A hit állandó növekedését akarja kifejezni. — *Irva vagyon*: Hab. 2, 4.

A) Hittani rész

I. A megigazulás szükségessége és természete

A POGÁNYOK BÜNE ÉS BUNTETÉSE. Hiszen az *Isten haragja* megnyilvánul az égből azoknak az embereknek minden gonoszsága és igazságtalansága fölött, akik lefogva tartják az isteni *igazságot igazságtalansággal*. *Ami ugyanis meg tudható az Istenről*, az világosan ismert köztük, mert az Isten világosan megismertette velük. Hiszen ami láthatatlan benne, örök ereje, valamint istensége, észlelhető a világ teremtmése óta, mert az értelem a teremtmények révén felismeri. Épp ezért *nincs mentség számukra*, mivel, ámbár megismerték az Istent, és nem adtak hálát neki, hanem *üresek lettek* gondolataikban, és sötétség borult okatlan *szívükre*. Bölcseknek mondogatták magukat és esztelenek lettek, és fölcserélték a halhatatlan Isten dicsőségét halandó embernek, sőt madaraknak, négy lábúaknak és csúszómászóknak a képmásával (9). *Ezért az Isten átadta őket, szívük vágya szerint a tisztátalanságnak*, hogy maguk becsstelenítsék meg testüket, mint olyanok, akik *elcserélték az Isten igazságát hazugságra* és inkább tisztelték és szolgálták a teremtményt, mint a Teremtőt, aki áldott mindörökké. Amen. Ezért az Isten átadta őket meggyalázó szenvedélyeiknek. *Asszonyaik* ugyanis elcserélték a természet szerint való szokást azzal, amely a természet ellen van. Hasonlóképpen a *férfiak* is, elhagyván a természet szerint való élet az asszonnyal, egymás iránt gerjedtek vágyra, férfiak férfiakon ocsmányságot műveltek és elvették megtévedésük-

nek megfelelő bérét. S valamint ők nem voltak azon, hogy ragaszkodjanak az Isten ismeretéhez, úgy az Isten is ráhagyta őket romlott értelmükre, hadd cselekedjék azt, ami nem való, őket, akik telve vannak minden igaztalansággal, rosszasággal, paráznasággal, kapzsisággal, romlottsággal, telve irigységgel, gyilkossággal, viszálykodással, ármánykodással, gonoszlelkűséggel, akik árulkodók, rágalmazók, az *Isten előtt gyűlöletesek*, gyalázkodók, kevélyek, kérkedők, fortélyos gazok, szülők iránt engedetlenek, *oktalanok*, megbízhatatlanok, szívtelenek, *szószegők*, könyörtelenek, ők, akik jóllehet megismerték az Isten törvényét nem ismerték el, hogy akik ilyeneket cselekszenek, méltók a halálra és nemcsak, akik tesznek ilyeneket, hanem azok is, akik a cselekvőkkel egyetértenek. (1, 18—32.)

Isten haragja: a történelem folyamán úgy nyilatkozik meg az Isten igazságossága, hogy különféle csapásokkal bünteti az embereket. — *Igazságát igazságtalansággal*: Isten jogait nem engedik érvényesülni. — *Ami megtudható az Istenről*: a természetes ész világánál. Az ész a láthatóból tud a láthatatlanra következtetni. — *Örök ereje*: mindenhatósága. — *Istensége*: isteni természete. — *Nincs mentés számukra*: bűnösök, ezért büntetést érdemelnek. — *Uresek lettek*: hiábavalóságokat gondoltak. — *Szívük*: hebraizmus; értelmük. — *Ezért az Isten átadta*: a bálványimádás büntetésének a leírása van a következő sorokban. Ez a büntetés nemcsak megengedés az Isten részéről, hanem „átadás”, a kegyelemnek a megvonása. — *Szívük vágya*: rosszrahajló hajlamaik. — *Tisztátalanságnak*: természetellenes fajtalanságnak. — *Elcserélték...*: hamis, rossz, bűnös fogalmakat alkottak az Istenről. — *Asszonyaik*: leszboszi szerelemnek nevezték a régiek ezt a bűnt. — *Férliak*: homoszexuális bűnöket követtek el. — *Isten előtt gyűlöletesek*: a görög szöveg alapján lehet ezt így fordítani: Istent gyűlölők. — *Oktalanok*: nem törődnek a vallással. — *Szószegők*: a görögben nincs bent ez a szó.

ISTEN MINDENKIT MEGITÉL. *Nincs személyválogatás* az Istennél. Mindazok ugyanis, akik a *törvény nélkül* vannak s vétkeztek, elvesznek a törvény nélkül is; mindazok pedig, kik a *törvény alatt* vétkeztek, elítéltetnek a törvény által, mert nem a törvény hallgatói igazak az Isten előtt, hanem a törvény megtartói nyernek megigazulást. Midőn ugyanis a pogányok, holott törvényük

nincsen, megteszik a természettől vezetve, amik a törvényben vannak, noha törvényük nincsen, önmaguk a törvényük maguknak; s azt mutatják, hogy a törvény megcselekvése szívéükbe van írva. Lelkiismeretük tesz nekik erről bizonytságot és a gondolataik, melyek őket hol vádolják, hol fölmentik: ... majd azon a napon, mikor az Isten ítélkezni fog Jézus Krisztus által az emberek rejtett dolgairól az én evangéliumom szerint. (2, 11—16.)

Nincs: a bevezető sorokban (1—10.) az Apostol arról ír, hogy az Isten nem kíméli azokat, akik magukat mások bíráivá teszik meg. — *Törvény nélkül:* a pogányok, akik nem ismerik a mózesi törvényeket. — *Törvény alatt:* a zsidók, akik a mózesi törvény szerint élnek. — *Szívéükbe van írva:* ez a szívéükbe írt törvény a természeti törvény. — *Azon a napon:* az utolsó ítélet napján. — *Az én evangéliumom szerint:* az én tanításom szerint. Isten a pogányokat ugyanis a természeti törvény alapján fogja megítélni.

ISTEN AZ ITÉLKEZÉSKOR A ZSIDÓKRA NINCS TEKINTETTEL. Ha tehát *zsidó a neved*, és megnyugvást találsz a törvényben s *dicsekvésed az Isten*, ismered az akaratát, *elismered a hasznosabbat*, mert a törvény által oktatást nyertél, s bizakodol, hogy a *vakoknak* vezetője, a *sötétségben* lévők világossága, az oktanak oktatója, a kisdedek nevelője vagy, aki megkaptad a törvényben a *tudásnak és az igazságnak* formáját... Nos, hát te, aki mást tanítasz, önmagadat nem tanítod? Aki másnak hirdeted, hogy nem szabad lopni, te lopsz; aki mondod, hogy nem szabad paráználkodni, paráználkodol; aki utáld a bálványokat, *templomrablást* követsz el; aki kérkedsz a törvénnyel, a törvény megszegésével gyalázod az Istent (mert amint meg van írva, az Istennek nevéért miattatok káromolják a pogányok között). (2, 17—24.)

Zsidó a neved: igen büszkéek voltak zsidóságukra. — *Dicsekvésed az Isten:* a zsidók szerettek azzal eldicsekedni, hogy egyedül ők ismerik az igaz Istent. — *Ismered a hasznosabbat:* a törvény megmondja a zsidónak, hogy mit hasznosabb tennie az üdvösség szempontjából, nem úgy, mint a pogányok, akik a lelkiismeretükre vannak utalva. — *Vakoknak, sötétségben lévők:* pogányok. — *Tudásnak és az igazságnak formáját:* a zsidók törvényük miatt magukat a valláshoz tartozó dolgokban mintaképnek tekintették és a pogá-

nyoknak e szerint kell magukat formálniok, alakítaniok. — *Templomrablást*: amikor megveszed a pogány templomokból származó rablolt holmit, hogy abból hasznod legyen. — *Meg van írva*: Iz. 52, 5.

Az Apostol a továbbiakban arról ír, hogy a törvény külső megtartása nem elég, hanem azt a szívben is meg kell tartani; nem szabad ellentétnek lenni a gondolat és a cselekvés között. A zsidóságnak ugyan vannak kiváltságai, de ezek nem jelentik azt, hogy az Isten az ítéletnél ezekre a kiváltságokra tekintettel van. Minden ember bűnös. (2, 25—3, 20.)

A MEGIGAZULÁS JÉZUSBAN VALÓ HIT ÁLTAL KOVETKEZIK BE. Most azonban az Isten igazsága nyilvánvaló lett, *függetlenül a törvénytől*. A törvény és a próféták bizonyosságot tesznek róla. Az Isten igazsága ugyanis a Jézus Krisztusban való hit által jó mindazokba és mindazokra, kik hisznek benne; különbségtétel ugyanis nincsen. Mert mindnyájan vétkeztek és *nélkülözik az Isten dicsőségét*, s így megigazulnak ingyen az ő kegyelméből a megváltás által, mely Jézus Krisztusban vagyon, akit az Isten odaállított a hit által való engesztelésül a véreben, hogy így kimutassa a maga igazságát, miután eltúrta az előző időnek bűneit. Az Isten békétűrésében, hogy kimutassa — mondom — a maga igazságát a mostani időben, s hogy ő maga igaz legyen s igazzá tegye azt, aki *Jézus Krisztus hitéből való*. Hol van tehát a dicsekvésed? Semmivé lett. Melyik törvény által? A *cselekedetek törvénye* által? Nem, hanem a hit törvénye által. *Mi ugyanis azt tartjuk, hogy az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedetei nélkül*. Vagy az Isten csak a zsidóké volna s nem a pogányoké is? Bizony a pogányoké is, mert hisz ugyanaz az egy Isten az, aki megigazulttá teszi a körülmetéltet a hitből és a körülmetéletlent a hit által. Lerontjuk tehát a törvényt a hit által? Dehogy is. Ellenkezőleg: állítjuk a törvényt. (3, 21—31.)

Függetlenül a törvénytől: mert Istennek nincs szüksége a törvényre, hogy igazzá tegye az embert. — *A törvény és a próféták*: az ószövetség. — *Nélkülözik az Isten dicsőségét*: az Isten nem találja benne kedvét bűneik miatt; hiányzik a lelkükből a kegyelem. — *Jézus Krisztus hitéből való*: aki hisz Jézus Krisztusban. — *Cselekedetek törvénye*: a mózesi törvény; szemben áll vele a hit

törvénye, mert e törvény a hitből fakad. — *Mi ugyanis azt...*: Luther fordításában itt toldotta be az „egyedül” szócskát. E szó azonban nincs bent az újabb protestáns fordításokban. (Brit és külföldi Biblia-társulat, Károlyi fordítása: Szent Bibliában 1928, sem a külön kiadott Újszövetségben, 1930.)

A törvény magábanvéve nem tette Ábrahámot sem igazulttá, mert ő is a hit révén igazult meg. Ezt a Szentírásból bizonyítja: „Ábrahám hitt az Istennek és ez beszámíttatott neki megigazulásra.” (I. Móz. 15, 6.) Ábrahám a körülmetélést is úgy kapta „mint a hitből való és a körülmetéletlenségben nyert megigazulásnak a pecsétjét”. (4, 11.) Az Ábrahámnak adott ígéret, hogy részesül a messiási javakban, szintén „a hitből való megigazulás” alapján nyugszik s nem „a törvény közvetítésével” történt. (4, 15.) Így azután Ábrahám hite révén példaképe minden keresztény embernek, mert „nemcsak reá vonatkozóan íratott meg, hogy be lett neki számítva, hanem reánk vonatkozóan is, kiknek beszámítódik, ha hiszünk abban, ki feltámasztotta, halottaiból Jézus Krisztust, a mi Urunkat, aki odaadatott bűneinkért és feltámadott megigazulásunkért”. (4, 23—25; 4, 1—25.)

II. A megigazulás gyümölcsei

A MEGIGAZULÁS BIZTOSÍTJA AZ UDVOSSÉGET. Mivel tehát megnyertük a megigazulást a hitből, hadd legyen *békességünk* az Istennel a mi Urunk, Jézus Krisztus által, aki által megnyílt nekünk az út a hit által a kegyelemhez, amelyben *állunk*; és dicsekszünk az *Isten fia*i *dicőségének* reménysége alapján. Sőt dicsekszünk még a szorongatásokban is, tudván, hogy a szorongatás türelmet eredményez, a türelem *kipróbáltságot*, a kipróbáltság meg reményt, a reménység pedig nem engedi, hogy megszégyenüljünk; mert az Isten szeretete kiáradt szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott. Krisztus ugyanis akkor, amidőn még *erőtlene*k voltunk, a *meghatározott időben*, meghalt a gonoszokért. Pedig az igaz emberért is aligha hal meg valaki; a jóért esetleg meg mer halni valaki. Az Isten azonban azzal bizonyítja hozzánk való szeretetét, hogy az időt tekintve, amikor még bűnösök voltunk, Krisztus meghalt érettünk. Azért most, miután megigazultunk a vére által, még sokkal inkább megment minket a *haragtól*. Ha mi ugyanis, mikor ellenségek voltunk, kiengeszteltettünk az Istennel Fiának ha-

lála által: sokkal inkább nyerünk üdvösséget az ő élete által mint kiengeszteltek. Sőt még dicsekszünk is az Istenben a mi Urunk, Jézus Krisztus által, aki megszerezte most nekünk a kiengesztelést. (5, 1—11.)

Békességünk: az Istennel együtt béke költözik be az ember szívébe. — *Allunk:* élünk, vagyunk. — *Isten tiai dicsősége:* a görögben csak Isten dicsősége áll. Ez pedig az örök boldogság. — *Kipróbáltság:* hűséges kitartás az Isten mellett a szenvedésekben. — *Erőtlenek:* mielőtt még a megváltás megtörtént volna. — *Meghatározott időben:* az Istentől megállapított időben. — *Haragtól:* kárhozattól. Az utolsó mondatokban az Apostol Istennek irántunk érzett szeretetéről beszél, amely alapja a mi üdvünknek, megigazulásunknak és mennyei boldogságunknak.

A MEGIGAZULÁS MEGSZABADÍT AZ EREDETI BÜNTŐL. *Ennél fogva*, amint a bűn egy ember által jött be a világba és a bűn által a halál s így a halál átment minden emberre, mert *mindenkj vétkezett*... Bűn ugyanis volt a világon a *törvényadás előtt*, de a bűn nem számítódik be, amikor nincs törvény, mindazonáltal a halál uralkodott Ádámtól Mózesig azokon is, kik nem vétkeztek hasonló törvényszegéssel, mint Ádám, aki előképe az *Eljövendőnek*. De nem úgy áll a dolog a kegyelemajándékkal, mint a bűnbeeséssel. Ha ugyanis a *sok ember* meghalt az egynek bűnbeesése következtében, az Isten kegyelme és az egy embernek, Jézus Krisztusnak a kegyelmében nyert ajándék még sokkal bőségesebben kiáradt a *sokra*. És nem úgy van az ajándékkal, mint az egy bűnösnek a tetteivel; mert az egy miatt való ítélet a kárhozatra visz, a kegyelem azonban sok vétekből a megigazulásra. Mert ha a halál uralomra jutott az egy által, az egynek a bűnbeesése miatt, akkor sokkal inkább uralkodnak majd az életben az egy Jézus Krisztus által, kik megkapják a kegyelem és a megigazulás ajándékának a bőségét. Valamint tehát kárhozat szállott minden emberre egynek a bűnbeesése miatt, úgy életet adó megigazulás is minden emberre egynek az igaz volta miatt. Valamint ugyanis a sok ember megtétetett bűnösnek *egy ember engedtlensége* által, éppúgy a sok ember megtétetik megigazultnak *egynek az engedelmes-*

sege által. A törvény pedig közbejött, hogy a bűnözés fokozódjék, amikor meg elhatalmasodott a bűn, még bőségesebb lett a kegyelem. Hogy amint a bűn uralkodott halálthozóan, úgy uralkodjék a kegyelem is a megigazulás által az örök életre a mi Urunk Jézus Krisztus által. (5, 12—21.)

Ennéllogva: be nem fejezett körmondat. Így fejezhetjük be: úgy egy ember révén jött a világba a megigazulás is, a megigazulás révén pedig az élet. — Mindenki vétkezett: t. i. Ádámban. — Törvényadás előtt: a törvény megszegéséért jár a büntetés (a halál). Ha pedig törvény nem volt és mégis volt halál, ez csakis az első ember bűnének a büntetése lehet. — Eljövendőnek: Krisztusnak. — Sok, sokra: mindenki, mindenkire. — Egy ember engedelmsége: Ádámnak a bűne. — Egynek az engedelmsége: Krisztusnak a megváltása. — A törvény pedig közbejött: Ádám, ill. Mózes és Krisztus közti időben. — A bűnözés fokozódjék: a törvény célja nem volt a bűnözés fokozása, hanem csak megállapítja az Apostol, hogy ténylegesen fokozódott a bűnözés a parancsok áthágása miatt — A bűn uralkodott: a bűnt az Apostol a kegyelemmel együtt megszemélyesíti. A bűn testi és lelki halált okozott, míg a kegyelem az örök életet adia.

A MEGIGAZULÁS MEGMENT A BÜNTŐL. Mit mondjunk tehát? Megmaradjunk-e a bűnben, hogy a kegyelem annál bőségesebb legyen? Semmiesetre sem. Mert akik meghaltunk a bűnnek, mikép éljünk továbbra is benne? Vagy nem tudjátok, hogy mind, akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg? Eltemettünk tehát vele együtt a halálba a keresztség által, hogy amint az *Atya dicsősége* feltámasztotta Krisztust a halottaiból, éppúgy mi is éljünk új életet. Ha ugyanis *egybenőtünk* vele halálának hasonlóságában, úgy majd a feltámadásban is. Tudjuk azt, hogy a mi *régi emberünk* azért feszített meg vele együtt, hogy a bűn *teste lerontassék* s ne szolgáljunk többé a bűnnek. Mert aki meghalt, az felszabadult a bűn alól. Ha tehát meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy Krisztussal együtt élni is fogunk, mert tudjuk, hogy Krisztus, miután feltámadt halottaiból, már nem hal meg, s a halál többé nem uralkodik rajta. Mert halála egyszer s mindenkiért való halál volt a bűnnek, az élete azonban

élet az Istennek. Ekként ti is úgy tekintétek magatokat, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek az Istennek Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. (6, 1—11.)

Meghaltunk a bűnnek: véglegesen szakítottunk a bűnnel. — *Halálába keresztelkedtünk meg:* az Ósegyház hite szerint a keresztségbe való alámerüléssel belemerültünk Jézus Krisztus halálába, mert a keresztség a halállal egyenrangú. A vízből való kijövés pedig az új életnek a kezdetét jelenti. — *Atya dicsősége:* Atya hatalma. — *Egybenöltünk vele:* a keresztség révén Krisztussal egyesültünk titokzatos módon. — *Régi emberünk:* a bűneiben élő ember; Szent Pál többször használt kifejezése. A régi emberrel szemben áll az új ember, aki Krisztustól a kegyelem által született. — *A bűn teste lerontassék:* többé ne legyen erő a testen a bűn. — Ne szolgáljunk ezért a bűnnek, hanem az igazságnak. (6, 12—19a.)

AZ IGASZÁG SZOLGÁLATA. Amint ugyanis átdátok tagjaitokat a tisztátalanság és a gonoszság *szolgálatába* a gonoszságra, úgy adjátok most az igazság szolgálatába a megszentelődés végett. Mert amíg a bűn szolgálai voltatok, *szabadok voltatok* ugyan az igazsággal szemben. De micsoda gyümölcsöt kaptatok akkor? Most szégyenkeztek miattuk, mert a halál a *végük*. Most azonban, miután felszabadultatok a bűn alól s Istennek szolgálai lettetek: megvan a gyümölcsötök a megszentelődésre, aminek a vége az örök élet. Mert a *bűn zsoldja* a halál; az Istennek a kegyelme azonban az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. (6, 19b—23.)

Szolgálatába: Szent Pál a rabszolgasággal hasonlítja össze az ember állapotát. — *Szabadok voltatok:* nem voltatok az igazság szolgálatában. — *A végük:* a bűn szolgálatának a vége. — *A bűn zsoldja:* a bűn katonáinak zsoldként halált ad, míg az Isten az örök életet adja zsoldként.

A keresztség következtében felszabadulunk az őszövelségi törvény uralma alól, amint az asszony is felszabadul férje halálával a törvény alól, mely férjéhez kötötte, s máshoz mehet feleségül. Ezért „szolgálunk új lélekben és nem elavult betű szerint”. (7, 6.) A bűn hatalmába keríti az embert akarata ellenére is: „Mert nem cselekszem a jót, amelyet akarok, hanem a rosszat, amelyet gyűlölök, azt teszem” (7, 15.). S így „már nem én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn” (7, 17.). Majd így fejezi be ezt gondolatot: „más törvényt látok tagjaiban, ez küzd értelmem törvénye ellen s a bűn törvényének foglyává tesz, amely tagjaiban van.

Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálnak testétől? Az Istennek a kegyelme Jézus Krisztus, a mi Urunk által" (7, 23—25.). A Jézus Krisztussal való élet megszabadít minket „a bűnnek és a halálnak a törvényétől" (8, 2.) és ezért a keresztények „lelki emberek", mert „az Isten Lelke van bennük". (7, 1—8, 11.)

A MENNYORSZÁG ÖRÖKÖSEI VAGYUNK. Ennél fogva, testvérek, nem vagyunk *a test lekötölezettjei*, hogy a test szerint éljünk. Ha ugyanis a test szerint éltek, meghaltok, de ha *megölik a lélekkel* a test cselekedeteit, élni fogtok. Mert akiket az *Isten Lelke* vezérel, mindazok az Istennek a fiai. Nem vettétek ugyanis a *szolgaság lelkét*, hogy ismét csak féljete, hanem vettétek a *gyermekkéfogadás lelkét*, amelyben azt kiáltjuk: Abba (Atyánk). Maga a Lélek tesz lelkünkkel együtt bizonyosságot, hogy az Istennek a fiai vagyunk. Ha pedig fiai, akkor örökösök is: Istennek az örökösei, Krisztusnak pedig társörökösei, ha tudniük vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. (8, 12—17.)

A testnek lekötölezettjei: nem állunk a test törvényei alatt. — *Megölik a lélekkel*: engedjük a lelket működni magunkban s ne engedjük, hogy a rossz hajlamok bűnné váljanak. — *Isten lelke*: a Szentlélek. — *Szolgaság lelkét*: a pogányok és a zsidók az Istenben hatalmas urat láttak, akifől félni kell. — *Gyermekekfogadás lelkét*: a keresztényeknek az Istenben atyát kell látni, aki gyermekeit szereti. — *Abba*: arám szó; jelentése atyám.

ÖRÖKSÉGÜNKET EL IS ÉRJUK. Azt tartom ugyanis, hogy amiket most szenvedünk, nem mérhetőek össze a jövődő dicsőséggel, amely meg fog nyilvánulni rajtunk. Mert a *teremtett világ* várakozása sóvárog az Isten fiainak kinyilvánítása után. Hiszen a teremtett világ alávetett a *hiábavalóságnak*, nem önként, hanem attól, aki alája vetette a reménység nyújtásával, mert a teremtett világ is felszabadul majd a romlottság szolgaságából az Isten fiai dicsőségének szabadságára. Tudjuk ugyanis, hogy minden teremtmény együttesen *sóhajtozik és vajódik* mindidáig. Sőt nemcsak azok, hanem mi is, kik magunkban hordjuk a *Lélek zsengéit*: mi magunk is sóhajtozunk bensőnkben s várjuk az *Isten fiaivá való fogadást*, testünknek a megváltását. Üdvözlésünk ugyanis

reménybeli. Látni azonban azt, amit reméltünk, nem reménység; hisz ki remélné azt, amit lát? Ha pedig reméljük, amit nem látunk: akkor várjuk türelemmel. (8, 18—25.)

Teremtett világ: az egész teremtett világ. Szent Pál elgondolásában az eredeti bűn az egész teremtett világot sujtotta, s ezért a világ is várja a megváltást, nemcsak az ember. — *Hiábavalóság-nak:* észszerűtlenség nyilvánul meg sok esetben a világon, s ettől való megszabadulásra az Isten reményt is nyújtott. Ebbe az állapotba a természet nem önként, hanem az ember bűne miatt került. — *Sóhajtozik és vajdúdik:* az Apostol megszemélyesíti a világot, mely a sok szenvedés alatt felsóhajt, felnyög. — *A Lélek zszengéit:* a kegyelem révén a keresztyének megkapják a Szentlélek adományait: az Isten igaz ismeretét és szeretetét, valamint az igazi boldogság reményét. Ezek az adományok a megváltás és a bűntől való megszabadulás zszengéi. — *Isten fiaivá való fogadást:* a megigazulás pillanatában beömlik a lelkünkbe a kegyelem. Ez bennünket az isteni természet részeseivé, Isten örököseivé tesz, vagyis Isten fogadott gyermekei leszünk. — *Reménybeli:* reméljük Istentől, hogy üdvösségünket el fogjuk érni a maga teljes egészében halálunk után. Itt a földön nem teljes üdvösségünk. Ezért a remény is szükséges a hiten kívül az üdvösséghez.

A Szentlélek segítségünkre van, „közbejár értünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal” (8, 26.), és megtanít arra, hogy mit imádkozzunk. Az Isten azt kívánja azoktól, „kik meghivatottak a végzése értelmében, hogy szentek legyenek. Mert akiket eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlók legyenek Fia formájához, s így ő elsőszülött legyen a sok testvér között. Akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta; és akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette”. (8, 28—30.) Vagyis azt kívánja, hogy utánozzuk az Isten Fiát, ő legyen a mi példaképünk. Így, „ha Isten velünk, ki ellenünk? Ó, aki tulajdon Fiát sem kímélte, hanem odaadta értünk, mindnyájunkért: mikép ne ajándékozna vele együtt mindent nekük”. (8, 31—32.) Ha így vagyunk, akkor „ki szakít el minket Krisztus szeretetétől? nyomorúság vagy szorongatás? éhség, mezítelenség, veszedelem vagy üldözés vagy kard?... Biztos vagyok ugyanis abban, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem jelenvalók, sem jövődők, sem erők, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakít minket az Istennek szeretetétől, amely Jézus Krisztusban, a mi Urunkban van”. (8, 35—39; 8, 26—39.)

III. A választott nép elvetése

Az Apostol nagyon fájlalja, hogy a zsidók, akikből test szerint származott Krisztus, letértek az üdvösség útjáról. Azonban az Isten szabad választása érvényesült már az őszövetségben is. „Mit szólunk ehhez? Nem igazságtalanság-e ez az Isten részéről? Egyáltalán nem. Hiszen megmondta, Mózesnek: Könyörülök azon, akin könyörülök, és irgalmazok annak, akinek irgalmazok. Tehát nem azon múlik, aki akar vagy aki törtet, hanem a könyörülő Istenen.” (9, 14—16.) Ezért nem lehet perbe szállni az Istennel. Amint a fazekasnak hatalma van az agyag felett, hogy milyen edényt készít abból, úgy joga van az Istennek is, hogy szabadon hívja meg az embereket az üdvösségre. Meghívta tehát az üdvösségre a pogányokat és kizárta onnét a zsidókat, amint ezt a próféták előre megmondották. A zsidók elvetése azért következett be, mert téves úton jártak, nem fogadták el a Megváltót. A zsidók csak a törvényért fejtettek ki buzgóságot és ezért „nem vetették alá magukat az Istentől való megigazulásnak”. (10, 3.) Nem a törvényből, hanem a hitből való megigazulásra van szükség. (9, 1—10, 9.)

A HITBŐL VALÓ MEGIGAZULÁS. A *szív hite* megigazulásra, s a szájjal való megvallás üdvösségre szolgál. Az *Írás* ugyanis azt mondja: mindaz, aki hisz öbenne, meg nem szégyenül. Nincsen ugyanis különbségtétel zsidó és görög között, mert ugyanazon egy Uruk van mindnyájuknak, aki gazdag mindazok iránt, akik őt segítségül hívják. Mert mindenki, aki *segítségül hívja az Őr nevét*, üdvözülni. De hogyan hívják segítségül azt, akiben nem hisznek? S hogy higgyenek abban, akit nem hallottak? S hogy halljanak, ha nincsenek, akik hirdessenek? S hogyan hirdessék, hacsak nem küldetnek; amiképp *meg van írva*: Mily gyönyörűségesek azok lábai, kik hirdetik a békét, hirdetik a jókat. De nem mindnyájan fogadták engedelmességgel az evangéliumot. Azért mondja *Izaiás*: Uram, ki hitt annak, amit tőlünk hallott? E szerint a hit hallásból van, a hallás pedig Krisztus szava által. De kérdem: Vajjon nem hallották-e? Sőt ellenkezőleg: Hangjuk elhatott az egész földre és beszédük a földkerekség hatáiraira. (10, 10—18.)

Szív hite: a vallást kettős mozzanat jellemzi: a belső hit és a hitnek külső megvallása. — *Írás*: Iz. 28, 16. — *Segítségül hívja az Őr nevét*: Joel 2, 32; Ap. Csel. 2, 21. Az üdvözüléshez szükséges, hogy segítségül hívják az Őr Jézus nevét. Ezt csak úgy lehet meg-

tenni, ha ismerik. Ez az ismeret pedig az igehirdetésből származik. Az igehirdetők küldetésüket magától Jézustól nyerik. — *Meg van írva:* Iz. 52, 7. — *Izaiás:* 53, 1. — *Az egész földre:* Zsolt. 18, 5. A zsidók nem mentegethetik magukat, mert az evangéliumot mindenütt hirdetik. — A zsidóknak az a mentességük sem lehet, hogy nem értették meg az Isten ígését, hisz a pogányok megértették. Az Isten nem vetette el az egész zsidó népet, „a jelenben is vannak meghagyottak a kegyelemben való kiválasztás alapján”. (11, 5.) A zsidók botlásából azonban jó is fakadt. A pogányokhoz eljutott az evangélium. A pogányok megtérését követni fogja, a zsidók megtérése is. Az Istennek végtelen bölcsesége nyilvánul meg ebben. (10, 19—11, 32.)

AZ ISTEN BOLCSESÉGE. Mekkora a *mélyisége az Isten gazdagságának, bölcseségének és tudásának!* Menyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő *útjai!* Mert ki ismerte meg az Úr gondolatát? Vagy ki volt az ő tanácsadója? Vagy *ki adott* elébb neki visszafizetés fejében? Mert minden *belőle, általa és érte* van. Dicsőség neki örökre. Amen. (11, 33—36.)

Mélyisége... gazdagságának: a görög szövegben a gazdagság „és” kötőszóval van a bölcsesség és a tudás mellé rendelve. — *Bölcsességének:* az az okosság, amellyel Isten mindent elrendez a földön, hogy a lények kitűzött céljukat elérjék. — *Tudásának:* a dolgok, az események legtökéletesebb ismerete. — *Útjai:* a tervei. — *Ki ismerte:* Bölcs. 9, 13; Iz. 40, 13; I Kor. 2, 16. — *Ki adott...:* Jób 41, 11. — *Belőle:* mint Teremtőtől, tőle származik minden. — *Általa:* mint Gondviselő, ő tart fenn mindent. — *Érte:* mint végső célba, feléje megy minden. Minden tehát tőle függ, ő pedig független mindentől.

B) Erkölcsei rész

KOTELESSÉGEINK ISTEN IRÁNT. Kérlek tehát benneteket, testvérek, az Isten irgalmasságára, hogy adjátok testeteket *élő, szent* és az Istennek tetsző áldozatul — ez legyen a *ti észszerű istentiszteletek*. És ne szabjátok magatokat a világhoz, hanem alakuljatok át értelmeknek megújításával, hogy felismerjétek, *mi az Isten akarat, mi a jó, a kedves és a tökéletes.* Azt mondom ugyanis mindeniteknek a *nekem adott kegyelemnél* fogva, hogy senki se gondoljon magáról kelleténél többet; hanem józanul gondolkodjék, mindegyik a *hit mér-*

léke szerint, amelyet az Isten kiosztott neki. Amint ugyanis *egy testben* sok testrészünk van, nincs azonban minden testrésznek ugyanaz a rendeltetése, akképen sokan vagyunk egy test Krisztusban; egyenkint azonban egymásnak tagjai. De *különböző adományaink* vannak a nekünk adott kegyelemnek megfelelően: ha *prófétaság*, akkor gyakoroljuk a hit mértéke szerint; ha *szolgálat*, akkor tevékenykedjünk a szolgálatban; ha valaki tanít, oktasson; aki *buzdít*, buzdítson; aki adakozik, tegye egyszerűségben; aki *előljáró*, buzgóságban; aki *irgalmasságot gyakorol*, vidámságban. (12, 1—8.)

Élő: itt Szent Pál szeme előtt az ószövetségi és a pogány áldozatok lebegtek, amelyeknél az áldozati állatokat leölték s így végeredményben holt áldozatok voltak. A keresztények teste az önmegtagadás által válik élő áldozattá. — *Szent*: a rómaiak addig a bálványoknak, az érzékeknek szolgáltak. Most szakadjanak el ezektől s egyedül Istennek szolgáljanak. — *Észszerű*: szellemi. — *A hit mértéke szerint*: a hit és a kegyelem adományai szerint. — *Egy testben*: mindannyian egy Egyházat alkotunk, melynek belső összetartó ereje a hit és kegyelem; a külső összekötő erőt pedig a szentségek adják. — *Különböző adományaink*: Szent Pál itt részletezi a fentebbi szavakat: „a hit mértékét”. Ezek az adományok (görögül charizmák) az Isten tetszésétől függnek, aki nem érdem szerint osztja ezeket. Nem az egyén, hanem a köz javát szolgálják elsősorban. — *Prófétaság*: tanítás. — *Szolgálat*: mindenféle tevékenységre vonatkozik. — *Tanít*: a rendes hitoktatást végzi. — *Buzdít*: jóra int. Talán olyanokról van itt szó, akik bizonyos alkalmakkor beszéltek a közösséghez, de nem volt hivatásuk a beszéd-tartás. — *Előljáró*: aki a jótékonyági intézmények élén áll. — *Irgalmasságot gyakorol*: aki a szegényekkel és a betegekkel foglalkozik.

A SZERETET GYAKORLÁSA. A szeretet legyen tetetés nélkül: utáljátok a rosszat, ragaszkodjatok a jóhoz. Ami a testvéri szeretetet illeti, legyetek egymás iránt gyengédek, a tisztelet dolgában egymást megelőzők, az *igyekezetben* nem restek, léleekben buzgók: az *Úr* az, akinek szolgáltok! Legyetek örvendezők a *reménységben*, békétűrők a nyomorúságban, állhatatosak az imádságban, résztvevők a *szentek* bajaiban, gyakoroljátok a vendégszeretetet. Áldjátok azokat, akik üldöznek titeket, áldjátok és ne átkozzátok. Örvendjete az örvendezők-

kel és sírjátok a sírókkal. *Egymás között* ugyanazon érzéssel legyetek: nem nagyravágyók, hanem együtt-
 érzők az *alacsonyrendűekkel*; ne legyetek bölcssek a ma-
 gatok szemében. Ne fizessetek senkinek rosszal a
 rosszért, a jóra törekedvén *nemcsak az Isten*, hanem
 minden ember előtt is. Amennyiben rajtatok áll, lehetőleg
 éljetez békében minden emberrel. *Ne tegyetek maga-
 toknak igazságot*, kedveseim, hanem adjatok helyet az
 isteni haragnak, mert *meg van írva*: Enyém a bosszú-
 állás, én majd megfizetek — úgymond az Úr. *Hanem ha
 ellenséged éhezik*, adj neki enni, ha szomjazik, adj neki
 italt. Mert ha ezt míveled, eleven parászat gyűjtesz a
 fejére. Ne hagyd magad legyőzni a rossztól, te győzd le
 a rosszat jóval. (12, 9—21.)

Igyekezetben: egymás megsegítésében. — Az Úrnak: Krisztus-
 nak, nem a bálványoknak. — *Reménységben:* az eljövendő javak-
 nak a reménysége alapja örömünknek. — *Szentek:* keresztények. —
Egymás között...: amit magunknak akarunk, azt akarjuk mások-
 nak is. A keresztényeket kösse össze az egyforma gondolkodás és
 érzület. — *Alacsonyrendűekkel:* tudjatok a szegényekhez leeresz-
 kedni. — *Nemcsak az Isten:* sok tekintélyes görög kéziratban hiány-
 zik. — *Ne tegyetek magatoknak...*: ne legyetek bosszúállók. —
Meg van írva: V. Móz. 32, 35. Az Istenre bizzuk a bosszúállást. —
Hanem ha...: Péld. 25, 21. A széken, mint a parázs fogja égetni
 ellenségedet s javulásra serkenteni.

KOTELESSÉGEINK A VILÁGI HATÓSÁGOKKAL
 SZEMBEN. *Mindenki* vesse alá magát a felettes hatósá-
 goknak. *Nincs ugyanis hatalom*, csak az Istentől; amik
 pedig vannak, azokat az Isten rendelte. *Aki tehát ellene
 szegül* a felsőbbségnek, szembeszáll az Isten rendelésé-
 vel. Az ellenszegülők pedig önmaguknak szereznek el-
 ítéltetést. Mert a fejedelmek a jótett számára nem féle-
 lemkeltek, hanem a rossz számára. Azt akarod, hogy ne
 kelljen félned a felsőbbségtől? Tedd a jót és dicséretet
 nyersz tőle, mert ő az Istennek a szolgálja a javadra. De
 ha a rosszat cselekszed, félj, mert nem ok nélkül *hor-
 dozza a kardot*; szolgálja ugyanis az Istennek, hogy bosz-
 szút álljon büntetéssel azon, aki rosszat cselekszik.
 Szükséges e szerint, hogy alárendeljétek magatokat,

nemcsak a büntető harag, hanem a lelkiismeret miatt is. Ezért fizessétek az adókat is, mert az Istenért végzik a szolgálatot, amikor ezért szolgálnak. Adjátok meg tehát mindenkinek, amivel tartoztok; akinek adóval, annak az adót, akinek *illetékkal*, annak az illetéket, akinek félelemmel, annak a félelmet, akinek tisztelettel, annak a tiszteletet. (13, 1—7.)

Nincs ugyanis hatalom...: tehát az uralkodó nem a néptől, hanem az Istentől kapja a hatalmat. Az Isten a hatalmat azért adja, hogy ez az alattvalók földi javát szolgálja. Az államnak nincs joga az alattvalók lelki ügyeibe beavatkozni s így visszaélni az Istentől kapott hatalommal, mert a lelkek ügyét az Egyházra bízta. — *Aki tehát ellene szegül*: nincs joga senkinek sem ellenszegülni (ezt az ellenszegülést hirdették a zsidó zélóták a római államhatalommal szemben), mert akkor az Istennek szegül ellen. — *Hordozza a kardot*: joga van halálos ítéletet hozni. Ez a jus gladii megillette a szenátori tartományok helytartóit is. — *Illeték*: áruért járó vámpénz; az adó jelenti az egyenes adót, míg az illeték a közvetett adót.

LEGFŐBB KÖTELESSÉGUNK A SZERETET. Ne tartozzatok senkinek sem semmivel, csak azzal, hogy egymást szeressétek, mert aki embertársát szereti, betöltötte a törvényt. Mert azt, hogy *ne paráználkodjál*, ne ölj, ne lopj, hamis tanúságot ne szőlj, ne kívánd meg a másét, és ami még egyéb parancsolat van, azt újra egybefoglalja ez az egy ige: *Szeresd felebarátodat*, mint önmagadat. A szeretet nem cselekszik rosszat a felebarátnak. A törvénynek teljesítése tehát a szeretet. (13, 8—10.)

Ne paráználkodjál: eredetiben: *Házasságot ne törj...*: II. Móz. 20, 14; V. 5, 18. — *Szeresd felebarátodat...*: III. Móz. 19, 18; Mt. 22, 39; Mk. 12, 31.

HASZNÁLJUK FEL AZ IDŐT. Annál is inkább, mert ti ismeritek az időt, tudniillik már itt az óra, hogy felkeljünk az álmából. Most ugyanis az üdvösség közelebb van hozzánk, mint amikor hívők lettünk. *Az éjtszaka előrehaladt*, a nappal pedig elközelgett. Vessük el tehát a sötétség cselekedeteit és öltük magunkra a világság fegyvereit. Mint nappal, járjunk tisztességesen; nem tobzódásban és részegeskedésben, nem bujálkodásban

és kicsapongásban, nem civódásban és versengésben, hanem öltések magatokra az Úr Jézus Krisztust és ne *gondozzátok* testeteket a vágyakozásokra. (13, 11—14.)

Az éjtszaka előrehaladt: az éj a Krisztus előtti időszak, mely tele volt bűnnel, sötétséggel; a nap pedig az evangélium ideje, ahol Krisztus szórja szét a kegyelem sugarait az egész földre. De érthetjük úgy is, hogy az ember földi élete a sötétség a sok bűn miatt, míg a halál utáni élet a nap, mely egyre jobban közeledik. Ezért vessük el magunktól bűneinket. — *Ne gondozzátok:* a test túlzott ápolása felébreszti a bűnös vágyakat vagy magunkban vagy másokban.

Szeretettel karolják fel a római hívek a hitben gyengéket. Ne ítéljék meg azokat, akiknek felfogása bizonyos dolgokban eltér a másokétól, „hiszen mindnyájan odaállunk Krisztus ítélőszéke elé... így tehát mindegyikünk magáról ad majd számot az Istennek”. (14, 10. 12.) „Azért tehát törekedjünk arra, ami békességre és egymás épülésére szolgál.” (14, 19.) Mindenkor a lelkiismeret szava szerint kell cselekedni, mert ha nem így történik, akkor bűn következik be. (14, 1—23.)

LEGYEN A KERESZTÉNYEK KÖZÖTT EGYETÉRTÉS. Nekünk, mint *erőseknek*, kötelességünk azonban, hogy elviseljük az erőtlenek gyengeségeit és ne keressük a magunk kedvét. Mindegyitek törekedjék felebarátjának kedvét, javát és épülését keresni. Hiszen Krisztus sem kereste a maga kedvét, hanem amint *meg van írva*: Szidalmazóid szidalmi reám hullottak. — Márpedig mind, ami előre megíratott, okulásunkra íratott meg, hogy reménységünk legyen az Írásokból merített béketűrés és vigasztalás által. A béketűrésnek és a vigasztalásnak az Istene pedig adja nektek, hogy Jézus akarata szerint való egyetértés legyen meg köztetek, hogy egy lélekkel, egy szájjal dicsőítsék Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak Istenét és atyját. Azért karoljátok fel egymást, amiképp Krisztus is magáévá tett benneteket az Isten dicsőségére. Azt mondom ugyanis, hogy Krisztus Jézus a zsidóknak szolgálja lett, hogy bebizonyítsa az Isten igazmondását, megvalósítván az atyáknak tett ígéreteket; a pogányok azonban irgalmasságáért dicsőítik az Istent, amint *meg van írva*: *Ezért magasztallak*, Uram, a pogányok között és zengek dalt nevednek. Azt mondja

továbbá: *Pogányok*, örvendjetek az ő népével együtt. Majd meg: *Nemzetek*, dicsérvétek mindnyájan az Urat! Magasztaljátok őt, minden nép! Izaiás továbbá azt mondja: *Jesszének gyökere* lészen, és aki felkel, hogy uralkodjék a nemzeteken, benne reménykednek a nemzetek. — A reménységnek Istene töltsön el titeket a hitnek teljes örömével és békéjével, hogy a remény bőven legyen bennetek a Szentlélek erejéből. (15, 1—13.)

Erőseknek: akiknek nincsenek kételyeik hitükben. — *Meg van írva*: Zsolt. 68, 10. — *Ezért magasztallak...*: Zsolt. 17, 50. — *Pogányok...*: V. Móz. 42, 43. — *Nemzetek...*: Zsolt. 115, 1. — *Jesszének gyökere*: Iz. 11, 10.

Befejezés

Az Apostol úgy írt a rómaiaknak, mint a pogányok apostola, aki Jeruzsálemtől kezdve körüljárta a birodalmat egészen Illiriáig és mindenütt hirdette Krisztus evangéliumát. Ez akadályozta meg, hogy Rómába eljusson, de reméli, midőn majd útrakerl Hispániába, átmenőben meglátogatja a rómaiakat. Erre akkor kerül a sor, ha a Macedóniában és Achájában gyűjtött pénzt elvitte Jeruzsálembe. (15, 14—33.)

A LEVÉL BEFEJEZÉSE. Ajánlom nektek *Főbe* testvérünket, ki a *kenchreéi* egyháznak szolgálatában áll. Fogadjátok őt az Úrban, úgy, amint a szentekhez illik, s legyetek segítségére, bármiben van szüksége rátok, mert ő is sokaknak segítségére volt, nekem magamnak is.

Köszönsétek Priszkát és Akvilát, munkatársaimat Krisztus Jézusban (ők életüket kockáztatták az én életémért; nemcsak én vagyok hálás nekik, hanem a pogányok minden egyháza is). Köszönsétek a házukban lévő egyházat is. Köszönsétek az én kedves *Epenetusomat*, ki Asiának zsengeje Krisztusban. Köszönsétek *Máriát*, aki sokat fáradozott értetek. Köszönsétek *Anronikust és Juniást*, rokonaimat és fogolytársaimat, kiket az apostolok körében nagyra becsülnek, s akik előbb lettek Krisztusban hívők, mint én. Köszönsétek *Ampliatust*, aki nekem igen kedves az Úrban. Köszönsétek *Urbanust*, munkatársunkat Krisztus Jézusban és az én kedves *Sztachisomat*. Köszönsétek *Apellest*, aki helyt-

állott Krisztusért. Köszöntsétek az *Aristobulos* házához tartozókat. Köszöntsétek rokonomat, *Herodiont*. Köszöntsétek a *Narcisszusz* házához tartozókat, kik az Úrban hívők. Köszöntsétek *Trifénát és Trifózá*t, kik munkálkodnak az Úrban. Köszöntsétek a szeretett *Persist*, aki sokat fáradozott az Úrban. Köszöntsétek *Rufust*, a kiválasztottat az Úrban, valamint anyját, aki nekem is az. Köszöntsétek *Aszinkritust, Flegont, Hermát, Patrobát, Hermest* és a testvéreket, kik velük vannak. Köszöntsétek *Filologust és Juliást, Nereust* és nővérét meg *Olimpiást*, valamint az összes szenteket, kik velük vannak. Köszöntsétek egymást szent csókkal. Krisztus minden egyháza köszönt titeket.

Kérlek azonban titeket, testvérek, tartsátok szemmel azokat, akik *egyenellenségeket és botránkozásokat okoznak* azon tanítás ellenére, melyet tanultatok. Kerüljétek őket. Az ilyenek ugyanis nem Krisztus Urunknak szolgálnak, hanem a *hasuknak*; szenteskedő beszédekkel meg hízogó szavakkal megtévesztik az ártatlanok szívét. A ti engedelmisségtek híre ugyanis mindenhová eljutott; örömem is telik bennetek. Akarom azonban, hogy bölcssek legyetek a jóra és együgyűek a rosszra. A békeség Istene tiporja össze hamarosan lábatok alatt a sátánt. Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak kegyelme legyen veletek.

Köszöntenek titeket *Timóteus*, a munkatársam, továbbá *Lucius, Jázon, Szoszipatros*, a rokonaim. Köszöntlek titeket az Úrban, én, *Tercius*, aki írtam a levelet. Köszönt titeket *Gájus*, aki házigazdám nekem és az egész egyháznak. Köszönt titeket *Erasztusz*, a város vagyonkezelője és *Kvartus* testvér. Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak kegyelme legyen mindnyájatokkal. Amen.

Annak pedig, akinek van hatalma arra, hogy megerősítsen titeket *evangéliumomban* és a Jézus Krisztusról szóló tanításban, *annak a titoknak a kinyilatkoztatásában*, melyet az örök idők számára hallgatás fedett, (de amely most az örök Isten parancsolatjára a *próféták iratai által* a hitnek való engedelmisség végett nyilván-

valóvá lett) s így minden nemzet előtt ismeretes, az egyedül bölcs Istennek Jézus Krisztus által tisztelet és dicsőség örökkön-örökké. Amen. (16, 1—24.)

Főbe: Kenchreébe való diakonissza, Szent Pál munkatársa. Ő vitte Szent Pál levelét Rómába. A keresztények egymást testvéreknek nevezték. Főbe ünnepe szeptember 3-án van. — *Kenchreé:* az Égei-tenger partján feküdt. Korintus kikötővárosa volt. Mai neve: Kikries. — *Epenetus:* a kisázsiai Azsia provinciából való keresztény. A szír szövegben, valamint egyes görög kéziratokban Azsia helyett Achaja áll, de ez kevésbé valószínű adat. — *Mária:* ismeretlen római keresztény nő. — *Andronikus és Juniás:* Benjamin törzséből származhattak, innét a rokonság. Még Szent Pál előtt lettek keresztényekké. Hogy mikor és hol voltak az Apostollal fogságban, nem tudjuk. Vannak, akik Juniá-t olvasnak Juniás helyett, s Andronikus feleségének tartják. — *Ampliatius:* nevével találkozunk a Domitilla-katakombában egy sírfeliraton, amely az első századból származik. (10) Nincs kizárva, hogy a Szent Páltól megemlített Ampliatius van a katakombában eltemetve. — *Urbanus:* római keresztény. Vértanúságának ünnepét október 31-én üli az Egyház. — *Sztachis:* nem ismerjük, ki volt. — *Apelles:* szintén ismeretlen. — *Arisztobulos:* talán egy Heródes- v. Hazmoneus-házból származó hercegről van szó s ennek a házához tartozó keresztényeket üdvözli az Apostol. — *Herodion:* talán Heródes felszabadítottja volt. — *Narcisszus:* gyakori név Rómában. Klaudius császár egyik miniszterét hívták így. Lehet, hogy ennek a házában is voltak keresztények. — *Triféna és Trifóza:* római diakonisszák. A római martirológium szerint testvérek voltak, akiket Szent Pál Ikoniumban térített meg Teklával együtt. Ünnepük november 10-én van. — *Persis:* római keresztény nő, életéről semmit sem tudunk. — *Rufus:* Cirenei Simon fia, aki anyjával együtt Rómában telepedett le. Ünnepe november 21-én van. Szent Pál keleti szokás szerint Rufus anyját, mint idősebb nőt, anyjának nevezi. — *Aszinkritus, Flegon, Herma, Patrobas, Hermes:* római keresztények. Patrobas ünnepe november 4-én, Hermesé május 9-én van. — *Filologus és Julia:* római keresztények, valószínűleg házaspár. — *Nereus, Olimpiás:* római keresztények. Az utóbbi a hagyomány szerint Szent Péternek volt a munkatársa és Néró alatt vértanúságot szenvedett. Olimpiás a görögben Olimpasnak van írva s ebben az esetben férfinév, míg a Vulgátában szereplő formában női név. — *Egyenletlenségeket... okoznak:* itt az Apostol a legnagyobb valószínűség szerint a zsidóokról szól, akik a mózesi törvények megtartását hirdették és így szakadásokat okoztak a keresztények között. — *Hasuknak:* saját maguk anyagi hasznát keresik. — *Sátánt:* az egységbontók a sátán szolgái. — *Timóteus:* Szent Pál kedvenc tanítványa. — *Lucius:* cirenei származású keresztény, aki Antióchiában mint próféta, működött. (Ap. Csel. 13, 1.) — *Jázon:* valószínűleg azonos azzal a Jázonnal, aki az

Apostolnak Tesszalonikében szállást adott. (Ap. Csel. 17, 5—9.) — *Szoszipatros*: a legnagyobb valószínűség szerint azonosítható Szopaterrel, a Berőából származó kereszténnyel (Ap. Csel. 20, 4.), aki az Apostolt Jeruzsálembe is elkísérte. — *Tercius*: korintusi keresztény, aki a rómaiakhoz írt levelet írta. A diktálási szünetet kihasználta és beírta a maga üdvözlését. A római martirológium szerint Ikonium püspöke lett s mint ilyen halt vértanúhalált. Unnepe június 21-én van. — *Gájus*: három Gájus tartott kapcsolatot az Apostollal: egy korintusi, akit az Apostol keresztelt meg (Ap. Csel. 18, 8; I. Kor. 1, 14.); egy derbei származású, aki az Apostolt Jeruzsálembe kísérte (Ap. Csel. 20, 4.) és egy macedóniai, aki az Apostollal egy időben Efezusban tartózkodott (Ap. Csel. 19, 29.). Itt valószínűleg az elsőről van szó. — *Eraszthusz*: Korintus pénzügyeinek intézője. Nincs kizárva, hogy azonos azzal az Erasztussal, akit Szent Pál Timóteussal együtt küldött előre Macedóniába. (Ap. Csel. 19, 22.) és később Korintusban hagyott (I. Tim. 4, 20.), bár mások ennek valószínűségét tagadják. A legújabb ásatásoknál egy színház romjai közül előkerült a neve egy feliraton. — *Kvartus*: az Apostol tanítványa. Unnepe november 3-án van. — *Evangéliumomban*: Jézus Krisztusról szóló tanításomban. — *Annak a titoknak...*: hogy az Isten megigazultakká akarja tenni az embereket. (V. ö. Róm. 3, 21—26.) — *Próféták írásai révén*: amennyiben ezek jövődöléseit az apostolok felhasználták az evangélium hirdetésében tanításuk bizonyítására.

A RÓMAI LEVÉL. Szent Pálnak ez a levele, jöllehet időrendben nem az első, nem hiába került a levélgyűjtemény élére, az oktatókönyvek legelejére. Olyan fontos kérdéseket vet fel benne az Apostol, hogy elsősorban érdeklik a felvetett kérdések és megoldásuk az embereket. És nem véletlen, hogy ezeknek a kérdéseknek a felvetése a római egyházhoz írt levélben történt. Ezzel is jelzi, hogy minden egyházak anyja az az egyház, melynek kebelében minden keresztény hívő találkozik minden, mélyen emberi problémával. És ha itt fejti ki az Apostol a kinyilatkoztatás álláspontját, akkor természetesen minden emberhez eljut ennek az ismerete és minden ember örömmel fogadja el az egyedüli megoldást.

A levélben az Apostol az emberiség ősi vágyáról beszél: mikép juthatok el az Istenhez. Mikép igazulhatok meg, így hangzik a kérdés felvetése Szent Pál nyelvén. Az emberiség több ezer éves Krisztus előtti története nem

más, mint tévutakon való járás. Bálványt imádtak a pogányok; a törvény külsőségeit tették meg a vallás központjává a zsidók. Végeredményben mind a két csoport előtt ködbe kerül az Isten képe. Egyik sem ismerte meg az Istent. Ezért volt szükség arra, hogy eljöjjön az Isten Fia, megváltson mindenkit és megadja a lehetőséget mindenkinek, hogy a kegyelem révén Isten fiává legyen újra az ember. Ez amilyen örömdetes tény volt az emberiség számára, olyan szomorú volt a zsidók számára. A hivatalos zsidó világ nem tudta magát felszabadítani az alól az elgondolás alól, hogy a fajt összekötötte a vallással és az üdvözülést a kettő egybetartozása nélkül nem tudta elképzelni. Jézus Krisztusban ellenséget látott, mert a faji vallást megszüntette és fajfelettivé tette: minden ember üdvözülhet a nélkül, hogy zsidóvá kellene lennie és maga a zsidóság nem üdvözít senkit sem. Nem tudta ezt a zsidóság elfogadni, ezért az Isten elvetette a zsidóságot.

A pogányságban pedig odáig jutott el az emberiség, hogy isteníttette önmagát (császárkultusz). De ez az istenítt ember nemhogy feljutott volna az isteniség létsíkjára, hanem még az emberiséget is elvesztette: hazuggá lett, az erkölcstelenségben annyira süllyedt, hogy maga az erkölcstelenség lett az istentisztelet, és a legteljesebb mértékben hiányzott belőle a szeretet (rabszolganak nincs lelke, nincsenek szociális intézményei).

Végeredményben mind a két helyen a gög uralmával találkozunk. A megváltást túlaradóan hozta meg Jézus, mert megalázta magát egészen a kereszthalálig, hogy az emberi gögöt egyszersmindenkorra megtörje és így kinyissa a mennyország kapuit minden ember számára. Ezért olyan nagyfontosságú a római levél, mert minden embert érint a tárgya, még hozzá a legmélyebben. Az egyetemes jelleget még csak erősíti, hogy ezt minden egyház egyházának, a római egyháznak írja, mert tudja, hogy a római egyház hite mindenütt ismeretes és irányadó azért is, mert ez a nagy római birodalom központja. Ha az Apostol nem is tudja határozottan, hogy

Róma lesz a világegyház központja is, de sejtí, hogy Rómának vezető szerep jut majd az emberi lelkek Istenhez való irányításában. Így nem csodálkozhatunk azon, hogy az ilyen egyetemes jellegű kérdést, mely az emberi sors lényeges irányítását van hivatva eldönteni, éppen a világvároshoz írt levelében fejti ki az Apostol.

A RÓMAI EGYHÁZ. Rómában jól megszervezett zsidóságot találunk már Krisztus Urunk előtt. Pompejus Kr. e. 63-ban zsidó hadifoglyokat vitt Rómába és ezeknek a leszármazottjai Augusztus császár uralkodásának a végén már kb. 20.000 főnyi tömeget tettek ki, akik aztán a zsinagógák körül szervezkedtek és élénk összeköttetésben maradtak Jeruzsálemmel. Innét érthető, hogy az első pünkösűkor ott találjuk Szent Péter hallgatói közül a Rómából való jövevényeket is. (Ap. Csel. 2, 10.) A kereszttség ismerete tehát ezek révén jutott el Rómába. Nem tartható valószínűnek a Recognitiones Clementinae néven ismeretes, a 3—4. századból származó gnosztikus ebionita színezetű apostolregény adata, hogy a kereszténység ismerete még Krisztus Urunk életében jutott el Rómába. Ezeket a zsidó származású keresztényeket szervezte meg Szent Péter, mikor 42-ben Rómába érkezett s így ő lesz a római egyház alapítója. Itt aztán jobban és jobban megerősödnék, pogányok közül is sokan csatlakoznak hozzájuk még a legelőkelőbb körökből is. Klaudius császár rendeletére a zsidóknak 49-ben el kellett hagyniok a várost s így csupán a pogányságból származó keresztények maradnak meg a városban és ezek maradnak mindig túlsúlyban. Hogy Szent Péter volt a római egyház megszervezője és megalapítója, ezt sejteti Szent Pál a Rómaiakhoz írt levélben, mikor azt írja, hogy eddig azért került el Rómát, mivel nem akart ott dolgozni, ahol már más dolgozott, mert nem akar a mástól lerakott alapra építeni. (15, 20—24.) Szent Pál apostol előtt a római egyház hívei ismeretlenek voltak. Hírük azonban eljutott hozzá, nem csupán hitük kiválósága miatt (Róm. 1, 8.), hanem azért is, mert az Apostolnak sok munkatársa és ismerőse jutott el Rómába. Erről ta-

núskodik a levélben lévő sok üdvözlét, amit máshonnan származó Rómába jutott ismerőseinek küldött. Így akarja megindokolni levelének írását, hogy a város, annak ellenére, hogy nem volt ott, mégsem ismeretlen előtte, hiszen sokan élnek ott, akik neki köszönhetik kereszténységüket. Ha ezt szem előtt tartjuk, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy Szent Pál olyan sok embert sorol fel, akinek üdvözlétét küldi. A római egyház már ekkor magán viselte nemzetek feletti jellegét.

A RÓMAI LEVÉL HITELESSÉGE. Kezdetől fogva Szent Pálnak tulajdonították a levelet. A legrégibb írók, az apostoli atyák már Szent Pálnak tulajdonítják a levelet és idézeteket hoznak belőle. A Muratori-töredék szintén felsorolja a levelet Szent Pál iratai közt. Szent Ireneus ötvennél többször idéz a levélből és az egyik idézetnél kifejezetten jelzi is, hogy Szent Pál Római leveléből idéz. Még az eretnekek sem merik elvitatni ezt a levelet Szent Páltól. Csupán Marcion (II. sz.) csonkította meg a levelet, de ezt nála nem kell komolyan venni, mivel megtette ezt a többi szentírási könyvvvel is.

Egyedüli nehézséget az okoz, hogy Marcionnál és egy-két kéziratban nem található meg a két utolsó (15. és 16.) fejezet. Ebből a tübingiai iskolához tartozó nem katolikus kritikusok azt a következtetést vonták le, hogy a levél a 14. fejezettel záródik le, mert a végső doxológia a fentebbi kéziratokban itt található. A 15. fejezet egy efezusiakhoz írt levélnek lenne a maradványa, míg a 16. fejezet azért nem származhatik Szent Páltól, mivel számára ismeretlen volt a római egyház, ezért annyi embert nem is ismerhetett ott. Ez az utóbbi feltevés megdől, ha arra gondolunk, amit már előbb erre vonatkozólag mondtunk. Marcion elhagyását nem vesszük számításba, mivel önkényesen szokta a Szentírást megcsonkítani. A megmaradó kéziratok elhagyásai pedig megmagyarázhatnók azzal, ha figyelembe vesszük, hogy ezek nyilvános istentiszteleti felolvasásra készültek és idegen helyen ismeretlenek voltak a levélben szereplő

személyek, akiket csak Rómában ismertek. Ezért egyszerűen elhagyták ezt a fejezetet a felolvasásnál. A befejező doxológiát (16, 20—27.) azonban nem akarták elhagyni, azt tehát előre kellett vinni. Nem akarták a 15. fejezet végére tenni, mivel ott úgyis volt már ilyen, ezért nem maradt más hátra, mint a 14. fejezet végére illeszteni. Ez volt már Aranyshájú Szent Jánosnak is a véleménye.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Pál már két évtizede dolgozott Isten Egyházának érdekében, de még mindig nem jutott el Nyugatra, nem jutott el a római birodalom fővárosába, Rómába. Pedig állandó volt benne ez a vágy. Korintusban való tartózkodása harmadik útja alkalmával megérlelődött benne véglegesen a gondolat, hogy elmegy Rómába, hogy onnét elinduljon további munkára. Főbének Rómába való indulása alkalmat adott az Apostolnak, hogy levelet írjon a római keresztényeknek, hogy útját egyengesse, előkészítse. Levelét harmadik apostoli útja végén írta, mikor már szándékában volt Jeruzsálembe utazni, hogy a jeruzsálemi keresztények számára összegyűlt alamizsnát elvigye. (15, 25—26.) Az Apostolok Cselekedeteiből tudjuk (19, 21; 20, 1—3; 24, 17.), hogy az alamizsnagyűjtés a harmadik út alkalmával történt. Az Apostol kísérői közt ekkor ott találjuk Szoszipatert és Timóteust (Ap. Csel. 20, 4.), akik üdvözetüket küldik a levélben Rómába. Ez az út 57—58 telén volt. Az Apostol megemlíti, hogy házigazdája, Gájusz, akit pedig Korintusban keresztelt meg (I Kor. 1, 14.), üdvözetét küldi, továbbá Erasztusz, Korintus vagyongazdái; a levelet Főbe, kenchréi diakonissza viszi Rómába. Ezeknek az adatoknak alapján mondhatjuk, hogy a levelet Szent Pál Korintusban írta 58. elején.

A levél görög nyelven készült, de korán lefordították latinra. A levél megértése nehéz.

TANÍTÁS. Szent Pál a Római levélben olyan mély tanításokat ad, hogy méltán lehet ezt a levelet nevezni

a szentpáli teológia összfoglatának. Ezért került az első helyre is a gyűjteményben, jóllehet időrendben nem az első levél. A dogmatikai részben Isten megismerése, az üdvösség, az eredeti bűn, a kegyelem, az első és a második Ádám, a hit, a zsidóság és pogányság kérdései kerülnek tárgyalásra. Az erkölcsi részben a különböző erkölcsi tanítás mellett feltűnő, hogy a római keresztényeknek mennyire figyelmébe ajánlja az államot mint „Isten szolgáját” (13, 4.). Az állam célja ugyanis a rossz kiirtása. Szent Pál ezzel a felfogással szembefordul a zsidó apokaliptika felfogásával, mely az államot, lévén az nem zsidó, az ördög országának nézte. Talán még Néro uralkodását is figyelemmel kísérte, akinél már egy-két vonás előre jelezte a keresztényüldöző császárt és az államról adott tanítással elejét akarta venni az üldözés kitörésének.

Szent Pál ebben a levélben több alapvető katolikus tant fejt ki, azért nem lesz haszontalan ezekre röviden rámutatni Prat könyve nyomán (La théologie de Saint Paul).

A levél 1, 8—25. verseiben ír az *Isten természetes megismeréséről*. Ez a megismerés a természetes ész világánál történik. Az emberi elme képes az eredeti bűn ellenére is megismerni az Istent, minden kinyilatkoztatás nélkül. A levélnek ez a része a pogányokról szól, akik pedig nem kaptak kinyilatkoztatást, hanem csupán a teremtmények szemlélete révén juthatnak el az Isten ismeretére: „azok által, amik teremtettek” (1, 20.). Az így szerzett ismeret biztos ismeret, mert a megfelelő görög szó (kathorátaí 1, 20.) olyan szemléletet jelent, mely szinte erőszakos módon kívülről hatol be az emberi értelembé. Az így megismert istenszemlélet olyan világos, hogy kötelesség- és felelősségérzetet kelt az emberben mert különben az Apostol nem mondhatná a pogányokról, hogy „menthetetlenek” (1, 19.) és „Isten átadta őket...” (1, 24.) Ezért mondja ki a vatikáni zsinat a kiközösítést azokra, akik tagadják Istennek természetes úton való megismerésének a lehetőségét.

Sokat foglalkozik az Apostol a *hittel* is. A hit szónak különböző értelme van. A világi írónál bizalmat, hűséget, hitelreméltóságot stb. jelentett. Az Apostol is több értelemben használja ezt a szót. Jelent málla is hűséget (Róm. 3, 3.), őszinteséget (Róm. 14, 22.) stb., de elsősorban jelenti a *hit tényét* (actus fidei) és a *hit állapotát, erényét* (habitus fidei). Hogy tiszta fogalmunk legyen a hitről, olvassuk el a vatikáni zsinat meghatározását, amely szerint a hit „természetfeletti erény, mely által Isten kegyelmének támogatásával és segítségével igaznak tartjuk azt, amit ő kinyilatkoztatott, de nem azért, mert a dolgok belső igazságát átlátjuk, hanem magának a kinyilatkoztató Istennek a tekintélye miatt, aki sem nem csálhat, sem nem csalódhatik”. Szent Pál másutt is így határozza meg a hitet: „A hit pedig a remélt dolgok valósága, meggyőződés a nem szemléletekről”. (Zsid. 11, 1.) Tehát olyan dolgok képezik a *hit tárgyát*, amelyekről mi magunk sem győződhetünk meg. A hithez az akaratnak a *szabad beleegyezése* szükséges: „Engedelmeskedjenek (az összes nemzetek) hit által az ő nevének dicsőségére” (Róm. 1, 5.) és „Hogyha száddal megvallod, hogy Jézus az Úr, és szíveddel elhiszed, hogy az Isten halottaiból feltámasztotta, üdvözülsz”. (Róm. 10, 9.) De ez még nem elég, mert *kegyelem* nélkül nincs hit (Róm. 1, 17.), mert a természetfeletti életnek a kiindulása a hit. Nyiltabban mondja ezt ki az Apostol másutt: „Kegyelemből üdvözültetek a hit által és nem magatoktól. Az Istennek ajándéka ez” (Ef. 2, 8.). Az üdvösséghez a *hit egyedül nem elég*, hanem szükséges még a szeretetből fakadó jócselekedet. Mert tény ugyan, hogy „az igaz hitből él” (Róm. 1, 17.), hogy az Isten igazzá teszi azt, aki hisz Jézus Krisztusban (Róm. 3, 26.), de azt is mondja az Apostol, hogy „nem a törvény hallgatói igazak Isten előtt, hanem a törvény megtartói nyernek igazulást” (Róm. 2, 13.). Ezt a galatákhöz írt levélben így fejezi ki: „a hit, mely szeretet által munkálkodik” (5, 6.). Amikor Szent Pál azt írja, hogy „az ember a hit által igazul meg a törvény cselekedetei nélkül” (Róm. 3, 28.),

akkor itt a mózesi előírásokra, a legális szertartásokra gondol és az ószövetség megszűnéséről beszél és nem a Luther-féle „egyedül üdvözítő hitről”. A hitet *nyíltan meg kell vallani*: „Hogyha száddal vallod, hogy Jézus az Úr és szívedben hiszed... üdvöülsz. A szív hite megigazulásra s a szájjal való megvallás üdvösségre szolgál”. (Róm. 10, 9—10.) Ennek a hitnek az alapja pedig a hit *állapota*, melyet az Isten a megigazuláskor önt az ember lelkébe, hogy meglegyen benne a készség a kinyilatkoztatott igazságok elfogadására: „az igaz pedig a hitből él” (Róm. 1, 17.); másutt pedig „hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni” (Zsid. 11, 6.). A hit az *evangélium hirdetéséből* származik, ezt az Apostol így mondja: „a hit hallomásból” (Róm. 10, 17.) születik.

Az *eredeti bűnt* a Szentírásban kifejezetten csak Szent Pál tanításában találjuk meg, mégpedig a Római levél 5. fejezetében. Itt ugyanis azt mondja, hogy az egy Ádám által mindannyian bűnösök lettünk, mivel a nemződés révén természetes közösségben vagyunk vele. Ezt a mondatot aztán folytatja: az egy Krisztusban pedig mindannyian megigazulunk, mert a keresztségben való újjászületés által természetfeletti közösségben vagyunk vele: „Amint a bűn egy ember által jött be a világba és a bűn által a halál, s így átment a halál minden emberre, kiben (ef'ho) mindannyian vétkeztek...” (5, 12.). Ebben bent van az, hogy ez a bűn nemcsak Ádám bűne, hanem minden emberé. Azonban nem személyes bűn, mert a halál büntetése kijár mindenkinek, aki még személyes bűnt nem is tudott elkövetni. Ez a bűn mindenkinek a *saját* bűne, de Ádámban: „... akiben (t. i. Ádám-ban) mindnyájan vétkeztek”. Ez az értelem megmarad akkor is, ha az újabb szentírásmagyarázók fordítását fogadjuk el, melyet a magyar szentírás-fordítás is követ: „mert mindnyájan vétkeztek” (t. i. Ádám-ban). Ennek a tanításnak a nyomán foglalta egybe a tridenti zsinat az ötödik ülésen a katolikus Egyház tanítását az eredeti bűnről a protestáns tanításokkal szemben.

Ebben az ötödik fejezetben Szent Pál szembeállítja

egymással *Krisztust és Ádámot*. Bizonyos hasonlóságot vesz észre Ádám és Krisztus között, mégpedig: Ádám által a halál, Krisztus által pedig az élet jött a világba; Ádám engedetlensége bűnösekké tett minket, Krisztus engedelmességével pedig igazakká. De van a kettő között különbség is: a Krisztustól származó kegyelem nagyobb erőt ad a jóra, mint az Ádámtól örökölt bűn a rosszra; Ádám csak egy bűnt hozott örökségként az emberiségre, míg Krisztus számtalan bűnt törölt el, és nincs száma azoknak a természetfeletti ajándékoknak, melyeket megváltásával szerzett számunkra; Ádám csak ember, Krisztus pedig Isten és ember is.

Legjelentősebb Szent Pálnak a *megigazulásról* szóló tanítása a Római levélben. Az újkor vallási megosztottsága ennek a levélnek a téves értelmezésén alapszik. A megigazuláson (iustificatio, dikajózsizs) Szent Pál Istennek azt az ajándékát érti, melynek révén a bűnös emberből Isten fogadott gyermeke lesz, akinek joga van az örök élethez. A trienti zsinat így határozza meg a megigazulást: „... abból az állapotból, amelyben az ember, az első Ádám fia születik, a kegyelem és Isten fogadott fiává való fogadás állapotába való áthelyezés... ez nem csupán a bűnök elengedése, hanem a belső embernek a megszentelése és megújulása a kegyelem és az ajándékok önkéntes vételével, ami által az igaztalan ember igazzá és az ellenségből barátta lesz”.

A hitújítók a megigazuláson nem értették ezt a belsőt is átalakító folyamatot, hanem az Istennek csak olyan ítéletét, mely az embert Krisztus érdemeire való tekintettel igaznak nyilvánítja, amennyiben Krisztus igazságossága befödi és elrejti bűneit.

Pedig a megigazulásnál valódi, belső átalakító és nem csupán külső hatást létrehozó tényről van szó. Szent Pál ezt nyíltan kifejti, amikor a bűnt és a megigazulást szembeállítja egymással: „valamint ugyanis a sok ember megtétetett bűnösnek egy embernek engedetlensége által, éppúgy a sok ember megtétetik megigazulniak egynek az engedelmessége által” (Róm. 5, 19.).

Szent Pál többi levelében is így beszél a megigazulásról. Így az I. Korintusi levélben: „Bizony ilyenek voltak egyesek; de megmosattatok, de megszentelést nyertetek, de megigazultatok” (5, 11.) és az Efezusi levélben: „Krisztus szerette az Egyházát és önmagát adta érte a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa a víz fürdőjében az élet igéjével s dicsővé tegye magának az Egyházat, hogy sem folt, sem ránc, sem más efféle ne legyen rajta, hanem legyen szent és szeplőtelen”. (5, 25—27.)

A megigazulásra használt görög szó (δικαιοό) értelme is a katolikus értelmezést követeli, mert az ó-ra végződő görög igék általában véve valamilyen tulajdonsággal való felruházást jelentenek, így tüflóó=vakká teszek, eleütheróó=felszabadítok, kenoó=üressé teszek, tehát dikajoó=igazzá teszek. Igaz, hogy a profán írók nem használják a szónak ezt az értelmét, de előttük teljesen ismeretlen is volt ez a fogalom, hisz ez kimondottan keresztény tanítás.

A bűnösnek igazzá tétele Istennek ingyenes jótéteménye. Ezért mondja az Apostol: „megigazulnak ingyen az ő kegyelméből a megváltás által”. (Róm. 3, 24.) A trienti zsinat tanítása szerint a megigazulást nem lehet kiérdemelni még a törvény által előírt cselekedetekkel sem. Az Isten a kegyelmet mindenkinek felajánlja. Viszont az Apostol azt mondja: „Azt tartjuk, hogy az ember a hit által igazul meg.” (Róm. 3, 28.) Mármost az a kérdés: mi a hit és a megigazulás viszonya? Fennáll-e köztük az ok és okozat viszonya? A trienti zsinat így írja le a megigazulás okát: „Ennek a megigazulásnak az okai: *céloka* (azaz célja) pedig az Isten és Krisztus dicsősége és az örök élet; *hatóoka*, azaz létesítő oka, létrehozója pedig az irgalmas Isten, aki ingyenesen mos le és megszentel, megjelöl és megken az ígéret Szentlelkével, aki a mi örökségünk záloga; *kiérdemlő oka* (akinek érdemeire való tekintettel az Isten minket a kegyelem állapotába helyez) pedig a mi Urunk Jézus Krisztus, aki... legszentebb szenvedésével a keresztfán kiérde-

melte számunkra a megigazulást és helyettünk eleget tett az Atyaistennek; *eszközoka* (amit az Isten a megigazulásnál mint eszközt felhasznál) meg a keresztség szentsége, ami a hitnek a szentsége, amely nélkül sohasem történhetik senkinek sem a megigazulása; végül egyedüli *formai oka* (ez, ami tulajdonképen „formálisan” megigazulttá tesz) az Isten igazságossága, nem amennyiben ő igazságos, hanem amennyiben minket igazzá tesz, tudniillik, amennyiben az ő adománya révén megújulunk értelmünk szellemében és nemcsak névleg, hanem valóban igaznak mondanak és igazak vagyunk, az igazságot magunkba fogadjuk mértékünk szerint, amint azt a Szentlélek adja egyeseknek, amint akarja és kinek-kinek előkészülete és közreműködése szerint.” (Sess. 6, cap. 7.)

Ebből látható, hogy a hit nem létesítő oka a megigazulásnak, hanem csak az eszköz szerepét játssza, vagy méginkább szükséges feltétele a megigazulásnak, amennyiben disponál a megigazulásra, mely ha megvan, az Isten ingyenesen adja a megigazulást. A hit tehát nem természeténél fogva hozza létre a bűnöktől való megszabadulást s engesztel ki Istennel, hanem általa jön működésbe Krisztus ereje a hívőkben.

A Római levél 8, 28—30. versekben Szent Pál az *előrerendelés* nehéz kérdéséről szól. A szöveg így hangzik: „Tudjuk pedig, hogy az Isten közreműködtet mindent azok javára, kik őt szeretik, azoknak, kik meghivatottak a végzése értelmében, hogy szentek legyenek. Mert akiket eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlók legyenek Fia formájához, s így ő elsőszülött legyen a sok testvér között, akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta: és akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette.” Ebben a szövegben öt isteni ténykedésről van szó: 1. előretudás (*proegnó, praescivit*); 2. előrerendelés (*proóniszen, prae-destinavit*); 3. meghívás (*ekaleszen, vocavit*); 4. megiga-

zolás (edikajószen, justificavit); 5. megdicsőítés (edoxa-szen, glorificavit).

Először tisztában kell lenni e szavaknak a jelentésével, hogy meg tudjuk határozni, hogy az Apostol mit mond ebben a részben. Az *előretudás* elsősorban értelmi ténykedést jelent. Szent Tamás meghatározása szerint: csak a jövőendő dolgoknak az ismeretét jelenti és nem jelent „előre kiválasztást” (Cajetan). Azonban érthető alatta „jóváhagyó előretudás”. A *meghívás* az Apostol számára mindig hatásos meghívást jelent, de nem az örök boldogságra, hanem a hitre. Tehát olyan meghívásról van szó, melynek eredménye van; ezért a meghívottak és a hívők (keresztények) azonos tartalmú szavak. Hasonló jelentése van a kiválasztásnak is, bár ennél a mellékszengés magában foglalja bizonyos értelemben a kiválasztást is, vagyis a szónak első jelentését. Az *előrerendelés* nem kimondottan bibliai szó. Hasonló jelentésű szavak: Isten szándéka, akarata. Mikor Szent Pál ezt a szót használja, sohasem adja neki ezt a jelentést: mennyei dicsőségre való rendelés. Az Isten az embert a kegyelemre vagy a kegyelmet az embernek rendeli. A szónak a jelentését az összefüggés dönti el, t. i. az Isten „praedestinavit” „conformes fieri imaginis Filii sui”. A fogadott fiúságra rendel az Isten. Szent Pálnál a praedestinatio szónak rendesen ugyanaz a jelentése, mint a kiválasztásnak és a meghívásnak. Az előrerendelés isteni ténykedés, mellyel az Isten örök üdvösségre vonatkozó dologban határoz, de ez nem vonatkozik sohasem határozottan az örök dicsőségre. Aranyszájú Szent János kifejezetten praedestinatio „ad gratiam”-ról (kegyelemre) beszél; Szent Ágoston már „ad gloriam”-ról (dicsőségre). Míg szerzőnk, akit itt követünk, mind a kettőről mint egységes dologról beszél. A *megigazulásról* fentebb beszéltünk. A *megdicsőítés* pedig mennyei boldogságra vonatkozik.

Prat így foglalja egybe a kérdéses szentírási részlet elemzésének eredményeit: 1. Az előretudás, amely lényegesen értelmi ténykedés, megelőzi az előrerendelést

és azt irányítja, az igazak és a kiválasztottak nem azért előreismertek, mivel előrerendelték voltak, hanem azért előrerendelték, mivel előreismertek voltak.

2. Az előrerendelés az Isten utólagos akarátának a ténye; a hatékony kegyelem megadására és nem egyenesen a dicsőség megadására vonatkozott.

3. Végül Szent Pál szövegében e szavak: „előreismert, előrerendelt, megigazult” és nagyon valószínűleg „megdicsőült” is ugyanazzal a kiterjedéssel bír, ugyanazokra a személyekre vonatkozik, azaz azokra, kik szeretik az Istent, tehát a keresztényekre, akiknek a hite a szeretet által él. (Prat I. 340. old.) Itt megjegyezzük még azt, hogy Prat ebben a kérdésben a molinizmus álláspontját követi, melyre a tomistáknak az a válaszuk, hogy a 29. versben Szent Pál mondja ugyan, hogy azokat, akiket előretudott (mint keresztényeket), az Isten mennyei dicsőségre (amennyiben kiegészítője a kegyelemnek) is előrerendeli, de nem mondja, hogy ezt azért teszi, mivel előrelátja, hogy együtt fognak működni a kegyelemmel, s még kevésbé mondja, hogy mindvégig kitartanak. Nem mondja az Apostol azt sem, hogy az Isten ezt azért teszi, mivel közbülső tudásával (scientia media) előrelátta az érdemeket (post et propter praevisa merita). Viszont igaz az is, hogy az „előrerendelt” (prae-destinavit) szó a 29. versben, melyre a tomisták hivatkozni szeretnek, nem foglalja magában, hogy az Isten az előrerendelést az érdemekre való tekintet nélkül (ante praevisa merita) tenné, hanem csak annyit, hogy azt öröktől fogva (ab aeterno) teszi. Úgyszintén a „propositum” szó a 28. versben csupán annyit jelent, hogy az Isten örök és változtathatatlan határozatával meghív egyeseket hathatósan a kegyelemre vagy méginkább meghív egyeseket a dicsőségre, amennyiben ez (feltételezve az ember közreműködését) a kegyelemből következik.

Bármelyik oldalról is próbáljuk az előrerendelés titokzatos mélységeit megközelíteni, azok számunkra mindig kikutathatatlanok maradnak. Szent Pál szavaira

kell mutatnunk, melyekkel befejezi ezt a fejtegetést és elménk gyengeségét megvallanunk Istennel szemben: „Mekkora mélysége az Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai! Mert ki ismerte az Úr gondolatát? Vagy ki volt az ő tanácsadója?” (11, 33—34.) Csupán az bizonyos, hogy üdvösségünk függ az Istentől és függ tőlünk is. És az Isten elegendő kegyelme sohasem fog hiányozni, hogy mi üdvösségünkön közreműködni tudjunk.

ALKALMAZÁS. A Római levél nagy szerepet játszik Nyugat történetében. Európa vallási kettéosztottságának ez a levél volt a kiindulópontja. Luther ezen a levélen akadt fenn és mivel inkább saját eszére hallgatott, mint az Egyház irányítására, szerencsétlenül megindította a protestantizmust.

A Római levél a szentmisében sokszor szerepel: 14 részletet olvas fel az Egyház szentleckeként a szentmisékben. A breviáriumban pedig Karácsony és Vízkereszt nyolcada alatt kerül olvasásra a levél.

IMA. Isten, aki a tévelygőknek, hogy az igazságosság útjára visszajussanak, igazságod fényét megmutatod: add meg mindenkinek, aki kereszténynek vallja magát, hogy megvesse, ami ellenkezik ezzel a névvel, ami pedig üdvös, azt kövesse. A mi Urunk által. (Húsvét u. 3. vas. miséből.)

Isten, aki a téged szeretőknak láthatatlan javakat készítettél, öntsd szívünkbe szeretetednek érzelmét, hogy téged mindenben és mindenekfelett szeretve, ígéreteidet, melyek minden képzeletet felülmúlnak, elérjük. A mi Urunk által. (Pünk. u. 5. vas. miséből.)

Ó, örök Király, ó kinyilatkoztatója örök időktől fogva a mélységes titkoknak! Ó, örök Isten, halhatatlan és láthatatlan! Ó, aki az örökkévalóság magas hegyein lakozol! Aki a magasból letekintesz a mi életünk szűkös voltára, minden időnek alattad átsikló tartamára. Neked legyen tisztelet. Neked legyen dicsőség mindörökkön-örökké! Legyőzve a halált megnyitottad számunkra a boldog örökkévalóság útját; add, hogy erre emlékezve oly józanul, igazul és jámborul éljünk, hogy annak részeseivé váljunk. Add nekünk, hogy olyan szentül és hősiesen haladjunk keresztül ezen az életen, hogy méltók legyünk örökkön-örökké Téged élvezni, Téged dicsérni, Téged minden angyallal és szenttel ünnepelni. Ó igaz szeretet, ó szeretetreméltó örökkévalóság! Istenem és mindenem. Amen. (Arany-szájú Szent János.)

A római fogságból írt levelek

Szent Pál levelei közt külön csoportot alkotnak a római fogságból írt levelek. Az a körülmény, hogy egy helyen írta, majdnem egyidőben is az Efezusi, Kolosszei, Filemonhoz való és Filippi levelet, magyarázza meg a levelek közt lévő nagy hasonlóságot, mely nem csupán a stílusra, hanem a tárgy azonosságára is kiterjed. Míg az előző leveleiben Krisztusnak az egyénre kiterjedő munkáját írja le, itt Krisztusnak a közösségre irányuló működését fejti ki.

Általános a vélemény, hogy az Apostol a leveleket fogsága idejében írta. (V. ö. Ef. 3, 1; 4, 1; 6, 20. Kol. 4, 3; 4, 10; 4, 8. Filem. 1, 9; 23. Filip. 1, 7; 1, 13; 1, 17.) Az Apostol ugyanis többször tesz említést ezekben a levelekben fogságáról, bilincseiről. A kérdés azonban az, hogy milyen fogságról van szó, hol volt az Apostol fogoly, amikor ezeket a leveleket írta?

A *hagyományos elmélet* szerint az Apostol Rómában volt fogoly, mikor ezeket a leveleket írta. Ezt a véleményt tartja a katolikus tudósok nagyrésze s hozzájuk csatlakoznak még egyes protestáns és racionalista kutatók is.

A *protestáns tudósok* nagyobb csoportja a racionalistákkal együtt, akikhez egy-két katolikus tudós is csatlakozik, azt tartja, hogy az Apostol Rómából egyedül a Filippiekhez írta levelét, míg a másik három levelet Cezareából írta.

Elszigetellen találkozunk olyanokkal, akik szerint az Apostol Efezusból írta volna az Efezusi, Kolosszei és Filemonhoz írt leveleket, tehát olyan fogságból, melyet az Apostolok Cselekedete nem említ meg.

Tehát egyhangú a vélemény, hogy a Filippi levél írásának helye Róma, és csupán elszigetelt vélemény, hogy a másik három levél írásának helye Efezus.

A levelek írásának ideje e szerint a következő: ha Efezusból írt az Apostol, akkor a III. út végén írta a leveleket 54—58, ha Cezareából, akkor 58—60; ha pedig Rómából, akkor 61—63. években.

Ha nézzük a levelek írásának körülményeit, ezek a legjobban a római fogsággal magyarázhatók. Az Apostol a fogságban sok ismerősét fogadja (4, 7—14; Filem. 23—25.), Cezareában csak a hozzátartozóit fogadhatta. Sokat dolgozik, hirdeti az evangéliumot. (Ef. 6, 19; Kol. 4, 13.) Ezt az Ap. Csel. (28, 30—31.) alapján Rómáról biztosan tudjuk, míg Cezareáról nem állíthatjuk biztosan. Kifejezi reményét, hogy Keletre akar menni (Filem. 22; Filip. 2, 24.), míg a cezareai fogságból Rómába ment. (Ap. Csel. 19, 21; 23, 11; 25, 11.) Mégpedig az első római fogságról van szó, mivel a második fogságban már nem volt reménye, hogy kiszabadul.

Az Efezusi, Kolosszei és Filemonhoz írt leveleket egyidőben írta, hisz Tichikus viszi el őket a hozzá csatlakozott Onezimus ki-

séretében. A filippiekhez írt levelet vagy előbb vagy később írta egy kevéssel.

Külső bizonyítékként hozzájárul még a görög és a latin egyházatyák egyhangú véleménye a római eredethez; ezenkívül több kézirat és kódex szintén Rómát jelöli meg a levelek származása helyének.

8. AZ EFEZUSIAKHOZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, — az Isten akaratából Jézus Krisztus apostola, — az Efezusban lévő összes *szenteknek* és a Krisztus Jézusban hívőknek. Kegyelem nektek és béke az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. (1, 1—2.)

Szenteknek: keresztényeknek.

KRISZTUS AZ EGYHÁZ FEJE. Miután hallottam hitetekről az Úr Jézusban és szeretetetekről az összes szentek iránt, nem szünöm meg hálát adni értetek, megemlékezvén rólatok imádságaiban, hogy Urunknak, Jézus Krisztusnak Istene, a dicsőség Atyja adja meg nektek a *bölcsesség és kinyilatkoztatás Lelkét*, hogy őt megismerjétek. Világosítsa meg *lelki szemeteket*, hogy tudjátok, mi az a remény, amelyre meghívott, mi dicsőségének a gazdagsága, amely nekünk örökségünk a szentek között, és mi az ő hatalmának kiváló nagysága rajtunk, kik hiszünk. Hatalmas, hathatós ereje ez, melyet megmutatott Krisztusban, mikor feltámasztotta halottai-ból és jobbjára helyezte a mennyekben minden *fejedelemség és hatalmasság, erő és uralom s minden név fölé*, melyet említenek nemcsak ezen a világon, hanem a jövőben is. Mindent a lába alá vetett, s megtette őt mindenekfölött *az egyházak fejévé, mely neki teste és annak a teljessége*, aki mindeneket betölt. (1, 15—23.)

Miután: az Apostol a bevezetés után Isten kegyelmét magasztalja imában (1, 3—14.). — *A bölcsesség és a kinyilatkoztatás Lelkét:* a Szentlelket, hogy jobban megismerjétek az Istent. — *Lelki szemeteket:* eredetiben: szívetek szemét, azaz lelkiismereteket. Hebraizmus; a keleti felfogás szerint a szív nemcsak az érzelem, hanem az értelem központja is. — *Fejedelemség... uralom:* az angyalok különböző csoportjainak a neve. — *Minden név fölé:* min-

den lény fölé, bárhog is nevezzék. — *Egyháznak fejévé, mely neki teste:* az Egyház Krisztus titokzatos teste. — *Teljessége:* az Egyház kiegészítője Krisztusnak mint fejnek.

Mindannyian a hitetlenség fiai voltak és a sátánnak szolgáltak: „természetünkön fogva a harag fiai voltunk... de az Isten, aki gazdag az ő irgalmasságában... noha bűneink miatt holtak voltunk is, Krisztussal együtt életre keltett... és Krisztus Jézussal együtt az égiek közé helyezett el”. (2, 3—6.) Ne feledjék el azt, hogy a pogányságból kerültek Krisztus közelébe Krisztus vére révén. Krisztus a zsidóság és a pogányság között lévő ellentétet a keresztfá által kiegyenlítette s utat nyitott mindkettőnek a Szentlélek által az Atyához: „Igy tehát most már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai és az Isten háza népe, az apostolok és a próféták alapjára rakott épület, melynek szegletköve maga Krisztus Jézus.” (2, 19—20.) Az Apostol, aki a levél írásának idején Jézus Krisztusért fogságot szenved, kapta küldetésül azt, hogy a pogányoknak hirdesse az evangéliumot: „Nekem, az összes szentek közül a legkisebbnek jutott osztályrészül a kegyelem: hirdetni a pogányok közt Krisztus felfoghatatlan gazdagságát.” (3, 8; 2, 1—3, 12.)

IMA A HIVŐKÉRT. Ezért kérlek titeket, ne csüggedjete el bajaim miatt, melyek értetek vannak. Ez *dicsőségetekre szolgál*... Ez okból *hajtom meg térdemet* a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja előtt, akitől minden *nemzetség* nevét nyerte a mennyben és földön. Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy megerősödjete *belső emberré* az ő Lelke által, hogy Krisztus a hit által szívetekben lakjék; s a szeretetben meggyökerezve és megalapozva legyetek, s fel tudjátok fogni az összes szentekkel együtt, mi a *szélesség és hosszúság, a magasság és a mélység* és megismerhessétek Krisztusnak szeretetét is, mely meghaladja a megismerést s beteljete az Istennek egész teljességével. Annak pedig, aki a *bennünk munkálkodó erőnél fogva* mindent megtehet, bőven azon túl is, mint mi kérünk vagy megértünk, neki dicsőség legyen az egyházban s Jézus Krisztusban minden nemzedéken át örökkön-örökké. Amen. (3, 13—21.)

Dicsőségetekre szolgál: a szenvedés nem csupán az Apostolnak, hanem a hívőknek is kegyelmet szerez az Istentől. — *Hajtom meg térdemet:* a zsidók rendszerint állva imádkoztak. A térdhajtás a legmélyebb hódolat jele volt. — *Nemzetség:* a latinban az allite-

ráció kedvéért a görög „patér”, „patria” kedvéért paternitas van a fordításban. — *Belső emberré:* vessétek magatokat alá a Szentléleknek, hogy az vezessen titeket, s ne a szenvedélyeitek. — *Szélesség... mélység:* Jézus Krisztus kegyelmeinek végtelen, kiemeríthetetlen nagyságát akarja az Apostol kifejezni. — *Bennünk munkálkodó erőnél fogva:* a kegyelemnél fogva.

ÉLJENEK A HIVEK EGYSGÉBEN. Így tehát kérlek titeket, én, aki *fogoly vagyok az Úrban*, éljetek méltó módon ahhoz a hivatáshoz, melyet nyertetek, teljes alázaságban, szelidségben és türelemben. Szívléljétek el egymást szeretettel, igyekezzetek megtartani az egyetértést a béke kötelékével. Egy test és egy lélek, amikép hivatástok egy reménységre szól. *Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség.* Egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindenek fölött, mindenben és mindnyájunkban vagy. A kegyelmet azonban mindegyikünk Krisztus ajándékozásának mértéke szerint kapta, *azért mondja az Irás: Felment a magasba és fogva vitte a zsákmányt; ajándékokat az embereknek.* Az pedig, hogy felment, mit jelent egyebet, mint hogy le is szállt előbb arra, ami mélyebben van: a földre. Aki leszállott, ő az, aki felment, *feljebb minden égnél*, hogy betöltsön mindent. És ő maga megtett némelyeket *apostoloknak*, némelyeket pedig *prófétáknak*, másokat meg *evangélistáknak*, másokat pedig *pásztoroknak és tanítóknak*, hogy alkalmassá tegye a szenteket a *szolgálat munkájára*, Krisztus testének kiépítése végett, mígnem mindnyáján eljutunk a hitnek és az Isten Fia megismerésének az egységére, *férfiúi tökéletességre*, olyan életkorra, melynek mértéke Krisztus teljessége; hogy ne legyünk már ingatag gyermekek és ne vessen minket ide-oda a tanítás bármely szélfúvása emberi megtévesztéssel és tévedésbe ejtő álnoksággal. Ellenkezőleg, járjunk az igazság útján szeretetben s mindenképen növekedjünk öhozzá, Krisztushoz, aki a fej és akitől van az egész testnek az egybeerősítése és egybekötése *minden összekötő íz közreműködésével* mindenegyres tagra kimért tevékenységben; így történik azután a test növekedése a maga épülésére a szeretetben. (4, 1—16.)

Fogoly vagyok az Urban: Krisztusért szenvedem a fogságot. — *Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség:* Krisztus a feje az Egyháznak, akinek a hívők alá vannak vetve a hit megvallásával és ahová a hívők a keresztség által be vannak kebelevezve. — *Azért mondja:* Zsolt. 67, 19. Az idézés nem szó szerinti. A Zsoltár így szól: („Te Jahve) felmentél a magasba (Sion hegyére), (foglyokat) fogságba ejtettél (magaddal vittél), kaptál (vettél) ajándékokat emberekből (a leigázott emberek közt). A zsoltáros Jahvét mint Izrael királyát látja, aki győztesen tér vissza Sion hegyére. A diadal-szekeret foglyok kísérik és a legyőzött népek ajándékokat adnak át. A héber szöveg második személyben van, Szent Pál pedig harmadikban. A zsoltárban Jahve kap, Szent Pálnál Krisztus ad ajándékokat. Szent Pál a kap szót „ad”-nak fordítja, azért, mert a szó-nak van olyan jelentése is, hogy azért veszek el, hogy adhassak, amint a győzők elveszik az ellenségtől a zsákmányt, hogy katonáik-nak adhassanak; ezenfelül fordításokban (szír és a Targum) az ad szerepel. Szent Pál talán a Targum nyomán emlékezetből idéz, s ezért, vagy mert készakarva alakítja az eredeti szöveget, mivel ez jobban felel meg elgondolásainak, nem idéz szó szerinti. — *Felment:* a mennybemenetelre vonatkozik, miután előbb leszállt a földre a megtestesüléskor. — *Fogva vitte:* Krisztus királyi győzelméről szól a bűn, az ördög fölött. — *Ajándékokat:* kegyelmeket az egyének-nek és a közösségnek (karizmák). — *Feljebb minden égnél:* az Atya jobbára ült. — *Betöltösn:* kegyelmi ajándékaival. — *Apostoloknak:* tágabb értelemben veendő, mint a Tizenkettő. A Szentlélek veze-tésével működő egyházalapítót jelent a szó, aki hazáján kívül dol-gozik. — *Prófétáknak:* a próféta hosszabb ideig is tartózkodhatott egy helyen, míg az apostol nem. Feladata a hívők épülésére, buz-dítására és vigasztalására mondott beszéd. (I Kor. 14, 3.) — *Evan-gélistáknak:* nem a mai értelemben vett evangélistákat jelenti, hisz ez a név ezzel a tartalommal nem található meg Aranyszájú Szent János előtt, hanem jelenti az apostoloknál alacsonyabbrangú hit-hirdetőket. (Ap. Csel. 21, 8; II Tim. 4, 5.) — *Pásztoroknak és taní-tóknak:* Szent Jeromos szerint a pásztor az egyházközség vezetője, aki a híveket oktatja, vezeti, a tanító azonban csak oktatja őket, de nem vezeti. Szent Pál bizonyos hierarchiába sorozva adja eze-ket a karizmatikus hivatalokat. (A karizmákra vonatkozólag v. ö. az I. Korintusi levelet.) — *A szolgálat munkájára:* a keresztyén tö-keletességek teljesítésére. — *Férfiúi teljességre:* a keresztyének kialakult jellemnek kell lennie, hogy értékelni és befogadni tudja a Krisztusból mint főből kiáradó kegyelmeket. — *Minden összekötő íz:* minden tagnak legjobb tudása szerint kell közreműködnie a kapott kegyelemmel Krisztus Egyházának munkájában. — *A szere-tetben:* a szeretet az összekötő kapocs a tagok közt s ennek gya-korlása révén növekszik az Egyház.

ÉLJENEK A HIVEK SZENTSÉGBEN. Azt mondom

tehát és kérve-kérlek titeket az Úrban, hogy ne éljete^k most már úgy, ahogy a pogányok élnek, kik hiúságokon jártatják az eszüket. Sötétség borult az értelmükre, az istenes élettől elidegenedtek a bennük lévő tudatlanság és szívük megátalkodottsága miatt. Elcsüggedtek és átadták magukat a fajtalanságnak s haszonlesésből mindenféle tisztátalan cselekedetnek. Ti azonban nem ezt tanultátok Krisztustól. Hallottátok ugyanis őt és tőle tanultatok, aminthogy az igazság Jézusban vagyon, hogy a korábbi éltetek után immár vessétek le a régi embert, ki romlásba jut a csalárd kívánságok miatt; hogy újuljatok meg lelkileg bensőtökben, és hogy valóban magatokra öltsetek az új embert, aki az Isten képére teremtett igaznak és szentnek. Azért szakítsatok a hazugsággal és mindenki igazat mondjon felebarátjának, hisz egymásnak testrészei vagyunk. Ha haragusztok is, ne vétkezzetek: a nap ne nyugodjék le haragotok fölött. Ne adjatok helyet az ördögnek. Aki lopott, többé ne lopjon, hanem inkább dolgozzék, önkezeléssel tisztességgel szerezzen javakat, hogy legyen, miből adjon a szűkölködőnek. Semmi gonosz beszéd ne kerüljön ki szátokból, csak olyan, mely a hitben való épülésre jó, hogy kegyelmet közöljön a hallgatókkal. Ne bántsátok meg az Isten Szentlelkét, akivel meg lettetek pecsételve a megváltás napjára. Minden keserűség és harag, dühösködés, szóváltás és szitkozódás minden gonosszággal együtt legyen távol tőletek. Legyetek inkább egymás iránt jóságosak, könyörületesek, bocsássatok meg egymásnak, amint az Isten is megbocsátott nektek Krisztusban.

Kövessétek tehát, mint kedvelt gyermekek az Isten példáját: éljete^k szeretetben, amiké^p Krisztus is szeretett minket s odaadta magát érettünk áldozatul, jóillatú áldozatul az Istennek. Paráznaság és semmiféle tisztátalanság vagy kapzsiság szóba se jöjjön köztetek, amiké^p az a szentekhez illik. Hasonlóké^p ocsmányság sem, sem pedig ostoba vagy kétértelmű beszéd, ami illetlen, hanem inkább hálaadás. Mert értséte^k és jegyezzéte^k meg magatoknak, hogy paráznának vagy tisztátalannak, kapzsi-

nak, azaz a bálvány szolgájának nincs öröksége Krisztus és az Isten országában. Senki se csaljon meg benneteket hívságos beszédekkel, ilyenek miatt sujtja az Isten haragja a hitetlenség fiait. Ne legyetek tehát bűneik részesei. Mert valamikor sötétség voltatok ugyan, most azonban világosság vagytok az Úrban. Úgy éljete, mint a világosság gyermekei: a világosság gyümölcsei pedig: csupa jószág, az igazságosság és az igazság. Keressétek azt, ami az Úrnak tetszik. Ne vegyetek részt a sötétség meddő cselekedeteiben, sőt inkább korholjátok azokat. Még kimondani is szégyen ugyan, amiket azok titokban cselekszenek. Mindenre azonban, ami feddésben részesül, világosság derül, s minden, ami megvilágosodik, világosság válik. Innen a *mondás*: Kelj fel, alvó, támadj fel halottaidból és Krisztus meg fog világítani.

Vigyázzatok tehát, testvérek, hogy óvatosan éljete, ne mint esztelenek, hanem mint bölcsök; jól értéke-sítsétek az időt, mert rossz napokat élünk. Ne legyetek tehát okatlanok, hanem értelmesek abban, mi az Urunk akarata. Meg ne részegedjete borral, mert benne fajtalanság vagyon, inkább teljete el Szentlélekkel. Magatok közt zsoltárokat, szent dalokat és lelki énekeket mondjate, énekeljete és zengedezzetek szívetekben az Úrnak. Adjate hálát mindenkor mindenért a mi Urunk Jézus Krisztusnak nevében az Istennek és Atyának. (4, 17—5, 20.)

Szívük megátalkodottsága miatt: szívük keménysége miatt. — *Elcsüggedtek*: mert nem hisznek a tiszta élet lehetőségében. — *Új embert*: ezzel a kifejezéssel valószínűleg fogsága alatt ismerkedt meg Szent Pál, mert eddig más kifejezést használt erre a fogalomra (új tészta, kovásztalan I Kor. 5, 7—8, új teremtmény Gal. 6, 15.). Ez a római jogi kifejezés a plebejusi sorból kiemelkedt egyéneket illette, akik legalább az aedilis curulis-i méltóságot elérték. A homo novus (új ember) gyermeke már nemesi rangra jutott. — *Egymásnak testrészei vagyunk*: t. i. Krisztus titokzatos testében. — *Ha haragusztok...*: Zsolt. 4, 5. Ne váljék a harag bennetek bűnné. Ezenkívül van jogos, sőt szent harag is. — *Aki lopott...*: sok szegény ember volt a hívők közt és Szent Pál ezeket figyelmezteti, hogy munkájukkal ne okozzanak kárt gazdájuknak azért, hogy saját jövedelmüket növeljék. — *Mondás*: az idézet se-

hol sem található a Szentírásban, mint Szent Jeromos megjegyzi. Valószínűleg régi keresztény himnusból való ez a három sor. A himnuszt a keresztség kiszolgáltatása alkalmával énekelhették, amit megerősít az, hogy a görögök a keresztséget megvilágosításnak nevezték. Ezenkívül a keresztség jelképezte a meghalást s a halálból való feltámadást és a Krisztus által való megvilágosítást.

A HÁZASTÁRSÁK KÖTELESSÉGEI. Engedelmeskedjete egymásnak Krisztus félelmében. Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, akárcsak az Úrnak, mert a férfi éppúgy feje az asszonynak, mint Krisztus az Egyháznak. Ő megváltója ugyan a *testének*, de amint az Egyház Krisztusnak alá van rendelve, úgy az asszonyok is mindenben férjük alá. Ti férjek, szeressétek feleségeteket, amikép Krisztus is szerette az Egyházat, és önmagát adta érte a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa a víz *fürdőjében az élet igéjével*, s dicsővé tegye magának az Egyházat, hogy sem folt, sem ránc, sem más efféle ne legyen rajta, hanem legyen szent és szeplőtelen. Szintúgy a férfiak is úgy szeressék feleségüket, mint önnön testüket. Aki szereti a feleségét, önmagát szereti. Hiszen soha senki sem gyűlöli a testét; sőt, ellenkezőleg, táplálja és ápolja, akárcsak Krisztus az Egyházat, mert mi az ő testének tagjai vagyunk, *húsából és csontjaiból* valók. Ezért az *ember* elhagyja atyját és anyját és ragaszkodik feleségéhez és ketten lesznek egy test. *Nagy titok ez*: mondom én, Krisztusra és az Egyházra értem. Tehát mindegyitek szeresse a feleségét, mint önmagát, az asszony meg félje az urát. (5, 21—33.)

Testének: az Egyháznak. — *A víz fürdőjében*: a keresztségben. Ez utalás lehet a görögöknél szokásos vallásos jellegű házasság előtti fürdőre (lutron nűmfikon). Ezt a fürdőt ünnepélyesen készítették elő a jegyesek számára. Athénben a Kallirhoe forrásának a vizét hozták a fürdőhöz. — *Élet igéjével*: a görög szentírásmagyarázók a keresztség szavait értik, míg mások Szent Ágoston után az evangéliumot, mellyel Krisztus az Egyházat megszentelte. — *Húsából, csontjaiból*: jelentősebb görög kéziratokból hiányzanak e szavak. — *Az ember elhagyja...*: I. Móz. 2, 24. idézése a Helvenesek szerint. — *Nagy titok ez*: a görögöknél a házasság vallásos rítus volt, mely utánozta Zeus és Héra házasságát (hierosz gamosz). A házasságnak ezt a vallásos jellegét utánózták a pogányok liturgikus drámaikban, Szent Pál felhasználta az alkalmat és titoknak

nevezi a házasságot, de nem a legendák isteneire, hanem Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatva. Az Egyház és Krisztus kapcsolata a kegyelemnek a forrása, úgy a keresztyén házasság is kegyelmet ad. Ezért mondja a trienti zsinat, hogy Szent Pál szavai rámutatnak a házasság szentségére.

A továbbiakban a család tagjainak: a gyermekeknek a szülők-höz, a szülőknek a gyermekekhez, a szolgálknak az uraikhoz és az uraknak a szolgálkhoz való viszonyáról ír és ismerteti kötelességeiket. (6, 1—9.)

A KERESZTÉNYNEK BÁTRAN KELL HITÉÉRT HARCOLNIA. Végezetül, testvérek, erősödjetek meg az Úrban az ő erejének hatalmából. Oltsétek fel az Isten fegyverzetét (11), hogy megállhassatok az ördög cselvetései ellen. Mert nem a *test és a vér ellen* kell tusakodnunk, hanem a *fejedelemségek és hatalmasságok ellen*, ennek a sötétségnek világkormányzói ellen, a gonoszságnak *égi magasságban lévő szellemei ellen*. Ennélfogva vegyétek fel az Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon, s megállhassatok, mert mindent megtettetek. Úgy álljatok tehát, hogy derekatokat felövezzék igazsággal, s rajtatok legyen az igazság vértje. Lábatok saruja legyen a felkészültség a béke evangéliumának hirdetésére. Mindezekhez vegyétek a hit pajzsát, amelylyel kiolthatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát. Azonkívül vegyétek fel az üdvösség sisakját és a Lélek kardját (vagyis az Isten ígését). Mindenkor Lélekben esedezetek minden imádságban és könyörgésben s e mellett virrasszatok kitartással és esdekléssel az összes szentekért, valamint érettem is, hogy kinyissam számat és bátran hirdessem az evangélium titkát, melynek hirnöke vagyok láncokban; hadd beszéljek bátran érette, amikép az kötelességem. (6, 10—20.)

Test és vér ellen: emberek ellen. — *Fejedelemségek és hatalmasságok ellen:* a gonoszlélek fajait nevezi így az Apostol. — *Égi magasságokban lévő szellemei ellen:* a zsidó felfogás szerint a gonosz lelkek a levegőégben laknak.

BEFEJEZÉS. Hogy pedig ti is megtudjátok, mint vagyok és mit mívelek, *Tichikus*, a szeretett testvér és

hűséges szolga az Úrban mindent el fog nektek mondani. Épp ezért küldtem őt hozzátok, hogy megtudjátok, mint vagyunk, s megvigasztalja szíveteket. Békesség a testvéreknek s hittel párosult szeretet az Atyaistentől és az Úr Jézus Krisztustól. Kegyelem mindazoknak, akik megfogyatkozás nélkül szeretik a mi Urunkat, Jézus Krisztust. Amen. (6, 21—24.)

Tichikus: Szent Pál kísérője volt Korintusból Jeruzsálembe a harmadik út alkalmával és ettől kezdve Pál mellett találjuk. Kiszásiai (efezusi?) származású. Úgy látszik, hogy az Apostol római fogsága idején is az Apostol mellett tartózkodott. Rómából leveleket (Ef., Kol.) visz rendeltetési helyükre és ezen az útján vele megy a rabszolgaságból megszökött Onezimus is. Vajjon visszatért-e még Rómába az Apostolhoz, nem tudjuk. 63-ban újra az Apostol kísérői közt van Macedóniában. Rómába megy az Apostollal, aki elküldi őt Timóteus helyettesítésére Efesusba. Többet nem tudunk életéről. A római martirológium szerint a ciprusi Páfusban halt meg. Unnepe április 29-én van a nyugati egyházban.

AZ EFEZUSI LEVÉL. Szent Pál római fogsága alatt gondolatvilága különös változáson ment át. Krisztusért szenvedett már eddig is sokat, de talán sohasem érezte annyira megkötöttségét, mint mikor már második esztendeje ült a fogságban, eddigi tevékeny élete után, azt lehetne mondani, szinte tétlenül. Azonban buzgósága, hite, életereje most sem hagyta el. Amit eddig egyes lelkekért tett, azt most az egész Egyházért akarja tenni. Rómában, a birodalom központjában megtanul nagyvonalúan gondolkozni: nem az egyént nézi a fogságban írt leveleiben, hanem az egészet, az Egyházat, az emberiséget, a világot. Szinte kozmikus szemléletet kap a fogságban írt minden levele. Teológiája mélyül, egységes felfogást tud belevinni mindenbe, mert mindenben ott látja és keresi az Istent, az Istennek a gondolatát. És így számára „Krisztus nem csupán egy pillanatra a világba lépő vakító meteor, aki nem azért jött, hogy új tanítást hozzon, hanem az Atya küldte őt a világba a szentháromsági élet mélyéből örök üdvterve szerint, hogy „benne mindent összefogjon”, hogy véréből új emberiséget teremtsen, amelyben ő életét tovább folytatja,

meghosszabbítja és befejezi... Az emberiség örök bölcsője az Isten szerető elgondolásában és kiválasztásának elgondolásában van. Megáld bennünket az időben, mivel még az idő előtt ismert és előre elhatározott". (Holzner: Paulus 416—417. old.) Ilyen felfogás mellett nem csoda aztán, hogy úgy szemléli az emberiséget, hogy az egész egybeolvad Krisztussal, annak titokzatos testévé válik. Ezzel elértkezett teológiai gondolkodásának legmagasabb pontjához, s nem csoda, ha gondolataira szinte szavakat sem talál, hosszú, bonyolult mondat szerkezetekkel bajlódik s tele van képekkel. Az ember az Isten gondolatait emberi nyelven csak dadogva tudja kifejezni. Az efezusi levél ennek a termékeny fogságnak egyik legszebb kifejezése s ezért mindig csak meghatottsággal és szent félelemmel eltelve lehet ezt a levelet kézbe venni, olvasni, mert az Isten nagy titkai nyilatkoznak meg benne számunkra.

AZ EFEZUSI EGYHÁZ. Efezus (12) Kisázsianak a fővárosa volt. A Kaüsztros folyónak a torkolata alkalmassá tette arra, hogy bár 3 mérföldnyire feküdt a tengertől, tengeri kikötővel rendelkezék. Így tehát világváros volt. Híressé tette még Diána temploma, az istennőnek égből esett képével, ahová nagy tömegek zarándokoltak. Így az Apostolra sem volt közömbös, vajjon van-e itt a kereszténységnek központja vagy sem. Szent Pál második útja alkalmával csak rövid ideig volt itt, de mivel látta a városnak fontos szerepét, megígérte, hogy eljön közéjük. A következő évben csakugyan visszatért és két év-nél tovább dolgozott közöttük. A zsidók közt nemigen ért el eredményt, de annál többet ért el a pogányok közt, akik közül a megtértek 50.000 dénár értékű varázslatot tartalmazó könyvet hordtak össze elégetésre. Méltán tekinthető Szent Pál az efezusi egyház alapító apostolának és buzgó pásztorának. De a Demetriustól fellázított bálványszobor-készítők miatt el kellett menekülnie, miután előzőleg még bejárta az evangéliumot hirdetve a tartomány szomszédos városait is: Szmirna, Pergamum,

Tiatira, Szardes, Filadelfia. Nem feledkezett meg erről a munkájáról akkor sem, amikor fogságban volt Rómában és innét írta levelét, hogy híveinek tovább is gondját viselje.

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levél hitelessége ellen a *racionalisták* támasztottak nehézséget, főképp a stílus miatt. Eredetét az Apostol halála utánra teszik 75—85 közé. A kolosszei levéllel való rokonsága miatt Szent Pál tanítványától (Tichikus) származtatják. Eredetije talán egy pogányokhoz intézett homília volna, melyet aztán még kiegészített a tanítvány. Megengedik még azt is a racionalisták, hogy esetleg a levél eredetije a kolosszei levél, melyet az Apostol engedélye alapján tanítványa dolgozott volna át, vagy pedig magától az Apostoltól kapta volna meg a vázlatot. A főérvük az *egyszer előforduló szavak* (Hapax legomena). A levél 2419 szóból áll és ebből 39 ilyen egyszer előforduló szó van. — Azonban ez nem lehet döntő érv, hisz a Galata-levél 2228 szavában 31, a Kolosszei-levél 1576 szavában 33, a Filippi-levél 1630 szavában 37 hapax legomenát találunk. Ez csak azt bizonyítja, hogy Szent Pál a görög nyelvet nagyon jól ismerte és megtalálta mindig azt a kifejezést, amelyik a gondolatot a legjobban fejezte ki. Úgyhogy ebből sem lehet érvet kovácsolni a levél szentpáli eredete ellen. Ma már a racionalista körökben is a levél szentpáli eredetét védik. A 2. században élő Marcion eretnek Szent Pálnak tulajdonítja a levelet. Szent Ireneus, Alexandriai Kielemen, Tertullian, a Muratori-töredék Szent Páltól származtatják. Szent Hipolitus írja, hogy a 2. század gnosztikusai szerették ezt a levelet használni, ami arra mutat, hogy a levél az eretnekségnél előbbi eredetű.

A LEVÉL CIMZETTJEI. Amilyen általános a hit a levél eredetisége mellett, olyan a bizonytalanság, hogy kik számára írta az Apostol az Efezusi levelet. Több elmélet van a kérdés megoldására.

1. *Hagyományos felfogás* szerint Szent Pál a levelet az efezusiakhoz írta. Legfőbb érv az, hogy a hagyomány

mindíg tartotta ezt. Jóllehet, hogy az első versből hiányzik az „Efezusban” szó, de a levél címében megtaláljuk még azokban a kódexekben is, ahol ez a hiány megvan. Szent Vazul és Origenes hiányos példányuk ellenére is Efezusi levél néven ismerik a levelet. A személyes vonatkozások hiányát nem tudja ez az elmélet megmagyarázni. A levél címe pedig származhatik attól is, aki a leveleket a mai sorrendben összeállította (Corpus Paulinum) s ez a 2. sz. első negyedében történhetett.

2. *Enciklika-elmélet* szerint a levél a kisázsiai egyházakhoz intézett körlevél. Ez megmagyarázza a levél személytelen jellegét. Ugyanis nehezen tételezhető fel, hogy az Apostol senkit sem üdvözölt volna Efezusban, holott ezt más leveleiben megteszi, pedig Efezusban két évnél többet töltött. A legjobb és a legrégebb kódexekben (Vatikáni, Sinai) az első versből hiányzik az „Efezusban” szó; szintén hiányzott ez azokból a kéziratokból, melyeket Szent Vazul és Origenes használtak. — E magyarázat szerint Szent Pál üresen hagyta azt a helyet, ahová az egyház nevének kellett volna kerülnie. Tichikusnak kellett volna beírnia azoknak az egyházaknak a nevét, ahol a levelet felolvasni kellett. Mivel Efezusba ért először, ennek a nevét írta be és ez a név maradt meg. A legújabb kutatások, melyeket a levélforma körül végeztek, nem kedveznek ennek az elméletnek, mert a levél formulája mindig bizonyos meghatározott egyházat tételez fel. Különben is írhatta volna az általános címzést is: „az ázsiai egyházakhoz”, stb.

3. *Laodiceai-elmélet* szerint a levél eredetileg a laodiceai egyház számára készült. Erre hivatkozást találunk a Kol. 4, 16-ban, ahol meghagyja a kolosszei egyháznak, hogy a nekik írt levelet küldjék el Laodiceába, a laodiceaiak levelét pedig ők olvassák el. Tertullian szerint Marcionnak is az volt a véleménye, hogy Szent Pál írt a laodiceaiaknak is. A modern szentírásmagyarázók felújították ezt az elméletet és Harnack szerint a laodiceai név a Jelenések könyve 3, 15. alapján tűnt el, mivel a laodiceai egyház megfeddése miatt az egyházat erasio

nominis-szel büntették és Efezus nevét tették Laodicea nevének helyére, mint a kisázsiai tartomány fővárosának a nevét. Ez az elmélet nem magyarázza meg, ha a laodiceai egyház külön levelet írt, miért üdvözli a Kolosszei levélben külön a laodiceai egyházat, s miért üdvözli a laodiceai Nimfas házában lévő gyülekezetet. (Kol. 4, 15—16.)

Laodicea Kolosszétól nyugatra feküdt. II. Antiochus (Kr. e. 261—246) alapította a Babilóniából kitelepített zsidók számára. Kr. u. 60-ban földrengés pusztította el, de újraépítették, kereskedő és bankár város; fekete gyapjú köntöseiről volt híres. Az egyházközséget valószínűleg Epafrás (Kol. 1, 7; 4, 12; Filem. 23.) alapította. Szent Pál idejében virágzó hitélete volt, de később hanyatlásnak indult, úgyhogy Szent János a Jelenések könyvében megfeddi az egyházat (90—96).

4. Ezért *újabban* a körlevél és a laodiceai elméletet egybekötik (Schmid Joseph: *Der Epheserbrief des Ap. Paulus* 1928.). Az Efezusi címmel ellátott levél e szerint körlevél volt, melyet Tichikusnak kellett egyházközségről-egyházközségre vinnie, míg Kolosszébe nem ért. E levél azonos a Kol. 4, 16-ban említett levéllel s annyit jelent az Apostol megjegyzése, hogy olvassák el a Laodiceából jövő levelet, mely azonos az Efezusból elindult körlevéllel. Laodicea lett volna esetleg a megőrzés helye.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KORULMÉNYEI. Szent Pál a római fogságból élénk figyelemmel kísérte a tőle alapított egyházak és egyéb egyházak sorsát. Állandó összeköttetésben állott Kisázsia egyházaival. Ezek híreket hoztak neki a híveket fenyegető veszedelmekről: a zsidókról és talán a gnosztikusokról. Szent Pál ezek ellen irányítja az efezusi levelet nagy általánosságban. Pontos értesüléseket, részletes jelentéseket még nem kapott, ezért a levél elsősorban tanítást tartalmaz az Egyházzal, Krisztusról, a keresztyén köteleességekről. Mivel több egyháznak szánta, ezért hiányzanak belőle a személyes vonatkozások is. Tichikusra bízta ezt a levelet, hogy vigye el a Kolosszei levéllel együtt. Ebből az

következik, hogy egyszerre írta az Apostol a Kolosszébe és a Filemonnak szánt levéllel együtt. Abból pedig, hogy semmi személyes vonatkozás nincs benne és nem találunk közelebbi utalást az Epafrástól kapott hírekre, tévtanítókra, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Epafras érkezésekor a levél már készen állt. A levél írásának helyét Rómába kell tennünk, mivel az Apostol elég szabadon mozog a fogságban, ez pedig csakis ebben a fogságban volt meg. Ezenkívül a hagyomány egyhangúan Rómát jelöli meg a levél írása helyének. Az írás idejét a fogság második esztendejének végére tehetjük, mivel az Apostol fogságának híre elterjedt már az egyházak közt és azok követeket küldenek az Apostolhoz. Így az Írás keletkezését 62—63-ra tehetjük.

TANÍTÁS. A levél legfőbb tanítása *Krisztus titokzatos testére* (Ef. 1, 23.) vonatkozik. Az erre vonatkozó tanítást legújabbban XII. Pius pápa Corpus Christi mysticum c. körlevele foglalja össze (1943 június 29.). Az Egyház Krisztusnak időben és térben való továbbélése, vagy Szent Pál szavaival Krisztus plérómája, kiegészítése. Ez a titokzatos test analógiáját az emberi testben találja meg: egy elv adja meg a testnek az egységet és a különböző szerveknek különböző helyeken van meg a saját működési feladatuk. A megtestesült Krisztus része a misztikus Krisztusnak, mégpedig a főrésze: Krisztus a vőlegény, az Egyház a jegyes; Krisztus a fej, az Egyház a tagok. A megtestesült Krisztus megváltott minket, míg a misztikus Krisztus megszentel. A misztikus test lelke a Szentlélek, ő adja meg az egységet, az életet. Ebből következik, hogy a tagoknak fontos kötelességeik vannak az Egyházzal szemben.

Az *Egyház tulajdonságaira* vonatkozó tanítása az Apostolnak a következő (Ef. 4, 3—6.): 1. *Egység*. Egy feje, egy teste van az Egyháznak. Egy a megtestesült Krisztus, következésképp csak egy lehet a misztikus Krisztus is. A jelzett vers ezt így szedi szét: a) egy anyagi elv, b) egy formai elv van (egy test, egy lélek); c) egy a cél, mégpedig Isten dicsősége; d) egy a kormányzó tekintély

(egy úr); e) egy a hit; f) egy a létrehozó ok: a keresztség; g) mindannyiunknak el kell jutnunk a közös Atya családi házába.

2. *Általánosság* (katolicitás). Az Egyház tagjai különbség nélkül „a szentek polgártársai és Isten családja” (Ef. 2, 19.). Mindenkinek Krisztussal egy házat, királyságot, várost kell formálni.

3. *Apostoliság*. Az Egyház az apostolok és próféták alapjára van építve. (Ef. 2, 20.) A görög szöveg többféle értelmezést enged meg az alapra vonatkozólag, de az értelem lényege nem változik: a) Alap, melyre az apostolok építve vannak. b) Alap, melyen építenek az apostolok. c) Alap, melyet építenek az apostolok. d) Alap, mely azonos az apostolokkal.

4. *Szentség*. A keresztség által a misztikus test tagjai vagyunk s ezáltal szentek. Az Egyház Krisztus jegyese, akit Krisztus vérével megtisztított és megszentelt: makula- és ráncnélküli. (Ef. 5, 26—27.)

A keresztséget nem lehet ismételni, mert egy a hit, egy a keresztség. (Ef. 4, 5.)

A hit, a kegyelem és a jócselekedetek viszonyáról is ír az Apostol (Ef. 2, 8—10.): a) Az üdvösségre való előrerendelés nem az érdemek előrelátása miatt van, hanem az Isten kegyelméből; b) a megigazulás ingyenes, nem lehet kiérdemelni; c) a hit is a kegyelem ajándéka; d) a megigazulásban valóban igazak leszünk; e) a megigazuláshoz jócselekedetek szükségesek; f) a jócselekedetekhez szükséges a kegyelem; g) a kegyelem nem veszi el a szabadakaratot, hanem azzal együtt kell működnie.

A keresztyén házasságra vonatkozó tanítást az Ef. 5, 20—33. tartalmazza. A házasság Krisztus és az Egyház között lévő viszonyhoz hasonlít. A katolikus tanítást legújabban XI. Pius pápa fejtette ki a Casti Connubii c. körlevelében.

ALKALMAZÁS. Szent Pál ifogsága megmutatja, hogy mi mindent tehet az ember még távolból is Isten kegyel-

mével. — Szeressük az Egyházat tevékeny szeretettel, vegyünk részt ezért örömmel a Katolikus Akcióban.

Szent Pál a házasságról szóló tanításával (13) teljesen új hangot, szint vitt be a görögök, pogányok gondolkodásába, s ahol eddig csak a hetérákat énekelhették meg, ott most a feleséget is megénekelték s megbecsülték. Ennek az új világnézetnek a kifejezője már az a katakombai sírfelirat, melyet a férj készíttetett feleségének: „Dulcissimi uxori”, „a legkedvesebb feleségnek”. A keleti egyház házassági szertartásában a vőlegény királyi koronát kap a fejére Krisztus jelképezéseként, míg a menyasszony egy kis élő gallyat, az Egyház jelképezéseként.

Párizs címerének jelmondata, mely a Szent Antal-kapu felett volt, az Ef. 4, 20. átalakítása:

Un Dieu, une foy
Un roy, une loy.

Egy Isten, egy hit, egy király, egy törvény.

Az Egyház a breviáriumban Vízkereszt után a III. héten olvassa az Efezusi levelet. A misekönyvben pedig 13 alkalomkor szolgál szentleckéül, köztük a házasságról szóló rész a nászmisében.

IMA. Könyörödjünk, kedveseim az Isten szent Egyházáért, hogy azt az Isten és a mi Urunk békében és egységben megtartani és megőrizni méltóztassék az egész földön. Vesse alá neki a fejedelemségeket és hatalmasságokat, és adja meg nekünk, hogy nyugodt és békés életet élven, magasztaljuk a mindenható Atyaistent.

Mindenható örök Isten, aki dicsőségedet Krisztusban minden nemzetnek kinyilatkoztattad, őrizd meg irgalmasságod műveit, hogy Egyházad az egész földön elterjedve neved megvallásában állhatos hittel megmaradhasson. Ugyanazon Urunk által. Amen. (Nagy-pénteki könyörgés.)

Krisztus testének lettem a részese én.
Érttem gyötrődött, érttem kelt sírja öléből
S felvitt Atyja elé, túlhan a csillagokon.
Mít vonakodnám hát eltűrni e drága reményben?
Istentől ezután már mi rekesztene ell
Nem magamért merek én, Benned van bizakodásom,
Harcra te szólítasz, győzni te gyámolítasz.

Istenben bizom én egyedül; neki hinni: az élet,
Ő polgárrá tett jobb haza népe között.
Én hű társam, jöjj, öveződjünk együtt a harcra,
Gyámolomul téged hisz nekem Isten adott.
Búmban vigasztalj, csigass, ha a gőg szele elkap:
Jámbor példa legyünk egyik a másik előtt.
Kézben a kéz: légy gondviselődnek a gondviselője,
Fogd fel az ingadozót, kelj, ha emelne karom.
Hogy ne csupán testünk, hanem egy legyen abban a lelkünk
És egyazon Szellem lángja az életerőnk.

(Részlet Nolai Szent Paulinus: Köszöntő vers feleségéhez. Sík
Sándor fordítása.)

9. A KOLOSSZEIEKHEZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál az Isten akaratából Jézus Krisztusnak apostola, és Timóteus testvér a szent és hívő testvéreknek Krisztus Jézusban, kik Kolosszéban vannak. Kegyelem és békesség nektek az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. (1, 1—2.)

Es az Úr Jézus Krisztustól: a legtöbb görög kéziratban hiányzanak e szavak. Az Apostol hálát ad az Istennek azért, hogy a kolosszeieknél az evangélium, melyet Epafrás hirdetett náluk, gyümölcsöt hozott. Epafrás elmondta az Apostolnak többek közt azt is, hogy a Szentlélek igazi szeretetet ébresztett a hívek szívében. (1, 3—8.)

AZ APOSTOL IMÁJA A KOLOSSZEI HIVÓKÉRT. Ezért azután mi sem szününk meg attól a naptól kezdve, hogy ezt hallottuk, értetek imádkozni és könyörögni, hogy az Ő akaratának az ismerete teljes legyen bennetek *minden lelki bölcseséggel és megértéssel együtt*, és méltón éljetez az Istenhez, mindenben tetszésére legyetek, minden jócselekedetben gyümölcsöt hozzatok s gyarapodjatok az Isten megismerése által. Meg is erősítsetek az ő dicsőségének a hatalmából minden erővel, hogy végig kitartsatok, béketűrők legyetek, örömmel hálát is adjatok az Atyaistennek, aki méltókká tett minket arra, hogy részünk legyen a szentek sorsában, a világosságban, és kiragadott minket a sötétség hatalmából s áthelyezett szeretett Fiának az országába. (1, 9—13.)

Minden lelki bölcseséggel és megértéssel: minél jobban megismeritek és teljesítitek Isten akaratát, annál jobban növekszik bennetek a természetfelettség.

JÉZUS KRISZTUS MUNKÁJA. *Benne* van a megváltásunk a vére által, és a bűnök bocsánata. Ő a láthatat-

lan Istennek képmása, elsőszülött minden teremtmény előtt, mert benne teremtetett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, a *trónusok, az uralmak, a fejedelemségek* és a *hatalmasságok* egyaránt: minden ő általa és ő érte teremtetett. Ő előbb van mindennél és minden őbenne áll fenn. Ő a testnek, az egyháznak a feje, ő a kezdet, *elsőszülött a halottak közül*, hogy az övé legyen az elsőség mindenben, mert úgy *tetszett* az Atyának, hogy őbenne lakozzék minden teljesség, és hogy ő általa megengeszteljen magával mindent, hogy békességet szerezzen keresztség vérevel mindennek, *ami akár a földön, akár a mennyben* vagyon.

Titeket is, kik egykor elidegenedtetek és érzelmeitek szerint ellenségek voltatok a gonosz cselekedetek miatt, most kiengesztelt az ő halandó testében a halál által, hogy mint szenteket, szeplőteleneket és feddhetetleneket állítson titeket maga elé. Ha ugyanis megmaradtok megalapozva a hitben, állhatatosan s rendíthetetlenül az evangélium reménységében, melyet hallottatok, mely hirdettetett minden teremtménynek az ég alatt, s melynek én, Pál, szolgája lettem. (1, 14—23.)

Benne: Jézus Krisztusban. — A vére által: a görög szövegben ez nincs meg. — *Láthatatlan Istennek képmása:* nem csupán hasonlóságot, hanem származási, oksági viszonyt fejez ki. Ugyancsak ebből a levélből tudjuk, hogy Krisztus az Atyának „szeretett Fia” (1, 13.), „akiben az istenségnek egész teljessége lakozik”. (2, 9; 1, 19.) Tehát olyan képe Krisztus a láthatatlan Istennek, mely teljesen hasonló mintájához, vagy mint Damaszkuszi Szent János mondja: „a Fiú magában hordja az egész Atyát, teljesen azonos az Atyával és csak a születés tényében különbözik tőle”. A második isteni Személy nemcsak annyiban képe az Istennek, hogy tökéletesen hasonlít az Atyára és így ugyanazt az isteni természetet bírja, hanem annyiban is képe az Istennek, hogy megtestesülésével nyilvánítja nekünk az Atyát. — *Elsőszülött:* az őszövétségben az elsőszülöttnak különleges helyzete volt a családban. Krisztusnak az elsőszülöttsége különleges helyzetet biztosít neki az emberiségben. És elsőszülöttsége nem csupán időbeli elsőszülöttségre vonatkozik, amennyiben mint Fiú minden teremtmény előtt született az Atya ölen az örökkévalóságban, hanem kiválóságára is vonatkozik, amennyiben az elsőszülöttségének privilégiuma, hogy az Atya minden teremtmény fölé helyezte. — *Trónusok, uralmak, fejedelemségek, hatalmasságok:* az angyalok (15) különböző karai, akik mind Krisz-

tusnak vannak alárendelve. Ugyanis Jézus Krisztus mint Isten az összes angyalnak a teremője és mint ember feje minden égi hatalmasságnak. — *Elsőszülött a halottak közül:* feltámadott halottaiból és ezzel megnyitotta azok sorát, akik a halálból feltámadnak majd a világ végén. — *Úgy tetszett:* t. i. az Atyának. — *Ami akár a földön, akár a mennyben:* Krisztus kereszthalálával visszaállította a természetnek a bűn által megbolygatott rendjét s a rendnek a helyreállítását az angyalok szempontjából sem közömbös. A megváltásban ugyan nem részesülnek, de részt vesznek az Isten dicséretében, melyet a megváltás megtörténte vált ki belőlük. — *Titeket is:* itt áttér az Apostol arra a munkára, melyet Krisztus a kolosszeiek lelkében kifejtett.

Az Apostol örömet szenved a kolosszei hívőkért és az Egyházért. Az evangéliumot minden embernek hirdeti, hogy megtudják, Krisztus minden emberben bent van. Minden erejével azon van, hogy még azok is, akik nem látták őt szemtől-szembe, mint a kolosszeiek is: „eljussanak a megértés teljességének minden gazdagságára, az Atyaisten titkának, Krisztus Jézusnak ismeretére, akiben a bölcseségnek és tudománynak minden kincse el van rejtve”. (2, 2—3; 1, 24—2, 3)

ÓVAKODJANAK A HAMIS TANÍTÓKTÓL. Ezt pedig azért mondom, hogy senki rá ne szedjen titeket tetszetős beszédekkel, mert ha testileg távol is vagyunk, lelkileg veletek vagyok s örülök, midőn látom köztetek a jó rendet és a Krisztusban való hiteteknek az erősségét. Amiképp tehát megkaptátok az Úr Jézus Krisztust, akképp éljete is benne, *gyökerezetek meg* őbenne és *épüljete fölője*, erősödjete meg a hitben, ahogyan tanultátok is és legyen bőséges a hálaadástok őbenne. Vigyázzatok, hogy senki meg ne ejtsen titeket *bölcsélettel* és hiú megtévesztéssel, mely *emberi hagyomány* és a *világ elemei* szerint, nem pedig Krisztus szerint igazodik. Mert őbenne lakozik az istenségnek egész teljessége *valósággal*. Benne nyertétek teljességeteket, benne, ki minden *fejedelemségnek és hatalmasságnak* a feje. Benne körül is metélkedtetek, nem kézzel végzett körülmetélkedéssel, hanem a testiség testéből való kivetkőzéssel, *Krisztusnak körülmetélésével*, amikor *vele együtt eltemetkeztetek a keresztségben s vele együtt fel is támadtatok* annak az Istennek erejébe vetett hit által, aki őt feltámasztotta halottaiból, s aki vele együtt titeket is,

midőn halottak voltakok vétkeitek és testeteknek körülmetéletlensége miatt, életrekeltett és megbocsátotta minden bűnötöket, mert a rendelkezéseket magában foglaló s minket vádoló *okmányt*, mely ellenünk szólt, megszüntette, *eltette az útból* és feltűzte a keresztre; lefegyverezte a *fejedelemségeket és a hatalmasságokat*, nyilvánosan megszégyenítette őket és diadalmaskodott rajtuk őbenne.

Senki se mondjon tehát *ítéletet* rólatok étel vagy ital dolgában, avagy ünnepnapra, újholdra vagy szombatra vonatkozó dolgokban. Ezek árnyékai a jövődő dolgoknak. A valóság azonban Krisztusé. Senki olyan ne mondjon titeket méltatlanoknak a jutalomra, aki tetszeleg magának az *alázatoskodásban* s az *angyalok tiszteletében*, aki láthatlan dolgok után jár és hiú módon elbizakodik érzékies lelkületében, s nem ragaszkodik a *főhöz*, amely az egész testről gondoskodik az egybekötések és az izületek segítségével és azt összetartja, hogy gyarapodjék az Isten akarata szerint való növekedésben.

Ha tehát *meghaltatok* Krisztussal s megszabadultatok e világ elemeitől, miért vesztek magatokra szabályokat, mintha e világban élnétek? „*Ne nyúljatok hozzá, ne izleljétek, ne érintsétek*”: — holott ezek mind arra való, hogy használat folytán elpusztuljanak. Az emberek parancsai és hagyományai szerint való szabályok ezek, a bölcsesség látszatát keltik az önkényes istentisztelettel, az alázkodással és a test sanyargatásával, de nincs bennük semmi megbecsülni való, sőt csak az érzéki test kielégítésére szolgálnak. Azért tehát, ha *feltámadtatok* Krisztussal, keressétek az odafent valókat, ahol az Isten jobbján ülő Krisztus vagyon. Az odafent való dolgokat keressétek, ne a földieket. Hiszen meghaltatok és életetek el van rejtve Krisztussal az Istenben. Amikor Krisztus, a ti életetek, megjelenik, akkor majd ti is megjelentek vele együtt a dicsőségben. (2, 4—3, 4.)

Gyökerezetek meg: mint a fa a talajban. — *Épüljetek föléje:* mint a ház az alapra. — *Bölcsélettel:* megtévesztő, hamis bölcsélettel, melybe a tévtanítók tanításukat burkolták. — *Emberi hagyo-*

mány: tisztán emberi. — *Világ elemei:* a világhoz, az ördögi befolyás alatt álló világrendhez tartozó alapismeretek. Az újabb szentírásmagyarázók szellemi lényeket értenek e kifejezés alatt, akik csillagok, kozmikus erők élén állnak. Krisztus tanítványait ezek befolyásától szabadította fel. Értik továbbá e kifejezésen a pogányságnak, mint vallásnak, sőt még a mózesi törvénynek is az elítélését. — *Valósággal:* vagyis testileg, az istenség Krisztusban testéhez (emberi természetéhez) csatlakozva van meg, vagyis az ember-Krisztus Isten. — *Minden... hatalmasságnak:* a tévtanítók az angyaloknak Krisztus rovására különleges tiszteletet, közbenjárást tulajdonítottak s Szent Pál ez ellen a tévtanítás ellen állapítja meg, hogy Krisztus az angyaloknak is a feje. — *Krisztusnak körülmetélésével:* a kegyelem által, melyet a keresztség közöl. Ez a rész arra mutat, hogy Kolosszéban a zsidózó tévtanítók ezt a zsidó szertartást akarták behozni. — *Vele együtt... támadatok:* a keresztség szertartásánál a megkeresztelendőt a víz alá merítették s ez a temetést, a bűnök számára való meghalást jelentette, s utána a vízből való felmerülés a feltámadást az új életre, a kegyelemre való születést jelképezte. De jelentette a keresztség a halott és a feltámadott Krisztussal való egyesülést is. — *Okmányt:* adósságlevelt; ez a fogalom felel meg a legjobban a görög szónak (cheirográfon). Origenes így magyarázza ezt: „Mindenki közülünk, mikor vétkezik, adóssá válik és bűneinek adósságlevelét írja.” Mások a görög szót okmánynak fordítják és értik alatta az ószövetségi törvényt. — *Eltette az útból:* megszüntette. — *Fejedelemségeket és hatalmasságokat:* egyesek szerint Krisztus diadalt aratott a gonosz lelkerek felett, mások szerint pedig az ószövetség megszüntével az ószövetségi törvény védőangyalai elvesztették szerepüket. — *Ítélet:* a tévtanítók szabályokat állítanak fel ételre, italra, ünnepnapokra vonatkozóan. Ebből a törvényszigorításból esetleges esszésus hatásra következtethetünk. Az ószövetség előkép volt, azért az ilyen szabályok mind érvényüket veszítették. — *Alázatoskodásban:* hamis alázatosságban; az Istent ugyanis oly távollévőnek tartották, hogy az Isten és emberek közt, az ember méltatlansága következtében, Krisztuson kívül még más közbenjáróra is szükségünk van. — *Angyalok tiszteletében:* angyalok babonás tiszteletében. Hogy miben állt az angyaloknak ez a tisztelete, nem tudjuk. A laodiceai zsinat (360) a kiközösítés terhe mellett megtiltotta az angyalok babonás tiszteletét a szombat megszentelése által. Teodorétus (szíriai püspök, 393—458) szerint Laodicea környékén Szent Mihály olyan tiszteletben részesült, mely nem egyeztethető össze a helyes angyaltisztelettel. Ebben a két adatban talán még mindig a Szent Pál-korabeli angyaltisztelet nyomait fedezhetjük fel. — *A főhöz:* Krisztushoz. — *Meghaltatok:* a keresztségben. — *Ne nyúljatok hozzá:* a tévtanítóktól megnevezett dolgokhoz, ételekhez. — *Feltámadtatok:* a keresztségben.

Minden bűnt, rosszat tartsanak maguktól távol. Vessék le a

régi embert s öltözzenek az újba. Itt már nincs semmiféle különbség ember és ember között, hanem minden és mindenben Krisztus. (3, 5—11.)

AZ ÚJ EMBER. Vegyétek tehát magatokra, mint az Istennek szent és kedves választottjai, az irgalom indulatát, a jóságot, az alázatosságot, a szelídséget és a békétűrést; szenvedjétek el egymást és bocsássatok meg egymásnak, ha egyiknek panasza van a másik ellen. Amikép az Úr is megbocsátott nektek, éppúgy ti is. Mindezek fölött pedig *szeretetelek legyen*, mert ez a tökéletességnek köteléke. S Krisztus békéje, melyre hivatottak vagytok egy testben, diadalmaskodjék a szívetekben. Legyetek hálásak. Krisztus igéje lakjék bennetek gazdagon. Minden bölcseséggel tanítsátok és intsetek egymást, *zsolnárokkal, szent dalokkal, lelki énekekkel* és hálaadással énekeljétek szívből az Istennek. S bármit cselekesztek, szóval vagy tettel, mindent tegyetek az Úr Jézus Krisztus nevében, és adjatok hálát az Istennek, az Atyának *ő általa*. (3, 12—17.)

Szeretet: az összes erények közt a szeretetnek van a legnagyobb értéke, mert összefoglalja, egybefűzi a többi erényt. — *Zsolnárokkal...*: a zsolnárt vagy az ószövetségi zsolnárokat jelenti vagy pedig annak utánzásaként készült énekeket; a szent dalok, a himnuszok kizárólagosan keresztény eredetű énekeket jelentenek; míg a lelki énekek a Szentlélek hatása alatt rögtönzött énekek. Nisszai Szent Gergely szerint a zsolnárt zenével kísért ének, a himnusz Istent dicsérő ének és a lelki ének általában véve éneket jelent. — *Ő általa:* Krisztus által, aki az egyetlen közvetítő az Isten és az emberek közt.

A KERESZTÉNY CSALÁD. Asszonyok! engedelmeskedjétek férjeteknek, amikép illik az Úrban. Férfiak! Szeressétek feleségeteket s ne legyetek kemények irántuk. Gyermek! fogadjatok szót mindenben szüleiteknél, mert ez kedves az Úrnak. Atyák! ne keltsétek fel a haragot gyermekeitekben, hogy kedvüket ne veszítsék. Szolgák! engedelmeskedjétek mindenben test szerinti uraitoknak, de ne látszatra szolgáljatok, mintha emberek kedvét keresnétek, hanem egyenes szívvel az Úr félelmében. Amit tesztek, mindent szívből cselekedjétek,

mintha az Úrnak és nem az embereknek tennétek, hiszen tudjátok, hogy az Úrtól megkapjátok jutalmul az örökséget. Az Úr Krisztusnak szolgáljátok, mert aki igazságtalanságot cselekszik, visszakapja, amit igaztalanul cselekedett, és nincsen személyválogatás az Istennél. Urak! adjátok meg a szolgálknak azt, ami jogos és méltányos, hiszen tudjátok, hogy nektek is van Uratok a mennyben. (3, 18—4, 1.)

FIGYELMEZTETÉSEK. Imádkozzatok állhatatosan, éberséggel és hálaadással. Imádkozzatok egyszersmind érettség is, hogy az Isten tárjon fel előttünk ajtót a beszédhez, *Krisztus tiltkának* a hirdetéséhez (amely miatt bilincsekbe is vertek), hogy úgy ismeressem meg azt, amikép róla szólanom kell. Bölcsen viselkedjete a *kívül állók irányában*; jól értékesítsétek az időt. Beszédetek legyen mindig kedves, *sóval ízesített*, s tudjátok, miképen kell kinek-kinek megfelelnetek. (4, 2—6.)

Krisztus tiltkának: az evangéliumnak, mely ismeretlen volt, el volt rejtve évezredekén keresztül az emberek előtt. — *Kívülállók irányában*: a nem keresztényekkel szemben. — *Sóval ízesített*: erkölcsös, vallásos legyen a keresztények beszéde, hogy másokat megnyerjenek az Istennek.

BEFEJEZÉS. Sorsomról mindent elmond nektek Tichikus, a szeretett testvér, a hűséges szolga és szolgatársam az Úrban. Éppen azért küldöttem őt hozzátok, *hogy megtudja*, mint vagytok, és megvigasztalja szíveteket *Onezimussal*, a kedves és hű testvérrrel együtt, aki közületek való. Mindenről értesítenek majd titeket, ami itt történik.

Köszönt titeket *Arisztarchus* fogolytársam, és Márk, Barnabásnak unokaöccse; róla már kaptatok utasításokat. Ha hozzátok megyen, fogadjátok be. *Jézus* is, kit *Jusztusnak* hívnak, köszönt titeket. A zsidók közül való és csak ők munkatársaim az Isten országában, kik vigasztalásomra vannak. Köszönt titeket a közületek való *Epafrás*, Jézus Krisztusnak a szolgája, aki mindig szorgoskodik értetek az imádságban, hogy tökéletesek legyetek, és mindaz eltöltsön titeket, ami az Istennek az

akarata. Tanúskodom róla, hogy sokat fáradozik értetek és azokért, kik Laodiceában és Hierapolisban vannak. Köszönt titeket *Lukács*, a szeretett orvos, és *Démás*. Köszöntsétek a Laodiceában lévő testvéreket, *Nimfát* és az egyházat, mely a házában van. Ha ezt a levelet nálatok már elolvasták, gondoskodjatok róla, hogy a *laodiceaiak* egyházában is elolvassák, viszont a laodiceaiakét ti olvassátok el. Mondjátok meg *Archippusnak*: Légy rajta, hogy teljesítsd a szolgálatot, melyet kaptál az Úrbán.

A köszöntést magam, Pál, saját kezemmel írtam ide. Gondoljatok bilincseimre. Kegyelem veletek. Amen. (4, 7—18.)

Megtudja, mi van veletek: a görögben: megtudjátok, mi van vellem. Ez a helyes és nem a latin fordítás. — *Onezimus*: lásd lejjebb a Filemonhoz írt levelet. — *Arisztarchus*: Tesszalonikából származó zsidó, aki megtérése után elkísérte az Apostolt a harmadik úton. Az efezusi zendüléskor az Apostollal együtt a színházba hurcolják. (Ap. Csel. 19, 29.) Elmegy az Apostollal Jeruzsálembe (Ap. Csel. 20, 4.), innét pedig Rómába (Ap. Csel. 27, 2.), ahol a fogság végéig az Apostol mellett marad. Többet nem tudunk róla. Unnepe augusztus 4-én van. — *Utasításokat*: mire vonatkoztak ezek az utasítások, nem tudjuk. — *Jézus Juszus*: közelebbit nem tudunk róla. — *Epafrás*: Epafroditus név rövidítése, de nem azonos a Filippi levélben említett Epafroditusszal. A kolosszei egyházat, miután Szent Páltól megismerte a kereszténységet, ő alapította, a laodiceai és a hierapolisi egyházzal együtt. A fogságban meglátogatta az Apostolt s hírt vitt neki a tévtanításokról. Rómában maradt ezután az Apostol mellett. A hagyomány szerint ő volt Kolossze első püspöke. Vértanúhalált halt. Unnepe július 19-én van. — *Lukács*: az evangélista. — *Démás*: pogány keresztény, aki az Apostol kíséretében volt Rómában. Később „a világ szeretete miatt” elhagyta az Apostolt és Tesszalonikába ment. (II. Tim. 4, 9.) Vajjon hitehagyott lett-e, nem tudjuk. — *Nimfás*: laodiceai keresztény, aki nagy szolgálatot tett a kereszténység körül. Vajjon férfi vagy nő volt-e, nem tudjuk, mivel a görög szöveg szerint férfi is, nő is lehetett. — *Laodiceaiak*: v. ö. az Efezusi levelet. Egyes Szentíráskiadásokban közölt „Laodiceai-levél” hamisítvány, melyet szerzője szentpáli levelekből, főleg a Filippi levélből állított össze. A levél 20 sorból áll. — *Archippus*: kolosszei keresztény, aki hihetőleg Filemon fia volt. Talán a távollévő Epafrást helyettesítette és ezért buzdítja őt az Apostol. Unnepe március 20-án van.

A KOLOSSZEI LEVÉL. Szent Pál ebben a levélben hódol Krisztus előtt, aki őt meghívta evangéliuma hir-

detésére. Nagyon jó alkalom adódott, mikor Epafrás megjelent az Apostol előtt Rómában, hogy Krisztusról írjon. Elemében volt az Apostol. A kolosszei hívők helyzete olyan volt, hogy ennek a témának a kifejtését nemcsak lehetővé tette az Apostol számára, hanem kötelességévé is. Kolossze ugyanis Frigiának városa volt és magán hordozta a frigiaiak minden lelki vonását. A frigiaiak vad, sziklás, földrengésektől megremegetett földje olyannak tűnt fel lakói előtt, mint a földfeletti és a földalatti szellemek küzdőtere. Nem egy helyet, ahol a megtépett föld szakadékaiból kénesek kigőzölgések áradtak, az alvilág lejáratainak tartottak, ahol szellemek tanúaznak. És ahol ilyen szellemekben való hit volt, amihez még más tévtanok is hozzájárultak, szükséges volt a keresztények hitét Krisztusban megerősíteni, hogy Krisztus ne váljék egy ilyen alvilági démonná, egy istennel több ne kerüljön be a Panteonba. Ezért lett ez a levél krisztologikus levéllé. Erősen kellett ezért hangsúlyoznia, hogy Krisztus „minden teremtmény között az elsőszülött” (1, 15.) és a halottak elsőszülötte is (1, 18.). Benne, általa és érte van teremtve a világ. Általa engesztelődött ki az Isten a világgal. A keresztény élet a Krisztusban való élet, hisz benne „a bölcsesség és tudás minden kincse el van rejtve”. (2, 3.) A kereszténység nem bölcsélet, hanem hit, de nem az „elemekben”, a démoni természeti erőkben, hanem a világ feltétlen Urában, Jézus Krisztusban. Aki a vallás lényegét az étel- és nap-tárkérdésben látja, az csak árnyékot fog meg a valóság helyett. A keresztény a világot felülről nézi. Így lesz Szent Pál e levelében Krisztusnak kozmikus szerepe, mert ő az angyaloknak is feje és az egész teremtményen uralkodik. Krisztusnak ez a központi elhelyezése a levélben szembetűnően foglal helyet. 28-szor említi meg az Apostol Krisztust, a 95 versből 36 foglalkozik kimondottan Krisztussal. Ezzel akarta az Apostol külsőleg is hangsúlyoztatni, hogy Krisztus legyen a kolosszei hívőknek és utána minden más keresztény embernek az életében a központ.

A KOLOSSZEI EGYHÁZ. Kolossze Kisázsában (14.), közelebbről nagy Frígiában feküdt. Valamikor jelentős volt ez a Lükos partján fekvő város. Az Apostol idejében már jelentőségét elvesztette. Kolosszéban zsidóság is volt, mely Babilóniából került ide III. Nagy Antiochius alatt (Kr. e. 223—187.). Az erre a vidékre telepített 2000 család hamarosan benépesítette a környék városait. Abból az összegről, melyet Flaccus-propréter — akinek érdekében mondott Cicero védőbeszédet (Pro Flacco) — elkobzott, hogy ne jusson a jeruzsálemi templomba, következtethetünk arra, hogy körülbelül 10.000 felnőtt férfi lakhatott a laodiceai járásban. A lakosok a kereszténységgel az első pünkösöd alkalmával ismerkedtek meg, mert Frígiából származó prozelitákkal, zsidókkal is találkoznak Szent Péter hallgatói közt. Az Apostol maga nem járt Kolosszéban, hanem tanítványa, Epafrás végezte az alapítás munkáját. A keresztények vagy mind vagy pedig csak egy részük a gazdag Filemon házáat használta gyülekezési helyül. A gyülekezetet Archippos (valószínűleg Filemon fia) vezette. A várost Kr. u. 60-ban földrengés érte. Ma jelentéktelen kis hely Chonosz név alatt Törökországban.

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levelet egyhangúlag hitelesnek ismerte el mindenki a mult század egyes racionalistáit kivéve (tübingiai iskola), akik a 2. századból származtatják a levelet mai alakjában. Érvek csak belső érvek, amennyiben gnosztikusok ellen írt levélnek vélik. Azonban a nagyszámú idézés és a levélnek kimondottan Szent Pálnak való tulajdonítása (Barnabás, Szent Jusztin, Ireneusz, alexandriai Kelemen, Tertullián, Muratori-töredék, Marcion) kezdettől fogva a levél hitelessége mellett szólnak. Ma már a nemkatolikusok is eredetinek ismerik el a levelet.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Pál hallott valamit a kisázsiai eretnek tanokról, de közelebbit még nem tudott tanításukról. Ezeknek írta meg válaszul az Efezusi levelet. Mikor azonban megérkezett

hozzá Epafrás, akkor már közelebbit is megtudott ezekről a tanításokról. A tévtanítók ugyanis hamis alázatosságból az Isten és az ember közti távolságot a szellemi lények egész sorozatával népesítették be, akik összefüggésükben képezik az istenség teljét (pléróma), míg egyenkint csak egy-egy rész az istenségből. Ezzel a felfogással tagadásba vették Krisztus istenségét, és túlzott, babonás angyaliszteletet hirdettek ennek kapcsán. Tanításukat bölcseleti köntösbe is öltöztették, melyből kifolyólag az anyag rossz, bűnös voltát hirdették, legalább is erre következtethetünk a különböző ételszabályokból. Ezzel azt hirdették, hogy el kell az anyagtól (de nem a bűntől) szakadni s így Krisztus megváltói működését értékelték le. Az Apostol ezek ellen az ekletikus (zsídó, perzsa, Kübelé, Ápis, Szabazios stb.) tanok ellen írta meg levelét és azt Timóteusnak vagy esetleg Démásnak diktálta a fogságban 62—63-ban. Mégpedig a fogság vége felé, mert már előkészíti a híveket kiszabadulására. A levelet nem Epafrás vitte el, mert ez mellette maradt önkéntes „fogolytársnak” (Kol. 4, 12; Fil. 23.), hanem Tichikus Onezimus kíséretében juttatta el a levelet rendeltetési helyére.

TANÍTÁS. A Kolosszei levél igen fontos tanításokat tartalmaz *Krisztusról*. Jézus Isten fia és minden alá van neki vetve (1, 18; 2, 10; 1, 16—17.), aki az Atya jobbján ül (3, 1.). Az Atya öröktől fogva szülte őt (1, 15—17.), aki ezért Istennek a képmása (1, 15.), az Istenség telje lakozik benne (2, 19.). Krisztus megszabadított bennünket az ördög rabszolgaságából (2, 15.) és a mózesi törvénytől. (2, 13—14.) Krisztus minden emberben bent van (1, 27.) és a legfőbb parancsunk a szeretet parancsa. (3, 14.)

Az Egyház Krisztus titokzatos teste (3, 15.) és ennek a testnek a feje Krisztus. (1, 18; 2, 19.) Az Egyház minden ember számára van. (1, 26—28; 3, 5—14.) A megigazulásunk a hit és a keresztség által történik. (2, 11.) Tanítja a szentek egyességét (1, 24.), amikor arról ír, hogy a szenvedés és a jótettek nemcsak a tűrőnek és megtevőnek válik hasznára, hanem másoknak is haszna

van ebből. Beszél az Egyház kincstáráról ugyanitt, mely Krisztus érdemeit foglalja egybe és ez a mi számunkra van. Ebből szokták a búcsúról szóló tanítást levezetni.

Külön figyelmet érdemel Szent Pálnak az *angyalokról* szóló tanítása. Mivel az efezusi levélen kívül itt ír kimondottan az angyalokról, azért itt foglaljuk egybe az Apostolnak az angyalokról szóló tanítását. Az angyaloknak a hierarchiáját ismeri. Az angyalok különböző nevei különböző természetet vagy rangot jelentenek. Azonban, hogy milyen ez a hierarchia, nem tudjuk. Az angyalok felsorolása nem teljes és a felsorolás sorrendje sem állandó. Az angyalokat Krisztus mint Isten teremtette és mint ember vezeti, mert ő a fejük. A levél (1, 16.) a következő angyali karokat sorolja fel: trónusok, uraságok, fejedelemségek, hatalmasságok, ezekhez járul még az Ef. 1, 21.-ből az erők és az I. Tessz 4, 16.-ból az arkangyalok. Tehát az angyaloknak hat karát ismeri. Az angyaloknak kilenc karra való beosztása Pseudo-Dioníszius Areopagitától (6. sz.) származik. Megemlíthetjük még, hogy a fejedelemségek és a hatalmasságok nem csupán mennyei (Ef. 1, 21; 3, 10; Kol. 1, 16; 2, 10.), hanem földi (Róm. 13, 1; Tit. 3, 1.) és alvilági (Ef. 6, 12; Kol. 2, 15.) hatalmakat is jelenthetnek.

ALKALMAZÁS. Tanuljunk ebből a levélből mélységes szeretetet Krisztus iránt és ennek a szeretetnek a ki-fejezője legyen többek közt a Jézus szent Szívéről szóló litánia elimádkozása, ahol idézést is találunk a levélből. A szenvedéseket viseljük el türelemmel és azt ajánljuk fel az Egyházért, az Egyház tagjaiért, mert ezzel a közösségnek használunk.

Az Egyház a szentmisében négyszer alkalmazza a szentleckében a Kolosszei levelet. A breviáriumban pedig Vízkereszt után a IV. héten olvassa.

IMA. Ó keresztény, ismerd fel méltóságodat. Az isteni természet részesévé lettél, ne térj vissza előbbi alacsony sorsodhoz azáltal, hogy állapotodhoz méltatlan módon élsz. Emlékezzél a Főre, akihez tartozol és aki testének tagja vagy. Emlékezzél arra, hogy

kitépettél a sötétség hatalmából s át vagy ültetve a világosságba és Isten országába. (Nagy Szent Leó pápa karácsonyi beszédéből.)

Erzéki örömeknek vagy a rabja? Emlékezzél csak Pál börtönére! Tanítványa és katonatársa vagy. Mivel magyarázod, hogy katonatársad börtönben van, te pedig élvezel? Szorongatásod van? Azt hiszed, hogy elhagyott vagy? Halld Pál beszédeit s meglátod, hogy aki szorongatásban van, nincs elhagyatva. Selyembe szeretnél öltözni? Emlékezzél Pál bilincseire s látni fogod, hogy selyemruhaid megvetendőbbek bármiféle koldusgúnyánál. Arannyal akarod magad ékesíteni? Emlékezzél Pál bilincseire és megmutatják neked, hogy azok jobbak a letaposott szemétnél. Gondozod a hajadat, hogy szép légy? Gondolj Pál börtönének szennyére és megfog annak szépsége, jóllehet utolsó dolognak tartod, mégis szeretni vágyod bilincseit. Keresed ugye az illatos kenőcsöket, hogy azokkal ápolod magad? Gondolj könnyeire. Három év éjjele és nappala beszél szüntelen könnyeiről. Ezekkel a gyöngyökkel ékesítsd arcodat. Ezek a könnyek szebbé tesznek. Nem mondom, hogy másokért könnyezz; szeretném azt is és szép lenne, ha arra buzdítlak, hogy bűneidet sirasd meg. (Aranyszájú Szent János.)

10. FILEMONHOZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. A Krisztus Jézusért megbilincselte Pál, továbbá Timóteus testvér: *Filemonnak*, szeretett munkatársunknak, *Appiának*, kedves nővérünknek, *Archippus* bajtársunknak s a házában levő *egyházközségnek*. Kegyelem s békeesség néktek az Istentől, a mi Atyánktól s az Úr Jézus Krisztustól. (1—3.)

Filemon: gazdag kolosszei polgár, akit valószínűleg Szent Pál térített meg (Filem. 19.) a harmadik út alkalmával Efezusban. Házaát a keresztények rendelkezésére bocsátotta. Résztvehetett a kolosszei egyház alapításában is s ezért nevezi őt az Apostol munkatársának. Közelebbit nem tudunk róla. Filemon a hagyomány szerint Kolossze püspöke lett. Néró alatt vértanúhalált szenvedett. Unnepe november 22-én van, Appiával együtt. — *Appia:* Filemon felesége az általános feltevés szerint, aki szintén keresztény volt (nővér). — *Archippus:* a legnagyobb valószínűség szerint Filemon fia, aki a távol lévő Epafrást helyettesítette (Kol. 4, 17.), míg az az Apostol mellett Rómában tartózkodott. Unnepe március 20-án van. — *Egyházközség:* vagy az egész kolosszei egyháznak vagy egy részének.

AZ APOSTOL DICSÉRI FILEMONT. Hálát adok Istenemnek s mindenkor megemlékezem rólad imádságaimban, mert hallom szeretetedet s hitedet, mellyel az Úr Jézus s az összes szentek iránt viseltetel, hogy *hited közössége* nyilvánvalóvá váljék *mindazon jócselekedet ismeretessége által*, mely nálatok Jézus Krisztusban végbemegy. Nagy örömöm s vigaszom telt ugyanis a te szeretetedben, hogy *megenyhült* a szentek szíve általad! Testvér! (4, 7.)

Hited közössége: Filemon a keresztényekkel egy hiten van, résztvesz tehát az ő közösségükben. — *Mindazon jócselekedet:* váljék hite a jócselekedetek gyakorlása révén mindenki előtt ismertté. — *Megenyhült:* célzás arra, hogy Filemon anyagilag segíti a kolosszei egyház szegényeit.

AZ APOSTOL KÖZBENJÁR ONEZIMUSÉRT. Ezért, ámbár a Krisztus Jézusba vetett nagy bizodalmamnál fogva meg is parancsolhatnám néked azt, ami való, a szeretetnél fogva, mivelhogy ilyen vagy, inkább kérlek, én, mint az öreg, jelenleg Jézus Krisztusért meg is bilincselt Pál. Kérlek pedig fiamért, kit bilincseimben *nemzettem, Onezimusért*, ki egykoron haszontalan volt számodra, most azonban számodra is, számomra is hasznos. *Visszaküldöttem* hozzád: fogadd úgy, mint szívemet. Szerettem volna magamnál tartani, hogy helyetted szolgáljon nékem, az evangéliumért szenvedett bilincseimben, de *elhatározásod nélkül* semmit sem akartam cselekedni, hogy jótéteményed ne kényszerből menjen végbe, hanem *önként*. Hiszen talán éppen azért távozott el tőled egyidőre, hogy visszakapjad mindörökre: már nem mint rabszolgát, hanem, rabszolga helyett, mint szeretett testvért, ki nekem nagyon is az, de mennyivel inkább néked, a *test szerint is s az Úr szerint is*. Azért, ha társadnak tartasz, fogadd úgy, mint magamat. Ha pedig valamivel megkárosított vagy tartozik, énnékem tudd be, — én, Pál, *sajátkezűleg írom*: én térítem meg — hogy ne is mondjam neked, hogy te tenmagaddal is tartozol. Bizony Testvér! Hasznodat akarom venni az Úrban, enyhítsd meg szívemet az Úrban! Engedelmségedben bízva írtam néked: tudom, te többet is fogsz tenni annál, amit mondok. (8, 21.)

Onezimus: nevének jelentése: hasznos. Később Szent Pál szójátékot is űz a névével. Filemonnak pogány rabszolgája. — *Nemzettem*: kereszténnyé tettem. — *Visszaküldöm*: Tichikusszal. — *Beleegyeződésed nélkül*: a rabszolga urának tulajdona volt. — *Önként*: a hagyomány szerint Filemon felszabadította Onezimust. Onezimus hittérítő lett, később Timóteus után Efezus püspöke. Más hagyomány szerint Beröa püspöke. Rómában vagy Puteoliban vértanúhalált szenvedett. Unnepe február 16-án van. — *Test szerint... az Úr szerint is*: mint rabszolga eddig is Filemonhoz volt kötve, most pedig erősödött ez a kötelék, mert urával egy hitet vall. — *Sajátkezűleg*: valószínűleg az egész levelet maga az Apostol írta s nem diktálta.

BEFEJEZÉS. Egyszersmind: készíts nekem szállást is; remélem ugyanis, hogy imádságaitokra ajándéku-

visszakaptok engem. Köszönt téged *Epafrás* fogolytársam Krisztus Jézusban, Márk, Arisztarchus, Démás és Lukács: munkatársaim. A mi Urunk kegyelme legyen lelketekkel! Amen. (22—25.)

Epafrás: az üdvözléseket küldő személyekre v. ö. a Kolosszei levelet.

A FILEMONHOZ IRT LEVÉL. Ez a levél különleges helyet foglal el Szent Pál levelei közt. Míg a többi levelekben nagy kérdéseket boncolgat, addig ebben a levélben keresetlen szavakkal ajánlja Filemon figyelmébe és szeretetébe szökött rabszolgáját. Amit a nagy levelekben leírt, azt most valóra váltja életében és lelket ment. Egyéni lelkipásztori munkájába világít be ez a kis levél. Minden lélek fontos számára, mert minden lélekért meghalt Krisztus. Még a rabszolgák lelkéért is, még akkor is, ha sikkasztottak, még akkor is, ha megszöktek uruktól. A levélnek minden sora olyan természetesen folyik és mégis minden sorából csak úgy árad a természetfölöttség. Így csak olyan vallásosságtól eltöltött ember tud írni, akinek minden sejtjét átjárta Krisztus evangéliuma. Talán egyik levélben sem lép olyan közel hozzánk és szívünkhöz az Apostol, mint ebben a levélben. Tele van megfontolt okossággal, finom, gyengéd tapintattal és magáról megfelelő udvariassággal vagy másképp mondva: krisztusi szeretettel. Ezért megtalálja minden gondolatárnyalathoz a megfelelő szót, annyira, hogy még a 16. század humanistái is az antik levélirodalom gyöngyének tartották. Rotterdami Erasmus szerint még Cicero sem tudott volna szebben írni. Pedig az antik irodalomból nem hiányzanak az ilyenfajta levelek. Az ifjabb Plinius is írt ehhez hasonlókat barátjához, Sabinianushoz, de ott hiányzott a szív, és csupán a stoikus bölcselő gondolatvilága nyilvánul meg, nem is szólva Szent Pál levelének természetfölöttségéről. Ezért igaz marad mindig Renan mondása, nem csupán a külső stílust tekintve, hanem a belső tartalmat is: „A levélművészet igazi kis remekműve.”

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levél szorosan összefügg a Kolosszei levéllel a hitelesség kérdésében is. Egyhangúlag az Apostol levelének tartották. Csak a 4. és az 5. században merült fel az a gondolat, hogy ilyen kis levél nem méltó az Apostolhoz és mivel nincsen benne semmi nagyvonalú tanítás, azért nem származhatik tőle. Ezt a felfogást vallották a mult század racionalistái is. Ezzel szemben a tudomány ma is a keresztény hagyomány alapján áll és az Apostol eredeti levelének ismeri el. A levelet rövidsége ellenére is többször idézik kifejezetten a keresztény ókor írói: Szent Ignác, Muratori-törédék. Már maga a megőrzés ténye, hogy kicsisége mellett is a kánonban őrizték, mutatja eredetiségét. Sőt Szent Jeromos és Aranyszájú Szent János élénken tiltakoztak az ellen a feltevés ellen, hogy a levél rövidsége miatt nem lehet az Apostol eredeti munkája.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Onezimus, a gazdag kolosszei Filemon rabszolgája, megszökött gazdájától és Rómába menekült, hogy ott elvegyüljön a nagyváros forgatagában. Talán gazdája pénzt bízott rá, hogy vigye Efezusba vagy Milétusba. Onezimus nem hajtotta végre a parancsot, vagy mert a pénz megszedítette s míg a pénz tartott, élte világát vagy pedig a nagy kikötővárosban nem hiányzó játékhelyeken szerencsejátékkal vélte megalapozni jövőjét. Azonban elveszítette a pénzt és így kerül az Apostol mellé. Az meglátja benne a halhatatlan lelket, látja, hogy nem romlott, kereszténnyé teszi és később igen hasznos szolgálatot tölt be mellette. Mikor azonban Epafrás beszámolójára levelet küld Tichikusszal Kolosszébe, akkor visszaküldi Onezimuszt is gazdájának sajátkezűleg írt ajánlólevéllel. A levél már említi a közeli kiszabadulás reményét, ezért keltezését a római fogság végére kell tennünk. Keletkezése így a 62—63. évre tehető.

A RABSZOLGASÁG. Az ókor véleményét a rabszolgaságról legjobban a római jog fejezi ki, amikor kimondja, hogy a rabszolga nem személy, hanem dolog, a

tulajdonosnak a tárgya (nullum caput habet). A rabszolgaságon épült fel az egész ókor társadalma, gazdasága. Tízszáz több volt a rabszolgák száma a birodalomban, mint a szabadoké. Nem volt ritka az olyan ember, akinek ezrekre menő rabszolgája volt. A rabszolgákkal való bánásmód mindig az uruktól függött, de még a jóknak mondott uraknál sem volt mindig jónak mondható. A törvény védte ugyan némileg őket, de a legteljesebb szigorral csapott le a rabszolgák minden bűnére. Így Cicero tudósít arról, hogy Kr. e. 61-ben Pedanius Secundust, a város prefektusát rabszolgája meggyilkolta. Ezért aztán mind a négyszáz rabszolgáját kivégezték. A szökött rabszolga homlokára tüzes vassal az F betűt (fugitivus) sütötték és bilincsrre verték. A tolvaj rabszolgát halálra korbácsolthatta az ura, vagy örökre malomtaposásra, malomhajtásra ítéltette. Szent Pál nagyon jól tudta, hogy az egész társadalmi rend a rabszolgaintézményen épült fel s ezért nem hirdetheti azt, hogy a kereszténység egyszerre megszünteti a rabszolgaságot. Ez sem a társadalom, sem a rabszolgák szempontjából nem lett volna helyes dolog; a társadalom összeomlott volna, és a rabszolgák sem tudtak volna mit kezdeni a szabadsággal. Ezért az Apostol csak ajánlja, de nem parancsolja meg Filemonnak rabszolgájának a felszabadítását. Ennek a levélnek a nyomán indul meg az a nagy belső átalakulás a római birodalomban, melynek a következménye, hogy eltűnt a rabszolgaság, mert Krisztusban minden ember egyesül és minden ember egyformán tagja Krisztusnak.

TANÍTÁS. Ez a levél nem tartalmaz nagy tanításokat. Hirdeti az emberek egyenlőségét. Ha valaki mást megkárosított, akkor a kárt jóvá kell tenni.

ALKALMAZÁS. Filemon, bár még nem volt püspök, csak világi ember, mégis az Apostol munkatársának nevezi őt. Ezt a munkatárságot kívánja minden világi embertől XI. Pius pápa az Actio Catholicában. Mindenki teljes erejével álljon be az Egyház munkájába és segítse

építeni Krisztus titokzatos testét. — Ha idegen jószág van nálunk, azt gazdájának vissza kell juttatnunk, mihelyt tehetjük, ezért küldi vissza Szent Pál Onezimust gazdájának. A misekönyvben egyszer sem szerepel a levél. A breviáriumban pedig Vízkereszt V. hetének szombatján olvassa az Egyház.

IMA. Kiváló mester, Pálunk, taníts, hogy jók legyünk;
Szívünket lelked szárnyain az ég felé emeld,
Mig majd a déli fénybe néz fátyolos hitünk
S uralkodik, mint égi nap, a szeretet.
Dicsőség Szentháromság Isten, ó, neked,
Öröm, erő, imádás, áldás, tisztelet,
Ki egy vagy mindörökké és kié marad
Országló nagy hatalmad mindörökkön át. Amen.

(A Brev. Róm.-ból. Jan. 25. Szalézi Művek II.)

Könyörögjünk hitűjoncainkért is, hogy az Isten és a mi Urunk nyissa meg szívük fülét és az irgalom ajtaját, hogy az újjászületés fürdőjében megkapják minden bűnük bocsánatát és maguk pedig Krisztus Jézusban, a mi Urunkban leljenek lakhelyet. (Nagy-pénteki könyörgés.)

11. A FILIPPIEKHEZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál és Timóteus, Jézus Krisztusnak szolgálói, Krisztus Jézus összes szentjeinek Filippiben a *püspökökkel és diákonusokkal együtt*. Kegyelem és békeség nektek az Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. (1, 1—2.)

A püspökökkel és a diákonusokkal együtt: a filippi egyház vezetőinek és ekkor a püspökök alatt értendők a papok, a presbiterek is, vagy pedig Filippi környékén élő püspököknek is szóló az üzenet. Filippiben, mint már egy évtizede fennálló egyháznak és környékének kiépített szervezete volt. Valószínűbb azonban az első feltevés.

AZ APOSTOL HÁLÁT AD AZ ISTENNEK A HÍVEKÉRT ÉS KÖNYÖRÖG ÉRTUK. Hálát adok Istenemnek minden rólatok való megemlékezésben, valahányszor könyörgök mindnyájatokért, hálálkodva imádkozom, mivelhogy résztvesztek Krisztus evangéliumának munkájában az első naptól kezdve mostanáig. Bízom is abban, hogy aki megkezdte bennetek a jó művet, teljessé teszi azt Krisztus Jézus napjáig; amint illő is, hogy így gondolkozzam mindnyájatokról, mert szívembe zártalak titeket, kik mindnyájan társai vagytok *örömmönek* a bilincseimben, valamint az evangéliumnak megvédelmezésében és megerősítésében. Tanúm ugyanis az Isten, mennyire vágyódom mindnyájatok után Jézus Krisztus szeretetében. S ezért imádkozom, hogy szeretetetek mindjobban gazdagodjék *megismeréssel* és teljes *megértéssel*, hogy válasszátok a jobbat, hogy tiszták és kifogástalanok legyetek *Krisztus napjára*, telve az *igazságnak* Jézus Krisztus által szerzett *gyümölcsével*, az Isten dicsőségére és dicséretére. (1, 3—11.)

Örömmönek: az Isten ügyéért szenvedett fogságot az Apostol

örömnök nevezi. — *Megismeréssel*: az isteni dolgok megismerésében. — *Megértéssel*: a görögben: finom, lelki tapintatban, mely a keresztény élet konkrét eseteiben mindig megtalálja a tökéletesebb megoldást. — *Krisztus napjára*: az ítéletre. — *Az igazságnak...* gyümölcseivel: erényekkel.

AZ APOSTOL RÓMAI HELYZETE. Tudomástokra akarom hozni, testvérek, hogy jelen körülményeim inkább hasznára vannak az evangéliumnak, amennyiben az egész *császári őrészen* és egyebütt ismeretes lett, hogy bilincseimet Krisztusért viselem, és legtöbbször az Űrban való testvérek közül bilincseimből bizalmat merítettek, s inkább merészelik hirdetni félelem nélkül az Isten ígét. Némelyek ugyan írgységből és versengésből, mások azonban jóakarattól hirdetik Krisztust. Ezek szeretetből, mert tudják, hogy az *evangélium védelméért* vagyok itt. Azok meg versengésből, nem tiszta szándékkal hirdetik Krisztust, s azt hiszik, hogy lelki kint okoznak bilincseimben. No, de mit tesz ez? Hacsak bármi módon, akár hátsó gondolatall, akár őszinte szándékkal hirdetik Krisztust: én ennek örülök.

S ezután is örvendek, mert tudom, hogy ez üdvösségemre fog szolgálni imádságtok és *Jézus Krisztus Lelkének* segedelmével. Ez az én várákozásom és reménységem, hogy semmiben sem szégyenülök meg, ellenkezőleg, teljes a bizodalmam, hogy amikép egyébkor, úgy most is megdicsőítetik Krisztus az én testemben, akár élet, akár halál által. Mert számomra az élet Krisztus, a halál nyereség. De ha az az Isten akarata, hogy testben éljek, ez számomra gyümölcstermő munka; s nem tudom, mit válasszak. E *kellő okoz nekem vívódást*; kívánok feloszlani és Krisztussal lenni, ami sokkal jobb, de tiértetek meg szükséges, hogy megmaradjak a testben. S ebben bízva, tudom, hogy maradok és mindnyájatok számára megmaradok a ti gyarápodástokra és a hitből való örömötökre, hogy a dicsőségtel Krisztusban növekedjék a javamra, ha újból eljövök hozzátok. (1, 12—26.)

Császári őrészen: praetorium áll az eredeti szövegben. Ennek

a szónak kettős jelentése van: jelenti a császári testőrséget és jelenti a császári palotát s a provincia kormányzójának épületét. A szövegből következtethetünk arra, hogy itt az első értelemben veendő szó a jelentése, — tehát személyeket tartott szem előtt az Apostol — mert erre utal a szöveg folytatása is (toisz loipoisz pá-szin). — *Az evangélium védelméért*: két értelme van: azért vagyok itt, mert védtem az evangéliumot, vagy hivatásom az evangélium védelme. — *Jézus Krisztus Lelkének*: a Szentléleknek. — *Kettő okoz...*: a vágy meghalni, hogy Krisztusé legyek, s a vágy, hogy itt a földön minél több embert nyerjek meg munkámmal Krisztusnak.

Az Apostol inti a filippieket, tartsanak ki bátran a hitükben, hogy megkapják az Istentől az üdvösséget. Legyenek egyetértők, ne versengjenek s legyenek önzetlenek. (1, 27—2, 4.)

JÉZUS KRISZTUS PÉLDÁT ADOTT AZ ALÁZATOS-SÁGRA. Ugyanazt az érzést ápoljátok magatokban, amely Jézus Krisztusban is megvolt, aki midőn az *Isten alakjában volt*, nem tartotta az *Istennel való egyenlőséget* oly dolognak, melyhez erőszakosan ragaszkodjék, hanem *kiüresítette* önmagát, felvette a szolga alakját, emberekhez hasonló lett és külsejét tekintve úgy jelent meg, mint ember. Megalázta magát, engedelmes lett a halálig, és pedig a halálig a keresztfán. Ezért az Isten is igen felmagasztalta őt és oly nevet adott neki, mely minden más név fölött van: hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon: az *égieké, a földieké és az alvilágiaké*, s minden nyelv vallja az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr. (2, 5—11.)

Isten alakjában volt: a megtestesülés előtt isteni fenségben és dicsőségben volt része, mert természete isteni természet volt. — *Istennel való egyenlőségét*: a második személy, mikor megtestesült, lemondott istenségének külső megnyilvánulásáról, nem ragaszkodott ezekhez az isteni előjogokhoz, hanem olyan lett, mint egy az emberek közül. — *Kiüresítette magát*: akkor, mikor emberként megjelent a földön. — *Égieké, földieké és alvilágiaké*: az angyaloké s a szenteké, az embereké és a pokolban levőké. Lehet azonban úgy is érteni, hogy az egész világ alá van vetve Krisztusnak, akár élők, akár élettelenek.

A filippiek munkálják üdvösségüket félelemmel. Az Isten kegyelme nem fog hiányzani s akkor a gonosz és romlott nemzedék közepette is úgy fényeskednek majd, mint a csillagok a világűrben. Ragaszkodjanak az evangéliumhoz, hogy meglegyen számukra ez a dicsőség Krisztus előtt. (2, 12—13.)

AZ APOSTOL TERVEI. Reményilem az Úr Jézusban, hogy *Timóteust* hamarosan hozzátok küldöm, hogy megnyugodjam, ha értesülök dolgaitokról. Senkim sincs ugyanis, aki lélekben hozzám hasonló volna és oly őszintén szívén viselné ügyeteket. Hiszen mindenki a maga és nem Jézus Krisztus dolgával törődik. Hogy ő milyennek bizonyult, azt tudjátok meg abból, hogy akárcsak a gyermek atyjának, úgy szolgált velem az evangéliumért. Remélem tehát, hogy elküldöm őt, mihelyt látom, miként fordulnak dolgaim. Sőt bízom az Úrban, hogy magam is elmegyek hamarosan hozzátok.

Szükségesnek találtam azután, hogy *Epafras* testvért, társamat a munkában és a küzdelemben, aki mint a ti küldöttetek, szükségemben szolgálatomra volt, hozzátok küldjem, mert kívánczotok mindnyájatok után és bánkodott azon, hogy ti hírért hallottátok a betegségének. Bizony, halálosan beteg volt, de az Isten megkönyörült nemcsak rajta, hanem rajtam is, nehogy bánatra bánat érem. Annál gyorsabban küldtem tehát őt, hogy újból örvendeztetek, ha viszontlátjátok, és ne bánkodjam én sem. Fogadjátok tehát őt teljes örömmel az Úrban, és becsüljétek meg az ilyen férfiakat. Hiszen ő Krisztus ügye miatt jutott csaknem halálra s kockára tette életét, hogy pótolja az irányomban végzett szolgálatban azt, amit ti nem teljesíthettetek. (2, 19—30.)

Timóteus: v. ö. I. Tim. levelet. — *Epafras*: a hívők adományaikkal az Apostolhoz küldték Rómába, hogy ott szolgálatára legyen. Betegsége után az Apostol visszaküldi. A hagyomány szerint *Adria* vagy *Tarragona* püspöke lett. Vértanúhalált halt. Ünnepe március 22-én van.

Az Apostol figyelmezteti a filippieket, hogy féljenek azoktól a tévtanítóktól („kutyáktól”), akik a zsidó törvények megtartását követelik. Minden reményüket és bizalmukat Jézus Krisztusba helyezték. Ha állandóan így törekednek a célra, akkor meg is kapják a hivatás pályabérét. (3, 1—16.)

AZ APOSTOL PÉLDÁJÁT KOVESSÉTEK. Kövessétek a példamat, testvérek, és figyelmezzetek azokra, akik a szerint élnek, amint példát adtunk nektek. Mert sokan élnek úgy, — sokszor mondtam nektek s most is sírva

mondom — mint Krisztus keresztyének ellenségei. Ezeknek végük pusztulás, istenük a hasuk s dicsekvésük az, ami a szegyenük. Ők földi dolgokat hajhásznak. A *mi hazánk* azonban a mennyekben van, ahonnan várjuk Üdvözítőnket is, az Úr Jézus Krisztust. Ő újjáalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi az ő dicsőséges testéhez azon erejénél fogva, amellyel hatalma alá vethet mindent. Azért, szeretett testvéreim, kedveltjeim, kik örömmöm és koronám vagytok, így maradjatok meg az Úrban, szeretettjeim. (3, 17—4, 1.)

A *mi hazánk*: a görög szó: politeuma gyarmatot jelent, mely szervezetével az anyaországra emlékeztet s így az Apostol azt mondja: a *mi hazánk* az ég és mi itt a földön az ég gyarmatosai vagyunk.

AZ APOSTOL BUZDITJA A FILIPPIEKET. *Evodiát* igen kérem, szintúgy *Szintichet* is nagyon kérem, hogy értsenek egyet az Úrban. Téged is felkérlek igazi *munkatársam*, légy nekik segítségükre, kik velem együtt dolgoztak az evangéliumban, *Kelemennel* és a többi munkatársaimmal, kiknek neve az *élet könyvében* van.

Örüljetek az Úrban mindig, újra mondom, örüljetek. Ismerje meg mindenki a szelídségeket; az Úr közel legyen. Ne legyetek semmiben sem aggodalmaskodók, hanem mindenben terjesszék a kéréseiteket az Isten elé imádságban és könyörgésben hálaadással. S az Istennek az a békéje, amely meghalad minden értelmet, megőrzi szíveteket és elméteket Krisztus Jézusban. Egyébiránt, testvérek, ami csak igaz, ami csak tisztességes, ami csak igazságos, ami csak szent, ami csak szeretetreméltó, ami csak dicséretes, erényes, magasztos: arra irányuljanak gondolataitok. Amit tanultatok is, s elfogadtatok, hallottatok és láttatok tőlem: ezt cselekedjétek; és a békesség Istene veletek legyen.

Fölötte megörültem az Úrban, hogy végre-valahára újból annyira *erőre kaptatok*, hogy rólam gondoskodhattatok, amint az igyekezetetek meg is volt, de nem volt rá módotok. Nem az inség mondatja ezt velem. Hiszen *megtanultam*, hogy beérjem azzal, amim van. Tudok szü-

kölködni és bővelkedni egyképen (mindenre és mindenbe beletanultam): tudok jóllakni is, éhezni is, bővelkedni és nélkülözni is. Mindent meg tudok tenni abban, aki nekem erőt ad. Mindazáltal jól tettétek, hogy résztvettetek nyomorúságomban. Ti is tudjátok, filippiek, hogy az evangélium kezdetén, midőn Macedóniából útnak indultam, egy egyház sem lépett velem az adás és viszonzás viszonyába, egyedül csak ti. Már Tesszalonikába is küldtetek egyszer és másszor szükségletemre. Nem, mivel áhítom az adományt, hanem áhítom a gyümölcsöt, mely gazdagon számít a javatokra. Megvan mindenem és bővelkedem. Duslakodom, amióta megkaptam Epafroditustól, amit küldtetek, mint kellemes illatot, kedves és Istennek tetsző áldozatot. Az én Istenem a dicsőségben kielégíti minden szükségteket Krisztus Jézusban a gazdagsága szerint. Az Istennek pedig és a mi Atyánknak dicsőség mindörökkön-örökké. Amen. (4, 2—20.)

Evodia: jelentése: jószerencse. Filippiben lakó buzgó keresztény nő, aki az Apostol munkatársa volt. — *Szintiché*: nevének jelentése: szerencsés végzés. Szintén munkatársa az Apostolnak. A két nő közt valami nézeteltérés volt, ezért figyelmezteti őket az Apostol. Egyiknek vagy másiknak azonosítása Lidiával (Ap. Csel. 16, 14.) nem lehetetlen, ha Lidiát nem tulajdonnévnek vesszük. Szintiche ünnepe július 22-én van. — *Munkatársam*: nincs megnevezve, hogy kicsoda. De már Aranyszájú Szent János jelzi, hogy a görög szót (Szüdzügosz) egyesek tulajdonnévnek vették. Több modern szentírásmagyarázó is ezt a nézetet vallja. Ekkor a szöveg így lenne: te, Szüdzügosz, aki valóban az vagy, aminek neved mond, igazi társ és kolléga. Ebben az esetben ő lett volna a város püspöke. — *Kelemennel*: nem bizonyítható, hogy azonos lenne Római Szent Kelemennel, aki Szent Péter utódja volt a pápai széken. Kelemen név nem ritka név. — *Élet könyvében*: amint az állam tisztviselői a polgárok nevét bejegyzik az adózók könyvébe, úgy tesz az Isten is híveivel. Az Apostol jelezni akarja ezzel azt, hogy az Isten meghívta őket az örök üdvösségre, de nem jelenti ez a beírás azt, hogy üdvözülésük biztos. — *Erőre kapatok*: a filippiek, általában véve a macedóniai keresztények szegények voltak. — *Megtanultam*: a megfelelő görög szó (meüémai) beavatást jelent, melylyel a misztérium-vallások követőiket részesítették. Az Apostol ezzel a szóval jelezni akarja, hogy a szenvedés a keresztény vallás lényegéhez tartozik. — *Egyetlenegy egyház sem*: az Apostol senkitől sem fogadott el semmit sem, kivéve a filippiektől.

BEFEJEZÉS. Köszöntsetek minden szentet Krisztus

Jézusban. A testvérek, kik velem vannak, köszöntenek titeket. A szentek mindnyájan, különösen a *császár házából* valók, köszöntenek titeket. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen lelketekkel. Amen. (4, 21—23.)

A császár házából: a császári udvar emberei.

A FILIPPIEKHEZ IRT LEVÉL. Filippi volt az első egyház Európában és ezért az Apostol elsőszülöttét élete végéig szerette, mégpedig különleges módon. Nem találunk az Apostol levelei közt egyet sem, melyben annyi szeretet, annyi érzelem, annyi bensőség lenne, mint ebben a levélben. Szívéhez nőtt ez az egyház nagyon, ezért az a levél is az apostoli szív legbensőjéből fakadt. S mivel az Apostol szívét Krisztus töltötte ki, azért ez a levél a legkrisztologikusabb levél. Olyan egyszerűen, olyan magától értetődően beszél a legelvontabb kérdésekről, hogy ezt sehol sem látjuk Szent Pálnál. A hit alap-elemei közé számítja, hogy hívei tudnak Krisztusnak, mint Istennek örök létezéséről, tudnak az istenségnek és az emberségnek belső személyes kapcsolatáról (*unio hypostatica*). Szent Pál részére Krisztusnak ez a titka nem gondolatrendszer, nem szónoki forma, hanem a legvalóbb valóság. A levél elvezet bennünket a Krisztus-titok középpontjába, amikor kijelenti, hogy Krisztus teremtetlen képe az örök Atyának. Valóságos Isten Krisztus, aki tudatában volt istenségének, mikor ember lett és mégsem viselkedett az első Ádámmal hasonló módon, aki Isten akart lenni erőszakos módon, hanem önként lemondott istenségének külső megnyilatkozásairól és kiüresítette magát, mikor emberré lett és megalázta magát egészen a kereszthalálig. Így lépett az emberek közé az Isten, hogy megváltsa őket. Nagy Szent Gergely pápa ezt így fejezi ki: az Isten első lépése az emberekhez akkor történt, mikor emberré lett, a második pedig akkor, amikor kereszthalált szenvedett. Ezért a Krisztussal töltekezett keresztény lélek állandó érzelve csak az öröm lehet. Ovidius, a pogányságnak ez a képviselője megírhatta Tristitiát Tomiból és mondhatta: Nil nisi flere libet — csak sírni tudok. Cicero is keserű leveleket írhatott számúze-

tésében, de keresztény csak örülhet. Ezért harsogja világgá az Apostol az új világnézet jelszavát: Örüljete az Úrban mindig, ismét mondom, örüljete! A keresztény lélek örömének oka a benne lakó Isten, amit a pogány lélek nem tudott elérni még a különböző misztériumokba való beavatással sem. Ezért a szenvedés az életben nem lényeges, hanem mellékes dolog. Ezért volt megelégedve az Apostol a bilincsekben is és ezért tud annyit hálálkodni Istennek. Talán nem merészség azt mondani, hogy az Apostol ebben a levélben, amit a szív írt az őt szerető szíveknek, mutatta meg legigazibb valóját és egyben a kereszténység lényegét.

A FILIPPI EGYHÁZ. Filippi régi macedóniai város a Sztrümon partján, nem feküdt közvetlenül a tenger mellett. Gazdagságának alapja a fa és a nemes fémek voltak. Tázosz szigetének lakói alapították a várost Krenidesz név alatt. II. Fülöp macedóniai király tiszteletére, aki a város második alapítója volt, kapta a Filippi nevet, Kr. e. 356-ban. Kr. e. 168-ban római fennhatóság alá került. Kr. e. 42-ben Oktaviánus katonákat telepített le a városba és jus Italicummal ruházta fel. Ettől kezdve neve: Colonia Augusta Julia Victrix Philippensium. Macedónia első városává lett. Lakói legnagyobb részét római polgárjoggal rendelkezők voltak, akik büszkéek voltak erre a jogukra. Az egyházat ebben a városban Szent Pál alapítja meg. Isteni intés vezette őt ide 51-ben (Ap. Csel. 16, 9.). Vele voltak Szilas, Timóteus és Lukács. Az Apostol szállást Lidiánál, a báborkereskedéssel foglalkozó nőnél talált. Mikor a rabszolgánóból kiűzte a gonosz szellemet, börtönbe került. Innét ugyan baj nélkül szabadult ki, de a várost ekkor kénytelen volt elhagyni. Az Apostol valószínűleg itthagya Lukácsot a hívek oktatására. Erre abból következtethetünk, hogy az Ap. Csel.-ben az esemény leírásánál abbahagyja a többesszámú „mi” névmás használatát a 16, 19. után és csak a 20, 5-ben használja újból, amikor a harmadik út végén Macedóniában Szent Pálhoz csatlakozott újból. Sőt nincs kizárva, hogy még Timóteus is itt maradt egyideig. Nincs ugyanis megem-

lítve, hogy elutazott volna az Apostollal és Szilassal s Tesszalonikában sincs az Apostol mellett, csupán Berőában látjuk mestere mellett. (Ap. Csel. 17, 14.) Még kétszer járt itt az Apostol: 57-ben nyáron és 58-ban, mielőtt Jeruzsálembe utazott volna. (Ap. Csel. 20, 6; II Kor. 9, 1.) A város keresztényei nem bölcselkedő görögök voltak, hanem gyakorlati rómaiak, akik a vallást magukévá téve a szerint is éltek. Ez megnyilatkozott abban, hogy a tévtanítók nem nagy eredménnyel működtek, nem értek el itt sikereket. Ragaszkodtak az Apostolhoz és hozzá hálások voltak. Pénzzel is támogatták az Apostol munkáját, és az Apostol, aki annyira kényes volt az anyagiakban, tőlük elfogadta ezt az adományt, ezt a támogatást. Az Apostol állandó összeköttetésben volt a filippiekkel, sőt ügylátszik, már írt nekik előbb is egy levelet. (Fil. 3, 1.)

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levél szentpáli eredetét egyhangúlag elismerik még a nemkatolikus körökben is. A levelet legelőször Szent Polikárp idézi, majd utána Tertullian, Alexandriai Kelemen, Szent Ireneus, Muratori-töredék és az eretnek Marcion.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. A levél írására az adott alkalmat, hogy a fogságban lévő Apostolt a filippi egyház megbízásából felkereste Epafroditus, hogy átadja az egyház adományát a fogságban sínylődő és nélkülöző Apostolnak. Az Apostol hálás szívvvel mond köszönetet a filippieknek és ezt a köszönetet tartalmazó levelet Epafroditus viszi Filippibe. A levél Rómában keletkezett akkor, amikor az Apostol ügyét tárgyalás alá vették és e miatt a fogságot is megszigorították. Ezért a levél keletkezését a fogság végére kell helyeznünk a 62—63. esztendőkre. Mivel az Apostol szinte már az utazás előtt állónak érzi magát (2, 24.), ezt a levelet talán a legutolsó levélnek mondhatjuk, melyet a fogságban írt.

TANÍTÁS. A levél krisztológiai szempontokból tartalmaz fontos megállapításokat. *Jézus Krisztusról* a 2, 5—11. három dolgot állapít meg: 1. Jézus Krisztus megtestesülése előtt is létezett, amikor is „Isten alakjában

volt". (A latin szöveg: cum in forma Dei esset; a görög: en morfē theū hūparchón.) A forma, illetőleg a morfē filozófiai kifejezés, mely elterjedt volt az Apostol idejében. Ez a szó az újszövetségben mindig olyan dolgot fejez ki, ami a dolog lényegét érinti, ami jól megkülönböztethető a külső megjelenéstől és elválaszthatatlan a dolog lényegétől. A görög egyházatyák, akik a görög nyelvet a legjobban ismerhették, mivel maguknak is az anyanyelvük volt, a formát és a természetet e helyen mindig azonosították. És ezért ez a kifejezés: Isten alakjában volt, annyit jelent az ő magyarázatukban, mint Istennek lenni. Jézus Krisztus tehát Isten, és mielőtt emberré lett volna, már létezett. 2. Jézus Krisztus emberi formában jelent meg köztünk. Kiüresítette (ekenószen) önmagát és „felvette a szolga alakját, emberekhez hasonló lett". Megmaradt annak, ami volt, tehát Istennek és magára vette mint substantiális ruhát az emberséget. Az emberi és az isteni személy így egyesült benne egy személlyé, mégpedig isteni személlyé. Ezt nevezzük személyi egységnek (unio hypostatica). 3. Az Atya pedig megdicsőítette az emberré lett Igét, hogy jobbjára ültette. Ezért Jézus Krisztusnak mint embernek is, kijár az Istennek járó tisztelet (latría). — Jézus Krisztus önként vállalt halálával váltott meg minket. (2, 8.)

Szent Pál ebben a levélben ír a *püspökökről* (episcopi) és a diakonusokról (diaconi). A kérdés csak az, hogy mit értett a kifejezéseken. Tény, hogy a diakonust alacsonyabbrangú fokozatnak tartotta, mint a püspököt. Ezt más leveleiből is megállapíthatjuk. A vita a püspök szó körül van, és a kérdés az, vajjon e szó alatt csak püspököt értett vagy pedig papot (preszbiter). Ha az Apostol egyéb írásait is vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk azt, hogy az apostoli időben az episcopus és a presbiter szók nem voltak terminus technikusok, tehát nem a mai értelemben használták azokat, hanem felváltva majd az egyik, majd a másik szót használták e két fogalom megnevezésére, tehát szinonim szavak voltak az Apostol idejében. (Ap. Csel. 20, 17; Tit. 1, 5. 7; I Tim. 3, 1.) Mégis ha valami különbséget akarunk észrevenni a szavak hasz-

nálatában, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy a preszbiter inkább a méltóságot, míg az episcopus a hivatalt fejezi ki.

ALKALMAZÁS. Szent Pál példájából megtanulhatjuk, hogy amint ő félretett minden egyéni sértődöttséget, amikor Krisztus ügyéről volt szó, úgy mi is örüljünk, ha valaki Isten országaért dolgozik és ne legyünk arra féltékenyek. Az Apostolt férfiak és nők vették körül az evangélium munkájában, úgy óhajtja a pápa is, hogy ez megismétlődjék napjainkban is és ezért állította fel az Egyház az Actio Catholicát. — Ne tekintsük végleges hazánkna a földet, hanem a mennyet és akkor nem ér sohasem csalódás bennünket. A szentmisében hatszor olvastat az Egyház a Filippiekhez írt levélből és a breviáriumban Vízkereszt után a IV. héten olvassa az Egyház e levelet. Jézus szent Nevének tiszteletére, melyről az Apostol a 2, 10-ben ír, az Egyház külön ünnepet rendelt január 2-án, illetve 2—5. közé eső vasárnapra. Külön litániával is megszenteli az Egyház Jézus szent Nevét. Ugyancsak előírja az Egyház, hogy a prédikáló pap Jézus nevének az említésére birrétumát emelje meg tiszteletből, és a szentmisében is főhajtás illeti meg ezt a nevet.

Az Apostol sírja felett a konfesszión ez a felirat van: „Mihi vivere Christus est et mori lucrum.” — Számomra az élet Krisztus és a halál nyereség.

IMA. Az Ige az emberek iránti szeretetből, mivel természeténél fogva magát nem üresíthette ki, szolgai alakot vett fel, önmagát kiüresítette és megalázta. Aki a testiséget nem ismerte, miattad testet öltött. (Az ige testté lett.) Akinek tapintható teste nem volt, megfoghatóvá lesz. Akinek nem volt kezdete, test szerint kezdetet nyer. Aki teljesen tökéletes volt, növekedett. Aki nem változhatott, a jóban előre haladt. Aki gazdag, mégis fogadóban születik. Aki az eget felhőkkel fedi, pályába kerül. Aki király volt, jászolban fekszik. (Szent Círill: De fide ad reginas.)

Isten, ki egyszülött Fiadat az emberi nem megváltójának titted és Jézusnak neveztetted, engedd meg kegyesen, hogy akinek szent nevét tisztelettel illetjük a földön, annak látásán örvendezhessünk a mennyben. A mi Urunk által. Amen. (Könyörgés Jézus szent Nevének miséjéből.)

12. A ZSIDÓKHOZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. *Sok rendben és sokféle módon* szólván hajdan Isten az *Atyákhoz* a próféták által, legutóbb ezekben a napokban Fia által szólott hozzánk, kit mindenek örökösévé rendelt, ki által a világokat is teremtette, ki mivel az ő dicsőségének fénye és lényegének képmása, és mindent fenntart hatalmának igéjével, miután a bűnöktől megtisztulást szerzett, a Fölség jobbján ül a magasságban, annyival kiválóbb lévén az angyaloknál, amennyivel különb nevet örökölt azoknál. (1, 1—4.)

Sok rendben: a görögben: sok részben; a próféták nem egyszerre, hanem részletekben jutottak a Messiásról szóló jövőndölesekhez. — *Sokféle módon:* a kinyilatkoztatás formáit (látomás, szózat, jelkép stb.) jelzi. — *Atyákhoz:* a zsidó nép őseihez.

KRISZTUS KIVÁLÓSÁGA AZ ANGYALOK FELETT. Mert melyik angyalnak mondotta valaha: *Fiam vagy te*, én ma nemzettelek téged? És ismét: *Én Atyja leszek neki* és ő nekem fiam leszen? És midőn ismét bevezeti elsőszülöttét a föld kerekiségére, így szólt: *És imádják őt* Istennek összes angyalai. És az angyalokat illetőleg ugyanígy szólt: *Aki angyalait szelekké teszi*, és szolgálait tűzlánggá, Fiához pedig: *A te trónod ó Isten, örökkön-örökkévaló; igazság jogara a te országod jogara.* Szeretted az igazságot és gyűlölted a gonosztságot; azért kent fel téged az Isten, a te Istened, a vidámság olajával társaid fölött. És: *Kezdetben te, Uram* megalapítottad a földet, és kezdednek művei az egek. Ezek elmúlnak, te pedig megmaradsz; és mind miként a ruha elavulnak, és miként az öltözetet változtatod azokat, és elváltoznak; te pedig ugyanaz vagy, és éveid nem fogynak el. Kinek mondotta pedig angyalai közül valaha: *Ulj az én jobbomra*, míg ellenségeidet lábad számolyává teszem? Nemde ők mind-

nyáján szolgáló lelkek, szolgálatra küldve azokért, kik hivatottak az üdvösséget örökölni? (1, 5—14.)

Fiam vagy te...: Zsolt. 2, 7. — *En Atyja leszek neki:* II. Kir. 7, 14. Ez elsősorban Salamonra vonatkozik s csak másodsorban, mint előképben Krisztusra. — *És imádják őt...:* V. Móz. 32, 43; Zsolt. 96, 7. — *Aki angyalait szelekké...:* Zsolt. 103, 4. Szabadon idézi az Apostol a zsolnárt. A szél jelenti a gyorsaságot, a láng pedig az erőt, melynek nem lehet ellenállni. A héber szöveg így szól: „Aki követőivé teszi a szeleket, szolgálóivá a tűz lángját.” — *A te trónod...:* Zsolt. 44, 7—8. — *Kezdetben...:* Zsolt. 101, 26—28. — *Ulj az én jobbmra...:* Zsolt. 109, 1.

Már az angyal által hirdetett ószövetségi törvény megsértése súlyos büntetést vont maga után, mennyivel súlyosabb büntetés vár azokra, akik a Jézus Krisztustól hirdetett, az apostoloktól prédikált s a csodákkal megerősített törvényt megvetik. Nem az angyaloknak, hanem Jézus Krisztusnak vetette alá az Isten a világot. S Jézus, hogy megváltsa az embereket, felvette az emberi testet s mindenben hasonló lett az emberekhez, hogy hűséges főpap legyen az Isten előtt s kiengesztelje a nép bűneit. Jézus dicsősége nagyobb Mózesénél, mivel Mózes csak szolga volt Isten házában, míg az Úr Jézus, „mint Fiú, a saját háza felett áll; mely ház mi vagyunk” (3, 6). Ezért vigyázzanak a hívek, hogy ne legyenek hitetlenek, ne szakadjanak el az élő Istentől. Csak ha hiszünk, mehetünk be az örök nyugalomba. (2, 1—4, 13.)

JÉZUS A MI FŐPAPUNK. Mivel tehát olyan nagy főpapunk van, aki *áthatolt az egeken*, Jézus, az Isten Fia, tartsunk ki a hitvallás mellett. Mert nem olyan főpapunk van, aki nem tudna részvétellel lenni gyöngeségeink iránt, hanem olyan, aki *mindenben hasonlóképen kísértést szenvedett*, a bűnt kivéve. Járuljunk azért bizalommal a kegyelem trónja elé, hogy irgalmasságot nyerjünk, és kegyelmet találjunk alkalmas időben való segítségére.

Mert minden főpap emberek közül választatván, emberekért rendeltetik, az Isten előtt való ügyeikre, hogy ajándékokat és áldozatokat mutasson be a bűnökért; ki részvétellel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt, mert ő maga is körül van véve gyöngeséggel, és ezért *valamint a népért, úgy önmagáért* is áldozatot kell bemutatnia a bűnökért. És nem is veszi senki magának ezt a tisztességet, hanem akit Isten hív, mint Áront.

Igy Krisztus sem önmagát dicsőítette meg, hogy fő-

pappá legyen, hanem az, aki mondotta neki: Fiam vagy te, én ma nemzettelek téged. Amint más helyen is mondja: *Te pap vagy* mindörökké Melkizedek rendje szerint. Ki testének napjaiban imáit és könyörgéseit *nagy kiáltással és könnyhullatással* bemutatván Annak, aki őt megszabadíthatta a haláltól, meghallgattatott az ő hódoláért, és noha Isten Fia volt, engedelmességet tanult azokból, amiket szenvedett; és a *befejezéshez jutván*, örök üdvösség oka lett mindazoknak, kik neki engedelmeskednek, Istentől főpaprak nevezetvéen Melkizedek rendje szerint. (4, 14, 5, 10.)

Athatolt az egeken: felment a mennybe. — *Mindenben...* szenvedett: hasonló lett hozzánk, mivel volt törekeny emberi teste és lelke, éhezett, szomjazott, elfáradt, félt a haláltól, gyalázták és végül halált szenvedett. — *Valamint a népért...*: engesztelő napon. — *Fiam vagy te...*: Zsolt. 2, 7. — *Te pap vagy...*: Zsolt 109, 4. — *Nagy kiáltással...*: az Apostol itt valószínűleg a kereszthalálra céloz, amikor Krisztus a keresztfán „nagy szóval” felkiáltott. (Mt. 27, 46; Lk. 23, 46.), vagy pedig a Getszemani-kertben való imára (Mt. 26, 36—46; Mk. 14, 32—42; Lk. 22, 40—46.), amikor meghallgatta őt az Atya, elküldte az angyalt, hogy megerősítse. — *Befejezéshez jutván:* feltámadt.

A ZSIDÓK FEDDÉSE. Erről sokat kell mondanunk, amit nehéz dolog megmagyarázni, mert hanyagok lettek a hallásra; mert noha ezidőszerint tanítóknak kellene lennetek, ismét arra van szükségtek, hogy valaki titeket tanítson Isten beszédeinek első elemeire, és olyanok lettetek, mint akiknek tej szükséges, nem szilárd eledel. Mert mindaz, aki tejet kap, tapasztalatlan az igazság beszédében, mivel csecsemő; a tökéleteseknek pedig a szilárd eledel való, azoknak, kik a szokás által gyakorolták érzéseiket, hogy megkülönböztessék a jót és a rosszat. (5, 11—14.)

Nem akarja a hit elemeit újból előadni. Óvja őket a hitehagyás veszedelmétől, mert lehetetlen annak a bűnbánata, aki annyi isteni kegyelemben részesedett. Legyenek ezért állhatatosak, reménylők, béketűrők. Legyen példaképük Ábrahám, aki türelmesen várta Isten ígéreteinek a teljesedését. (6, 1—20.)

JÉZUS KRISZTUS PAPSÁGA FOLOTTE VAN AZ
ÓSZÖVETSÉG PAPSÁGÁNAK. *Melkizedek*, Sálem kirá-

lya, a fölséges Istennek papja, ki elébe ment Ábrahámnak, midőn a királyok legyőzéséből visszatért, és megáldotta őt, akinek Ábrahám tizedet is adott mindenből; ki először ugyan Igazságosság királyának magyaráztatik, azután pedig Sálem királyának, azaz: Békesség királyának; aki atya nélkül, anya nélkül, nemzetségtábla nélkül való; mivel sem napjainak kezdete, sem életének vége nincs, hasonlóvá tétetett Isten Fiához, és pap marad mindörökké. Lásd tehát, mily nagy az, akinek tizedet is adott a zsák-mány legjavából Ábrahám pátriárka. Azoknak ugyan, akik Lévi fiai közül nyerik el a papságot, parancsuk van, hogy a törvény szerint tizedet vegyenek a néptől, azaz testvéreiktől, noha azok is Ábrahám ágyékából származtak; az pedig, akinek nemzetsége nem is számíttatik tőlük, tizedet vett Ábrahámtól, és azt, akié az ígéretesek voltak, megáldotta. Márpedig ellentmondást nem szenved, hogy a jobb áldja meg a kisebbet. És itt ugyan halandó emberek vesznek tizedet; ott pedig az, akiről bizonyosság szól, hogy él. És (hogy úgy mondjuk) Ábrahám által Lévi is, ki tizedet vett, tizedet adott; mert még atyjának ágyékában volt, midőn Melkizedek annak elébe ment. Ha tehát a tökéletesség a leviták papsága által volt (ugyanis a nép azalatt kapta a törvényt), mi szükség volt még arra, hogy Melkizedek rendje szerint más pap támadjon, és ne Áron rendje szerint neveztessek? Mert ha megváltozik a papság, szükséges, hogy a törvény is megváltozzék. Mert *akiről* ezek mondatnak, más törzsből való, amelyből senki sem szolgált az oltárnál. Mert nyilvánvaló, hogy Júdából származott a mi Urunk, amely törzsre vonatkozólag Mózes semmit sem mondott papokról. És méginkább nyilvánvaló ez: a Melkizedek hasonlatosságára más pap támad, ki nem testi parancsolat törvénye szerint lett azzá, hanem az örök életnek ereje szerint. Mert így szól a *bizonyoságtétel*, hogy: Te pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint. Mert egy előbbi törvénynek megszüntetése annak erőtlensége és használhatatlansága miatt történik; mert a törvény semmit sem vezetett tökéletességre, csak bevezetése egy jobb reménynek, mely által Istenhez közeledünk. És amennyiben ez nem eskü nélkül

történt (mások ugyan eskü nélkül lettek papokká, ez pedig esküvel azáltal, aki így szólt hozzá: Megesküdött az Úr és nem bánja meg: Te pap vagy mindörökké), annyiban jobb szövetségnek lett kezese Jézus. És azok ugyan többen lettek papokká, mert a halál miatt nem maradhattak meg; ennek pedig, mivel örökre megmarad, örök papsága van.

Ezért örökre is üdvözítheti azokat, akik általa Istenhez közelednek, mert mindenkor él, hogy értünk közbenjárjon. Mert illő volt, hogy ilyen főpapunk legyen, szent, ártatlan, szeplőtelen, a bűnösöktől elkülönített és fölségesebb az egeknél, akinek nincs arra szüksége naponként, hogy miként a *papok*, előbb a saját vétkeikért mutassanak be áldozatot, azután a népéért; mert ezt egyszer megcselekedte, önmagát feláldozván. Mert a törvény gyarló embereket rendel papokká; az *eskü* szava pedig, mely a törvény után jött, az örökké tökéletes Fiút. (7, 1—28.)

Melkizedek: v. ö. I. Móz. 1, 18—24. — *Akiről:* az Úr Jézusról. — *A bizonyágtétel:* Zsolt. 109, 4. — *A papok:* a görögben: a főpapok. — *Az eskü:* Zsolt. 109, 4.

Az Úr Jézus az igazi főpap, mert az Isten jobbján ül az egekben s az Úrtól épített szentélynek a szolgája. Az Úr Jézus új szövetséget közvetített, mivel a zsidók nem maradtak meg az Isten szövetségében. Az ószövetség istentiszteleti helye, rendje, áldozatai mind csak előképek voltak s a tökéletesebbet jelezték. (8, 1—9, 10.)

JÉZUS KRISZTUS ÁLDOZATA. Krisztus azonban mint a *jövendő javak* főpapja jelenvén meg, a *nagyobb és tökéletesebb*, nem kézzel készített, azaz nem ebből a világból való *sátoron át*, nem is bakok vagy borjak vére által, hanem a saját vére által ment be egyszersmindenkorra a *szentélybe*, örök váltságot szerezve. Mert ha bakok és bikák vére és az *üszőnek elhintett* hamva a fertőzötteket megszenteli a test megtisztulására, mennyivel inkább fogja Krisztus vére, ki a Szentlélek által önmagát hozta áldozatul szeplőtelenül Istennek, megtisztítani lelkiismeretünket a holt cselekedetektől, hogy az élő Istennek szolgáljunk!

És ezért újszövetségnek a közvetítője ő, hogy ha-

lálát az első szövetség alatt történt törvényszegések váltságaért közbevetvén, a hivatottak az örökké tartó örökségnek ígéretét elnyerjék. Mert ahol *végrendelet* van, szükséges, hogy bekövetkezzék a végrendelező halála. Mert a végrendelet csak halál esetén jogerős, különben pedig még nem érvényes, míg él a végrendelező. (9, 11—17.)

Jövendő javak: kegyelmek. — Nagyobb és tökéletesebb sátoron át: a mennyországon át. — Szentélyébe: mennyországba. — Az üszőnek elhintett hamva: v. ö. IV. Móz. 19, 17. — Végrendelet: a görögben egy szó (diathéké) szolgál a szövetség és a végrendelet kifejezésére.

Az első szövetséget Mózes vérrel avatta fel. Az újszövetséget Krisztus vére szentelte meg s áldozatával eltörölte a bűnt. Krisztus egyszer áldozta fel magát, hogy sokaknak a bűnét elvegye. Az ószövetségi áldozatokat ismételtén évről-évre kellett bemutatni, mert nem tehette tökéletessé a bemutatókat. Krisztus csak egyszer mutatott be áldozatot, „mert egy áldozattal mindörökké tökéletessé tette azokat, kik meg akarnak szentelődni” (10, 14; 9, 18—10, 18.).

BUZDÍTÁS AZ ÁLLHATATOSSÁGRA. Mivel tehát bizodalmunk van, testvérek, Krisztus vére által bemenni a *szentélybe*, melyet nekünk megnyitott mint új és élő utat a kárpiton, azaz a saját testen keresztül, és mivel nagy papunk van az Isten háza fölött, járuljunk oda igaz szívvel a hit teljességében, meghintve szívünket és megtisztítva a rossz lelkiismerettől, és lemosva testünket *tiszta vízzel*; tartsunk ki hajthatatlanul reménységünk hitvallása mellett (mert hűséges az, aki az ígéreteket tette), és figyeljünk egymásra, hogy szeretetre és jócselekedetekre buzduljunk, nem hagyván el gyülekezeteinket, mint némelyek szokták, hanem egymást vigasztalván, és anynyival inkább, minél inkább látjátok a *napot* közeledni. Mert ha szántsándékkal vétkezünk, miután az igazság ismeretét megnyertük, már nincs többé áldozat a bűnökért, hanem az ítéletnek valami rettenetes várása és a *tűz heve*, mely megemészti az ellenszegülőket. Ha valaki megveti Mózes törvényét, irgalom nélkül meghal két vagy három tanú szavára; mennyivel súlyosabb büntetésre tartjátok méltónak azt, aki lábbal tapossa az Isten

Fiát, és tisztátalannak tartja a szövetség vérét, mely által megszenteltetett, és kigúnyolja a kegyelem Lelkét? Mert ismerjük azt, aki így szólt: *Enyém a bosszú*, és én megfizetek! És ismét: *Mert az Úr megítéli az ő népét*. Rettenetes az élő Istennek kezébe esni!

Emlékezzetek pedig vissza a *hajdani napokra*, amelyeken *megvilágosítástok* után a szenvedések nagy küzdelmét állottátok ki, amennyiben részint gyalázkodásokban és szorongatásokban látványul szolgáltatok, részint pedig azoknak, akikkel így bántak, társai lettetek. Mert részetek volt a foglyok szenvedésében, és javaitok elrablását is örömmel viseltétek, tudván, hogy jobb és maradandó javatok van. Azért ne veszítsétek el bizodalmatokat, amelyre nagy jutalom vár. Mert békétűrésre van szükségtek, hogy Isten akaratát megcselekedvén, elnyerjétek az ígéretet. Mert még egy kevéssé, *az, aki eljövendő*, el fog jönni és nem fog késni. *Az én igazam* pedig a hit által élni fog; ha azonban *visszahúzódik*, nem tetszik az én lelkemnek. Mi pedig nem vagyunk a visszahúzóadás fiai a végromlásra, hanem a hitéi az élet elnyerésére. A hit pedig a remélt dolgok valósága, meggyőződés a nem szemléltekről. Mert ezáltal nyertek bizonytságot az ősök. (10, 19—11, 2.)

A szentélybe: a mennyországba. — *Tiszta vízzel*: keresztséggel. — *Napot*: ítélet, halál napja. — *A tűz heve*: a pokolban. — *Enyém a bosszú*: V. ö. V. Móz. 32, 35. — *Mert az Úr...*: V. ö. V. Móz. 32, 36. — *A hajdani napokra*: a jeruzsálemi keresztényülözésekre. — *Megvilágosítástok* után: a keresztség után. — *Az, aki eljövendő*: az Úr Jézus. — *Az én igazam*: Hab. 2, 4. szabadon idézi a Hetvenes fordítás alapján. — *Visszahúzódik*: hitét megtagadja.

A hitnek szép példáit vonultatja fel az Apostol az ószövetségből. Ábelnek kezd és végigmegy a zsidó nép egész történetén. Mind olyanok voltak, akikre nem volt méltó a világ s mégsem nyerték el az ígéretet, „mert az Isten valami jobbat rendelt számunkra, hogy nálunk nélkül ne jussanak a tökéletességbe” (11, 40.). Az ószövetségi példák, főképp az Úr Jézus példája adjon erőt és türelmet a keresztényeknek a szenvedések viselésére. Tartsák meg mindenben Isten parancsait. Az újszövetségi törvény jobban kötelezi a keresztényeket, mint kötelezte a zsidókat az ószövetség törvénye, azért „tartsuk meg a kegyelmet, hogy általa Istennek tetsző módon szolgáljunk, félelemmel és tisztelettel” (12, 28.). Újabb erkölcsi intelmek után még egyszer ír az Úr Jézus kereszthaláláról.

„Jézus Krisztus ugyanaz tegnap és ma és mindörökké.” (13, 8.) Ezért ne engedjenek idegen tanításoknak. Oltárunkról azok nem ehetnek, akik a sáornak szolgálnak. Mivel az engesztelőnap i áldozatot a táboron kívül égették el, úgy a mi áldozatunk, az Úr Jézus Krisztus is a kapun kívül szenvedett. Menjenek ezért hozzá, hagyják ott a zsidóságot, „mert nincsen itt maradandó városunk”. (13, 14.) Általa mutassuk be az Istennek mindenkor az áldozatot. (11, 3—13, 17.)

BEFEJEZÉS. Imádkozzatok értünk, mert bízunk abban, hogy jó lelkiismeretünk van, mert mindenben jól akarunk eljárni. Annál inkább kérlek pedig titeket, cselekedjétek így, hogy mielőbb visszaadassam nektek. A békesség Istene pedig, aki a halálból kivezette a juhok nagy pásztorát az örök szövetség véreben, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, tegyen tökéletessé titeket minden jóban, hogy megcselekedjétek az ő akaratát, azt munkálván bennetek, ami előtte kedves, Jézus Krisztus által, kié a dicsőség örökkön-örökké. Amen.

Kérlek pedig titeket, testvérek, vegyétek jó néven a vigasztalás ígését; mert röviden írtam nektek. Tudjátok meg, hogy Timóteus testvérünk *kiszabadult*; kivel (ha mihamar eljő) meglátlak benneteket. Üdvözljétek összes előljáróitokat és mind a szenteket. Üdvözlönek titeket az itáliai testvérek. Kegyelem mindnyájatokkal. Amen. (13, 18—25.)

Kiszabadult: nem tudjuk, milyen fogságról van szó, mert sehol sem találjuk ezt megemlítve.

A ZSIDÓKHOZ IRT LEVÉL. Szent Pál e levelében a legfenségesebb módon állítja szemünk elé Krisztust és vele együtt az újszövetséget. Krisztust az Atya az angyalok fölé rendelte. Szerepe és feladata sokkal magasztosabb Mózes szerepénél és feladatánál. Krisztus, az Isten egyszülött Fia emberré lett, magára vette az emberiség minden gyarlóságát a bűnt kivéve és vérét ontva tökéletes áldozatot mutatott be és általa kiengesztelte az Istent. Jóvátette az első ember bűnét és ezzel megszerezte a lehetőséget, hogy az ember vele együtt beléphessen a mennyei szentélybe az Isten színe elé. Fejezeteken keresztül igyekszik kidomborítani az újszövetség főpapjá-

nak, áldozatának összehasonlíthatatlanul magasabbrendű voltát, amikor az ószövetség papságával, áldozataival, szertartásaival hasonlítja össze az újszövetséget. Szent Pál zsidókat, mégpedig palesztinai zsidókat tartott szem előtt és ezért nehéz feladatra vállalkozott, mikor velük szemben az újszövetség magasabbrendűségét akarta kiemelni. A zsidó meg volt győződve az ószövetség fölényéről minden egyéb vallással szemben és ebben a hitében megingatni őt szinte a lehetetlenséggel határos volt, főképp, amikor látszólag minden a zsidó vágyak teljesülése felé vezetett. A hit meginoghatott még a régebben megkereszteltekben is, és kevesen csatlakozhattak a zsidóság köréből ilyen körülmények közt a kereszténységhez. Ezért Szent Pálnak legragyogóbb ékesszólását kellett megcsillogtatnia, olyan érveket felsorakoztatnia, hogy írásának meglegyen a hatása. Ilyen körülmények összejátszása folytán sikerült is levelében a legmélyebben megfognia a krisztológiai kérdést, mikor Jézust mint főpapot mutatja be, aki az egész emberiség nevében mutatja be a legszentebb áldozatot, mikor vérét ontja a „kapukon kívül”. Csakis így lehet Krisztust bemutatni, hogy előtte meghajoljon minden térd, még a legmakacsabb zsidók térdje is és kövesse Krisztust fenntartás nélkül.

HITELESSÉG. Mindenekelőtt meg kell állapítani azt, hogy a levél sugalmazott és bent szerepel a sugalmazott könyvek jegyzékében, amint ezt a tridenti és a vatikáni zsinatok megállapítják. Külön kell azonban tárgyalni a hitelesség kérdését, vajjon ki a levél szerzője. Ebben a tekintetben ugyanis nehézségek merültek fel.

I. Elsősorban azokat az érveket sorakoztatjuk fel, melyek *kedveznek* a levél szentpáli eredetének.

A) *Külső bizonyítékok.* A keleti egyházak Szent Pálnak tulajdonítják a levelet. Így a palesztinai egyház (Cezareai Euzébios, Jeruzsálemi Szent Cirill, Szent Epifánios), az antióchiai egyház (Aranyászájú Szent János, antióchiai zsinat 264.), a kappadóciai egyház (Nagy Szent Vazul, Nisszai Szent Gergely, Nazianzi Szent Gergely), a szír egyház (Szent Efrém) és az alexandriai egyház (Panténus 200-ban), akinek tanúsága azért is fontos, mert olyan tanítói voltak, akiknek még kapcsolataik voltak az Apostollal. (Alexandriai Kelemen, Origenes.) A Chester Beatty papírusz a Ró-

mai levél után helyezi a Zsidókhöz írt levelet. Így megerősíti, hogy Kelet ezt a levelet mindenkor Szent Pál iratának tekintette. Ami ezt az érvet nyomósabbá teszi, az, hogy a Chester Beatty papíru-szoknak ez a része Kr. u. 200-ból származik.

B) *Belső bizonyítékok.* A levélben sok olyan szóval találkozunk, amelyek Szent Pál szókincséhez tartoznak; úgyszintén sok képpel, kifejezéssel, melyeket az Apostol többi leveléből ismer-tek. A Szentírásból vett kedvenc idézeteit is megtaláljuk itt. A le-vél tanítása sok számos egyezést mutat egyéb levelének tanításá-val. Az említett körülmények mind arra mutatnak, hogy Szent Pált tartjuk a levél szerzőjének.

II. Felsorakoztatjuk azokat az érveket, amelyek *nem kedveznek* a levél szentpáli eredetének.

A) *Külső bizonyítékok.* A levelet nem tartják Szent Pál leve-lének a nyugati egyházak; így a római egyház (a Muratori-töredék csak tizenhárom levelet sorol fel Szent Páltól. Szent Hippolitus tizenegyszer idézi ugyan a levelet, de nem tartja Szent Pálénak); a galliai egyházak (Szent Ireneus nagyon tartózkodóan viselkedik a levéllel szemben; nem idézi a levelet, csupán két helyéről tété-lezhető fel, hogy ismeri); az afrikai egyház (Tertullianus említi e levelet, nem tartja sugalmazottnak és Barnabásnak tulajdonítja). Szent Ciprián nem idézi. A Mommsen-féle kánon (359—360) csak tizenhárom szentpáli levelet ismer.

B) *Belső érvek.* Hiányzik a levél éléről Szent Pál neve, amint ez a többi levélben megtalálható, és a végén is hiányzik a szoká-sos befejezés. A levélnek sok olyan szava, szóképzése van, mely nem található más levélben; 140 hapax legomenával találkozunk. A levél stílusa eltér Szent Pál többi levelének stílusától, mert szebb, csiszoltabb, elegáns, ritmikus, sőt egy helyen még hexa-meterrel (12, 13.) is találkozunk. Tanítása eltér többi levelének tanításától.

Ezekre a felsorolt nehézségekre a következőket lehet vála-szolni. Nyugaton is találkozunk egyházatyákkal, akik Szent Pál-nak tulajdonítják a levelet; így mindjárt a legelső időkben Római Szent Kelemen, majd később Szent Hilárius, Szent Ambrus, Szent Jeromos, Szent Ágoston, aki Szent Pálnak mind a tizennégy leve-lét ismeri és névszerint felsorolja köztük a Zsidókhöz írt levelet is. Ha most az okot kutatjuk, miért van ez a nagyfokú tartózkodás a levéllel szemben Nyugaton, akkor talán helyesen mutatunk rá a montanista, nováciánus és donatista eretnkségekre. Ezek ugyanis a levél egyes részeivel visszaéltek. A 6, 4-et és a 10, 26-ot úgy magyarázták, vannak olyan bűnök, melyeket a keresztség után nem lehet megbocsátani. Ez lehetett az oka annak, hogy a nyugati egyház a nyilvános istentiszteleten nem olvasta fel a levelet.

A levél szókincséből, a hapax legomenákból vett érve pedig

csak hivatkozunk az előző leveleknél tárgyaltakra, hogy ezeknek nincs döntő jellegű bizonyító erejük. A tanításban, amit itt kifejt az Apostol, nincs semmi új sem, amit ne lehetne összhangba hozni a többi levél tanításával. Különben is nem taníthatja mind a tizennégy levélben ugyanazt.

Arra a nehézségre, hogy miért nem szerepel az Apostol neve a levélben, így próbálnak válaszolni egyes szentírásmagyarázók. 1. Eredetileg bent volt az Apostol neve, a másoló feledékenységből, vagy mert csonkapéldánnyal rendelkezett, kihagyta a nevet. 2. Szent Jeromos szerint azért hagyta el Szent Pál nevét a levélből, mivel neve rosszul csengett a zsidók körében. 3. Teodoretus szerint szerénységből maradt ki a név, mert az Úr Jézust tartotta a zsidók első és legfőbb apostolának, vagy pedig mivel a zsidók Szent Péter és Szent Jakab gondjaira voltak bízva. 4. Nem tette ki a nevét, mivel a levél nem levélnek, hanem homiliának, vagy vigasztaló beszédnek készült, csupán néhány vers (13, 22–25.) van levélstílusban hozzáadva. 5. Nem feltűnő, ha név nélkül írta a levelet, mivel az antik ókor legtöbb munkája anoním.

A legfőbb nehézség azonban a levél stílusa marad és az a régi hagyomány, amely már Origenest is meggátolta abban, hogy a levelet egyenesen Szent Pálnak tulajdonítsa. Így alakult ki aztán az Egyházban szinte általánosnak mondható vélemény, mely *különbséget tesz szerző és szerkesztő között*. Mivel a gondolatok föltétlenül Szent Pálé, azért őt tartják a levél szerzőjének. Ő adta a gondolatokat, az általános tervet, az ő felügyelete alatt készült a levél, vagyis az irodalmi vonalvezetés Szent Pál nevéhez fűződik, míg a levélnek a tényleges formába való öntése, megfogalmazása, stilizálása pedig egy szerkesztőtől, egy az elegáns görögöt jól bíró írótól történt. Hogy ki legyen ez, arra vonatkozólag a vélemények nagyon is megoszlanak. Alexandriai Kelemen Szent Lukácsnak tulajdonítja a levél görög formáját, mivel van hasonlóság az Apostolok Cselekedetének nyelve és a levél nyelve közt. Origenes Római Szent Kelemen tartja a szerkesztőnek. Tertullian pedig Barnabást. A mai tudomány is e három név köré csoportosul leginkább, bár vannak, akik Apollót teszik a levél írójának. A tudomány tehát Origenes álláspontján áll, aki így ír erről a kérdésről: „Én így vélekedem: a mondatok az Apostolé, míg a szavak és azok összeállítása másvalakié... Mert a régiek nem állították vakmerően, hogy a levél Pálé. Azonban ki írta a levelet, az Isten tudja.”

A *Commissio de Re Biblica* 1914. június 24-én hozott határozatával ebben az ügyben így döntött: 1. A levelet szentpáli eredetűnek és kanonikusnak kell tartani. 2. Azok az érvek, melyeket felsorakoztatnak a levél nem szentpáli eredete mellett, — az Apostol neve nem szerepel, az ószövetség idézési módja, egyéb levelek tanaival való különbség — nem olyan erősek, hogy megdöntենék a levél szentpáli eredetét, sőt a tanok, szavak, mondatok megegyezése a többi levéllel csak megerősítik a levél szentpáli eredetét. 3. A levélnek Szent Pál a szerzője, de a forma származhatik mástól is, azonban ebben a kérdésben az Egyház fenntartja magának a döntés jogát.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KORULMÉNYEI. Amilyen vita van a körül, hogy ki írta a levelet, ugyanolyan vita van a körül is, hogy *kinek szól a levél*. A levél címzettjei lehetnek pogány-keresztények is, bár a levélben nagyon sok ószövetségi vonatkozás van. A legrégibb feljegyzések arról szólnak (Panténus, Alexandriai Kelemen, Origenes), hogy zsidó-keresztényeknek írta a levelet az Apostol. A legnagyobb tekintélyű kódexek feliratában a „héberekhez” szól a levél. A héber elnevezés nemzeti-ségi, politikai elnevezés, mert a vallási elnevezés a zsidó (Judaeus) lett volna. A levél feltételezi olvasóiról az ószövetségi Szentírás aprólékos ismeretét. A levélben nincs semminemű vonatkozás a bálványimádásra. Ezek a mellett szólnak, hogy a levél szerzője zsidóból lett keresztényeket tartott szem előtt. Ezek a keresztények nem élhettek Palesztinán kívül, mivel a számításba jöhető alexandriai és római zsidókeresztények, mint a levél címzettjei mellett nincs semmiféle érv. A levél hébereknek készült, tehát nem hellenistáknak, akik a diasporákban laktak. A levél címzettjei már régóta ismerik a kereszténységet (5, 12.), amelyért már üldözést is szenvedtek (10, 32.), sőt újabb üldözést is (12, 11—13; 13, 3.), vezetőik hitükért vértanúságot szenvedtek. (13, 7.) A mózesi, főképp a szertartási törvények tüzetes ismeretét tételezi fel a levél olvasóitól, ezért *Palesztinában* kell keresnünk a levél rendeltetési helyét. Mivel zárt gyülekezetéről beszél és arról a rossz szokásról, hogy egyesek el-

hagyják gyülekezeteiket (10, 25.), talán arra utalnak, hogy *Jeruzsálemről* van szó. E mellett szól még az is, hogy a jeruzsálemi keresztények láthatták naponta a zsidó istentisztelet pompáját, láthatták a zsidó nép nagy felvirágzását II. Heródes Agrippa idejében és mindez megin-gathatta bennük a hitet. Ezért látta jónak az Apostol, hogy a hitükben meggyengült jeruzsálemi keresztények-nek levelet, mégpedig vigasztaló levelet írjon, melyben az Úr Jézus főpapságáról, az újszövetség fenséges voltá-ról tárgyal.

A levél *írásának idejét* még 66. előtt kell keresnünk, mert nem történik benne semmiféle hivatkozás a 66-ban kitört zsidó felkelésre. Mivel két üldözésre hivatkozik, ezért 62—63. előtt sem keletkezhett a levél, ekkor volt ugyanis a második üldözés, amely Porcius Festus proku-rátor halála és az új prokurátor megérkezése közt eltelt időre esik. Ekkor végezték ki ifjabb Szent Jakabot, a je-ruzsálemi egyház vezetőjét is. A levelet a fogságból való kiszabadulás után közvetlenül írhatta (13, 18—19.), egye-sek szerint a fogság végén. Azonban mindenképen a Filippi levél után, mivel ott Timóteus mégcsak elmegy, itt már útnak is indult és visszaérkezését várja az Apos-tol. (13, 23.) Így az írás idejét 63., esetleg 64-re tehetjük.

A levél *írásának helyét* Itáliában kell keresnünk, mert erre utalnak a 13, 24. szavai. Vajjon Rómából vagy máshonnet írta, ez nem állapítható meg.

A levelet *görög nyelven* írta. Ez egyhangú megállá-pítása a mai tudománynak a régebbi felfogással szemben, mely eredeti nyelvnek a hébert, illetőleg az arámot tar-totta (Alexandriai Kelemen, Szent Jeromos, Euzébius). A görög nyelv mellett szól, hogy az egyes görög szavak-nak nincs meg a megfelelő héber, illetve arámi szavuk. Az ószövetség idézése a Hetvenes fordítás és nem a héber szerint történik. A mondatok szerkezete nem felel meg a héber nyelv szellemének. Alárendelt körmondatokkal ta-lálkozunk, míg a héber nyelv a mellérendelt mondatokat használja. Az egész levél elegáns, ritmikus görög nyel-ven van megírva, ami feltétlenül a görög nyelv mellett szól.

TANÍTÁS. A levél Jézus Krisztusról mond fontos dolgokat. Jézust megjövendölték az ószövetség prófétái. (1, 1.) Jézus Krisztus az Atyaisten Fia, képmása, résztvevő a teremtésben és gondját viseli a világnak. (1, 2.) Jézus Krisztus *Atyaisten képmása* (figura-charakter), azaz a szó tulajdonképeni értelmében mintegy faragott képe, jele és hasonlatossága, melyből következtethetünk, megismerhetjük a mintát, melyről készült, vagyis az Atyaistent. Ez a kép valódi kép, mely tehát az élő Atyát, annak mintegy az ábrázatát mutatja be. A képmás csak a Fiúra vonatkoztatható, de nem a Szentlélekre, jóllehet az az Atyával és a Fiúval egylényegű. Azért vonatkoztatható a képmás egyedül a Fiúra, mivel a képmás „vi ipsius reproductionis seu processionis” jön létre. Így pedig csak az Ige születik az Atyától az értelem által, míg a Szentlélek az Atyától és a Fiútól az akarat, a szeretet által származik.

Krisztus, mint ember *megváltotta a világot* és az Atya jobbján ül. (1, 3.) Krisztus az *emberiség főpapja* és a papsága a következő elemekből tevődik össze: pap és király Krisztus (7, 4—7.), mégpedig mindörökre. (7, 24.) Nincs geneológiája (7, 3.), örök esküvel kapott megbízást erre a papságra (7, 20—23.), fel van ruházva minden hatalommal. (7, 25—28.) Tökéletes áldozatot mutatott be (7, 27; 8, 1—13.), mégpedig egyszersmindenkorra. (9, 12.) Ez az áldozat megtisztítja a lelkiismeretet (9, 14.), vérével tisztított meg minket. (9, 14.) Jézus Krisztus papi szolgálata mindenki számára volt (5, 9; 7, 25.) és szövetsége örökké tart. (8, 6—13.)

A *szentmise áldozati* jellege azokból a helyekből domborodik ki erősen, ahol az ószövetségi áldozatokról szól és azt egybeveti az újszövetség áldozatával. (9, 11—28; 13, 10.)

ALKALMAZÁS. A katolikus Egyház papsága Krisztus főpapságával szoros összefüggésben van és alapját ebben bírja. Ezért az Egyház, a hívők mindig nagy tisztelettel tekintenek fel a papra és benne mindig Krisztus kegyelmeinek közvetítőjét látták. Meg tudták mindig kü-

lönböztetni benne az embert és a papot. A magyar nép szép köszöntése, a Dícsértessék a papban tulajdonkép nem az embert, hanem a benne lévő Krisztust köszönti. Ez a legszebb megbecsülése a papi méltóságnak. A levél példát nyújt arra, hogy mikép használja fel a szónok az ószövetséget a szentbeszédben.

A szentmise leckéi közt 11-szer szerepel ez a levél. A breviáriumban Vízkereszt VI. hetén olvassa a Zsidókhoz írt levelet az Egyház, valamint nagypénteken és nagyszombaton olvas belőle.

IMA. Nagy titok és nagy méltóság a papság. Olyanra kapnak benne hatalmat, ami az angyaloknak nincs megengedve. Mert egyedül a papok, akiket az egyházi szabályok megfelelően szenteltek fel, rendelkeznek misézési hatalommal és csak ők változtathatják Krisztus testévé a kenyeret. A pap ugyanis Isten szolgája, aki az Isten parancsára és rendeletére használja az Isten szavait. Mert itt az Isten a főszerző és a láthatatlan ténykedő, akinek minden, amit csak akar, alá van vetve és minden, amit csak parancsol, engedelmeskedik... Ugyelj magadra és vigyázz, milyen hatalmat adott át neked a püspök a kézrátétellel. Ime, pappá lettél és misézésre szenteltek fel. Vigyázz most, hogy hűen és ájtatosan a maga idején mutasd be az Istennek az áldozatot és magad feddhetetlennek mutakozzál. Nem könnyebbült meg a terhed, hanem inkább szorosabbra húzódott a fejelem köteléke, és nagyobb szentségre vagy kötelezve. A pap szükségkép minden erénynek a birtokában legyen és másoknak a jó élet példáját nyújtsa. Társaságban ne nyers és közönséges emberek legyenek, hanem olyanok legyenek, mint az angyalok az égben vagy pedig a földön a tökéletes emberek... Az egyházi ruhákba öltözött pap Krisztus helyettese, hogy az Istennél magáért és az egész népért alázatos könyörgéssel kérjen... Amikor a pap misézik, az Istent tiszteli, az angyalokat örvendezteti, az Egyházat építi, az élőket segíti, a megholtaknak nyugalmat szerez és magának minden jót megszerez. (Kempis: Krisztus követése, IV. k. 5. f.)

Könyörgők hozzád, édes Uram, Jézus Krisztus, hogy a szenvedésed legyen az én erőm, mely megerősít, megvéd és megoltalmaz. Sebeid legyenek az én ételem és italom, melyekkel éljek, megérezgülsz és melyek gyönyörködtessenek. Véreddel való meghintés legyen bűneim bocsánata. Halálod legyen elfogyhatatlan életem. Kereszted legyen örök dicsőségem. Ezekben találjam felüdülésemet, örömemet, szívem egészségét és édességét. Aki élsz és uralkodol mindörökkön-örökké. Amen. (A Breviáriumból, 3 évi búcsú. Akik pedig a szentmise után térdenállva mondják el ezt az imát, megnyerik azoknak a bűnöknek a bocsánatát, melyeket a szentmise végzése közben emberi gyöngeségből követtek el.)

PÁSZTORLEVELEK

Szent Pál levelei közt külön csoportot alkotnak az ú. n. *pásztorlevelek*. Már az ószövetségben megvolt az a szokás, hogy a királyokat, a papokat pásztoroknak nevezték; ezt a szokást szentesítette az Úr Jézus, mikor magát Jó Pásztornak mondotta (Jn. 10, 11.), és már életében megtett egyeseket pásztoroknak. (Ef. 4, 11.) Így az Úr nyomdokain jártak azok, akik a 18. század közepe óta Szent Pál három levelét: I. Timóteust, II. Timóteust és Titust pásztorleveleknek nevezték el. Ezeket az Apostol ugyanis az efezusi és a krétai egyház püspökeinek írta és utasításokat, irányításokat adott nekik, hogy mikép kell a híveket vezetniök. Ma még a püspököknek a papjaikhoz és híveikhez írt leveleit is pásztorleveleknek nevezik.

Az Egyháznak egyöntetű véleménye a legrégibb kortól kezdve, hogy ez a három levél Szent Pál apostoltól származik. Így: Mura-tori-törédék, Szent Ireneus, Alexandriai Kelemen, Tertullian tanúskodnak a levelek eredetisége mellett. A Vetus Latina és a szír fordítások is hozzák őket. Az ókorban egyedül Marcion, Bazilides és Taciánus voltak azok, akik elvetették e három levelet, de ezt is csak azért, mivel tanaik ellen szólnak.

A 19. század *racionalistái* felújították ezeknek az eretneknek a véleményét és csupán belső okokból nem tartották eredetieknek a leveleket, hanem azokat a 2. századból származtatták. Állításaikban a következőkre hivatkoznak:

1. A pásztorális leveleknek más a tanításuk, mint a többi szentpáli levélnek. — Igaz, hogy más a tanítása ezeknek a leveleknek, mint a többieknek, de azokkal nincsenek ellentétben, sőt a legnagyobb összhangban vannak. Különben is a szerző nem ismételheti önmagát mindig. Más problémákat kellett az Apostolnak megoldania, mint az előző leveleiben.

2. A levelekben leírt egyházi szervezet nem felelhet meg az apostoli idők egyházi szervezetének. — Talán ebből a nehézségből látható a legjobban, hogy előítéletekkel dolgoznak a racionalisták, és ha ezeknek a feltevéseknek a tények, a jelen esetben a levelek ellentmondanak, akkor tagadják a levelek eredetiségét, és azokat későbbi időkből származtatják, mégpedig a 2. század első feléből, amikor is egy ismeretlen szerző Szent Pál leveleinek törredékéből, vagyis kis cédulákra írt üzeneteiből állította egybe a leveleket. Pedig a helyes álláspont az, ha az ember a tényekből következtet a hierarchiára. Szent Pál 2. fogsága előtti időben már

fejlettebb volt az Egyháznak a szervezete, mint amikor az Apostol megkezdte működését. Volt idő arra, hogy a szervezet, melynek csíráit az Úr Jézus ültette el, fejlődésnek induljon. Különben is az Apostol, ha nem is akarta volna életében az egyházi szervezet teljes kialakulását, erre rákényszerítette volna őt az I. fogsága, amikor négy évig nélkülözte a szabadságot (két évig Cezareában és két évig Rómában). Az egyháznak ekkor végeredményben a saját lábukon kellett megállaniok, nem mehettek minden bajukkal az Apostolhoz. Így mindenképen megvolt a lehetősége annak, hogy kialakulhasson az a hierarchia, melyről írnak a pásztorlevelek.

3. Az Apostol a levelekben a gnoszticizmust támadja, márpedig a gnoszticizmus a 2. század eretneksége. — Igen, a kialakult, rendszerbe foglalt gnoszticizmus a 2. század szülötte, de csírái már megvoltak az Apostol idejében.

4. A szókincs nem szentpáli és sok benne a hapax legomena. — A szókincsre vonatkozólag tudni kell, hogy az a szerzőknél a tárgy, a hely, a körülmények és a kor szerint változik. A hapax legomenák alkalmazása még csak erősíti a szentpáli szerzőséget, mert ha a levelek hamisítványok lennének, akkor a szerzőjük kerülte volna a többi levélben elő nem forduló szavakat, s mindenben igyekezett volna az Apostolt utánozni, hogy ne lehessen felismerni a levél hamis voltát. A hapax legomenák alkalmazása minden levélben előfordul és minden szentpáli levélnek megvan a maga szókinccse, úgyhogy ebből nem lehet az Apostol szerzősége ellen érvet kovácsolni. Ami a szókinccset illeti, egy szerző (Holtzmann) szerint a három levélben 897 szó van és ebből 612 Szent Pál más leveleiben előfordul, a többi pedig olyan, hogy mindegyikről kimutatható, hogy az 1. században használatban volt, tehát egyik sem újabbkeletű Szent Pál koránál.

5. Stílusáról is azt állítják, hogy ezekben a levelekben eltérés van a többi levél stílusától. — Eltekintve attól, hogy a stíusból vett érv bizonytalan érv, szintén megállapítható, hogy a stílus is változik a kor, tárgy s a megszólított személy szerint. A levelekből tényleg hiányzik a levelek dogmatikus részének a stílusa, ellenben nincs semmi eltérés a morális részek stílusától.

6. A pásztorlevelek nem illeszthetők be az Apostolok Cselekedeteinek korába. — Igen, ide nem illeszthetők be. Ha azzal az előítéllettel vagyunk eltelve, hogy az Apostol az I. római fogság végén meghalt, akkor tényleg nem tudjuk a leveleket beilleszteni az Apostol életébe. Azonban az Apostol élete nem fejeződött be az I. római fogsággal, hanem abból kiszabadult és még 3—4 év állott rendelkezésére. Ez a kiszabadulás Harnack szerint is „biztos tény”. Így aztán nem okoz nehézséget ennek a három levélnek az elhelyezése az Apostol életében.

Különben is a *Commissio de Re Biblica* 1913. június 12-én kiadott *decretuma* ebben a kérdésben már határozott:

1. A levelek mellett szóló általános hagyomány alapján Szent Pált kell a levelek szerzőjének tartanunk.
2. Elvetendő az a feltevés, hogy a levéltöredékekből állította volna össze a három levelet ismeretlen szerző.
3. Nem gyengíti a levelek hitelességét a stílusból, a szókincsből, a megtámadott tévelyekből és a hierarchia fejlettségéből vett érv sem.
4. Szent Pál kettős fogsága biztos és a levelek az I. fogság után és az Apostol halála közti időből származnak.

/

13. TIMÓTEUSHOZ IRT I. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, Istennek, a mi Üdvözítőnknek és Jézus Krisztusnak, a mi reménységünknek, rendeletéből Jézus Krisztus apostola — Timóteusnak, kedves *fiának a hitben*. — Kegyelem, irgalom s béke az Atyaistentől s Krisztus Jézustól, a mi Urunktól! (1, 1—2.)

Fiának a hitben: az Apostol térítette meg Timóteust, ezért nevezi „fiának a hitben”.

A TÉVTANÍTÓK. Arra kértelek, amikor elindultam *Macedóniába*, hogy maradj *Efezusban* s parancsold meg *egyeseeknek*, hogy ne tanítsanak eltérő módon, s ne foglalkozzanak *mesékkal* s végnélküli *nemzetségtáblákkal*, melyek inkább szörszálhasogatásra vezetnek, mint az Isten szerint való épülésre, mely hiten alapszik. A parancsolat végcélja pedig a tiszta szívből, a jó lelkiismeretből s a tettetés nélküli hitből származó szeretet. Az illetők ezektől eltértek, s üres fecsegségre adták magukat. *Törvénytánítók* akarnak lenni, de nem is értik, amit mondanak s bizonygatnak. Mi tudjuk, hogy a törvény jó, ha a *törvénynek megfelelően* alkalmazzák: tudva, hogy igazra nem vonatkozik törvény, hanem csak gonoszokra, engedetlenségekre, istentelenekre, bűnösökre, vétkekre, szentségtelenekre, apagyilkosokra, anyagyilkosokra, embergyilkosokra, paráznákra, férfiakkal fajtalankodó férfiakra, emberrablókra, hazugokra, hamisan esküvőkre, meg arra, ami még ezenkívül ellenkezik az egészséges tanítással, a boldog Isten dicsőségének reám bízott evangéliuma szerint. (1, 3—11.)

Macedóniában: Kr. u. 64-ben. — *Efezusban*: mint annak püspöke. — *Egyeseeknek*: akiket Timóteus személyesen is ismer, de az Apostol nem nevezi meg őket névszerint, mivel még nem szakadtak el az Egyháztól. — *Mesékkal*: ezek a világ teremtésére, az

anyagra, stb. vonatkoztak, melyek a rabbik találmányai voltak és a Talmudban fellelhetők. — *Nemzetségtáblákkal*: az Istent és az embereket összekötő szellemi lényekre, eonokra vonatkozik és a gnoszticizmus később magáévá tette ezt a tant. Mások szerint a zsidó genealógiákat kell itt érteni, melyeket vagy egyes családok készítettek vagy pátriárkai vagy prófétai származásukat igazolják vagy a Genézisben lévő nevek genealógiája, ill. ezeknek misztikus magyarázata értendő a szó alatt és ebben az esetben kimonodottan zsidó eredetű kitalálásról van szó. — *Törvénytánítók*: a mózesi törvényt magyarázták ezek a zsidókból lett keresztények. — *Törvénynek megfelelően*: a mózesi törvény arra szolgált, hogy „nevelőnk volt Krisztusra”. (Gal. 3, 24.)

Az Apostol hálát ad az Úr Jézusnak, aki meghívta őt annak ellenére, hogy „káromló, üldözö és gyalázkodó” volt. Az Úr Jézus azért jött erre a világra, hogy üdvözítse a bűnösöket, akik között az Apostol magát tartja az elsőnek. Inti Timóteust, hogy tartsa meg a hitet, jó harcot harcoljon, nehogy hajótörést szenvedjen a hitben, mint ez Himeneussal és Alexanderral történt, akiket átadott a sátánnak. (1, 12—20.)

ISTENTISZTELETI ELŐÍRÁSOK. Mindenekelőtt arra kérlek tehát, tartassanak *könyörgések, imádságok, esedezések s hálaadások* minden emberért: a királyokért s minden fellebbvalóért, hogy békés és csendes életet élhessünk, telve jámborsággal s tisztességgel. Ez jó és kedves a mi Üdvözítő Istenünk előtt, ki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön s az igazság ismeretére eljusson. Hiszen egy az Isten s egy a közvetítő is az Isten és az emberek között: *az ember Krisztus Jézus*, ki mindenkiért adta magát oda váltságul, bizonyságul annakidején. E végett rendeltettem én hírnökké s apostollá, — igazat mondom, nem hazudom — pogányok tanítójává, hitben és igazságban. Azt akarom tehát, hogy a férfiak mindenütt tiszta *kezeket emeljenek fel* az imádságra, harag és viszálykodás nélkül. Hasonlóképen megkívánom, hogy az *asszonyok tisztességes öltözetben*, szemérmességgel s józansággal ékesítsék magukat, nem fodorított hajjal, arannyal, gyönggyel meg drága ruhával, hanem ami istenfélmet fogadó asszonyokhoz illik: jócselekedetekkel. Az asszony csendben okuljon, teljes alázatossággal. Nem engedem, hogy az asszony tanítson, s a férfi fölé kerekedjék: maradjon csak csendben. Mert *Ádám alkotott először*, Éva azután, s Ádám nem szedetett rá, az

asszony azonban rászedetett és engedetlenségbe esett. Gyermekének szülése által fog üdvözülni, ha megmarad a hitben, a szeretetben, a szentségben s a józanságban. (2, 1—15.)

Könyörgések, imádságok, esedezések s hálaadások: valószínűleg az ima különböző fajait (imádó, hálaadó, engesztelő és kérő) jelzi. — *Az ember Krisztus Jézus:* az emberré lett Jézus Krisztus. — *Kezket emeljenek fel:* régi szokás volt felemelt kézzel imádkozni. Akitől segítséget kérünk, a felé nyújtjuk kezünket. Ezt a szokást átvette a kereszténység is, mint azt az Orante-képek bizonyítják. A mai szentmisében is így imádkozik a pap. — *Az asszonyok tisztességes öltözetben:* rendesen öltözve jelenjenek meg az istentiszteleten. — *Ádám . . .* a teremtés rendje is bizonyítja, hogy a férfi előbbrevaló s őt illeti meg a tanítás joga a templomban.

MILYEN LEGYEN A PÜSPÖK? Igaz beszéd ez: aki *püspökséget* kíván, derék dolgot kíván. Éppen azért a püspöknek feddhetetlennek, egy *feleségű* férfiúnak, józannak, megfontoltnak, tisztiesnek, *szemérmesnek*, *vendégszeretőnek*, tanításra alkalmasnak kell lennie, nem iszákosnak, nem verekedőnek, hanem szelidnek, nem viszálykodónak, nem kapzsinak, hanem olyanoknak, ki házáat jól vezeti, fiait engedelmisségben s mindenképen tisztességben tartja, — hisz aki a maga házáat nem tudja vezetni, hogy tudná gondját viselni az Isten egyházának? Ne legyen újonnan megkeresztelt ember, nehogy felfuvalkodjék s az az ítélet érje, *mint az ördögöt*. A kívül levőktől is jó tanúbizonysággal kell bírnia, ahogy gyalázatba s az *ördög kelepccéjébe* essék. (3, 1—7.)

Püspökséget: vagy püspökséget vagy áldozópapságot. Mind a kettő érthető e szó alatt. — *Egy feleségű:* vagyis csak egyszer nősült. — *Szemérmes:* a görögben hiányzik. — *Vendégszerető:* nála szálltak meg a vándorapostolok, sokszor a hívők is. — *Mint az ördögöt:* büszkesége miatt úgy büntesse az Isten, mint az ördögöt. — *Kívüllevők:* pogányok. — *Ördög kelepccéjébe:* a megvetést arra használja fel a gonoszlelek az ilyennél, hogy a kishitűségre, hitehagyásra rábírja.

MILYEN LEGYEN A DIAKONUS? A diakonusok hasonlóképpen tiszties emberek legyenek, nem kétnyelvűek, nem sok bor hívei, nem rút haszonra vágyók; olyanok, akik tiszta lelkiismerettel őrzik magukban a *hit titkát*.

Ezeket is először ki kell próbálni, s csak akkor szolgáljanak, ha kifogástalanok. Az *asszonyok* hasonlóképen tisztetek legyenek, nem megszólók, józanok, mindenben megbízhatók. A diakonusok *egyfeleségű* férfiak legyenek, olyanok, kik gyermekeiket s házukat jól vezetik. Mert akik szolgálatukat jól végzik, szép rangot! és a Krisztus Jézusban való hitben nagy bizodalmat szereznek maguknak. (3, 8—13.)

A *hit titkát*: az evangéliumi igazságokat. — Az *asszonyok*: egyesek szerint a diakonusok feleségeiről van szó, mások szerint pedig — s ez látszik valószínűbbnek — diakonisszákról, akik oktatták a hitre a nőket, ezeknek a keresztségénél segédkeztek, női betegeket ápoltak stb. Ilyen diakonisszákat az ősegyház ismert, sőt ilyen volt Fébe is a kenchreíi egyház szolgálatában (Róm. 16, 1.). Vajjon ezek a diakonisszák azonosak voltak-e a később említendő özvegyekkel, nyílt kérdés. — *Egy feleségű*: csak egyszer nősült férfiak.

VISELKEDÉS AZ EGYHÁZZAL SZEMBEN. Azért írom ezeket néked, ámbár remélem, hogy hamarosan hozzád jutok, hogy ha késlekedném, tudd, mikép kell forgolódnod az Isten házában, mely az élő Isten egyháza, az *igazság oszlopa s szilárd alapja*. Márpedig nyilvánvalóan nagy dolog a *jámborság titka*, hogy:

*Testben kinyilatkoztatott,
Lélek által igazoltatott,
Angyaloknak megmutattatott,
Pogányoknak hirdettetett,
Világszerte hittek benne,
Felvitetett dicsőségben.* (3, 14—16.)

Igazság oszlopa...: Isten maga ügyel arra, hogy az Egyházban tévedés nélkül meglegyen az igazság. — *Jámborság titka*: a megtartott vallás jámborrá teszi az embereket s ennek a vallásnak az igazságait a hívők által a liturgiában használatos énekkel teszi szemléletessé. — *Hogy*: háromféleképen fordul elő ez a szó az egyes görög szövegekben: Theosz, ho és hosz alakban: a) *Theosz* — *Isten* s ezt követik a görög magyarázók; ez az olvasási mód megkönnyíti a szöveget s kifejezetten szól Krisztus istenségéről. b) *ho* — *ami*; ezt követi a Vulgata s a latin egyházatyák; nyelvtanilag ez a helyes; logikailag így is Krisztusra vonatkozik, aki lényegében a hit, a jámborság titka. c) *hosz* — *aki*; ezt hozzák a legjobb kódexek s ezért kritikailag ez a legvalószínűbb olvasási mód; a modernek

is ezt fogadják el; értelmileg mint névmás, egyenesen Krisztusra vonatkozik, aki a jámborság titka. — *Testben*, ... az egész himnusz Jézus Krisztusra vonatkozik. — *Angyaloknak*: a feltámadás után mint győzelmes vezér jelent meg az angyaloknak. Egyesek az apostolokat értik az angyalok alatt; sőt vannak olyanok is, akik a gonoszlelket is hozzáértik az angyalokhoz.

Egyes emberek ennek ellenére elszakadnak majd a hittől, az ördög tanácsaira hallgatnak s hazugságokat hirdetnek, így: tilos a házasság, tartózkodni kell egyes ételektől. Ezeket a képtelen és vénasszonyos meséket vesse el s a jámborságban gyakorolja magát. Legyen példaképe a híveknek beszédben, viselkedésben, szeretetben, hitben, tisztaságban. Ne hanyagolja el azt a kegyelmet, melyet a preszbiterium kézfeltétele által kapott. Így üdvözíti magát is meg azokat is, akik hallgatnak rá. Szeretettel bánják a különböző korú emberekkel. (4, 1—5, 2.)

AZ ÖZVEGYEK SZEREPE AZ EGYHÁZBAN. Az özvegyasszonyokat, ha *igazán özvegyek*, tiszteld. Amelyik özvegyasszonynak fiai vagy unokái vannak, *tanulja meg*, elsősorban a maga házát vezetni, s szüleinek viszontszolgáltatásra lenni, mert ez kedves dolog az Isten előtt. Amelyik pedig igazán özvegy és elhagyatott, bízzék az Istenben, s tartson ki éjjel-nappal az imádságban és a könyörgésben, mert amelyik bujálkodik, élő halott. Ezt parancsolod hát nekik, hogy feddhetetlenek legyenek. Aki pedig övéinek, főképen házanépének gondját nem viseli, — megtagadta a hitet, s rosszabb a hitetlennél.

Özvegyasszonyul olyan választassék, ki legalább hatvan esztendő, ki egy férfiú felesége volt, kinek jócselekedeteiről tanúbizonysága vagy, ki gyermeket nevelt, vendégszerető volt, a szentek lábát mosta, a nyomorúságban sínylődőkön segített: ki minden jócselekedetet gyakorolt. A fiatalabb özvegyeket utasítsd vissza: mert ha Krisztus ellenére átadják magukat az érzékiségnek, férjhez akarnak menni, s így büntetést vonnak magukra, mivelhogy az első hűséget megszegték; azonkívül kerülük a munkát, megtanulnak házról-házra járogatni, mégpedig nemcsak munkát kerülve, hanem pletykálkodva, kotnyeleskedve, olyanokat beszélve, amiket nem kellene. Azért tehát azt akarom, hogy a fiatalabbak menjenek férjhez, szüljenek gyermekeket, vezessenek háztartást s ne adjanak alkalmat az *ellenfélnek* a szidalmazásra.

Már egypáran visszaszegődtek a sátánhoz! Ha *valamely hívő asszonynak özvegyei vannak*, lássa el őket s ne terheltesse meg az egyházközség, hogy győzhesse azokat, akik igazán özvegyek. (5, 3—16.)

Igazán özvegyek: akiknek még hozzátartozóik sincsenek. — *Tanulja meg:* a szöveg összefüggése alapján a fiakra, az unokákra vonatkozik. — *Özvegyasszonyul:* az egyház karitás munkáját látták el (diakonisszák?). Egyesek szerint ezeket is az egyház látta el. — *Ellenlélnek:* pogányoknak. — *Valamely hívő asszonynak özvegyei vannak:* egyes görög szövegek alapján arra gondolhatunk, hogy a gazdagabb nők rokonságuk özvegyeit házukba vették és eltartották őket. Más görög szövegek ezt a rokonsági feladatot általában véve minden keresztényre, még a férfiakra is kiterjesztik. Sőt legújabbban egyesek úgy vélik, hogy az Apostol a gazdag matrónákra gondol, hogy ezek az özvegyeket lássák el, tekintet nélkül a rokonságra s így tehermentesítsék az egyházat.

TUDNIVALÓK A PRESZBITEREKRŐL. A tisztüket jól végző preszbiterek kétszeres megtiszteltetésre tartassanak méltóknak, főképen azok, akik igehirdetéssel s tanítással foglalkoznak, — mert azt mondja az *Írás:* Ne kösd be a nyomtató ökror száját, — továbbá: *Méltó a munkás a maga bérére.* Preszbiter ellen ne fogadj el vádat, csak két vagy három tanú bizonyására. A vétkeseket valamennyiök előtt fedd meg, hogy a többiek is elrettenjenek. Kérve-kérlek az Istenre, Krisztus Jézusra, a választott angyalokra, tartsd meg ezt előítélet nélkül, s ne cselekedj semmit sem részrehajlásból. Kezedet elhamarkodva fel ne tedd senkire, hogy ne legyen részed idegen bűnökben. Magadat őrizd meg tisztán. (5, 17—22.)

Az *Írás:* V. Móz. 25, 4. A gabonát szérűn csévelték s erre az ökröket használták fel, melyek patáikkal vagy nyomtatószánnal verték ki a szemeket a kalászból. A keleti szokás nem engedte meg, hogy bekössék az ökröknek a száját. — *Méltó:* Lk. 10, 7. De lehet, hogy nem tartja Szent Pál ezt szentírási idézetnek, akkor pedig, mint közmondást idéz, vagy az Úr Jézus szavát idézi s Szent Lukács evangéliumába is Szent Pálon keresztül került be, mint az Apostoltól sokszor elmondott Úr Jézus-idézet.

Figyelmezteti az Apostol Timóteust, hogy vigyázzon egészségére és gyomrára való tekintetből ne igyék pusztán vizet, hanem bort. A rabszolgák engedelmeskedjenek uraiknak. — Aki nem tartja magát az Úr Jézus tanításához, az önhitt, megbomlott elméjű s a jámborságot jövedelmi forrásnak tekintő tévtanító. Elégedjék

meg mindenki azzal, amije van, „mert nem hoztunk semmit sem magunkkal a világra s kétségtelen, hogy el sem vihetünk semmit; ha tehát van eledelünk s ruházatunk, elégedjünk meg velük” (6, 7—8.). Minden bajnak a gyökere a kapzsiság. Ezért Timóteus tartson ki a hit mellett s akkor meglátja majd Jézus Krisztus eljövételének napját, „melyet meg fog mutatni annakidején a boldog s egyetlen Hatalmasság, a királyok Királya, az urak Úra, ki egyedül bírja a halhatatlanságot, ki megközelíthetetlen világosságban lakozik, kit senki ember nem látott s nem láthat, kinek dicsőség s örök hatalom! Amen!” (5, 23—6, 19.)

BEFEJEZÉS. Timóteus! Őrizd meg a reád bízott *kincset*, kerüld a szentségtelen, újdonsághajhászó *fecsegést*, a hamisan úgynevezett „tudomány” ellenvetéseit, melyet némelyek magukévá tettek, s a hittől elszakadtak. *Kegyelem veled! Amen!*

Kincset: hitet. — *Fecsegést:* tévtanítók tanításait. — *Tudomány:* a tévtanítók tanításait a tudás mezébe öltöztették. — *Kegyelem veled:* a görögben: kegyelem veletek, vagyis az Apostol levelét az egész egyházközségnek szánta. — *Amen:* a görögben hiányzik.

TIMÓTEUSHOZ IRT I. LEVÉL. Az Apostol legkedvesebb tanítványát nehéz helyre teszi meg püspököknek. Kora is még fiatal, tapasztalata is hiányzik, gyenge egészséű, helye is nehéz hely. Mindenképen nehéz feladat elé állította őt mestere, de tudta, hogy megfelel mindenben, mert a törékeny testben buzgó lélek lakozik. Személyesen szeretne tanítványa mellett állni, mivel azonban ezt nem teheti meg, levéllel siet segítségére. Tapasztalatait átadja tanítványának, hogy meg tudja oldani mindenképen nehéz feladatát. Tekintélyével erősíti fiatalságát, felhívja a figyelmét arra, hogy a személyes megszentelődés által éri el a legtöbb eredményt, ekkor nem lehet belékötni, ekkor megingathatatlanul áll és tudja feladatát teljesíteni. Mivel a nehéz helyzetnek nem kis mértékben becsúszó eretnecség az oka, ezért ezek ellen kell fellépnie és nem szabad engedni, hogy részekre szakadjon Krisztus országa. A közösség gondolatát kell minden téren hangsúlyozni: közösséget a hitben, közösséget az istentiszteletben és közösséget a hierarchia felépítésében. Ez a központi gondolat egybefogja a széthúzó törekvéseket és nem engedi majd szétszakadni részekre

Krisztus egyházát. Ebben a levélben az Egyházat teljesen a gyakorlati oldalról nézi az Apostol. Míg az előzőekben Krisztus misztikus testéről írt, és az Egyházat mint Krisztus szeplőtelen és ráncnélküli menyasszonyát mutatta be, most, mint szervezetet, Isten házát, a tévedésnélküli tanítóhivatalt, vagyis a látható Egyházat. A sokat tapasztalt mester minden tudását, hosszú apostoli pályafutásának minden tapasztalatát átadja szeretett tanítványának, hogy ezáltal is növekedjék az Isten dicsősége és gyarapodjék Krisztus Egyháza.

TIMÓTEUS. Timóteus (Istent tisztelő), az Apostol legkedvesebb tanítványa a likaóniai Lisztrában született. Apja pogány görög, anyja, Eunike zsidó volt (Ap. Csel. 14, 21; II. Tim. 1, 5.). A kisgyermek már korán megismerte a Szentírást anyja és nagyanyja, Laisz révén. (II Tim. 3, 15.) Az Apostol az első út alkalmával járt a városban és megtérítette a családot (I. Kor. 4, 17.), második útja alkalmával maga mellé vette útitársnak (Ap. Csel. 16, 3.), majd felszentelte (I. Tim. 1, 18; 4, 14; II. Tim. 1, 6.). Ettől kezdve hűen kitartott az Apostol mellett. Vele volt a harmadik úton és az első római fogságban is mellette látjuk (Kol. 1, 1; Filip. 1, 1.). Buzgó és finom modora miatt Szent Pál szívesen használta arra, hogy helyette, illetőleg nevében intézzon el egyes dolgokat. A második út alkalmával, mikor el kellett hagynia Beróát, Timóteus Szilassal ott maradt, hogy a munkát folytassák. (Ap. Csel. 17, 14.) Innét az Apostol Athénbe hívta őket. (Ap. Csel. 17, 15.), de csak Korintusban találták meg s jó híreket hoztak Tesszalonikából. (I Tessz. 3, 2.) A harmadik úton szintén az Apostol mellett volt, aki Efezusból elküldte Korintusba és Macedóniába. (Ap. Csel. 19, 22; I. Kor. 4, 17; 16, 10.) Egyideig még fogoly is volt. (Zsid. 13, 23.) A fogságból kiszabadult Apostolt elkísérte keleti útjára, aki közben Efezusban hagyta őt. (I. Tim. 1, 3.) Mikor újra fogságba került, Rómába hívta maga mellé. (II. Tim. 4, 21.)

Euzébius szerint az Apostol halála után visszatért Efezusba és ott halt vértanúhalált. Diána-ünnepet ültek a pogányok és Timóteus velük szemben fellépett, erre kődobásokkal és buzogányütésekkel megölték. Ereklýei 356-ban Kostantinápolyba kerültek s ott a Nagy Kostantintól épített Apostol-templomban helyezték el. Ünnepe január 22-én van.

HITELESSÉG. Az Egyház kezdettől fogva hitelesnek ismerte el az I. Timóteushoz írt levelet. A többire vonatkozólag áll rá mindaz, amit a pásztorleveleknél mondtunk.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Az Apostol Efezus püspökévé teszi meg Timóteust. Mivel itt nehéz helyzetbe jutott a tévtanítók miatt, akik talán fiatalsága miatt tekintélyét is kikezdték, Szent Pál erről tudomást szerez és tanítványának támogatására megírja első levelét. Ez pedig az I. római fogság után történhetett, mivel I Tim. 1, 3-ból tudjuk, hogy elhagyta Efezust azért, hogy Macedóniába menjen. Ez a távozás nem lehet azonos az Ap. Csel. 20, 1-ben említettel, mivel itt nincs szándékában az Apostolnak visszatérni Efezusba, sőt Ázsiába visszatérve elkerüli Efezust (Ap. Csel. 20, 16.), míg most reméli, hogy rövidesen Efezusba megy. (I Tim. 3, 14.) Ezenkívül már eretnekek is jelentek meg az efezusi egyházban (I Tim. 1, 3.), míg a miletusi beszédből tudjuk, hogy akkor még nem voltak eretnekek az egyházban és megjövendöli, hogy távozása után hamis tanítók, mint gonosz farkasok jelennek meg a nyájban (Ap. Csel. 20, 17—38.). Milétusból az Apostol Jeruzsálembe megy, innét Cezáreába, majd Rómába kerül. Tehát az Apostol a római fogság után látogatta meg Efezust és innét Macedóniába ment. Így Macedóniából írta Timóteushoz I. levelét.

Az írás helyének egyes kódexek a levél végén idegen kézzel írt Nikopolist, Laodiceát, Athént vagy Rómát jelzik, azonban ezek a helymegnevezések semmi komoly érveléssel nem támaszthatók alá. Az írás idejét 65-re tehetjük.

TANÍTÁS. Isten minden embernek akarja az üdvét. (2, 4.) Az Úr Jézus mindenkiért váltságul adta önmagát. (2, 6—7.) Sokat mond a levél az *Egyházról*. Az Egyház Isten háza, mely összefügg e kifejezéssel: az igazság oszlopa és támasza (3, 15.), mivel várként őrzi az igazságot minden ellenséggel szemben. Ezt a részt annak bizonyítékaul használja a dogmatika, hogy az Egyház *tévedhetetlen*, a hit és erkölcs tanításában nem inoghat meg. Az Egyháznak van hierarchiája: püspök (I Tim. 3, 1—7.), preszbiter (I Tim. 5, 17.) és diákonus. (I Tim. 3, 8—13.) Az Apostol a püspök (episzkoposz) és a preszbiter nevet

a maga világából veszi. Episzkopossal találkozunk a városi tisztviselők közt, sőt Rodosz-szigetén az Apolló-templom élén episzkoposz állott. Ugyanígy találkozunk presbiterekkel a városi és templomi alkalmazottak közt, főképp Egyiptomban. Szent Pál átveszi ezt a két elnevezést s vele az egyházak vezetőit jelzi. A két elnevezést felváltva használja a mai püspökre és áldozópapra, nála még nincs megállapodott jelentése a két szónak. A papszentelés kézrátétellel történik. (5, 22.)

ALKALMAZÁS. Az Apostol az imádság mindenkire kiterjedő szükségességéről beszél. Mindenkiért, még a pogány fejedelmekért is kell imádkozni. Ez igen érdekes, ha figyelembe vesszük, hogy mikor a levelet írta, akkor már Néró volt a birodalom császára. Meg kell becsülni a papságot (5, 17.), és méltó a pap munkájának a bérére. (5, 18.) — A szentmisénél négyszer szerepel ez a levél, mint szentlecke. A breviáriumban a Vízkereszt után lévő V. héten olvastatja az Egyház ezt a levelet.

IMA. Királyok Királya és uralkodók Uralkodója, az örökkévalóság lakója és fejedelme, aki egyedül vagy birtokában a halhatatlanságnak és megközelíthetetlen világosságban lakol: neked dicsőség és örök uralom. Ne add nekünk, hogy fennhéjázók legyünk, hogy a bizonytalan kincsekben és a világ hiúságaiban reméljünk, hanem jól éljünk, gazdagok legyünk a jócselekedetekben, a jövő számára jó alapokat szerezzünk, hogy így megnyerjük az örök életet. Ó, örök Igazság! Ó, igaz Szeretet! A te örök dicsőségedre teremtetted minket; add, hogy megvessünk minden mulandót, minden hiú és esendő dolgot; add, hogy kövessük az égieteket, megszerezzük az örökkévalókat; add, hogy helyes utakon törekedjünk hozzád, állandóan ragaszkodjunk hozzád, egész szívből kívánjunk téged, mivel te vagy minékünk, a földön élőknek a része, te vagy, aki örökségünket, az örökkévalóságunkat megadod nekünk. (Cornelius a Lapidé I. Tim. végén.)

Szűz Mária, jöjj a nyomorultak segítségére, segítsd meg a kishitűeket, erősítsd meg a siránkozókat, könyörögj a népért, járj közbe a papságért, imádkozzál a jámbor női nemért, érezzék mindannyian segítségedet, akik tisztelettel illetnek téged. (A breviáriumból.)

14. TITUSHOZ IRT LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, az Istennek szolgája, Jézus Krisztusnak pedig apostola, mégpedig az Isten választottjainak hite s a jámborságnak megfelelő igazság ismerete végett, az örök élet reménye miatt, melyet *örök idők előtt* megígért az Isten, ki nem hazudik, s aki annak idején *ki is jelentette szavát* az igehirdetés által, mely Udvözítő Istenünknek: rendeletéből reám bízott: Titusnak, a közös hit révén *szeretett* fiának. — Kegyelem és békesség az Atyaistentől és Krisztus Jézustól, a mi Udvözítőnktől. (1, 1—4.)

Az örök idők előtt: igen régen, a paradicsomban és a prófétáknak. — *Ki is jelentette szavát:* az evangéliumot. — *Szeretett:* a görögben: igazi.

TITUS FELADATA. Azért hagyta lak Kréta-szigetén, hogy *ami hátramaradt*, elintézd, s városról-városra preszbitereket rendelj, amint meghagytam néked, — olyat, ki feddhetetlen, egyfeleségű férfiú, kinek hívő, nem ledérség hírében álló, avagy engedetlen fiai vannak. A püspöknek ugyanis, mint Isten sáfárának, feddhetetlennek kell lennie, nem kevélynek, nem haragosnak, nem iszákosnak, nem verekedőnek, nem rút haszonra vágyakozónak, hanem vendégszeretőnek, jóakarátúnak, józannak, igaznak, szentnek, önmegtartóztatónak, olyannak, ki tart a tanításnak megfelelő, megbízható beszéd mellett, hogy az egészséges tanítás alapján képes legyen inteni, s azokat, kik ellenmondanak, megoáfolni. Van ugyanis sok engedetlenkedő, üres fecsegést folytató, ámitó ember: főkép a körülmetéltek közül. Ezeket *le kell inteni*, mert egész házakat feldúlnak, rút haszon kedvéért olyasmiket tanítva, miket nem kellene. Valaki közülük, tulajdon *prófétájuk* azt mondotta: a krétaiak örök hazugok, go-

nosz bestiák, rest hasak. E tanúvallomás igaz. Éppen azért fedd őket keményen, hogy egészségesek legyenek a hitben, ne hallgassanak zsidó mesékre, s olyan emberek *parancsolataira*, kik hátat fordítottak az igazságnak. A tisztáknak minden tiszta: a beszennyezetteknek s a hitetlenkedőknek semmi sem tiszta, mert beszennyezett az elméjük is, a lelkiismeretük is. Azt hangoztatják, hogy ismerik az Istent, de cselekedeteikkel megtagadják, mert útálatosak, hűtlenek s minden jócselekedetre alkalmatlannok. (1, 5—16.)

Ami hátramaradt: a szigeten még nem volt kiépítve az egyházi szervezet. Ez a munka várt Titusra. — *Le kell inteni:* a görögben: befogni a szájukat. — *Prófétájuk:* költőjük, Epimenides, aki Kr. e. 6. században élt. De oraculis c. munkájából való az idézet. A krétaiak hazugsága közismert volt. E mellett kegyetlen s hasuknak élő, lusta emberek voltak. — *Parancsolataira:* ételekre vonatkozó parancsok, melyek különbséget tesznek tiszta és tisztátalan étel közt.

Mindenkit intsen keresztény életre. Mindenben ő legyen a példakép, így eléri majd, hogy a keresztényekről senki sem tud rosszat mondani. (2, 1—10.)

ISTEN AKARATA A TISZTA ÉLET. Megjelent ugyanis Udvözítő Istenünk kegyelme minden embernek, s arra oktat minket, hogy tagadjuk meg az istentelenséget s a világi vágyakat, s éljünk józanul, igazán és jámborul e világban, várva a boldog reménységet s a nagy Isten és Udvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének eljövetelét, ki önmagát adta értünk, hogy megváltson minket minden gonoszságtól, s jócselekedetekre igyekvő, tulajdon népévé tisztítson. — Ezt beszéld, erre buzdítsd s ekképen feddj, teljes határozottsággal. Senki *meg ne vessen téged!* (2, 11—15.)

Meg ne vessen: valószínűleg kora miatt mondja, ezt Szent Pál. Titus ekkor körülbelül negyven éves lehetett.

A keresztények engedelmeskedjenek a hatóságoknak, legyenek mindenkivel szemben szelídek, hisz ha most jók, nem maguknak köszönhetik. (3, 1—3.)

ISTEN IRGALMÁBÓL VAGYUNK KERESZTÉNYEK. Mikor azonban Udvözítő Istenünk jósága s emberszere-tete megjelent, megmentett minket, nem az igazságnak

azon cselekedeteiért, melyeket véghezvittünk, hanem az ő irgalmassága folytán, és pedig a Szentlélek eszközölte *újjászületés és megújítás fürdője* által, kit bőségesen kiárasztott reánk Jézus Krisztus, a mi Üdvözítőnk által, hogy kegyelme révén megigazulva, reménybeli örököséivé legyünk az örök életnek. Igaz beszéd ez, s akarom, hogy erősítsd meg ezt bennük, hogy akik hisznek az Istenben, igyekezzenek előljárni a jócselekedetekben. Ez jó és ez hasznos az emberek számára. Az oktan szórshasogatásokat, nemzetségtáblákat, veszekedéseket, s a törvény feletti vitákat ellenben kerüld, mert azok haszontalan s hiábavaló dolgok. Az eretnek embert egy-két intézés után kerüld, tudván, hogy az ilyen romlott és vétkezik, és saját maga ítéli el magát. (3, 4—11.)

Az újjászületés és megújítás fürdője: a keresztség.

BEFEJEZÉS. Majd ha hozzád küldtem *Artemást* vagy *Tichikust*, siess, jöjj hozzám *Nikopolisba*; úgy határoztam ugyanis, hogy ott telelek. A törvénytudó *Zénást*, valamint *Apollót* gondosan ellátva küldd tovább, hogy ne legyen hiányuk semmiben. *De a mieink is tanulják meg*, hogy jócselekedetekkel járjanak elől a szükséges célokra, hogy ne legyenek gyümölcstelenek.

Köszöntenek a velem levők mindnyájan; köszönts azokat, kik szeretnek minket a hitben.

Az Isten kegyelme legyen mindnyájatokkal! Amen. (3, 12—15.)

Artemás: Artemidorosz (Artemisz ajándéka) rövidítése. Nevénél többet nem tudunk róla. Késői hagyomány szerint a 70 tanítvány közé tartozott és Lisztra püspöke lett. Unnepe június 21-én van. — *Tichikus:* v. ö. az Efezusi levelet. Ezt a két tanítványt szándékozta az Apostol Titus helyettesítésére küldeni, s valószínű, hogy az első lett a helyettese, mivel Tichikust röviddel utóbb Efezusba küldi. (II. Tim. 4, 12.) — *Nikopolis:* Epirus délnyugati partján fekszik. Augustus alapította az akciumi ütközetben (Kr. e. 31) nyert győzelem emlékére, innét is kapta nevét (a győzelem városa). Az I. római fogságból kiszabadult Apostol itt telelt. — *Zénás:* Zenodoros (Zeus ajándéka) név rövidítése. Zsidó írástudó volt. Apollóval együtt Krétán keresztül küldte őket az Apostol. Az utazás célját nem ismerjük. Az utazás végcélja talán Alexandria lehetett, Apolló hazája. Ők ketten vitték a levelet Titushoz a legnagyobb valószínűséggel.

nőség szerint. Késői hagyomány szerint Lidda első püspöke. A görög egyház ünnepét szeptember 27-én tartja, míg a római martirológium nem említi. — *Apolló*: v. ö. az I. korintusi levelet. — *De a mieink is tanulják meg*: ne csak Titus segítse meg őket, hanem a krétai keresztények is. — *Isten kegyelme*: a görögben csak: a kegyelem. Az üdvözet az egész egyháznak szólt.

TITUSHOZ IRT LEVÉL. Az Apostol másik kedves tanítványát, Titust is egyházszervezéssel bízta meg, szintén nehéz helyen, Krétán. A krétai egyház nehéz helyzete híveinek rossz természetéből adódott, melyhez hozzájárultak még a zsidózó tévtanítók. Kioktatja tanítványát mindarra, ami hasznos lehet számára, amit az Apostol hosszú évek tapasztalataként összegyűjtött, mindazt átadja Titusnak is. De az egészet a kegyelemre építi fel. Az Isten kegyelme az, ami az embert jobbra teheti. Nem a külső körülmények döntenek el elsősorban, hogy kiből mi lesz, hanem a belső lelkiség, melyet az Isten épít a kegyelem segítségével az ember lelkében. Ezért olyan fontos a jó példaadás szerepe, amit az Apostol tanítványaitól megkövetel. Így a kovász szerepet játszik abban a környezetben, ahol vannak. A kovász szerepét aztán átveszik maguk a keresztények is és abban a környezetben, ahová hívta őket az Isten, a kovász szerepét kell betölteniök. Az Egyház így belsőleg épül, illetőleg belülről halad kifelé. Nem a külső, átütő siker a fontos, mert ez okvetlenül bekövetkezik, ha megvan a belső munka. Ezért hangoztatja annyira, hogy az Egyház és lelki életünk nem az általunk végzett jócselekedetek révén épül, hanem az Isten irgalma révén, az újjászületés fürdője és a Szentlélek megújítása által. Ha ilyen szemszögből nézzük életünket, akkor a jócselekedetek olyan természetesen következnek be életünkben, hogy azokat a lélek- és az Egyház-építésre használjuk fel, nem pedig hiú dicsekvésre, mert tudjuk, hogy az Isten kegyelme műveli azokat bennünk és nem mi hajtjuk végre egyedül, saját erőnkől. Ilyen legyen a keresztény ember lelkülete, elsősorban pedig azé, aki az Isten rendelése folytán hivatott vezetője a keresztény lelkeknek.

TITUS. Titus, az Apostol másik kedvenc tanítványa, pogány

szülőktől származott. Valószínűleg a szíriai Antióchiában kell keresnünk hazáját. Itt keresztelhetette meg az Apostol első útja alkalmával. (Tit. 1, 4.) A jeruzsálemi zsinatra Szent Pál és Barnabás magukkal vitték (Gal. 2, 1.) bemutatni a jeruzsálemi keresztényeknek, hogy milyen gyümölcsöt termett a kereszténység a pogányok közt, s ezzel megakadályozták, hogy a pogány-keresztényekre is kötelezően kiterjesszék a zsidó szertartási törvényeket. (Gal. 2, 3—5.) Innét visszatért az Apostollal Antióchiába. Vajjon kísérte-e az Apostolt a második hittérítői úton, nem tudjuk. A harmadik úton az Apostol kísérői közt találjuk. Efezusból Korintusba küldte őt Szent Pál, hogy megtudja levelének hatását. (II Kor. 12, 18.) Troászban kellett volna találkozniok, azonban Szent Pálnak Demetrius miatt idő előtt kellett elhagynia Efezust és ezért már Macedóniában találkoztak (Filippi?) (II Kor. 7, 6; 13.), ahol az Apostol kedvező híreket kapott tőle. Újból elküldte Korintusba a II. levéllel és azzal a feladattal, hogy a jeruzsálemi egyház számára rendezett gyűjtést fejezze be. (II Kor. 8, 6; 16.) Nincs kizárva, hogy hosszabb ideig működött itt Titus, mivel semmi hírt sem hallunk sokáig róla. Az I. római fogság után újból az Apostol kísérői közt találjuk, és mikor Szent Pál eljutott Kréta szigetére, ott hagyta őt püspöknek, azzal a feladattal, hogy szervezze meg a krétai egyházat. (Tit. 1, 5.) Macedóniából hozzá intézte a levelet, s meghagyta, hogy jöjjön Nikopolisba. (Tit. 3, 12.) Helyettest küldött (Tit. 3, 12.), hogy ne maradjon a krétai egyház egyedül, míg őt utolsó útjára Rómába kísérte. Közben újabb megbízatást adott neki az Apostol, hogy menjen Dalmáciába. (II Tim. 4, 10.) Lehetséges, hogy innét még visszatért Rómába, de ezt nem tudjuk. Szent Pál halála után újból Krétába ment. Magas kort (94 évet) ért el és természetes halállal halt meg. Gortina városában (Kréta szigete) őrzik testét. Feje azonban elkerült Velencébe, a Szent Márk-templomba. Unnepe február 6-án van. Az a feltevés, hogy Szent Lukács evangélista fivérének teszik meg, igen merész és nem támasztható alá meggyőző érvekkel. Azt mondják nem lehet, hogy Szent Lukács nem ismerte volna Titust. Viszont mondják, azért nem említi, mert nem akar testvéréről írni — mikép Szent János sem ír névszerint magáról evangéliumában. A II. Kor. 12, 18-ban a Titussal küldött „testvér”-t nem lehet minden további nélkül Lukáccsal azonosítani. S ha testvérek voltak, miért nem csatlakoztak egyszerre az Apostolhoz? Egyik legfőbb érve e feltevés hirdetőinek ugyanis, hogy az Ap. Csel.-ben még neve sem fordul elő.

HITELESSÉG. Titus levelét az Egyház mindenkor Szent Páltól eredő, sugalmazott levélnek ismerte el. A többire vonatkozólag erre is áll, amit a pásztorlevelek kapcsolatban mondtunk.

A KRÉTAI EGYHÁZ. Kréta-szigete (16.) (ma Kandia)

a Földközi-tengerben fekszik. Szent Pál legutolsó útján működött a szigeten, de nem maradhatott itt hosszabb ideig, ezért a szervezést Titusra kellett bíznia. Krétaiak voltak Jeruzsálemben az első pünkösdi alkalmakor és ezek vihették el a kereszténység híré a szigetre. (Ap. Csel. 2, 11.) A szigeten nehéz helyzetet teremtettek a krétaiak rossz természetén kívül (krétidzein = hazudni) a zsidózó tévtanítók. A rabszolgák közt egyesek téves szabadságot hirdettek és ezért felkelést tervezhettek a többségek (Tit. 3, 1.) és a család ellen. (Tit. 1, 11.) A krétai nép gyűlölte a szervezetet és ellenállt minden megszervezésnek. Ezt mutatja az a felkelés is, amelyet Q. Metellus (Creticus) ellen viseltek, aki római provinciává akarta szervezni a szigetet. Titus lett ennek az egyháznak a megszervezője, és mint a sziget püspöke, fel tudta venni a küzdelmet a nehézségekkel.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. A levél írására a krétai igehirdetés adott alkalmat. Szent Pál nem hirdethette az ígét a II. út alkalmával, mivel ekkor nem volt az Apostol mellett Apolló. (Tit. 3, 13.) Nem volt lehetséges ez a III. út alkalmával sem, mert nem egyeznek azok a körülmények, melyeket a levél feltételez. Szent Pál ekkor Achájában telelt. (Ap. Csel. 20, 2.) Nem prédikált az Apostol akkor sem, mikor Rómába vitték fogásba. (Ap. Csel. 27, 7—13.) Tehát csakis az I. római fogás után tudjuk elhelyezni ezt az eseményt, amikor az Apostol keleti útján érinti Krétát. Kréta-szigetéről Korintusba megy, ahol Erasztust hagyja, innét Milétusba utazik, ahol megbetegedik Trofimusz, majd Efezusba siet, ahol otthagyja Timóteust. Végezetül Troázon át Macedóniába indul és itt elhatározza, hogy kíséreléssel Nikopolisban tölti a telet. Ez 66. őszén történt. Ide kéri Titust is. A levél írásának helye Macedónia. Nikopolis, mint egyes kódexek jelzik, nehezen tételezhető fel, mivel Tit. 3, 12-vel nem egyeztethető össze, mert még csak szándékában volt odamenni. A levelet az Alexandriába tartó Zénás és Apolló vihették Titushoz.

TANÍTÁS. A kegyelmet Jézus érdemelte ki számunk-

ra. (3, 6.) A Szentlélek bennünk lakik (3, 4—7.), minket éltet. (3, 5.) A keresztség az újjászületés fürdője. (3, 5.) Az Egyház mindenkié. (2, 11—12.)

A levél kifejezetten beszél az *Egyház szervezetéről*, azért szem előtt tartva, amit már előzőleg mondtunk a püspök, preszbiter és diakonusokról, Prat nyomán vázoljuk az apostoli Egyház szervezetét. Az apostolok idejében még nincs monarchikus püspökség. Nem azért, mint ha az Úr Jézus ezt nem adta volna meg, hanem ez az apostoli hivatalban van meg. A tulajdonképeni püspök az Apostol, aki maga helyett helyettest, kiküldöttet állít, aki az ő nevében dolgozik, intézkedik. Ilyen kiküldöttek Titus és Timóteus is. A kiküldöttek mellett presbiterekből álló kollégium működik, akiket püspököknek is neveznek. Az apostoli missziós munka eredményessége végett nem adott Szent Pál egyik egyháznak sem teljes autonómiát. A monarchikus püspökséggel az irodalomban teljesen kifejtett állapotban először Szent Ignác leveleiben találkozunk.

ALKALMAZÁS. Minden ember, mint az Apostol magáról állítja (1, 1.), Isten rabszolgája. Ebből az elgondolásból következik az, hogy nekünk az Istennel szemben jogaink nincsenek, csak kötelességeink. Isten a legfőbb úr, akitől mindenünket kaptuk. Töltsön el ez a megfontolás igazi, mély alázatossággal és Istennel szemben mindenkor a legnagyobb tiszteletet fejtjük ki. Részvételünk az istentiszteleten, az imádság alatti magatartásunk, életünk mindenben a lehető legmélyebb tiszteletből fakadjon.

A levél kétszer szerepel a szentmise lectiói közt. A breviáriumban a Vízkereszt utáni V. héten olvassa az Egyház ezt a levelet.

IMA. *Loyola Szent Ignác felajánló imája.* Fogadd el, Uram, teljes szabadságomat. Fogadd el emlékezetemet, értelmemet és minden akaratomat. Bármim van vagy bármivel rendelkezem, amit Tőled kaptam: azt rendelkezésedre bocsátom, és teljesen akaratomnak adom, hogy rendelkezéssel veled. Ajándékozok neked az irántad való szeretetet kegyelmeddel és eléggé gazdag leszek és semmi mást nem kívánok. (300 n. búcsú egyszer napjában.)

Püspökkészítelési szertartásból. A szentatyák ősi tanítása és meghagyása, hogy az, aki a püspökség rendjébe választatik, előzőleg teljes szeretettel, szorgosan megvizsgáltsék a Szentháromság hite felől: és kérdezessék ki élete és mindama dolgok felől, amelyek ezzel a méltósággal járnak, amelyekhez ragaszkodni kell, hogy eleget tegyünk az Apostol intelmének: kezedet senkire elhamarkodva fel ne tedd. Azért is, hogy a felszentelendő okulva lássa, hogyan kell élnie Isten Egyházában annak, aki ezzel a méltósággal van felruházva; meg azért is, hogy ne érhesse gáncs azokat, akik a felszenteléskor kezüket rá felteszik. Mi tehát az ő tekintélyükre támaszkodva és parancsuknak engedelmeskedve igaz szeretettel kérdezzünk téged, kedves Testvérünk, akarod-e a magad egész okosságát, amennyire csak természeted erre képesít, a Szentírás értelmének alárendelni?

F. Igen, egész szívemből mindenben vele egyetérteni és neki engedelmeskedni akarok.

K. Akarod-e arra, amit a Szentírásból tanultál, szavaddal és példáddal tanítani a népet, melynek számára fel lész szentelve?

F. Akarom.

K. Akarod-e a szentatyák hagyományait és az apostoli szent-
szék által hozott törvényeket tisztelettel fogadni, tanítani és meg-
tartani?

F. Akarom.

K. Akarsz-e Szent Péter apostolnak, akinek Isten hatalmat adott kötni és oldozni és az ő helytartójának, a mi Urunknak...
pápának és az ő utódainak, a római püspököknek, a kánonoknak
megfelelő hűséget, hódolatot és engedelmisséget tanúsítani?

F. Akarok.

K. Akarod-e magadat minden rossztól visszatartani és amennyire Isten segítségével képes vagy, életedet minden jóra változtatni?

F. Akarom.

K. Akarod-e a tisztaságot, józanságot Isten segítségével megőrizni és tanítani?

F. Akarom.

K. Akarod-e magadat egészen istenes dolgoknak szentelni, földi foglalkozásoktól, nem illő nyereszkeségektől elfordulni, amennyire csak emberi gyöngeségedtől telik?

F. Akarom.

K. Akarod-e az alázatosságot és a türelmességet magadban megőrizni és másokat is erre tanítani?

F. Akarom.

K. Akarsz-e a szegényekhez, a vándorokhoz és minden szükségben szenvedőkhöz az Úr nevéért barátságos és irgalmas lenni?

F. Akarok.

Mindezt és minden más jót adjon meg neked az Úr, tartson meg és erősítsen meg minden jóban.

15. TIMÓTEUSHOZ IRT II. LEVÉL

BEVEZETÉS. Pál, Isten akaratából, a Krisztus Jézusban való élet ígérete szerint Jézus Krisztus apostola: Timóteusnak, szeretett fiának. — Kegyelem, irgalom, béke az Atyaistentől és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól! (1, 1—2.)

NE SZÉGYENKEZZÉK TIMÓTEUS AZ EVANGÉLIUM MIATT. Hálát adok az Istennek, kinek miként őseim, tiszta lelkiismerettel szolgálok, amint szüntelenül, éjjel-nappal megemlékezem rólad imádságaimban, — ilyenkor könnyeidre gondolva, úgy szeretnélek látni, hadd telném meg örömmel — mert eszembe jut a benned levő, kép-mutatás nélküli hit, mely elsőbben nagyanyádban, *Loiszbán*, majd anyádban, *Eunikében* lakozott s biztos tudom, tebenned is megvan. Éppen ezért figyelmeztetlek, szítsd fel magadban az Isten kegyelmét, mely kezem rádtétele folytán benned vagyon. Hiszen nem a félenkség lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erőét, a szeretetét s a józanságét. Ne szégyenkezzél hát az Úrról való tanúságtétel miatt, sem én miattam, ki Érte bilincseket hordok, hanem szenvedj velem az evangéliumért az Isten erejének segítségével, ki megmentett s szent hívással meghívott minket, nem a mi cselekedeteink alapján, hanem az ő saját elhatározása s azon kegyelme folytán, amely örök idők előtt adatott nekünk Krisztus Jézusban s most nyilvánvalóvá lett a mi Udvozítónknak, Jézus Krisztusnak megjelenése által, ki a halált legyőzte, és életet s halhatatlanságot hozott napfényre az evangélium által. E végett tétettem én hírnökké, apostollá s pogányok tanítójává s e miatt szenvedem most ezt is: de nem szégyenkezem, mert tudom, kinek hittem, s biztos vagyok abban, hogy ő meg tudja őrizni *reabízott kincsemet addig a napig*. Tartsd hát magadat a tőlem hallott egészséges

igék mintájához, hittel s szeretettel Krisztus Jézusban, őrizd meg a *reád bízott szép kincset* a Szentlélek által, ki bennünk lakozik. (1, 3—14.)

Loisz (jobb), *Eunike* (győzelem, Viktória, Vincencia): v. ö. I. Tim. levelet. — *Örök idők előtt*: igen régen vagy pedig örök határozata folytán. — *Rábízott kincsemet*: vagy a hirdetésemre bízott evangéliumot, melyre megbízást Krisztustól kaptam, vagy: Istennél érdemeim, szenvedéseim letétet alkotnak. — *Addig a napig*: az ítélet napjáig. — *Reád bízott szép kincset*: a keresztény hitet, tanítást.

Az ázsiaik, Oneziforus házáat kivéve, cserbenhagyták az Apostolt. A jó Isten kegyelmét kéri a vele jót tevőkkel. (1, 15—18.)

AZ APOSTOLI ÉLET FÁRADALMAITÓL NEM KELL FÉLNI. Légy hát fiam erős a Jézus Krisztusban levő kegyelem révén, s amit tőlem *számos tanú bizonyásgtétele kíséretében hallottál*, bízd hűséges, mások tanítására is alkalmas emberekre. Törd magad, mint Krisztus Jézus jó katonája. Aki Istenért harcol, nem bocsátkozik világi dolgokba, hogy annak tessenek, akihez szegődött. Hiszen a versenyző is csak akkor nyer koszorút, ha szabályszerűen versenyeznek. A termésből elsősorban a fáradozó földmívest illeti a részesedés. Értsd meg, amit mondok: majd az Úr megadja néked mindennek a megértését. Gondolj az Úr Jézus Krisztusra, Dávid sarjára, ki feltámadott a halálból, mint ahogy hirdeti az én evangéliumom, melyért egész a bilincsekig úgy szenvedek, mint a gonosztevő. Ám az Isten ígéje nincs megbilincselve. Így hát mindent elviselek a választottakért, hogy ők is elnyerjék a Krisztus Jézusban levő üdvösséget a mennyei dicsőséggel együtt. *Igaz ez a beszéd*: ha meghalunk vele, élni is fogunk vele, ha szenvedünk vele, uralkodni is fogunk vele, ha megtagadjuk, ő is megtagad minket, ha hűtlenek leszünk — ő hű marad, mert meg nem tagadhatja ön magát. (2, 1—13.)

Számos tanú... hallottál: egyesek szerint Timóteus szentelésére gondolt Szent Pál, ahol a szertartás keretében valamilyen hitvallást tett le az Apostol kezébe annak előmondása után; mások szerint az Apostol prédikálásáról van szó, amit Timóteus másokkal együtt hallott. — *Igaz ez a beszéd*: úgy látszik, itt az Apostol valamilyen őskeresztény himnuszt idéz.

Óvakodjék, hogy hiábavaló, üres vitákba ne bocsátkozzék. Munkálja helyesen az igazság igéjét. Az ifjúkor vágyait kerülje. Legyen béketűrő, hogy szelidséggel tudja megnyerni azokat, akik ellenszegülnek az igazságnak. Az emberek rosszasa miatt ne ijedjen meg. A gonosz embereket kerülje, mert ezek, mint Jannes és Mambres (két egyiptomi varázsló) ellenszegültek Mózesnek, el-lene szegülnek az igazságnak. (2, 14—3, 9.)

LEGYEN TIMÓTEUS KITARTÓ A HITBEN. Te kö-vetted tanításomat, életmódomat, elhatározásomat, hite-met, béketűrésemet, szeretetemet, türelmemet, üldözte-téseimet, szenvedéseimet. — *Mik történtek velem Anti-óchiában*, Ikoniumban, Lisztrában, micsoda üldözéseket állottam ki, s mindezekből kiszabadított az Úr engem! De hiszen, akik jámborul akarnak élni Krisztus Jézusban, mindnyájan üldözést fognak szenvedni! — A gonosz em-berek s a szemfényvesztők ellenben a gonoszságban ha-ladnak előre: tévelyegnek, s tévelygésbe ejtenek. Te csak tarts ki a mellett, amit tanultál s amiről meggyőződél, hiszen tudod, kitől tanultad, s gyermekkorod óta ismered a szent írásokat, melyek a Krisztus Jézusban való hit ré-vén üdvösségre oktathatnak téged. Minden Istentől su-galmazott írás hasznos a tanításra, az intésre, a feddésre, az igazságban való oktatásra, hogy az Isten embere töké-letes s minden jócselekedetre kész legyen. (3, 10—17.)

Mik történtek velem: az első hittérítői út alkalmával. V. ö. Ap. Csel. 13, 13—14, 23. — *Antióchia:* Pizidiában lévő Antióchia.

AZ APOSTOL VÉGRENDELETE. Kérve-kérlek az Isten előtt s Jézus Krisztus előtt, ki ítélni fog eleveneket s holtakat, az ő eljövetelére és az ő országára: hirdesd az ígét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan, ints, kérj, feddj minden türelemmel s tudománnyal. Lesz ugyanis idő, mikor majd az emberek nem viselik el az egészséges tanítást, hanem saját kívánságaik szerint seregszámra szereznek maguknak tanítókat, mert viszket a fülük, s elfordítják fülüket az igazságtól, de odaadják magukat a *meséknek*. Te vigyázz, viseld el a szenvedé-seket mindenben, végezd az *evangélista dolgát*, töltsd be szolgálatodat, légy józan. Én ugyanis már *áldozatként ki-öntetem*, elköltözésem ideje közel van. A jó harcot végig-

harcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a napon az Úr, az igazságos bíró, sőt nemcsak nekem, hanem mindazoknak, kik sóvárogják az ő eljövetelét. (4, 1—8a.)

Meséknek: a tévtanítók tanításához fordulnak. — *Az evangélista dolgát:* az igehirdetést. — *Légy józan:* a görögben nincs meg. — *Aldozatként kiöntetem:* véretem kiontják. — *Az igazság koszorúja:* amint a versenyző megkapja győzelméért a babérkoszorút, ő is megkapja Istentől a mennyei jutalmat.

SZENT PÁL TIMÓTEUST MAGÁHOZ HIVJA. Siess, jöjj mihamarabb hozzám. *Démás* ugyanis e világ szeretete miatt elhagyott, s elment Tesszalonikába, *Krescens Galáciába*, Titus Dalmáciába; egyedül Lukács van velem. Márkot vedd s hozd el magaddal: jó hasznát tudom venni a szolgálatban. Tichikust elküldöttem *Efezusba*. *Köpenyemet*, melyet Troásban *Karpusnál* hagytam, arra jöttödben hozd magaddal, úgyszintén a *könyveket* is, főleg azonban a *pergamenteket*. A rézműves *Alexander* sok rosszat tett velem; az Úr majd megfizet neki cselekedetei szerint. Te is őrizkedjél tőle, — nagyon ellenszegült szavainknak. *Első védekezésem* alkalmával senki sem volt mellettem, mindenki cserbenhagyott, ne tudassék be nékik! De az Úr mellém állott s erőt adott nékem, hogy az igehirdetés befejezésre jusson általam, s tudomást szerezzenek róla az összes pogányok, — s így megszabadultam az *oroszlán torkából*. Megszabadított engem az Úr minden gonosz cselekedettől, s meg fog menteni mennyei országa számára. Dicsőség Néki mindörökkön-örökké! Amen. (4, 8b—18.)

Démás: v. ö. Kol. 4, 14; Filem. 24. — *Krescens:* nevénél egyebet nem tudunk. A 4. században keletkezett hagyomány a délgalliai Vienne alapítójának tartja. Unnepe június 27. és december 29. — *Galácia:* Kisázsia közepén feküdt. Vannak azonban, akik Délfranciaországban keresik s az Apostol spanyolországi útjával hozzák kapcsolatba, mivel egyes kódexekben Gallia olvasható. — *Márk:* pár éve már Kisázsiaiban volt az Apostol megbízásából. (Kol. 4, 10.) — *Efezusba:* küldtem, hogy téged távollétedben helyettesítsen. — *Köpenyemet:* az utasok használták ezt a köralakú köpenyt; csupán a fej számára volt rajta nyílás. (17) — *Karpus:* nevénél többet nem tu-

dunk róla. — *Könyveket*: az ószövetségi szentírási tekercseket. — *Pergamenteket*: az Apostol feljegyzéseit tartalmazták. — *Alexander*: Szent Pál kizárta az Egyházból. (I. Tim. 1, 20.) Ekkor valószínűleg Rómába ment, ahol az Apostolnak sokat kellemetlenkedett a per alatt. Majd visszautazott Efezusba s ezért óvja tőle most Timóteust. — *Első védekezésem*: nem az első fogságra vonatkozik, hanem az Apostol második fogsága alkalmával megindult per első részére, mely nem zárta le az Apostol ügyét véglegesen. — *Az oroszlán torkából*: a közvetlen veszedelemből. Az oroszlán nem vonatkozik Néróra, mint egyesek vélik.

BEFEJEZÉS. Köszöntsd *Priskát és Akvilát*, továbbá *Oneziforos* házáat. *Erasztus* Korintusban maradt, *Trofimust Miletusban* hagytam, betegen. Siess, hogy a tél előtt eljöhess. Köszöntenek *Eubulus, Pudens, Linus, Klaudia* s az összes testvérek. Az Úr Jézus Krisztus legyen a lelkeddel *Kegyelem veletek! Amen.* (4, 19—22.)

Priskát és Akvilát: az Apostol régi ismerős sátorkészítő házaspárja. — *Erasztus*: a római levélben (16, 23.) említett korintusi pénzügyi tisztviselővel lesz azonos, akit az Apostol Timóteussal együtt Macedóniába küldött. (Ap. Csel. 19, 22.) — *Trofimus*: efezusi származású. A harmadik úton kísérte az Apostolt. — *Miletus*: kisázsiai kikötőváros. — *Tél előtt*: a régiek szeptember 14-től november 11-ig a tengert veszélyesnek tartották az utazásra; november 11-től kezdve pedig március 5-ig egyáltalán nem hajóztak. — *Eubulus*: csak a nevét ismerjük. — *Pudens*: Szent Péter házigazdája, Szent Praxedes és Pudencia atyja. Római szenátor volt. Unnepe május 19-én van. — *Linus*: Szent Péter első utódja. Unnepe szeptember 23. — *Klaudia*: valószínűleg Pudens felesége. Unnepe május 19-én van.

SZENT PÁL UTOLSÓ LEVELE. A Timóteushoz írt II. levél Szent Pál utolsó kánoni levele és ezért különösen érdekes, mert a nagy Apostol végrendeletét, utolsó gondolatait, érzéseit, intézkedéseit tartalmazza. Mindenekelőtt a hála érzelme az, ami a levélben megragadja az embert. Akinek annyi oka lett volna, hogy panaszkodjék, az életet még most sem a sötét oldaláról nézi, hanem mindenben észre tudja venni az Isten gondolatát és gondoskodását. Minden közelebb vitte őt a jó Istenhez, ezért mindenért hálás. Még Alexanderra sem tud haragudni, pedig valószínűleg neki köszönhette, hogy a rendőrség emberei elfogták az osztiai kapunál lévő prédikálási he-

lyén. Az Istenre bízta az ítéletet. Most láthatjuk igazán, hogy benne a keresztyénység nem szó, hanem átélte valóság volt. Igazán követte Mesterét, aki a keresztfán megfeszítőiért imádkozott. Csak így lehet megvalósítani az Isten gondolatát, hogy az Egyház, melynek ő is tagja és mindannyian is tagjai vagyunk, tisztán és szeplőtelenül emelkedjék ki a világ gonoszságai közepette. Minden cselekedetünk kihat a közösségre. Ezért mindenkinek, de főképen a vezetőknek úgy kell élniök, hogy életükkel építsék Krisztus Egyházát és ne rontsák vagy akadályozzák az Egyház szentségének kialakulását. A másik gondolat szintén a hála gondolata, de ez a földi hálának a gondolata. Sok vigasztalást jelentett az Apostol életében Timóteus. Ezért is hálát ad az Istennek, — nem Timóteusnak, mert az Istentől kapta őt. Utolsó napjaiban is, amikor már közel volt eltávozása fáradságos, küzdelmes élet után, maga mellett óhajtja látni tanítványát, hogy annál jobban tudja megköszönni Istennek, hogy ilyen fiatal férfit támasztott mellette, aki egyedül az Isten ügyéért lelkesedik. És mikor ezt teszi, akkor ezt azzal a tudattal teszi, hogy nem mi választottuk az Istent, hanem ő választott minket. Ha ilyen szemszögbe tudjuk életünket beállítani, akkor még a legnagyobb veszély idején is hálát tudunk adni az Istennek, mert érezzük magunk felett az Isten gondviselő kezét, tudjuk, hogy magunktól semmink sincs és ilyen élet után elmondhatjuk az Apostollal: „Jó harcot harcoltam, a futást bevégeztem, a hitet megőriztem. Az igazság koszorúja már el van készítve számomra, melyet megad nekem az Úr, az igazságos bírónak azon a napon.” (4, 7—8.) Így lett Szent Pál egész élete *Te Deum* az Isten számára, mert mindent az Istenen keresztül tudott nézni.

HITELESSÉG. A levelet az Egyház kezdettől fogva sugalmazottnak és Szent Páltól származónak ismerte el. A többi körülményre vonatkozólag áll a levélre mindaz, amit a pásztorlevelekről általában mondtunk.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Pál újra fogságba kerül 66—67-ben, miután előbb végiglátó-

gatta Kisázsia egyházközségeit, majd Görögországon keresztül Rómába ment. A fogságban egyedül maradt, elhagyatott lett. Társai, akik az úton vele voltak, lemaradtak. Miletusban maradt betegen Trofimus (4, 20.), Korintusban Erasztust hagyta, Démás Tesszalonikába ment az Apostolt otthagyva, Titust Dalmáciába, Tichikust Efezusba küldte. Csak Lukács maradt mellette. Ezért az Apostol maga mellé kéreti kedvenc tanítványát ezzel a levéllel.

A levél írásának idejét 66—67-re tehetjük, a második fogságának idejére. A levél adataiból erre biztosan következtethetünk. Biztos ugyanis, hogy a levelet bilincsekben írta, börtönből. (1, 8; 16—17; 2, 9.) Ez nem az első fogság volt, mert ebben a levélben már közelinek érzi halálát (4, 6—8.), míg az első fogságban a szabadulást remélte. (Filip. 1, 26; 2, 24; Filem. 22.) Amikor a második fogsággal végződő római útra ment, akkor keresztülutazott Miletuson és Korintuson. (4, 20.) Miletusban betegen ott maradt Trofimus. Márpedig az első fogságba vezető római út nem vezetett keresztül e két városon. (Ap. Csel. 27. és 28. fejezet.) Miletuson pedig akkor ment keresztül az Apostol, amikor Jeruzsálembe igyekezett, ahonnét Cezáreába, majd Rómába került mint fogoly. (Ap. Csel. 20, 15.) Miletusban sem hagyta betegen ekkor Trofimust, sőt magával vitte Jeruzsálembe. (Ap. Csel. 21, 29.) Az időt azért határozhatjuk meg így, mert az Apostol pere egy időre talán felfüggesztést nyert bizonyítékok híján és így remélte, hogy még lesz annyi ideje, hogy a megírt levél megérkezik Timóteushoz és az el tud jönni hozzá. Mivel azt írja neki, hogy még a tél beállta előtt legyen nála Rómában, ezért vagy 66. őszén vagy 67. elején küldte el. Az Apostol ugyanis Néró alatt 67-ben szenvedett vértanúhalált, ezért későbbre nem lehet tenni a levél írásának idejét. A fogság régi hagyomány szerint kilenc hónapig tartott s ezt az újabb kutatások alátámasztják.

A levelet az Apostol Rómából írta. Erre utalnak a levélben lévő személyek megnevezései: Pudens, Linus, Klaudia. Szent Pál *római tartózkodása*, igehirdetése és halála mellett igen régi hagyomány szól. A Linusnak tulajdonított Passio Petri és Pauli elmondja, hogy Szent Pál

a Tiberis balpartján, a XI. kerületben vett szállást egy vendégfogadóban. Ez közel feküdt a Tiberis-szigethez. Prédikálni pedig az ostiai kapu közelében lévő üres magtárba járt. Hallgatói közt katonák is voltak. A fogadó helyén igen régi templom áll, a San Paolo alla Regola. A legújabb ásatások (1936) e helyen felfedezték a nyomait egy igen régi üzletháznak. Ez alátámasztja a Passio adatait. Innét vitték aztán a rendőrség emberei a Mammerтинusi börtönbe (Tullianum) (18.), mely eredetileg forrás fölé épített épület volt. A börtön ezért igen nyirkos levegőjű volt és nem csodálkozhatunk, ha Szent Pál kéri Troászban felejtett köpönyegét, hogy azzal védekezze a hideg ellen. A fogság idején egyedül Oneziforus háznépe állt mellette, míg a többiek talán emberi félelemből elhagyták.

TANÍTÁS. A kegyelemre vonatkozólag újból hangoztatja annak ingyenességét, amit nem lehet kiérdemelni. (1, 9.) Az egyházi rendnek a külső jele a kézrátétel, mely közli az egyházi rend szentségi kegyelmét. (1, 6.) Van utolsó ítélet, ahol az Isten megítéli az eleveneket és a holtakat. (4, 1.) A Szentírás sugalmazott, vagyis Isten szavát tartalmazza és ezért nem lehet benne tévedés, mert ez ellenkeznék az Isten szentségével és mindentudásával. (3, 16.)

ALKALMAZÁS. Nagy kincs a vallásos család, ezért ad Szent Pál hálát az Istennek, hogy neki vallásos ösöket adott és ezt dicséri Timóteusban is, mert már kisgyermekkor óta ismeri a Szentírást. A papok emlékezzenek gyakran vissza a felszentelésre, hogy így ébresszék fel magukban a szentelésben kapott kegyelmet. Erre szolgálnak a rekollekciók is. Az Apostol távol akarja tartani az egyháziakat mindentől, ami nem egyeztethető össze a papi elfoglaltsággal, hogy annál tisztább lélekkel tudjanak szolgálni az Istennek. Az Egyházi Törvénykönyv ilyenemű előírása is e szentírási helyre megy vissza. (2, 4.) A misekönyvben hatszor szerepel a levél mint a szentlecke forrása, a breviáriumban pedig Vízkereszt utáni V. héten olvassa az Egyház ezt a levelet.

IMA. *Hálaadás.* Miért keresed a nyugalmat, jóllehet a munkára születted? Inkább készülj fel a türelemre, mint a vigasztalásra és inkább a keresztviselésre, mint az örömrre. Ugyanis melyik világi nem szívesen vette a vigasztalást és a lelki örömet, ha ezt eddig megkapta? Mert a lelki vigasztalások felülmúlnak minden világi örömet és testi gyönyörűséget. Mert minden világi öröm vagy üres vagy bűnös. Egyedül a lelki örömek kellemesek és tisztességesek, mert erényekből fakadnak és az Isten önti megtisztult elménkbe... Az Isten jót tesz, amikor a vigasztalás kegyelmét megadja, de az ember rosszul cselekszik, amikor hálát adva nem tulajdonítja az egészet az Istennek. És ezért nem árasztanak el bennünket a kegyelem ajándékai, mivel hálátlanok vagyunk azok szerzőjével szemben... Add meg az Istennek, ami az Istené és magadnak tulajdonítsd, ami a tied, azaz adj Istennek hálát a kegyelemért, magadnak pedig csak a bűnt és az érte járó büntetést tulajdonítsd... Akik az Istenben bírnak alapjukat és őbenne vannak megerősítve, azok semmiképp sem lehetnek felfuvalkodottak. És akik mindent Istennek tulajdonítanak, ami jót csak kaptak, nem a maguk dicsőségét keresik, hanem azt a dicsőséget akarják, amely egyedül az Istené. (Kempis: Krisztus követése, II. k. 10. f.)

A jó halál kegyelméért. Ó bűn nélkül fogantatott Mária, könyörögj érettünk, akik hozzád menekszünk. Ó, bűnösök menedéke, haldoklók Anyja, ne hagyj el minket halálunk óráján, hanem esdd ki számunkra a tökéletes megbánást, az őszinte bánatot, a leg-szentebb Útravaló méltó vételét, az utolsó kenet szentségének megerősítését, hogy biztonságosan jelenhessünk meg az igazságos, de irgalmas Bíró, az Isten és Megváltónk trónusa előtt. Amen. (100 n. búcsú. A breviáriumból.)

KATOLIKUS LEVELEK

Katolikus leveleknek nevezzük azokat az újszövetségben található leveleket, melyeknek a szerzője nem Szent Pál. Az első, aki ezt a szót használja, az antimontanista Apollonius (197-ben), gyűjtőnévként pedig Euzébiusz történetíró. A laodiceai zsinat (360) és Szent Atanáz (367) a hét levelet ezzel a szóval foglalják egybe, Nyugaton először Szent Jeromosnál találjuk meg ezt a kifejezést.

Miért használják ezt az elnevezést, biztosan nem állapíthatjuk meg. A régebbi írók magyarázata szerint (Muratori-töredék, Alexandriai Kelemen) azért, mivel ezeket a leveleket a katolikus Egyház elfogadta és így ugyanannyit jelentene, mint a kanonikus. Mások szerint pedig azért, mivel ezek a levelek, kivéve Szent János II. és III. levelét, nem meghatározott egyházaknak szólnak, mint Szent Pál levelei, hanem általánosságban véve a hívek közösségének vagy több egyháznak.

Az újszövetségi Szentírásban a következő levelek tartoznak a katolikus levelek sorába: Szent Jakab apostol egy levele, Szent Péter apostol két levele, Szent János apostol három levele és Szent Júdás apostol egy levele. Összesen hét. Ez a sorrend a keleti egyház sorrendje, melyet Szent Jeromos honosított meg. A trienti zsinaton Szent Péter két levele és Szent János három levele megelőzi Szent Jakab és Júdás levelét.

16. SZENT JAKAB LEVELE

Jakab, az Istennek és a mi Urunk Jézus Krisztusnak szolgája a szétszórva élő *tizenkét nemzetségnek*, üdvözlétet. (1, 1.)

Tizenkét nemzetségnek: a zsidó nép tizenkét törzséből megtérteknek.

A MEGPRÓBÁLTATÁSOK ELVISELÉSE. Csupa örömmel tartsátok, testvéreim, ha különféle *kísértésekbe* estek, tudván, hogy a ti hitetek megpróbáltatása béketűrést szerez. A béketűrés pedig tökéletességre viszi a cselekedetet, hogy tökéletesek legyetek és feddhetetlenek minden fogyatkozás nélkül. Ha pedig valaki közületek *bölcsesség* nélkül szűkölködik, kérje az Istentől, aki mindeneknek bőven ad és nem hányja fel; és megadatik neki. Kérje azonban hittel, semmit sem kételkedvén; mert aki kételkedik, hasonló a tenger hullámaihoz, melyet a szél indít meg és hány idestova. Ne gondolja azért az ilyen ember, hogy kap valamit az Úrtól. A *kettős lelkű* ember állhatatlan minden után. Az alázatos testvér pedig dicsekedjék az ő felmagasztaltatásában, a gazdag pedig az ő megaláztatásában, mivel el fog tűnni, mint a fű virága; mert fölkelt a nap tűzhevével és kiszáritotta a fűvet és lehullott a virága és színpompája tönkrement; így fog a gazdag is elhervadni az ő utain. (1, 2—11.)

Kísértésekbe: üldöztetésekbe. — *Bölcseségre:* amivel megérti a szenvedés, az üldöztetés célját és értelmét. — *Kettős lelkű:* aki hisz is, meg nem is abban, hogy az Isten imáját meghallgatja.

A KISÉRTÉSEK OKA. Boldog a férfiú, aki a kísértést kiállja, mert hűnek találta, elnyeri az élet koronáját, melyet Isten az őt szeretőknek megígért. Senki se mondja, mikor kísértetik, hogy Istentől kísértetik; mert Isten nem

kísérthető rosszra, maga pedig senkit sem kísért. Hanem mindenki a saját kívánságától félrevezetve és *elcsábítva* kísértetik meg. Azután a kíváncsiság, mihelyt fogant, bűnt szül, a bűn pedig, ha végbevitetik, halált okoz. Ne tévedjeteek tehát, szeretett testvéreim. Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről vagyon, alászállva a világosságok Atyjától, akinél nincs változás, sem árnyéka a változandóságnak. Mert szabadakaratból nemzett minket az *igazság igéjével*, hogy mintegy *zsenége* legyünk az ő teremtésének. (1, 12—18.)

Elcsábítva: csalogatva, mint a halat a csalétekkel. — *Az igazság igéjével*: az evangéliummal. — *Zsenége*: a legjobbjá, a legjava.

A HIT TETTEKBEN NYILVÁNULJON MEG. Tudjátok, szeretett testvéreim. Legyen minden ember gyors a hallásra, de késedelmes a szólásra és késedelmes a haragra. Mert a férfiú haragja nem cselekszi Isten igazságát. Azért elvetvén minden tisztátalanságot és sokféle gonzságot, fogadjátok szelidséggel a belétek ojtott igét, mely meg tudja menteni lelketeket. Legyetek azonban az ígének cselekvői és nem csupán hallgatói, megcsalván önmagatokat. Mert ha valaki hallgatója az ígének és nem cselekvője, az ilyen hasonlít azon férfiúhoz, aki természetes ábrázatát a tükörben szemléli; megnézte ugyanis magát és elment és rögtön elfelejtette, hogy milyen volt. Aki azonban gondosan beletekint a szabadság tökéletes törvényébe és megmarad benne, nem feledékeny hallgató lévén, hanem tettel cselekvő, ez boldog lesz cselekedete által. Ha pedig valaki vallásosnak tartja magát, nem fékezvén nyelvét, hanem megcsalva önszívét, annak hiábavaló a vallásossága. A tiszta és szeplőtelen vallásosság az Isten és Atya előtt ez: meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő szorongatásukban és magát szeplőtelenül megőrizni a világtól. (1, 19—27.)

A keresztyének ne legyenek személyválogatók. Ha gazdag és szegény jön a templomba, akkor ne készítsenek előkelő helyet a gazdagnak s a szegényt meg állni hagyják. Ez ellenkezik a szeretet parancsával. Ha valaki csak egy törvényt is megszeg, az vétke-

zik valamennyi törvény ellen, mert ezt az egyet is az Isten adta. (2, 1—11.)

A HIT CSELEKEDETEK NÉLKÜL HOLT. Úgy beszéljetelek és úgy cselekedjetelek, mint akik a szabadság törvénye által fogtok megítéltetni. Mert irgalom nélkül való ítélet vár arra, aki nem cselekedett irgalmasságot; az irgalmasság azonban felülhaladja az ítéletet.

Mit használ, testvéreim, ha valaki mondja, hogy hite van, de cselekedetei nincsenek? Vajjon a hit üdvözítheti őt? Ha pedig egy testvér vagy nővér ruhátalan és szűkséget szenved a mindennapi élelemben, valaki pedig közületek azt mondja neki: Menjetelek békében, melegedjetelek meg és lakjatok jól! — de nem adjátok meg nekik, amikre a testnek szüksége van, mit fog ez használni? Így a hit is, ha cselekedetei nincsenek, holt önmagában. De azt mondja valaki: Teneked hited van, nekem pedig cselekedeteim vannak; mutasd meg nekem hitedet cselekedetek nélkül és én megmutatom neked a cselekedetekből hitemet. Te hiszed, hogy egy az Isten. Jól teszed: az ördögök is hiszik ezt és remegnek. Akarod azonban tudni, ó üres ember, hogy a hit cselekedetek nélkül holt? *Ábrahám*, a mi atyánk, nemde a cselekedetekből igazult meg, feláldozván fiát, Izsákot az oltáron? Látod, hogy a hit közreműködött az ő cselekedeteivel és a cselekedetek által lett az ő hite tökéletessé. *S beteljesedett az Írás*, mely mondja: Hitt Ábrahám az Istennek és igazságul tudatott be neki és Isten barátjának neveztetett. Látjátok, hogy cselekedetek által igazul meg az ember és nem csupán a hit által. Hasonlóképen a parázna *Ráháb* is nemde a cselekedetek által igazult meg, befogadván a kémeket és más úton bocsátván el őket? Mert valamint a test lélek nélkül holt, úgy a hit is cselekedetek nélkül holt. (2, 12—26.)

Ábrahám: v. ö. I. Móz. 22, 9—12. — *Beteljesedett az Írás:* Iz. 41, 8; I. Móz. 15, 6; Róm. 4, 3; II. Krón. 20, 7. — *Ráháb:* v. ö. Józs. 2, 4. 15; 6, 17.

A NYELV BŰNEI. Ne akarjatok sokan tanítók lenni, testvéreim, tudván, hogy annál súlyosabb ítéletet vesztek

magatokra. Mert sokban vétünk mindnyájan. Ha valaki szavában nem hibáz, az tökéletes férfiú; az féken tudja tartani egész testét is. Ha ugyanis a lovaknak zabolát teszünk a szájukba, hogy nekünk engedelmeskedjenek, egész testüket kormányozzuk. Lám, a hajók is, bár nagyok és erős szelektől hajtának, kis kormány által oda irányíttatnak, ahová a kormányos akarata hajtja. Így a nyelv is kicsiny tag ugyan, de nagy dolgokat visz végbe. Ime, csekély tűz mily nagy erdőt gyújt fel! A nyelv is tűz, a gonoszságnak egész világa. A nyelv tagjaink közt az, amely beszenyezi egész testünket s a pokoltól láng-ra lobbantva, egész életünk forgását lángra gyullasztja. Mert az összes vadállatok és madarak, kígyók és *egyéb-félék* természete megszelídíthető és meg is szelídítettet az emberi természet által; a nyelvet azonban senki sem szelídítheti meg az emberek közül: nyughatatlan rossz az, telve halálos méreggel. Azzal áldjuk az Istent és Atyát és azzal átkozzuk az embereket, akik Isten hasonlatosságára teremtetek. Ugyanabból a szájból ered áldás és átok. Nem kellene ennek így lennie, testvéreim. Vajjon a forrás ugyanazon nyílásból bocsát-e édes és keserű vizet? Vajjon teremhet-e, testvéreim, a fügefafa szőlőt vagy a szőlő füget? Így a sós forrás sem adhat édes vizet. (3, 1—12.)

Egyéb-félék: a görögben: vízi állat. Nincs kizárva, hogy a Vulgátába a Szent Jeromos előtti fordításból került be. Ott ugyanis a görög „enalión”-t (tengeri állat) „cetorum”-nak (cethalaknak) fordították s ezt a másoló ceterorum-nak (egyebeknek, többieknek) írta és a Vulgáta készítésénél Szent Jeromos szeme elsiklott e hiba fölött.

A valódi és az álbölcs viselkedésében különböztethető meg egymástól. Az álbölcs földi, érzéki, ördögi, míg a valódi bölcs szellemes, békeszerető, szerény, engedelmes. (3, 13—18.)

A BÜNÖS VÁGYAK. Honnan a háborúságok és civakodások köztetek? Nem innen-e? a ti kívánságaitokból, melyek tagjaitokban háborognak? Kívántok és nincs semmitek; öldököltök és versengtek és nem nyerhettek el semmit; civakodtok és tusakodtok és nincs semmitek, azért, mert nem kérték. Kérték és nem kaptok, azért, mi-

vel rosszul kértek, hogy kívánságaitokra fordítsátok. Házasságtörők! nem tudjátok-e, hogy a világgal való barátság ellensége az Istennek? Aki tehát e világnak barátja akar lenni, ellenségévé lesz Istennek. Vagy azt vélték, hogy hiába mondja az *Irás*: Irigységre vágyódik a lélek, mely bennetek lakik? Sőt nagyobb kegyelmet ad. Azért *mondja*: Isten a kevélyeknek ellentáll, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad. Engedelmeskedjetez tehát Istennek; az ördögnek pedig álljatok ellen és futni fog tőletek. Közeledjetez Istenhez és közeledni fog hozzátok. Tisztítsátok meg kezeiteket, bűnösök, és tisztítsátok meg szíveiteket, kettős lelkűek! Keseregjetez, szomorkodjatek és siránkozzatek; nevetészek forduljon gyászra és örömtők szomorkodásra. Alázkodjatek meg az Úr színe előtt és felmagasztal titeket. (4, 1—10.)

Az *Irás*: II. Móz. 20, 3, 5; I. Móz. 4, 7; Mt. 6, 24; Gal. 5, 17. Ez az idézet szösz szerint nincs bent a Szentírásban, csak tartalom szerint. — *Mondja*: Péld. 3, 34; Jóh 22, 29; Mt. 23, 12; I. Pét. 5, 5.

Tartózkodjanak a rágalomtól. Ne maguktól csinálják a terveket függetlenül Istentől, hanem mindent Istentől tegyenek függővé. A szívtelen gazdagokra az Isten büntetése vár. Ha a munkások bérét elvonják, az felkiált az Istenhez. (4, 11—5, 6.)

INTELMEK A SZEGÉNYEKHEZ. Legyetek tehát béketűrők, testvéreim, az Úr eljöveteleig. Ime, a földművelő várja a föld drága terményét, türelmesen varakozván, míg a *korai és késői esőt* megkapja. Legyetek tehát ti is türelmesek és erősítsétek meg szíveiteket, mert *az Úr eljövetele közel van*. Ne panaszkodjatek, testvérek, egymás ellen, hogy meg ne ítéltessetek. Ime, a bíró az ajtó előtt áll. Példaképpül a gyötrelmes kimúlásban, a szenvedésben és béketűrésben vegyétek, testvérek, a prófétákat, kik az Úr nevében szóltak. Ime, boldogoknak mondjuk azokat, kik kitartottak. Jóh tűréséről hallottatok és *az Úr végét láttátok*, mert irgalmas az Úr és könyörület. (5, 7—11.)

A korai és a késői esőt: a vetés után októberben várja a palesztinai földműves a korai esőt, míg közvetlenül az aratás előtt, márciusban a késői esőt. — *Az Úr eljövetele közel van*: mivel senki sem tudja, hogy mikor következik be, ezért készenlétben kell áll-

nunk, ezért mindig közel van az Úr eljövétele. — Az Úr végét: vagy a jó Istennek Jöbon gyakorolt igazságszolgáltatását vagy pedig az Úr Jézus kereszthalálát a feltámadással kell érteni, azonban ez az utóbbi a szövegösszefüggés alapján kevésbé valószínű.

ESKU. Mindenekelőtt pedig, testvéreim, *ne esküdjete* se az égre, se a földre, se más akármily eszküvel; hanem legyen a ti beszédetek: Igen, igen, — nem, nem, hogy ne essetek ítélet alá. (5, 12.)

Ne esküdjete: v. ö. Mt. 5, 33—37.

AZ UTOLSÓ KENET SZENTSÉGE. Szomorkodik valaki közületek? Imádkozzék. Jó hangulatban van? Énekeljen zsoltárokat. Beteg valaki köztetek? Hivassa el az Egyház papjait és ezek imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében; és a hitből fakadó imádság megszabadítja a beteget és az Úr megkönnyebbíti őt s ha bűnökben van, megbocsáttatnak neki. (5, 13—15.)

BEFEJEZŐ INTELMEK. *Valljátok meg*, tehát egymásnak bűneiteket és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok, mert sokat tehet meg az igaznak állhatatos könyörgése. *Illés* hozzánk hasonló ember volt, szenvedésnek alávetve; és imádkozva imádkozott, hogy ne essék eső a földre, és nem esett három évig és hat hónapig. És ismét imádkozott és az ég esőt adott és a föld megadta termését.

Testvéreim! ha valaki közületek *eltéved az igazságtól* és valaki megtéríti őt, tudja meg, hogy aki a bűnöst visszatéríti téves útjáról, megmenti annak lelkét a haláltól és betakarja bűneinek sokaságát. (5, 16—20.)

Valljátok meg: itt utalás történik az ősegyházban szokásos bűnvallomásra, melyet nem a pap előtt — tehát szentségi jelleg nélkül — végeztek, hogy ez az alázatos bűnbánati cselekedet a beteg felgyógyulását szolgálja. — *Illés*: v. ö. III. Kír. 17—18. fejezet. — *Eltéved az igazságtól*: a jámbor élettől.

SZENT JAKAB LEVELE. Szent Jakab a jeruzsálemi egyház nagytekintélyű püspöke, akit még a zsidók is tisztelettel vettek körül szent és kemény élete miatt, ebben a levélben nemzetéből megtértekhez fordul, akik a diasporákban pogányok közt laktak. Ezek előtt is nagy

volt a tekintélye. Jeruzsálemet a világ minden részéből felkeresték a zsidók és ezek elvitték Szent Jakab hírét mindenfelé. Szent Jakab ezt a tekintélyt használja fel, amikor levelével a szétszórtságban élő zsidókeresztyénekhez fordul és inti őket az igazi vallásos életre. Ez az élet nem szó, nem szólam, hanem tevékeny közreműködés a szeretettel. Az emberi élet minden körülményét sorra veszi és megadja utasításait. Hogyan kell a kísértést kiállani, hogyan kell szenvedni, hogy ebből erények fakadjanak és ne legyen bűn. Az embereknek hízélgéssal való körülvévése útalatos dolog, mert Isten előtt minden ember egyenlő. A nyelvre pedig minden dolog közt a legjobban kell vigyázni, mert a világon majdnem minden rossznak a nyelv az oka. A szenvedélyekre ügyelni kell, mert ezekből fakadnak az elégedetlenségek. A rövid földi életet helyesen rendezzük be, mert ez az élet szerezheti meg az örök üdvöt vagy a kárhozatot. Kimondottan gyakorlati cél lebegett az Apostol előtt, ezért a levele könnyen érthető, egyszerű nyelven fogalmazott, úgyhogy hallgatói megérthették az Apostol szándékát, mely azt kívánja mindnyájuktól, hogy valódi keresztyének legyenek, akiknek a vallásuk a szívéükben és nem a szájukon van.

SZENT JAKAB APOSTOL. Szent Jakabot a Szentírás az Úr testvérének nevezi. Mellékeve a kisebbik Jakab, hogy megkülönböztessék az idősebb Jakabtól (Mk. 15, 40.), Szent János testvérétől. Apja Alfeus (Mt. 10, 3.), másnéven Kleofás, akinek felesége Mária, Szűz Mária nővére (Jn. 19, 25; Mt. 27, 56.), tehát valóban unokatestvére az Úr Jézusnak. (Mk. 6, 3; Gal. 1, 19.) Erre a kérdésre vonatkozólag lásd I. k. 98. oldal. A feltámadás után az Úr Jézus megjelent előtte. (I Kor. 15, 7.) Ő lett Jeruzsálem első püspöke, akit Szent Pál is felkeresett. (Gal. 1, 19.) Tekintélye olyan nagy volt, hogy Szent Pál Szent Péterrel és Jánossal együtt „az Egyház oszlopának” (Gal. 2, 9.) nevezi. Szent Péter is vele tudatja kiszabadulását. (Ap. Csel. 12, 17.) Az apostoli zsinaton az ő véleménye lesz döntő a zsinat határozatában. (Ap. Csel. 15, 12—21.) Szent élete bemenetelt biztosított számára a templom szentélyébe. Hegezippus történetíró szerint bort és sört nem ivott, húseledelt nem evett. „Igaz” volt a mellékeve. Josephus Flavius szerint Ananus főpap biztatására húsvétkor a templom előtt összegyűlt tömeg, mely előtt a feltámadt Krisztusról beszélt, megkövezte. (Hegezippus kevésbé megbízható adatai szerint 69-ben a templom ormáról ledob-

ták és egy ványoló ványolódoronggal agyonütötte.) Unnepe május 1-én van. Koponyáját az ankónai dómban őrzik. Az ikonográfiában buzogánnyal vagy doronggal ábrázolják.

A LEVÉL HITELESSÉGE. A levelet Szent Jakab apostol, az Úr Jézus unokatestvére írta és a levél sugalmazott. Ez volt az Egyház felfogása minden időben. A levelet idézik nem kifejezetten már az 1. századtól kezdve. Így Római Szent Kelemen, Antióchiai Szent Ignác, Szent Polikárp, Hermas Pásztor. Bent van a Szentírás szírfordításában és a régi latin Szentírás-fordításban is. Kifejezetten először Origenes, majd Szent Atanáz, Szent Jeromos, Aranyászú Szent János idézik. A levél ellenben nem szerepel a Muratori-töredékben és Euzébius a vitás iratok közt említi meg (antilegomena és nem homologomena). Nyugatnak az ingadozását I. Damazus pápa szüntette meg 382-ben kiadott írásával és ezóta éppúgy, mint eddig Keleten, nem volt semmiféle ingadozás a levél hitelességét illetőleg.

Luther volt az, aki 1522-ben kiadott Újszövetségének előszavában a levelet újból elvetette és szalmalevélnék nevezte, mert felfogásával ellentétben álltak a levél szavai. De a többi reformátor megvédte a levél isteni eredetét (Zwingli, Kálvin, Okolampadius, Karlstadt). Újabban megint támadják a levél hitelességét és szerzőjében egy a kereszténység előtt élt zsidót látnak, vagy pedig keresztény szerzőnek vélik, aki a 2. században a levelet Jakab apostol neve alatt csempészte be az Egyházba. Az érvek, amikre hivatkoznak: csak kétszer szerepel benne Krisztus neve, rendszer nélküli közmondások gyűjteménye, csak ószövetségi példákat állít olvasói elé. Ezeknek viszont mások hevesen ellenmondanak, mert bizonyító erejük igen csekély. Különben is, ha a 2. század vége felé került volna mai alakjába, akkor honnét van a 3. század kialakult véleménye a levél hitelességét illetőleg. Talán még megemlíthetjük, hogy a levél egyes részeinek a hasonlósága Szent Péter I. levelével sem magyarázható a levél hátrányára, mivel Szent Péter felhasználhatta levelének írásánál Szent Jakab levelét. (Jak. 1, 2... — I Pét. 1, 6; Jak. 4, 6—10... — I Pét. 5, 5—9.)

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Jakab apostol élénk figyelemmel kísérte a jeruzsálemi egyházba befutott híreket a zsidókeresztényeket illetőleg, akik szétszóródottságban éltek. Észrevette minden bajukat, tudott a közékük befurakodott tévtanítókról, akik a kereszténységet névleges kereszténységgé óhajtották tenni. Ezért aztán megírta a levelet. Mégpedig görög nyelven, hisz a diasporában élők ezt a nyelvet beszélték. Talán a levél görög megszövegezésében segítséget kaphatott a jeruzsálemi keresztények közül is, bár ezt nem kell okvetlenül feltételezni, mivel galileai létére jól bírhatta a görög nyelvet. A levelet a legnagyobb valószínűség szerint közvetlenül halála előtt 62-ben írhatta Jeruzsálemből a szétszórtságban élő zsidókeresztényeknek. Pogányokat nem tarthatott szem előtt, mivel semmi utalás sincs a levélben pogányokra, illetve pogánykeresztényekre. Ezt aztán egyesek arra magyarázzák, hogy még Szent Pál levelei előtt írta ezt a levelet az Apostol s mint legkorábbi dátumot Szent István vértanúságát veszik fel, de mindenesetre a jeruzsálemi zsinat előtti időre esnek a levél írása. (34—50.) Azonban ez a korai időmeghatározás nem általános felfogása a tudománynak, és a felhozott érv sem döntő érv, mert ha zsidókeresztényeket tartott szem előtt, akkor nem kellett semmiféle pogányvonatkozást felemlítenie.

TANÍTÁS. A levél erkölcsi tanításokat foglal magában, de ennek ellenére is két fontos hittani tételt tartalmaz. Az egyik a hitre vonatkozik és kimondja, hogy *a hit jócselekedetek nélkül holt.* (2, 14—2, 26.) E miatt a rész miatt vetette el Luther ezt a levelet arra hivatkozva, hogy ellentétben van Szent Pál leveleivel. Pedig ez a levél kiegészíti Szent Pál leveleinek megfelelő részeit (Gal. 2, 16; Róm. 3, 20. 28.) és azokkal a legnagyobb összhangban van. Szent Pál az ószövetségi törvény cselekedeteiről beszél, amint azt a zsidók felfogták és gyakorolták, Jakab pedig a hitből fakadó cselekedetekről beszél. Szent Pál hangoztatja a hitnek a szükségességét a nélkül, hogy a jócselekedetek szükségességét tagadná, míg Szent Ja-

kab a jócselekedetek szükségességét hangoztatja a nélkül, hogy a hit szükségességét tagadná.

A másik hely *az utolsó kenet szentségére* vonatkozik. (5, 16—18.) A trienti zsinat ezt a helyet (Sess. XIV.) az utolsó kenet szentségére vonatkozólag így magyarázza: Szent Jakab apostol által hirdettette ki az Úr Jézus ezt a szentséget. E szavak meghatározzák, hogy mi az anyaga, formája, hatása és ki a kiszolgáltatója e szentségnek. A szentség elsősorban a lélekre hat, amennyiben a kegyelem eltörli a bűn nyomait, illetőleg a bűnt is, ha még lenne. Másodlagos hatása pedig a testre szól, mert meggyógyítja azt, feltéve, hogy abból a léleknek java származik. A betegség kellemetlenségeit, szenvedéseit pedig könnyebben viseli el a beteg, minthogy megkönnyíti és megerősíti lelkét. Az ezt nem hívőket a zsinat kánonja kiközösítéssel sujtja. (Denzinger 907—910; 926—929.) Ugyanezt megismétli X. Pius pápa is a Lamentabili dekrétumában (Denzinger 2048.).

ALKALMAZÁS. A mindennapi keresztény életnek az összfoglatatát adja az Apostol ebben a levélben. Ha minden tekintetben kifogástalanok akarunk lenni, akkor a levél szavaihoz kell alkalmazkodnunk és életünk kereszténnyé lesz.

A szentmisében a lekción 8-szor veszi az Anyaszentegyház Szent Jakab leveléből. A breviáriumban pedig húsvét után a IV. héten szerepel a levél az olvasmányok közt.

IMA. Uram, égesd ki a Szentlélek tüzével vesénket és szívünket, hogy neked tiszta testtel szolgáljunk és tiszta szívünk tetszést nyerjen előtted.

Kérünk, Uram, hogy a Vigasztaló, aki tőled származik, értelmünket megvilágosítsa és rávezessen Fiad ígérete szerint minden igazságra.

Kérünk, Uram, lelkiismeretünket látogatásoddal tisztítsd meg, hogy mikor majd eljön a te Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus, bennünk maga számára elkészített lakhelyet találjon. Aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egyetemben. Amen. (A breviáriumból.)

Ó örökkévaló igazság, ó igazi szeretet, ó drága örökkévalóság! Te vagy az én Istenem, hozzád sóhajtozom nappal és éjjel. Mikor először felismertelek, felemeltél, hogy lássam: van, amit látnom kel-

lene, azt is, hogy én nem vagyok még képes rá, hogy lássam. Hatalmas erővel belém világítottál és így verted vissza gyenge pillanásomat és megreszkettem szeretettől és félelemtől. Távol találtam magam tőled, világom különbözött a tiedtől s úgy rémlett, mintha hallanám hangodat a magasságból: „A nagyok étele vagyok én: növekedjél és enni fogsz belőlem. S nem te fogsz engem önmagadba átváltoztatni, mint testi táplálékodat, hanem te változol majd át s hasonulsz hozzám.” (Szent Ágoston: Vallomások. VII. k. X. 16. Balogh József fordítása.)

17. SZENT PÉTER I. LEVELE

BEVEZETÉS. Péter, Jézus Krisztusnak apostola, a választott *jövevényeknek*, kik elszéledtek *Pontusban, Galáciában, Kappadóciában, Ásiában és Bitiniában* az Atya Istennek előretudása szerint, a *Léleknek megszentelésére, engedelmességre és a Jézus Krisztus vérével való meghintésre*: a kegyelem és béke gyarapodjék bennetek. (1, 1—2.)

Pontus: a Fekete-tenger déli részén fekvő tartomány. — *Galácia*: Kisázsia közepén lévő tartomány. — *Kappadócia*: Galáciától délkeletre van ez a tartomány. — *Ásia*: Kisázsia legnyugatibb tartománya. — *Bitinia*: Trácia keleti nyúlványával szemben fekszik Kisázsiában. — *Jövevényeknek*: akik égi hazájukon kívül élnek itt a földön. — *A Lélek megszentelésére*: akik arra vannak kiválasztva, hogy a Szentlélek kegyelmeit megnyerjék. — *Engedelmességre... meghintésre*: amint a Sinai-hegynél a zsidó nép engedelmességet ígért az Istennek s vele szövetséget kötött, úgy mi is az újszövetségben engedelmességet ígérünk az Istennek és szövetséget kötünk vele, melyet Jézus Krisztus vérével pecsételt meg.

HÁLAADÁS AZ ISTENNEK A MEGVÁLTÁSÉRT. Áldott legyen az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, aki az ő nagy irgalmassága szerint *újjászült* minket *élő reménységre* Jézus Krisztusnak halottaiból való feltámadása által romolhatatlan, fertőzetlen és hervadhatatlan örökségre, mely a mennyekben számotokra fenntartatik, kik Isten erejében a hit által megőriztetek az üdvösségre, mely készen áll, hogy az *utolsó időben* nyilváníttassék. Ennek örvendeni fogtok, ha most szomorkodnotok kell is egy kissé különféle kísértésekben, hogy a ti hitetek próbája a romlandó *aranyból* (mely tűz által próbáltatik meg) sokkal értékesebbnek találtsátek dicséretetekre, dicsőségetekre és tisztességetekre Jézus Krisztusnak megjelenésekor, akit bár nem láttatok, szerettek; kibem, bár most sem látjátok, hisztetek; hívén pedig

örvendezni fogtok kimondhatatlan és megdicsőült örömmel, elérvén hitetek célját, lelketek üdvösségét. Ez üdvösség felől vizsgáldtok és kutattak a próféták, kik a bennetek leendő kegyelemről jövendöltek, kutatván, hogy melyik vagy minő időre mutat bennük a Krisztus Lelke, aki előre megjövendölte a Krisztusra váró szenvedéseket és a rájuk következő dicsőséget; kiknek tudomásul adatott, hogy *nem önmaguknak*, hanem nektek szolgáltak azokkal, amiket most nektek hirdetnek azok, akik nektek az evangéliumot hirdették, miután elküldetett az égből a Szentlélek, kit az angyalok látni kívánnak. (1, 3—12.)

Újjászült: a kerestségben. — *Élő reményre:* megvan a reményünk, hogy eljuthatunk az örök életre. — *Utolsó időben:* Krisztus második eljövetelkor. — *Nem önmaguknak:* nem az ő idejünkben jelenik meg Jézus Krisztus.

A megváltást becsüljék meg azért, hogy életük szent legyen, mert az Isten is szent. Az Isten a mi atyánk. Legyenek eltelve félelemmel, mert a megváltás nem romlandó aranyon vagy ezüstön történt, hanem a szeplőtelen Bárányak, Jézus Krisztusnak a vérén. Legyenek egymás iránt is szeretettel. (1, 13—25.)

LEGYENEK EGYEK KRISZTUSSAL. Levetvén tehát minden gonoszságot és minden álnokságot és képmutatást, irigységet és minden rágalmazást, mint most született kisdetek *hamisítatlan* szellemi tej után vágyódjatok, hogy azért növekedjete az üdvösségre, ha ugyan megízleltétek, hogy édes az Úr. Járuljatok hozzá, mint *élő kőhöz*, kit az emberek elvetettek ugyan, de Isten kiválasztott és megtisztelt; és ti is, mint élő kövek épüljete fel rajta lelki házzá, szent papsággá, *lelki áldozatok* bemutatására, melyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. Azért áll *az Írásban:* Ime, kiválasztott, értékes főszegletkövet teszek le Sionban; és aki abban hisz, nem fog megszégyenülni. Nektek tehát, hívőknek, ez tiszteség; a nem hívőknek pedig ez a kő, melyet *az építők elvetettek*, szeglet fejévé lett és botláskőve és botránysziklája azoknak, kik megütköznek az ígén és nem hisznek benne, amire pedig rendeltettek. Ti pedig választott nemzetség, *királyi papság*, szent nemzet, *szerzett nép* vagytok, hogy hirdessétek annak erényeit, aki sötétség-

ből hívott titeket az ő csodálatos világosságára, kik valaha nem nép, most pedig Isten népe vagytok; kik azelőtt nem nyertetek irgalmat, most pedig irgalmat nyertetek. (2, 1—10.)

Hamisítatlan tej: tiszta evangéliumi tanítás. — *Élő kőhöz:* nem anyagi kőről, hanem élő emberekről van szó. — *Lelki áldozatokat:* imákat, jócselekedeteket. — *Az Írásban:* Iz. 28, 16; Róm. 9, 33. — *Az építők elvetettek:* a zsidó nép vezetői. — *Királyi papság:* szellemi áldozatokat mutatnak be és részesülnek királyuk dicsőségében. — *Szerzett nép:* mert az Úr Jézus vérével szerzett meg az Isten a maga tulajdonául.

A POGÁNYOK KÖZT TISZTESSÉGESEN ÉLJENEK. Szeretteim, kérlek titeket, mint jövevényeket és zarándokokat, tartózkodjatok a testi kívánságoktól, melyek a lélek ellen harcolnak; jó magaviseletet tanúsítván a pogányok között, hogy abban, amiben mint gonosztevőket megrágalmaznak, a jócselekedetekből megismervén titeket, dicsőítsék Istent a *látogatás napján*. (2, 11—12.)

A látogatás napján: amikor az Isten a hitre hívja őket.

ENGEDELMESSÉG AZ ELOJÁRÓK IRÁNT. Engedelmesek legyetek tehát minden *emberi teremtménynek* az Istenért, akár a királynak, mint legfelsőbbnek, akár a helytartóknak, mint általa küldötteknek a gonosztevők büntetésére, a jóknak pedig dicséretére. Mert ez az Isten akarata, hogy jót cselekedvén elnémissátok az oktalan emberek tudatlanságát; mint szabadok, és nem mint olyanok, kik a szabadságot a gonoszság palástjául használják, hanem mint Isten szolgái. Mindenkit becsüljétek, a testvériséget szeressétek, az Istent féljétek, a királyt tiszteljétek. (2, 13—17.)

Emberi teremtménynek: emberi intézményeknek, hatóságoknak.

INTELEM A SZOLGÁKHOZ. Szolgák, engedelmesek legyetek uraitoknak minden félelemmel, nemcsak a jóknak és szelídeknek, hanem a keményeknek is. Mert az kegyelem, ha valaki Isten iránt való lelkiismeretességből tűri a viszontagságokat, igazságtalanul szenvedvén. Mert mi dicsőség az, ha vétkezvén, arculütéseket szenvedtek?

De ha jót cselekedvén, békével tűrtök, ez kedves Isten előtt. Mert erre vagytok hivatva, minthogy Krisztus is szenvedett érettünk, példát hagyván nektek, hogy az ő nyomdokait kövessétek; aki bűnt nem tett, sem álnokság az ő szájában nem találtatott, ki midőn szidalmaztatott, nem szidalmazott, midőn szenvedett, nem fenyegetőzött, hanem *átadta magát az őt igazságtalanul elítélőnek*; ki a mi bűneinket maga elviselte testében a fán, hogy a bűnöknek meghalván az igazságnak éljünk; akinek sebe által meggyógyultatok. Mert úgy voltatok, mint a tévelygő juhok, de most megtértetek a ti lelketek pásztorához és püspökéhez. (2, 18—25.)

Átadta magát az igazságtalanul elítélőnek: görögben: átadta magát az igazságos bírónak, vagyis ügyét az igazságos bíróra, az Atyaistenre bízta.

Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek. Ne a külsőség legyen a díszük, hanem a szívükben legyen az értékük. A férfiak pedig becsüljék meg őket, „mint a gyengébb asszonyi nemet” (3, 7.), mert ők is hivatottak a kegyelmi életre. (3, 1—7.)

A SZERETET MINDENKIRE TERJEDJEN KI. Végül pedig legyetek mindnyájan egyetértők, együttérzők, a testvériség szeretői, irgalmasok, szerények, alázatosak; nem viszonzván rosszat rosszal, sem szidalmat szidalommal, hanem inkább áldást mondván: mert arra vagytok hivatva, hogy az áldást örökségül bírjátok. *Mert aki az életet akarja* szeretni és jó napokat látni, fékezze nyelvét a rossztól és ajkai ne szóljanak álnokságot. Forduljon el a gonosztól és cselekedjék jót; keresse a békét és kövesse azt. Mert az Úr szemei az igazakon és fülei az ő könyörgéseikre hallgatnak; de az Úr haragos tekintete a gonosztevőkön. (3, 8—12.)

Mert aki az életet akarja...: Zsolt. 34, 13—17.

NE FÉLJENEK AZ ULDOZÉSTÓL. És ki árthat nektek, ha a jónak buzgó követői lesztek? De ha valamit szenvedtek is az igazságért, boldogok vagytok. A félelem azoktól ne félemlítsen meg és meg ne háborodjatok. Hanem őrizzétek szentül szívetekben az Úr Krisztust, mindenkor készek lévén megfelelni mindenkinek, aki okát

kérdi töletek azon reménységnek, mely bennetek van. De ezt szerénységgel és félelemmel, jó lelkiismerettel bírván, hogy akik rágalmazzák jámbor élteteket Krisztusban, szégyent valljanak abban, amivel titeket gyaláznak. Jobb ugyanis (ha Isten úgy akarja) jót cselekedvén szenvedni, mint rosszat cselekedvén. Mert Krisztus is meghalt egyszer a mi bűneinkért, az igaz a bűnösökért, hogy minket Istennek *bemutasson*, megöletvén ugyan test szerint, de *megelevenítettvén lélek szerint*; melyben elmenvén azoknak a lelkeknek is, kik *a börtönben* voltak, a megváltást hirdette, kik *valamikor hitetlenek voltak*, midőn Isten békeűrését várták Noé napjaiban, amikor a bárka épült, melyben kevés, azaz *nyolc lélek* menekült meg a víz által. Hasonló módon ment meg titeket is most a keresztség, nem a test szennyeinek lemosása, hanem a *jó lelkiismeretnek megkérdezése* Isten előtt *Jézus Krisztus feltámadása által*, aki az Isten jobbján van, miután — elnyelvén a halált, hogy az örök életnek örökösei legyünk, felment a mennybe, uralma alá vetvén az angyalokat és hatalmasságokat és erőket. (3, 13—22.)

Bemutasson: a görögben: odavezessen. — *Megelevenítettvén lélek szerint*: Krisztus lelke ugyanis nem halt meg, sem új életet nem kapott, mivel előzőleg is élvezte a visio beatifica folytán a dicsőséges élet lényegét, de viszont a halál által eltűnt minden akadály, mely ennek a dicsőséges életnek megnyilvánulását akadályozta. — *A börtönben*: a pokol tornácában. — *Valamikor hitetlenek voltak*: a vízözön alkalmával közvetlenül haláluk előtt megtértek. — *Nyolc lélek*: Noé, felesége, három fia s három menyje. — *A jó lelkiismeretnek megkérdezése*: a keresztség hatását fejezik ki e szavak. Valószínűbb: a keresztség a jó lelkiismeret kérése az Istenhez, hogy az szent lelkiismeretet vagy igazságosságot adjon. — *Jézus Krisztus feltámadása által*: a keresztség hatásosságát Jézus Krisztus feltámadásától nyeri, mint a megváltás művének egy részétől.

Isten akarata szerint éljenek a továbbiakban. Ne kövessék a pogányok bűneit, mert Krisztus meg fogja ítélni az eleveneket és a holtakat is. (4, 1—6.)

KULONFÉLE INTELMEK. Közel van pedig mindennek a vége. Legyetek tehát okosak és virrasszatok imádásokban. Mindenekelőtt pedig kölcsönös szeretettel legyetek egymás iránt szüntelenül, mert a szeretet befödi a

bűnök sokaságát. Legyetek vendégszeretők egymás iránt zúgolódás nélkül. Mindegyiktek, amint kapta a kegyelmet, úgy közölje azt mással is, mint jó sáfárai az Isten sokféle kegyelmének. Ha valaki *beszél*, mintegy Isten szavaival beszéljen; ha valaki *szolgálatot tesz*, mintha azon erővel tenné, melyet Isten oszt ki; hogy mindenben Isten tiszteltessék Jézus Krisztus által, kinek dicsőség és hatalom mindörökkön-örökké. Amen. (4, 7—11.)

Beszél: akinek megvan a beszéd karizmája (bölcseiség, tudás, nyelvek adománya. V. ö. I Kor. 12, 1.). — *Szolgálatot tesz:* aki a szolgálat karizmájával rendelkezik. (V. ö. I Kor. 12, 28.) Isten erejére támaszkodva gyakorolja.

ÖRÖMMEL SZENVEDJENEK KRISZTUSÉRT. Szerelmesim, ne ütközzetek meg az égető szorongatáson, mely a ti kipróbáltatásokra van rajtatok, mintha valami új dolgot történnék veletek; hanem örüljete, ha Krisztus szenvedéseiben résztvehettek, hogy az ő dicsőségének kinyilatkoztatásában is vigadva örvendezzete. Ha szidalmaznak titeket Krisztus nevéért, boldogok lesztek, mert az Isten tisztelete, dicsősége és ereje és az ő Lelke megnyugszik rajtatok. Senki pedig közületek ne szenvedjen mint gyilkos vagy tolvaj vagy *átkozódó* vagy *máséra áhító*. Ha pedig mint keresztény szenved, ne szégyelje, hanem dicsóitse Istent e névben; mert ideje, hogy megkezdődjék az ítélet Istennek házában. Ha pedig rajtunk kezdődik, mi lesz a vége azoknak, kik nem hisznek az Isten evangéliumának? S ha az igaz is alig üdvözl, az istentelen és a bűnös hová lesznek? Ennek okáért azok is, kik az Isten akarata szerint szenvednek, ajánlják fel lelküket a hűséges Teremtőnek jócselekedetek által. (4, 12—19.)

Átkozódó: görögben: gonosztevő. — *Máséra áhító:* görögben: más ügyeibe beavatkozó.

A LELKIPÁSZTOROK KOTELESSÉGEI. A preszbiterket, kik köztetek vannak, kérem mint előjáró-társuk és Krisztus szenvedésének tanúja és az ő dicsőségének is részese, mely a jövőben ki fog nyilváníttatni: legeltessetek Isten nyáját, mely rátok bízott, gondját viselvén nem kényszerűségből, hanem szabadakaratból Isten sze-

rint; sem nem rút nyereszkesedésből, hanem buzgóságból; sem nem mint uralkodók a választottak fölött, hanem szívből, mint a nyájnak példaképei. S ha majd megjelenik a pásztorok fejedelme, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koronáját. Hasonlóképen ifjak, engedelmeskedjete az öregebbeknek. Mindnyájan pedig alázatosságot tanúsítsatok egymás iránt, mert Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosoknak pedig kegyelmet ad. (5, 1—4.)

Az ifjak engedelmeskedjenek az idősebbeknek. Legyenek alázatosak, hogy az Isten felmagasztalja őket a látogatás idején. (5, 5—7.)

FIGYELMEZTETÉS. Józanok legyetek és vigyázzatok, mert a ti ellenségetek, az ördög mint ordító oroszlán körüljár, keresvén, akit elnyeljen; erős hittel álljatok ellen neki, tudván, hogy ugyanaz a szenvedés vár a ti testvéreitekre, kik e világon vannak. A minden kegyelem Istene pedig, aki az ő örök dicsőségére hívott meg minket Jézus Krisztus által, maga fog minket, miután kissé szenvedtünk, tökéletesíteni, megerősíteni és megszilárdítani. Őneki legyen dicsőség és uralom mindörökkön-örökké. Amen. (5, 8—11.)

BEFEJEZÉS. *Szilvánus*, a hű testvér által — úgy vélem — röviden írtam nektek, esdve kérvén és bizonytságot tévén, hogy ez az Isten igaz kegyelme, amelyben álltok. Udvözöl titeket a veletek együtt kiválasztott egyház *Babilonban* és *Márk*, az én fiam. Köszöntsétek egymást szent csókkal. Kegyelem mindnyájatoknak, kik Krisztus Jézusban vagytok. Amen. (5, 12—14.)

Szilvánus: Szent Pál Szilasnak nevezi. Előzőleg Szent Pál kísé-rője volt a II. úton (Ap. Csel. 15, 36.), Barnabás helyett. Korintus után azonban már nem látjuk az Apostol mellett, valószínű, hogy Kisázsia egyházaihoz ment munkálkodni. (I. Pét. 5, 12.) Körülbelül 10 évet töltött távol tőle. Innét Rómába utazott, hogy beszámoljon az Apostolnak az egyházak helyzetéről. Mivel az Apostol kiszabadult a fogságból és Spanyolországba utazott, Péternek teljesített szolgálatot, mikor ezt a levelet elvitte Kisázsia egyházaihoz. Macedóniában halt meg, ünnepe a római martirológium szerint július 13-án van. — *Babilonban*: Rómában. — *Márk*: az evangélista.

SZENT PÉTER I. LEVELE. Szent Péter, az apostoli kollégium feje és az egész egyház vezetője levelében is

úgy mutatkozik be, mint az Egyház Krisztustól kinevezett feje. Atyai hangon írja levelét, hogy Krisztus tanaira felhívja a hívek figyelmét. Levele általánosságban mozog, nem speciális helyzettel foglalkozik, hanem a hívek mindennapi életét tartja szem előtt. Ezért a stílusa igen élénk képet mutat a szervezés alatt lévő egyházakról, hogy milyen volt az életük a pogányság közt élő keresztényeknek. Milyen nehézségek merültek fel, mire kellett ügyelniük, szépen kiolvashatók a levélből. Szent Péter az Úr Jézus tüzes követője volt, kardot is ragadott Mesteréért. Most tollat fogva mutatkozik be, mint az Úr Jézus követője. Nem egy helyen kicseng a levélből az Úr szavainak a visszhangja. Mélyen a szívébe rejtette az először hallott szavakat, sokszor elmélkedett róluk, most pedig tollára nyomulnak, hogy ne a saját szavaival intse Kisázsia keresztényeit, hanem magának az Úrnak a szavaival buzdítsa őket a keresztény életre, hogy a pogányok közt életükkel járjanak elől és így magukban kialakítva Krisztust, Krisztus tanainak valódi terjesztői legyenek. Tehát nemcsak a vezetőknek a kötelességük, hogy a nyáj példaképei legyenek, hanem minden kereszténynek is. Így lesznek igazi világosság a világ számára, mely nem a véka alatt világít, hanem mindenki számára áraszt fényt. Amint őt odaállította Krisztus, hogy világoskodjék másoknak, az egész világnak, úgy akarja ő is, hogy mindenki világossággal szolgáljon másoknak, a pogányoknak és így terjedjen az Isten országa.

szent Péter. Szent Péter a galileai Betsaidában született. Atyja Jónás (Mt. 16, 17.) vagy János (Jn. 1, 42; 21, 15.) halászmester volt. Fivére András, ki az Úrhoz vezeti a Jordánnál. Első találkozásakor a Mesterrel kapta a Kéfás, Péter (szikla) nevet az eddigi Simon név helyett. (Jn. 1, 42.) Anyósát az Úr gyógyította meg Kafarnaumban, ahol a két testvér a halászmesterséget gyakorolta. Innét hívta őket az Úr emberek halászaivá. (Mk. 1, 17.) Krisztusról hitvalló nyilatkozatot tett a kafarnaumi beszéd után (Jn. 6, 68.), majd Fülöp Cezareájában. (Mt. 16, 16; Mk. 8, 29.) E miatt az Úr kitüntette, megkapta a kulcsok hatalmának az ígéretét (Mt. 16, 18.), résztvett a táborhegyi jelenetben (Mt. 17, 1—9; Mk. 9, 2—9; Lk. 9, 28—36.), megfizette helyette az Úr az adópénzt. (Mt. 17, 24—27.) Az utolsó vacsorán tiltakozott a lábmosás ellen. (Jn. 13, 6—11.) Az Úr megjövendölte tagadását. Az Olajfák-hegyén

Mestere védelmére kelt, majd megtagadta Mesterét (Mt. 26, 58. 69—75; Mk. 14, 66—72; Lk. 22, 50, 55—62; Jn. 18, 15—27.) A feltámadás hírülvérese után elsőnek sietett ki a sírhoz (Jn. 20, 1—10.); megjelent neki a feltámadott Jézus. (Lk. 24, 34; I Kor. 15, 5.) Majd visszatért Galileába (Jn. 21, 2.), itt kapta meg a főpásztori megbízatást és itt jövendőlte meg neki az Úr vértanúhalálát. (Jn. 21, 15—19.) Ettől kezdve mint az Egyház feje cselekedett. Mátyás megválasztását ő vezette. (Ap. Csel. 1, 15—26.) Pünkösdkor elsőnek beszélt az Apostolok közül. Meggyógyította a sántán születettet. (Ap. Csel. 3, 1—26.) A fótanács előtt beszélt (Ap. Csel. 4, 1—22; 5, 29—32.) az Apostolok nevében. Ananiás és Szafira esetében is ő játszotta a főszerepet. (Ap. Csel. 5, 1—11.) Apostoli körútra ment Júdeába, Szamariába és Galileába. Ekkor gyógyította meg a liddai Eneást és támasztotta fel a joppei Tabitát. (Ap. Csel. 9, 33—43.) Joppében fogadta Kornélius embereit és elment velük Cezareába, ahol megkeresztelte az első pogányt, Kornéliust. (Ap. Csel. 10, 17—11, 18.) 37-ben felkereste őt Szent Pál. Idősebb Szent Jakab kivégzése után (41-ben) őt is fogságba vetette I. Heródes Agrippa, de innét angyal mentette ki őt. (Ap. Csel. 12, 1—17.) Ezután „más helyre” Rómába ment. Itt a Klaudius-féle rendeletig tartózkodott. 50-ben a jeruzsálemi zsinaton elnökölt. (Ap. Csel. 15, 7.) Antióchiába ment, ahol először a pogány-keresztények közt élt, majd a jeruzsálemi zsidóóktól megijesztve, elfordult tőlük. E miatt Szent Pál megfeddette. (Gal. 2, 11—14.) A későbbi hagyomány szerint egy ideig Antióchia püspöke volt. Innét Nyugat felé menve eljutott Korintusba is, ahol találkozott Szent Pállal és azzal együtt ment Rómába. Ez 66 tavaszán lehetett. 67-ben, Néro uralkodása alatt, börtönbe került, majd június 29-én keresztre feszítették, mégpedig kiváságára fejjel lefelé. Unnepe június 29-én van.

SUGALMAZOTTSÁG. Szent Péter I. levele ellen sohasem merült fel kétség, mindig sugalmazottnak tartották.

HITELESSÉG. A levélnek Szent Péter a szerzője. Ennek *külső bizonyítéka*, hogy Euzébiusz a szentírási könyvek közé sorozza és homologumennek nevezi a levelet. Kifejezetten idézik Alexandriai Szent Kelemen, Origenes, Tertullian és Szent Ireneusz. Szent Péter neve alatt hozza a szír és a régi latin fordítás. Ezenkívül alludálnak rá a Didaché, Római Szent Kelemen, a Barnabás-levél. Ebből nyugodtan meg lehet állapítani azt, hogy Szent Péter neve alatt ismerték a levelet már az 1. században. Nem állhat fenn az az ellenvetése a racionalista kritikusoknak, hogy a levelet ismeretlen szerző Rómában írta,

melyhez a 2. század második felében a bevezetést és a befejezést a II. Péter-levél szerzője hozzáadta és Szent Péter neve alatt hozta ki. Ez nehezen képzelhető el, hisz a 2. század végétől egyhangú a vélemény a levél szent-péteri eredete mellett. Hogyan tudott volna különben ilyen egységes vélemény kialakulni, illetőleg hogyan lehettek volna ilyen tévedésben a szerzőt illetőleg. Az, hogy a Muratori-töredék nem említi, nem jelent különösebbet, mert csonka. A *belső bizonyítékok* is mind Szent Péter szerzősége mellett szólnak. A szerző magát Péternek nevezi, aki szemtanúja volt az Úr Jézus szenvedésének (5, 1; 1, 8.); *belső kapcsolatban van Szilvánussal* (5, 12.) és Márkkal. (5, 14.) A levél kifejezésmódja, stílusa egyezik az Apostolok Cselekedeteinek ama helyeivel, melyek Szent Péter beszédeit hozzák.

A levél írásánál valószínű, hogy *íródeákot* használt, mert a levél görögje igen jó, akit sokan Szilvánusban (5, 12.), míg mások Márk személyében keresik. Biztosra ezt nem lehet megállapítani. Szilvánus mellett az szól, hogy Szent Pálnál használatos kifejezéseket találunk a levélben. Márk mellett pedig az, hogy ő írta le Szent Péter prédikációi nyomán az evangéliumot. Szent Jeromos erre vonatkozólag ezt írja: „Szent Péter görögül (esetleg arámul) mondta vagy esetleg le is írta mondanivalóját, melyet aztán a tolmács hüen és az Apostol jóváhagyásával szebb nyelven és stílusban lefordított; ez következtethető a levél jellegéből, nyelvéből és stílusából.”

A LEVÉL IRÁSÁNAK KORULMÉNYEI. A levélnek buzdító, vigasztaló és erősítő jellege van. Ebből arra lehet következtetni, hogy Kisázsia keresztényei pogány honfitársaik körében üldözéseknek, gyanúsításoknak, rágalmaknak voltak kitéve. Szilvánus hozta ezekről a híreket és az Apostolfejedelem levelével hitükben akarta megerősíteni hittársait.

Kisázsia egyházait nem valószínű, hogy Szent Péter alapította; ezek Szent Pálnak, illetőleg tanítványainak az alapításai, amikor a II. út alkalmával ezen a vidéken járt. Ezenfelül Szilvánus működhetett hosszabb ideig is körül-

ben. A levél olvasói pogánykeresztények, akik közt azonban akadtak zsidóból megtértek is.

A levelet az Apostol Rómában írta. Babilonnak nevezi a helyet (5, 12.), ahonnan a levelet írja. Rómának ez az elnevezése a korabeli irodalomban használatos volt. (Jelenések könyve 14, 8; 16, 19; 17, 5; Baruk Apok. 11, 1; Sibyll. Orac. 5, 143, 158; IV. Esdr. 3, 1.) Rómát tartja a levél származáshelyének a hagyomány is Papiástól kezdve. Nincs egyáltalán semmi nyoma sem annak, hogy a mezopotámiai Babilonban írta volna a levelet az Apostol, mely ekkor már rom volt, az egyiptomi Babilon pedig katonai helyőrség volt, különben is ott sohasem járt az Apostol.

A levél írásának *idejét* 63—64-re kell tennünk. A levelet ugyanis még a Néró-féle üldözés kitörése előtt írta, amely 64. végén tört ki. Sokkal előbbre azonban nem lehet menni, mivel a levélből úgylátszik, jól ismerte az efezusi levelet, melyet pedig 62—63-ban írt Szent Pál apostol.

TANÍTÁS. A levél Jézus Krisztusról sok tant tartalmaz. Jézus Krisztusnak Isten az Atyja (1, 3.); megítéli az eleveneket és holtakat. (4, 5.) Minden kegyelem Jézus Krisztustól származik. (5, 10.) Jézus Krisztus megtestesülése előtt is élt. (3, 18.) Megváltó és király. (1, 3—15; 3, 22.) Halálával megváltotta az embereket a bűnöktől (1, 2; 3, 12; 1, 19; 2, 24.), feltámadt (1, 3.), az égbe ment, ahol az Atya jobbján ül (3, 22.), akinek dicsőségében részesedik. (1, 21.) Az Egyház szegletköve Krisztus. (2, 5.) A Szentlélek az élet forrása (3, 18.) és ő a kinyilatkoztató. (1, 11—12.)

Különösen fontos tanítást tartalmaz a 3, 21—22., amennyiben ez a hely szól Jézus lelkének a *pokoltornácára való alászállásáról*. Ez az alászállás nem a halála előtt történt, mert „lélekben” (in quo) ment végbe feltámadása előtt, minthogy prédikálása a halál után (18.), de még a feltámadás előtt történt. (21—22.) A pokoltornáca helyet tételez fel (mivel a latin ige „profectus” helyváltozást jelent, úgyszintén a „carcer” is helyet jelöl), ahon-

nét egyenesen a mennybe megy fel. (22.) Az Úr Jézus tehát helyváltozással szállt le a pokoltornáczára. Nem távolból prédikált ott, hanem ténylegesen és valóságosan volt ott jelen a lelke. Azonban ez a prédikáció nem szóval történt, hanem a léleknek megfelelő módon. Katolikus dogma Krisztusnak valóságos pokolraszállása.

ALKALMAZÁS. A gyakorlati keresztény élet sokat meríthet a levélből, ha azt elmélkedve olvassa és igyekszik magáévá tenni a benne lefektetett elveket. Az Egyház 11 lekcziót vesz ebből a levélből. A breviáriumban pedig a húsvét utáni V. héten és a két Cathedra Petri ünnepén (január 18.: Cathedra Petri Romae és február 22.: Cathedra Petri Antiochiae) olvas a levélből. Az 5, 8—9. versek pedig a breviárium esti imájában szerepelnek.

IMA. Isten, aki Szent Péter apostolodnak, miután átadtad neki a mennyország kulcsait, az oldás és a kötés főpapi hatalmát megadtad: engedd meg, hogy közbenjárásának segítségével bűneink kötelekeitől megszabaduljunk. Aki élsz és uralkodol. Amen. (Breviáriumból.)

Mikor a tizenkét apostol elindult az evangélium hirdetésére a földön, miután megkapták a Szentlélektől a nyelvek adományát és felosztották egymás közt a földet, Szent Péternek, az apostolok fejedelmének a római birodalom fellegvára jutott, hogy az igazság fénye, amely minden nemzetnek kinyilatkoztatja az üdvösséget, hatásosabban magától a fejtől áradjon szét az egész föld kerekiségén. Szent Péter, nem féltél, hogy ebbe a városba jöjj. Már a zsidó népből megtérteket tanítottad; már az antióchiái egyházat, ahol először mutatkozott be a keresztény név méltósága, megalapítottad; már Pontust, Galáciát, Kappadóciát, Ázsiát és Bitiniát az evangélium törvényeinek hirdetésével betöltötted; nehogy kétség támadjon a mű előrehaladása miatt vagy korod ne legyen tudatlanságban a hit elterjedésének területeiről, Rómába hoztad Krisztus diadalmas keresztjét, ahol téged megelőzött az isteni előrendezés mind hatalmad tisztelétét, mind szenvedésed dicsőségét illetőleg. (Nagy Szent Leó pápa I. beszéde Szent Péter és Pálról a breviáriumban.)

18. SZENT PÉTER II. LEVELE

BEVEZETÉS. Simon Péter, Jézus Krisztus szolgája és apostola azoknak, kik velünk *egyenlő* hitben részesültek a mi Istenünknek és az üdvözítő Jézus Krisztusnak igazsága által. Kegyelem és békesség töltsön el benneteket Istennek és a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak ismeretében. (1, 1—2.)

• *Egyenlő:* a görögben: egyenlő drága.

A hívek emlékezzenek Krisztus nagy kegyelmeire, melyek által részesei lettek az isteni természetnek. Gyakorolják az erényeket, mert akiben ezek nincsenek meg, „vak és kézzel tapogatózó”. (1, 9.) A jócselekedetek gyakorlása megakadályozza a bűnök elkövetését. Biztassák egymást a jóra, amint ő is inti őket életében, mely már a végéhez közeledik s szeretné, ha halála után is megemlékeznének intéseiről. (1, 3—15.)

HITUNK AZ ISTENTŐL SZÁRMAZIK. Mert nem mesterségesen kieszelt meséket követvén adtuk tudomástokra a mi Urunk Jézus Krisztusnak hatalmát és megjelenését, hanem mint akik szemlélői voltunk az ő nagyságának. Midőn ugyanis az Atyaistentől tiszteletet és dicsőséget nyert, ilyenféle *szózat* hangzott le hozzá a magasztos dicsőségből: Ez az én szeretett fiam, kiből nekem kedvem telt, *őt hallgassátok*. És ezt az égből jövő szózatot mi hallottuk, mikor vele voltunk a szent hegyen. És erősebb prófétai beszéd birtokában vagyunk, melyre jól tesszitek, ha figyelitek, mint homályos helyen világító szövétnekre, míg a nap fel nem virrad és a hajnali csillag fel nem tűnik a ti szívetekben; mindenekelőtt megértvén azt, hogy az Írásnak egy jövőndölése sem származik tulajdon értelmezésből. Mert sohasem emberi akaratból származott jövőndölés, hanem a Szentlélektől sugalmazva szóltak az Isten szent emberei. (1, 16—21.)

Szózat: Mt. 17, 5. — *Őt hallgassátok:* a görögben nincs meg.

A HAMIS TANÍTÓK. Voltak azonban hamis próféták is a *nép között*, amint közöttetek is lesznek hazug tanítók, kik veszedelmes tévtanokat hoznak be és azt, ki őket megváltotta, az Urat, megtagadják, gyors romlást zúdítva magukra. És sokan fogják követni azoknak kicsapongásait, akik miatt az igazság útja becsméreltetni fog. És fősvényységből költött szavakkal nyereszkedni fognak rajtatok, kikre nézve az ítélet már régóta nem marad el és az ő pusztulásuk nem alszik. (2, 1—3.)

A *nép között*: a zsidó népben.

Az Isten a bűnösöket megbünteti, amint ez látható, hogy nem kegyelmezett a vétkező angyaloknak, nem kegyelmezett Noé kortársainak és nem kegyelmezett Szodoma és Gomorra lakóinak. Megbünteti a tévtanítókat is, akik a tisztátalanságot hirdetik, a felsőbbiséget megvetik, nem félnek istenkáromló tanokat behozni s elcsábítják az állhatatlan lelkeket. A pogányságból megtérteket visszacsábítják a szabadság ígéretével s ezeknek „utóbbi állapotuk rosszabbá lett az előbbinél. Mert jobb lett volna nekik az igazság útját meg nem ismerni, mintsem annak megismerése után eltérni a nekik adott szent parancsolattól”. (2, 20—21; 2, 4—22.)

KRISZTUS ELJÖVETELE. Ime szerettem, ezt a második levelet írom nektek, amelyekben intés által felserkentem a ti őszinte lelketeket, hogy megemlékezzetek azokról, miket a szent próféták igéiből előre megmondtam és az Úrnak és Udvözítőnek a ti apostolaitok által hirdetett parancsairól. Először is ezt tudván, hogy *az utolsó napokban* csalárdságban járó gúnyolódók fognak jönni, kik saját kívánságaik szerint élnek, mondván: Hol van az ígéret vagy az ő eljövetele? Mert amióta elhúnytak *az atyák*, minden úgy marad, mint volt a teremtés kezdetétől. De ezek készakarva nem tudják, hogy először voltak az egek és a föld vízből és a víz által állott elő az Isten szavára, melyek által az akkori világ vízzel elárasztva elpusztult. Az egek pedig és a föld, melyek *most* vannak, ugyanazon igével meghagyattak, fenntartva a tűzre az ítéletnek és az istentelen emberek elvesztésének napjára. Ez az egy pedig ne kerülje el figyelmeteket, szerettem, hogy egy nap az Úrnál annyi, mint ezer év, és ezer év, mint egy nap. Nem késik az Úr az ő ígéretével, mint némelyek vélik, hanem türelemmel jár el miattatok, nem

akarván, hogy némelyek elveszenek, hanem hogy mindnyájan bűnbánatra térjenek. Eljön pedig az Úr napja, mint a tolvaj; akkor az egek nagy robajjal elmúlnak, az elemek a hőségtől elolvadnak, a föld pedig s a rajta levő alkotmányok összeégnek.

Ha tehát mindezek el fognak pusztulni, milyeneknek kell lennetek a szent életben és ájtatosságban, kik várjátok és epedve óhajtjátok az Úr napjának eljövetelét, mely által az egek megégve szétfoszlanak és az elemek a tűz hevétől elolvadnak? Mi pedig új egeket és új földet várunk az ő *ígérete szerint*, melyekben igazság lakozik. (3, 1—13.)

Az utolsó napokban: azt az időt jelenti, mely eltelt Krisztus születésétől és tart a világ végéig. Az üdvrend szempontjából ez az utolsó idő, mivel már több kinyilatkoztatás nem következik. — *Az atyák:* egyesek szerint a zsidó nép tagjai, mások szerint az első keresztények. Ez az utóbbi látszik a helyesebb értelmezésnek. — *Most:* a vízözön után. — *Igérete szerint:* v. ö. Iz. 65, 17; 66, 22; Ap. Csel. 3, 21.

BEFEJEZŐ INTELMEK. Annak okáért, szeretteim, ezeket várván azon legyetek, hogy szeplőtelenül és feddhetetlenül találjon titeket békességben és tekintsétek a mi Urunknak hosszútűrését reátok nézve üdvösségesnek, amint azt nektek a mi szeretett testvérünk, Pál is megírta a neki adott bölcsesség szerint, amint minden levelében is szól ezekről, melyekben némely dolgokat nehéz megérteni, miket tudatlanok és állhatatlanok *meghamisítanak*, miként a többi írásokat is, a saját vesztükre. Ti tehát, testvérek, ezeket előre tudván, óvakodjatok, nehogy az esztelenek tévelygésétől elragadtatva, saját erősségekből kiessetek; sőt inkább növekedjetez kegyelemben és a mi Urunknak és üdvözítő Jézus Krisztusnak ismeretében. Öneki dicsőség úgy most, mint az örökkévalóság napjára. Amen. (3, 14—18.)

Meghamisítanak: valószínűleg Szent Pál leveleinek arra a részére utal, ahol ez a keresztény szabadságról szól. (Róm. 3, 19; 5, 20; Gal. 3, 10; I Kor. 15, 56; I Tim. 1, 9.)

SZENT PÉTER II. LEVELE. Az Apostolfejedelem, Szent Péter teljes tekintélyével lép fel azokkal szemben, akik

a keresztény hit tisztaságát veszélyeztetik. Nem kérte őt fel senki sem, hogy szálljon szembe az eretnekekkel, magától teszi ezt meg, mert az egész kereszténység fejének és atyjának érzi magát. Krisztustól kapott erre megbízást, mikor a nyáj őrizetével megbízta őt. A nyáját pedig a jó pásztornak védenie kell a ragadozó farkasokkal szemben még akkor is, ha a bárány öltözetében jönnek a nyájhoz. Sőt ilyenkor még veszélyesebbek. Ezekre a veszélyekre hívja fel levelében az Apostol a hívek figyelmét. Talán végrendeletének is mondhatjuk e levelet, hisz már közvetlenül a halál előtt van, amint ő maga is jelzi ezt a levélben. Várja az Úrnak hívó szavát, hogy számot adjon sáfárkodásáról, és ezért utoljára ragadja meg az alkalmat, hogy figyelmeztesse a híveket az őket körülvevő veszedelmekre, amelyek a hamis tanítók részéről fenyegetik őket. Ezek a gúny és szabadosság fegyverzetével lépnek a keresztények elé, hogy hitükben megingassák őket, de az Apostol igaz atya módjára kioktatja gyermekeit, hogy a támadást vissza tudják verni és ne fenyegetse őket semmiféle baj hitükben. Így, minden feladatát teljesítve, minden munkáját elvégezve akar Mestere elé lépni, hogy annak kezéből elvegye örök jutalmát.

A LEVÉL SUGALMAZOTTSÁGA. A levél sugalmazottságát a trienti zsinat mondta ki és ünnepélyesen megerősítette a vatikáni zsinat is. A sugalmazottságot tekintve az Egyházban csak a 4. század végétől kezdve van egységes vélemény. De már az első századtól kezdve egyes helyeken nagyra értékelik a könyvet. Azokon a helyeken, ahol nem ismerték vagy kétségek merültek fel a könyv sugalmazott voltát illetően, ott sem tagadták a sugalmazottságot. Ha keressük az okot, hogy miért nem találjuk a sugalmazott könyvek sorában már kezdettől fogva, talán rámutathatunk arra, hogy a levél nincs határozott egyházhoz címezve, így egyik egyház sem tartotta a sajátjának s nem fordított különösebb gondot a megőrzésére. Esetleg az Apostol halála után érkezett meg a levél és e miatt merülhettek fel kétségek a könyv sugalmazott voltát illetően. Azonban e felmerült kételyek a

4. század végén már megszűntek és egységesen kialakult az Egyház véleménye.

HITELESSÉG. Talán egy könyve sincs az újszövetségnek, melynek hitelessége felett annyi vita lett volna, mint Szent Péter II. levele felett. Az 1. és a 2. században csak utalásokat találunk a könyvre a nélkül, hogy a szerző nevét kimondottan megemlítenék, így: Római Szent Kelemen, Szent Ignác, Barnabás-levél, Hermás Pásztor, Szent Polikárp, Szent Jusztin. Ezek az utalások nem gya-koriak, de együttesen bizonyítékuł szolgálnak a levél mellett. A Muratori-töredékből hiányzik, de az ezen a helyen csonka. Pozitíve azonban a levelet ebben a században sem nem tagadta, sem kétségbe nem vonta senki. A 3. században Nyugaton nincs kifejezett bizonyíték a levél hitelessége mellett. A régi latin szentírásfordításban bent van. Valószínű, hogy Szent Hippolit idejében a levelet Rómában istentisztelet alatt olvasták. Keleten már megtaláljuk az egyiptomi, az alexandriai és a kisázsiai egyházak kánonjában, de hiányzik az afrikai egyházéből. A 4. században már mindenütt elfogadják, de bár Cezáreai Euzébiusz antilegumenának nevezi a könyvet, Nyugaton a század közepe óta már Rómában is elfogadták és ez az egységes felfogás megmaradt egészen a reformációig. Ma a protestánsok legnagyobb része nem tartja Szent Péter írásának.

A katolikus felfogás Szent Péter művének tartja. Origenes volt az első, aki kifejezetten Szent Péterének tartotta a levelet. Az előbb említett külső érvek olyan erősek, hogy azok alapján a levelet határozottan Szent Péterének tarthatjuk. Szent Péter szerzősége mellett még belső érvek is szólnak. Nagy a hasonlóság a levélben az első levéllel a gondolatokat és a kifejezési módokat illetően az Apostolok Cselekedeteiben lévő Péter-beszédekkel, valamint a Márk-evangéliummal, amely tudvalevőleg Péter prédikációit tartalmazza. Az az ellenvetés, hogy csak 100 közös szava van a két levélnek, míg 600 szava nem közös; az I. Péter nyelve jobb, mint a II. Péteré; az I. Péter többször idézi az ószövetséget, mint a II. Pé-

ter, megoldható azzal, amit már Szent Jeromos mondott: „Két levelet származtatnak Pétertől, melyek stílusban és jellegben, valamint a szavak használatában elütnek egymástól. Ebből láthatjuk, hogy a szükséghez képest különböző íródeákat használt.” Az I. Péternél talán Szilvánus személyében nevezhetjük meg ezt, akinek görög műveltsége volt, míg ennél a levélnél görögül kevésbé tudó íródeákat használt. Ezzel magyarázható a két levél között lévő különbség. Ki lehet az, akinek Szent Péter a levelet tollbamondta? Talán Római Szent Kelemen személyében lehetne megtalálni, mivel sok egyező rész fordul elő a II. Péter és Szent Kelemennek a korintusiakhoz írt levele közt. Sőt van a két levélnek egy közös szava, mely az újszövetségben egyedül csak II. Péterben fordul elő. (1, 17.)

HASONLÓSÁG A II. PÉTER-LEVÉL ÉS A JÚDÁS-LEVÉL KÖZÖTT. Az eretnekek jellemzésében nagy hasonlóság található a II. Péter és a Júdás-levél között. Összehasonlítás kedvéért álljanak itt a párhuzamos helyek:

II. Péter	Júdás	II. Péter	Júdás
1, 12.	5.	2, 11.	9.
2, 1.	19.	2, 12.	10.
2, 1.	4.	2, 13.	12.
2, 3.	4.	2, 15.	11.
2, 6.	7.	2, 17.	12—13.
2, 10.	8.	3, 3.	18.

A párhuzam olyan nagy és olyan feltűnően egyeznek egymással ezek a helyek, hogy a két levél egymástól való függését nem lehet tagadni, mert hogy közös forrást használtak volna, annak nincs a legkisebb nyoma sem. A legnagyobb valószínűség szerint Szent Péter használta fel Szent Júdás levelét, ez a mai szentírás-magyarázóknak szinte egységes felfogása.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent Péter I. levele után újabb értesítést kapott Kisázsziából azokról a veszedelmekről, amiket az eretnekek jelentettek a ke-

resztény egyházak számára, amikor hirdették a törvénytől való teljes függetlenséget, ajánlották és gyakorolták a szabados életet és gúnnyal illették a keresztények krisztusvárását. A kereszténység tanainak megvédése tollat adott az Apostol kezébe és megírta a második levelet azokhoz, akikhez már egyszer szólt. (3, 1.) Buzdítja őket a hitre, a Krisztus törvényei szerinti életre és eléjük vázolja az ítélet napját, amikor Krisztus mint diadalmas király ítéletet tart ellenségei fölött. Az Apostol a levelet valószínűleg Rómából írta. Az írás idejének egyik határ-ideje 64, amikor az első levelet írta, a másik határideje pedig 67, amikor meghalt. Mivel az Apostol már emlegeti halálát (1, 14.), ezért közelinek kell tartanunk vértanúságának idejét, mely előtt közvetlenül írhatta a levelet. Így a levél írásának valószínű idejét 66. végére tehetjük.

TANÍTÁS. A levél azt tanítja az Istenről, hogy Jézus Krisztus atyja (1, 17.), örökkévaló (3, 8.), a világ terem-
tője és kormányzója (3, 5—7.), mindenkinek az üdvét akarja (3, 9.), ezért mindenkit meghív a hitre (1, 3.); végtelenül irgalmas (3, 9.); a bűnösöket megbünteti (2, 4.) az „Úr napján”. (3, 12.)

Jézus Krisztus, Isten „kedves Fia” (1, 17.), ugyan-
azzal az istenséggel és hatalommal rendelkezik, mint az Atya. (1, 3—16.) Ő a mi Megváltónk. (1, 9; 2, 20.) A Szent-
lélek sugalmazta a prófétákat. (1, 21.)

Az üdvösség csak az Úr Jézusban való hit által ér-
hető el. (1, 1—17.) A kegyelemmel szentül kell élni (3, 11—14.); gyakorolni kell a jócselekedeteket, mert a hit egymagában nem elég (1, 5—7.) és állandóan kell gyara-
pítanunk az Úr Jézusról való ismereteinket. (1, 8; 3, 18.)

ALKALMAZÁS. Erősen ügyelnünk kell arra, hogy
hitünket ne veszélyeztessék a kereszténységtől külön-
böző tanok és másoknak a példája. Ezért tiltja az Egyház
a másvallású istentiszteleten való részvételt, másvallású
prédikációknak még a rádióon való hallgatását is, a hitre
veszélyes könyveket indexre teszi, s tiltja a rossz társa-
ságot. Ajánlja a Szentírás tanulmányozását, amit már
Szent Péter idejében is megtettek, hiszen Szent Pál leve-

leinek akkor is volt gyűjteménye. (3, 16.) Az Egyház a szentmisében egy szentleckét olvas Szent Péter II. leveléből. A breviáriumban pedig áldozócsütörtök nyolcada alatt és Urunk színeváltozásakor olvassa.

IMA. A mai ünnepségnek őseink a Székfoglalás nevet adták, mert a hagyomány szerint az apostolok feje, Péter, ma foglalta el a püspöki széket. Tehát helyesen ünnepeljük ama egyház püspöki székének a megalapítását, melyet az Apostol az egyházak üdvéért vállalt az Úr mondása szerint: Te Péter vagy, és e kőszálon építem Anyaszentegyházamat. Pétert tehát az Egyház alapjának nevezte az Úr és ezért méltán tiszteli az Egyház ezt az alapot, amelyen az Egyház intézménye emelkedik a magasba. Ezért megfelelően mondja a felolvasott zsoltár: Magasztalják őt a nép gyűlékzetében és dicsérik a vének ülésén. Áldott az Isten, aki megparancsolta, hogy Szent Péter apostolt az Egyházban magasztalják, mert méltó, hogy az Egyházban ezt az alapot dicsérvék; általa jutunk fel az égbe. Azáltal tehát, hogy ennek a püspöki széknél a megalapítását tiszteljük, a papi méltóságot dicsérvük. (Szent Agoston beszéde Cath. Petri Antiochiae ünnepén. A breviáriumból.)

Jó pásztor, Péter, halljad s jó szívvel fogadd,
Imádkozók fohását, s bűnük láncait
Istentől nyert hatalmad oldja fel s szavad,
Mely égen-földön mindent megköt és felold.
Dicsőség Szentháromság Isten, ó, neked!
Öröm, erő, imádás, áldás, tisztelet,
Ki egy vagy mindörökre és kié marad
Országoló nagy hatalmad mindörökkön át. Amen.

(Breviáriumból. Január 18. Szalézi Művek kiadása.)

19. SZENT JÁNOS I. LEVELE

BEVEZETÉS. Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit néztünk és kezünk tapintott *az életnek Igéjéről*, mert *az élet megjelent* és mi láttuk és bizonyosságot teszünk róla és hirdetjük nektek az örök életet, mely az Atyánál volt és megjelent nekünk, amit láttunk és hallottunk, azt hirdetjük nektek, hogy ti is *egyességben legyetek velünk* és a mi egyességünk legyen az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal. És ezeket azért írjuk nektek, hogy örüljeteek és a ti örömetök teljes legyen. (1, 1—4.)

Az életnek Igéjéről: a második isteni Személyről, aki az élet forrása és minden természetfölötti élet (kegyelem s dicsőség) oka, amelyben az ember részesül. — *Az élet megjelent*: az Ige megtestesült Jézus Krisztusban és erről tesz tanúbizonyságot az Apostol. — *Egyességben legyetek velünk*: legyetek velünk, akik szemtanúi voltunk az Igének, egyek a hit, a szeretet és a természetfölötti élet közösségében. — *Ezeket*: ezt a levelet.

JÁRJUNK A VILÁGOSSÁGBAN. És ez *az izenet*, melyet tőle hallottunk és nektek hirdetünk: hogy az Isten világosság és nincs benne semmi sötétség. Ha azt mondjuk, hogy közösségben vagyunk vele és *sötétségben* járunk, hazudunk és nem cselekszünk igazságot. Ha azonban világosságban járunk, amint ő is világosságban van, akkor közösségünk van egymással és Jézus Krisztusnak, az ő Fiának vére megtisztít minket minden bűntől. Ha azt mondjuk, hogy nincsen bűnünk, mi magunk csaljuk meg magunkat, és nincsen bennünk igazság. Ha megvalljuk bűneinket: ő hű és igazságos, hogy megbocsássa bűneinket és megtisztítson minket minden gonoszástól. Ha azt mondjuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük őt és az ő igéje nincs mibennünk. (1, 5—2, 2.)

Az izenet: az evangélium. — *A sötétségben:* a bűnben.

Isten iránt azzal mutatjuk ki szeretetünket, ha megtartjuk parancsait. Aki csak mondja, hogy ismeri Istent, de parancsait nem tartja meg, az hazug. (2, 3—6.)

SZERETET PARANCSA. Szeretteim! nem új parancsot írok nektek, hanem régi parancsot, mely megvolt nektek *kezdetől fogva*. A régi parancs az ige, melyet hallottatok. De új parancsot is írok nektek, ami igaz úgy öreá, mint tireátok vonatkozólag, mert a sötétség elmúlt és az igaz világosság már világít. Aki azt mondja, hogy világosságban van és testvérét gyűlöli, az még most is a sötétségben vagyon. Aki szereti testvérét, az a világosságban marad és *botránkozás nincsen benne*. Aki azonban gyűlöli testvérét, az a sötétségben van és a sötétségben jár s nem tudja, hová megy, mert a sötétség megvakította szemét.

Irok nektek, fiacskáim! mert megbocsáttatnak bűneitek az ő nevéért. Irok nektek, atyák! mert megismertétek azt, aki kezdetől fogva van. Irok nektek, ifjak! mert legyőztétek a gonoszt. Irok nektek, kisdedek! mert megismertétek az Atyát. Irok nektek, fiatal emberek! mert erősek vagytok és az Isten ígéje megmarad bennetek s a gonoszt legyőztétek. Ne szeressétek a világot, sem azokat, mik e világban vannak. Ha valaki szereti a világot, abban nincs meg az Atyának szeretete; mert minden, ami a világon van, *a test kívánsága, a szemek kívánsága s az élet kevélysége*, ami nem az Atyától, hanem a világtól van. És e világ elmúlik és az ő kívánsága. Aki pedig Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké. (2, 7—17.)

Kezdetől fogva: mióta ismeritek az evangéliumot. — *Botránkozás nincs benne:* mivel az ilyen emberben nincs meg a rendetlen önszeretet, nem is szokott bűnt elkövetni. — *A test kívánsága:* a test rendetlen szeretete (étel, ital, nemiség). — *A szemek kívánsága:* a nagyon rendetlen szeretete (kapzsiság). — *Az élet kevélysége:* saját akaratunk rendetlen szeretete, magunknak más fölé való helyezése.

ÓVAKODJUNK A HAMIS TANÍTÓKTÓL. Fiacskáim! Itt az *utolsó óra*. És amint hallottátok, hogy *antikrisztus* jön, már most is sok antikrisztus támadt, amiből

tudjuk, hogy itt az utolsó óra. Közülünk jöttek elé, de nem voltak közülünk valók; mert ha közülünk valók lettek volna, bizonyára velünk maradtak volna; de hogy kitűnjék rajtuk, hogy nem mindnyájan közülünk valók. Ti azonban *fel vagytok kenve* a Szent által s mindent tudtok. Nem is azért írtam nektek, mintha nem tudnátok az igazságot, hanem mint olyanoknak, akik azt tudják és azt is, hogy semmi hazugság nem származik az igazságból. Kicsoda hazug, ha nem az, aki tagadja, hogy Jézus a Krisztus? Ez az antikrisztus, aki tagadja az Atyát és Fiút. Mindaz, aki tagadja a Fiút, nem bírja az Atyát sem; aki vállalja a Fiút, bírja az Atyát is.

Amit kezdettől fogva hallottatok, maradjon meg bennetek. Ha megmarad bennetek, amit kezdettől fogva hallottatok, ti is megmaradtok a Fiúban és az Atyában. És ez az ígélet, melyet ő ígért nekünk, az örök élet. Ezeket írtam nektek azokra nézve, kik titeket félrevezetnek. (2, 18—26.)

Utolsó óra: utolsó időszak, amikor már több kinyilatkoztatás nem lesz; Krisztus második eljövételének az előjelei már bekövetkeztek a hamis tanítók fellépésével s ezért nincs kizárva, hogy az Apostol Krisztus második eljövetelét a maga részéről közelinek gondolta, hisz Krisztus beszédmódja ezt megengedi. (Mt. 24, 36; Mk. 13, 32; Lk. 35—40; Ap. Csel. 1, 7.) — *Antikrisztus:* görög eredetű szó, melynek nincs megfelelő héber szava, Krisztus ellenségét jelenti, aki magát Krisztusnak teszi meg, aki harcol Krisztus ellen. A hamis tanítókat, prófétákat is antikrisztusnak nevezi az Apostol. A legjobb görög kéziratokban nem „az” antikrisztus, hanem „egy” antikrisztus áll. — *Fel vagytok kenve:* a kegyelemmel. Különböztet ugyanazt fejezi ki, amit az Apostolok Cselekedetei Krisztusról mond: „A Szentlélek kent fel titeket” (Ap. Csel. 10, 38.), s mint ilyenek „Krisztus”-ok, akik szoros közelségben állnak Jézus Krisztussal s az Istennel és messze vannak az „antikrisztusok”-tól.

Vigyázzanak az Istentől kapott kegyelemre, hogy az megmaradjon bennük. Maradjanak az Úr Jézusban s akkor nem szégyenülnek meg eljövetelekor. Isten fiai a keresztyények, de a világ erről nem tud. Az istenfiúsággal az jár együtt, hogy megszentelik magukat, nem követnek el bűnt. Aki bűnt követ el, az az ördögtől van. Az Isten Fia pedig azért jelent meg, hogy az ördög műveit lerontsa. (2, 27—3, 9.)

A FELEBARÁTI SZERETET. Erről ismertetnek meg az Isten fiai és az ördög fiai. Mindaz, aki nem igaz s aki

nem szereti testvérét, nem Istentől van. Mert ez az *üzenet*, melyet kezdettől fogva hallottatok, hogy *szeressétek* egymást. Nem úgy, mint Kain, ki a gonosztól volt és megölte testvérét. És miért ölte meg őt? Mivel az ő cselekedetei gonoszak voltak, testvéreié pedig igazak. Ne csodáljátok, testvérek, ha a világ gyűlöl titeket. Mi tudjuk, hogy *a halálból átvitettünk az életre*, mivel szeretjük testvéreinket. Aki nem szeret, halálban marad. Mindaz, aki gyűlöli testvérét, gyilkos. És ti tudjátok, hogy egy gyilkosnak sincs magában maradó örök élete. Abban ismertük meg az Isten szeretetét, hogy ő életét adta miértünk; tehát nekünk is kell életünket adnunk testvéreinkért. Aki bírja e világ javait és szűkölködni látja testvérét és elzárja előle szívét: hogyan marad meg abban az Isten szeretete? Fiacskáim! ne szeressünk szóval, se nyelvvvel, hanem cselekedettel és igazsággal. (3, 10—18.)

Üzenet: evangélium. — *Szeressétek:* a görögben: szeressük. — *A halálból átvitettünk az életre:* bűnösökből Isten gyermekei lettünk.

Gyakorolni kell a szeretetet s akkor az Istentől bármit is kér az ember, megkapja. Óvakodni kell a hamis prófétáktól. Arról ismerhetők ezek fel, hogy nem vallják Jézus Krisztus istenségét és emberségét. Aki ismeri az Istent, az hallgat az egyházi tanítóhivatalra, míg aki nincs az Istentől, az nem hallgat rá. (3, 19—4, 6.)

ISTEN A SZERETET. Szeretteim! Szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van. És mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent. Aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mert az Isten szeretet. Abban nyilvánult meg az Isten szeretete mi irántunk, hogy az ő egyszülött Fiát küldötte Isten a világra, hogy ő általa éljünk. Ebben áll a szeretet; nem mintha mi szeretnénk volna az Istent, hanem mivel ő előbb szeretett minket és elküldötte az ő Fiát engesztelésül a mi bűneinkért. Szeretteim! ha Isten így szeretett minket, nekünk is kell egymást szeretnünk. Istent soha senki sem látta. Ha szeretjük egymást, Isten bennünk lakik és az ő szeretete tökéletes bennünk. Abból ismerjük meg, hogy benne lakunk és ő mibennünk, hogy az ő *Lelkéből* adott nekünk. És mi láttuk és bizonyoságot

teszünk, hogy az Atya elküldötte Fiát, mint a világ üdvözítőjét. Bárki vallja, hogy Jézus az Isten Fia, abban az Isten marad és ő az Istenben. És *mi* megismertük és hittünk a szeretetben, mellyel Isten irántunk viseltetik. Szeretet az Isten és aki a szeretetben marad, Istenben marad és az Isten őbenne. Azzal lesz teljes Istennek szeretete bennünk, hogy bizodalmunk legyen az ítélet napján, mert amilyen ő, olyanok vagyunk mi is e világon. A szeretetben nincs *félelem*, hanem a tökéletes szeretet kizárja a félelmet, mert a félelem gyötrellemmel jár; aki pedig fél, nem tökéletes a szeretetben. Mi tehát szeressük Istent, mert Isten előbb szeretett minket. Ha valaki azt mondja: Szeretem az Istent és felebarátját gyűlöli, az hazug. Mert aki nem szereti testvérét, akit lát, Istent, akit nem lát, hogyan szeretheti? És az a parancsunk van Istentől, hogy aki szereti az Istent, szeresse testvérét is. (4, 7—21.)

Lelkéből adott: a Szentlélek részesévé tett. — *Mi:* az apostolok. — *Félelem:* szolgai félelem.

A Jézus Krisztusban való szeretet gyökere az igazi testvéri szeretetnek. (5, 1—3.)

JÉZUS KRISZTUSBAN VALÓ HIT. Mert minden, ami Istentől született, meggyőzi a világot; és ez a győzelem, mely meggyőzi a világot, mint aki hiszi, hogy Jézus az Isten Fia? Ez az, aki *víz és vér által* jött, Jézus Krisztus nem csupán víz által, hanem víz és vér által. És a *Lélek* az, aki bizonyosságot tesz, hogy *Krisztus az igazság*. Mert hárman vannak, kik bizonyosságot tesznek a mennyben: az Atya, az Ige és a Szentlélek; és ez a három egy. És hárman vannak, kik bizonyosságot tesznek a földön: a *Lélek*, a *víz és a vér*; és ez a három egy. Ha az emberek bizonyosságát elfogadjuk, az Isten bizonyága nagyobb, mert ez az Istennek bizonyága, amely nagyobb, hogy bizonyosságot tett az ő Fiáról. Aki hisz az Isten Fiában, az önmagában bírja Isten bizonyosságát. Aki nem hisz a Fiúnak, hazugnak tartja őt, mert nem hisz abban a bizonyosságban, melyet Isten tett az ő Fiáról. És ez a bizonyág, hogy Isten örök életet adott nekünk. És ez az élet az ő Fiában van. Aki bírja a Fiút, annak van élete; aki nem bírja a Fiút, annak nincsen élete. (5, 4—12.)

Víz és vér által: a keresztség és a kereszthalál által, mert így mutatta meg, hogy ő a Messiás. Valószínű, hogy Cerinthus ellen szól ez a rész, aki szerint Jézus csak ember, akire a keresztségkor rászállott Krisztus, mint magasabb isteni erő. A szenvedés-kor, illetőleg a kereszthalálnál Krisztus újból elhagyta Jézust. Szent János hangoztatja Jézus istenségét, akinek megkeresztelésénél az Atyaisten tett tanúbizonyságot az istenség mellett (Ez az én kedves Fiam), akinek halála pedig a századost kényszerítette tanúbizonyságra. (Valóban Isten Fia volt.) Szent János külön hangoztatja Jézus halálának istenemberi jellegét, mikor mondja: „nem csupán víz által”. Vagyis Jézusnak egész életében megnyilatkozik az istenség. — *A Lélek:* a Szentlélek. — *Krisztus az igazság:* a görögben: a Lélek az igazság. — *A Lélek:* az Apostol által. — *A víz:* a keresztségnél megnyilatkozó Atya szavai által. — *A vér:* Jézus halálának körülményei mutatják, hogy valóban Isten volt.

Legyenek bizalommal Krisztus iránt s bármit is kérnek, megkapják, még a bűnösök megtérését is ki lehet esdeni, hacsak el nem szakadtak Krisztustól. (5, 14—16.)

BEFEJEZÉS. Minden igazságtalanság bűn és van halál okozó bűn. Tudjuk, hogy mindaz, aki Istentől született, nem vétkezik, hanem az Istentől való születés megőrzi őt és a gonosz nem érinti őt. Tudjuk, hogy Istentől vagyunk és az egész világ gonoszságban fetreng. És tudjuk, hogy az Isten Fia eljött és értelmet adott nekünk, hogy megismerjük az igaz Istent és az ő igaz Fiában legyünk. Ez az igaz Isten és az örök élet. Fiaccskáim! Órizkedjete a bálványoktól. Amen. (5, 17—21.)

SVNT JÁNOS I. LEVELE. Svnt János nemcsak az evangéliumában, hanem még az evangéliumot kísérő levélben is a szeretett tanítványnak mutatkozik. Az evangéliumban Mestere istenségét vette védelmébe, aki emberi testet vett fel, ugyanígy veszi védelembe itt is. Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember. Bármit is tesznek ellene, az hiábavaló, mert a világosság hozzátartozik természetéhez, hogy mindenütt világít és elúzi a sötétséget. Jézus Krisztus pedig a világ igazi világossága, nem tűr maga mellett lelki sötétséget, bűnt. A világosság természete, mert Istennek egyszülött Fia, de jogát nemcsak ezen a címen gyakorolja, hanem ehhez jogot szerzett a vérrel történt megváltás által is. A világosság legfőbb parancsa a szeretet. Mindenkit Mestere körül akar

látni. Nem akar senkit sem másutt tudni, mint Mestere körül. Ezért hangoztatja annyira a szeretetet. De ez a szeretet nem elméleti szeretet, mely szavakban nyilvánul csak meg, hanem tevőleges szeretet, mely a mindennapi felebaráti szeretetben virágzik ki. Istent embertársainkon keresztül kell szeretnünk. Nem szereti az Istent az, aki nem gyakorolja a felebaráti szeretetet. Így vezet mindent egy gondolatra vissza: a szeretetre. Aki szereti az Istent, az világosságban él, attól távol van a sötétség, a bűn. Ilyen ember előtt csak egy eszme van: az Isten. Mindent, egész életét erre az egyre állítja be. Aki így cselekszik, az mindenkor Isten jelenlétében él, a kegyelem állapotában van itt a földön, a túlvilágon pedig Isten dicsőségében részesül.

HITELESSÉG. A levelet mindenkor *sugalmazottnak* tartották és azt nem tagadták sehol sem.

A levélnek a *szerzője Szent János* apostol. A régiek közül az alogusok (170 körül) elvetették az összes János-iratokat, így ezt a levelet is és azt Cerinthusnak tulajdonították, mivel a montanisták visszaéltek az iratokkal. Euzébiusz a levelet a homologumenek közé sorolja, vagyis azok közé a szentírási iratok közé, amelyekkel szemben sehol sem merült fel kétség a szerzőt és a sugalmazottságot illetőleg. Az apostoli atyák korából utalást találunk a levélre Római Szent Kelemennél, Antióchiai Szent Ignácánál, Szent Polikárpnál és Hermás Pásztorában. Kifejezetten idéznek a levélből, illetőleg Szent Jánosnak tulajdonítják: a Muratori-töredék, Szent Ireneusz, Alexandriai Kelemen, Tertullianus, Origenes, Szent Ciprián és hozzá a szír fordítás is. Különben megerősítik Szent János szerzőségét a belső bizonyítékok is, amelyek a levél szókincséből, gondolatvilágából, mondatszerkesztéséből rámutatnak arra a szoros kapcsolatra, mely a negyedik evangélium és a levél közt van.

Az újabb időben, főképp a racionalista körökben felújítják Euzébiusz nyomán azt a véleményt, hogy különbséget kell tenni *Szent János apostol* és egy Efezusban élt *János preszbiter* közt, sőt Szent Jánosról azt állítják,

hogy nem is élt Efezusban, hanem még Jeruzsálemben halt meg Szent Jakab apostollal egyidőben. Philippus Sidetes 5. században élt író idézi Papias állítólagos szavait: „Jánost, a teológust és fivérét, Jakabot a zsidók megölték.” Ugyanezt idézi Georgios Hamartolos 9. században élő író. Egy szír martirológium december 27-re teszi Szent János és Jakab apostolok halálának emlékűnnepét. Azonban ezek az adatok nem vonatkozhatnak Szent János apostolra, aki nem halhatott meg a 40-es évek táján. Ugyanis róla terjedt el Krisztus Urunk mondása révén az a hír, hogy nem hal meg. (Jn. 21, 23.) Legalább is hosszú életet kell annak élnie, akiről ilyen hír elterjedhet. Papias idézete nagyon is kétséges, az sem biztos, hogy tényleg tőle származik-e. Különben sem írja meg, hogy milyen Jánosról van szó és hogy hol és mikor ölték meg a zsidók. Ha mégis az Apostolt kell feltételeznünk az említett személyben, Efezusban is megölhették a zsidók. Egy 6. századból származó karthágói martirológium pedig nyíltan megmondja, hogy itt Keresztelő Szent Jánosról van szó, akinek az emlékűnnepe azért került egy napra Szent Jakabéval, mert azt is karddal végeztette ki a Heródes-dinasztia egyik tagja, mint Szent Jakabot. A teológus melléknév Papiástól különben sem származhatott, mivel Szent János ehhez a melléknévhez csak a 4. században jutott. Tehát Szent János apostol korai halála mellett nem lehet felsorolni semmiféle érvet sem. Így Szent Ireneus és a többi író állítása, hogy *Szent János apostol Efezusban élte le életé második felét*, megfelel a történeti tényeknek. Megerősíti ezt az állítást az is, hogy Szent Ireneus Nyugaton élt és írta munkáját és nehezen hihető el, hogy a Nyugaton élő Ireneus adatait Keleten élő írók (Szent Polikárp, Szent Jusztin, Apollonius, Alexandriai Kelemen) átvették volna. Ezek közül egyesek Efezusban éltek, ahol még olyan erős lehetett a hagyomány 50 évvel az Apostol halála után életének és halálának körülményeit illetően, hogy tévedésbe nem estek volna az Apostol ottani tartózkodására vonatkozólag.

A racionalisták szeretnek *Papiásnak* ahhoz az idézethez folyamodni, amelyet Euzébiusz őrzött meg számunk-

ra. Ez így hangzik: „Ha olyasvalaki jött hozzám, aki a preszbiterekkel érintkezett, kikérdeztem a preszbiterek beszédei felől, hogy mit mondott András vagy Péter avagy mit Fülöp vagy mit Tamás vagy Jakab vagy mit János vagy Máté vagy az Úrnak más tanítványa s vajjon mit mondanak Aristion és János preszbiter, az Úrnak tanítványai.” A szöveg tartalmáról megjegyezzük azt, hogy Euzébius előtt senki sem tudott a két János közti különbségről, sőt még Euzébius is önmagával kerül ellentétbe, amikor mondja, hogy Papiás nem volt János apostol tanítványa, míg másutt azt állítja, hogy Polikárp és Papiás János apostol tanítványai voltak. Eltekintve ettől, a szövegben a nehézség ott van, hogy két Jánost említ meg. A kérdés most az, vajjon két különböző Jánosról van-e itt szó? Az egyik Jánost az apostolok között sorolja fel és ott együttesen az apostolokat preszbitereknek nevezi és a második helyen az Úr tanítványai közt sorolja fel és ott egyedül őt nevezi preszbiternek. Az apostoloknál mult időt használ, míg a tanítványoknál jelen időt. Ezeknek a tényeknek a mérlegelése arra enged következtetni, hogy Papiás szorgosan érdeklődött az apostolok tanítványai révén az apostolok tanítása felől és mivel az apostolok közül életben már csak János van, azért a mult időt használja velük szemben. Amikor pedig az életben lévő Apostol tanítása felől külön tudakozódik, a jelen időt használja. Aristionnal szemben azért nem használja a preszbiter elnevezést, mivel az nem tartozott az apostolok közé. Úgyhogy meg lehet nyugodtan állapítani, hogy nincs szó két Jánosról, egy perszbiterről és egy apostolról, hanem ugyanegy személyről beszél két különböző körülményt véve figyelembe. Így megdől Euzébiusnak az a feltevés, hogy az Apokalipszis szerzője János preszbiter és nem János apostol lenne és vele együtt Szent Jeromosé is, aki Euzébius nyomán beszél két Jánosról.

COMMA JOANNEUM. Így nevezik Szent János I. levelének 5, 6—8. versekben lévő mondatát, melyet zárójelben hozunk: „A Lélek az, aki tanúskodik, hogy Krisztus az igazság. Mert hárman vannak, akik tanúskodnak

(az égben: az Atya, az Ige és a Szentlélek és ez a három egy. És hárman vannak, akik tanúskodnak a földön:) a Lélek, a víz és a vér és ez a három egy." A zárójelben levő rész hiányzik a görög szövegből, de viszont bent van a Vulgata szövegében. Dogmatikailag helyes a szöveg. Ezenkívül az Egyház hosszú évszázados gyakorlata még a liturgiában is megszentelte, a kérdés azonban az, vajjon bent volt-e eredetileg is Szent János levelében?

Ha a *szöveg történetét* nézzük, azt látjuk, hogy a kérdéses rész hiányzik az összes görög kéziratokból, kódexekből egészen a 15. századig. Hiányzik az összes régi fordításokból. Hiányzik a Vulgata legrégebb kódexéből is csak a 9. századtól kezdve jelenik meg és a 13. századtól kezdve lesz általánossá. A régi görög, szír, örmény, sőt még a latin írók sem említik, bár a szövegnek igen nagy hasznát vehették volna a szentháromságtagadó eretnekekkel szemben. Azok közül, akik a levelet magyarázták, egyik sem hozta ezt a szövegrészt. Először Priszciánusnál (eretneknél) fordul elő (378), majd aztán az afrikai püspökök hitvallásában (484). Így nyugodtan lehet állítani, hogy az 5. század előtt egy katolikus sem idézi. Mivel a Spanyolországból származó Szentírásokban fordul elő gyakrabban, azért arra lehet következtetni, hogy ott került be lapszéli jegyzet folytán a szövegbe és onnét terjedt el máshová is. A belső érvek nem olyan döntőek, hogy a Comma elfogadására készítenének. Talán a legerősebb ilyen érv az ú. n. homoioteleuton és az is igen gyenge alapon áll. E szerint a másoló szeme a szöveg hasonló szavain átsiklott és így kimaradt a Comma. Azonban nemcsak hasonló szavak vannak a szövegben („az égben” és a „földön”) és minden kódexben ugyanazt a hibát követték volna el a másolók?

Ha most az eredményt akarjuk megállapítani, elméletileg nem mondhatjuk teljes bizonyossággal a Comma Joanneumról, hogy az nem volt benn az eredeti szövegben; de a legnagyobb valószínűség szerint ez a rész csak később került a szövegbe. Egyesek Priszciánusnak tulajdonítják a betoldást. Mindenesetre spanyol eredetűnek

látszik a Comma, bár nem hiányzanak, akik afrikai eredetűnek tartják.

Ezzel kapcsolatban még felmerül az a kérdés, hogy a trienti zsinat és a Cong. S. R. U. Inquisitionis határozatai milyen erővel bírnak ebben a kérdésben? A *trienti zsinat* ugyanis az egész Szentírást minden részével sugalmazottnak tartja, „amint a katolikus Egyházban olvasni szokták és amint a régi latin Vulgáta-kiadásban bent van”. A Comma Joanneumra ez nem áll, mert valószínűleg nem volt bent a Vulgáta eredeti szövegében és így nem is olvasták az Egyházban. — A Congregatio *Inquisitionis* 1897. január 13-án arra a kérdésre, vajjon biztosan tagadható-e vagy legalább is kétségbe vonható-e a Comma Joanneum, azt válaszolta, hogy mindent a leggondosabban megvizsgálva csak nemleges feleletet adhat. A határozat kiadása után Vaughan bíboros magától a Szentatyától nyert felvilágosítás után ezt írta: „Megbizonyosodtam a legelőkelőbb forrásból, hogy a Szent Officium rendelete a Három tanúbizonyosságra vonatkozólag, melyről ön említést tett, nem szándékozik lezárni a vitát a szöveg hitelessége felett. A bibliai kritika területét ez a rendelet nem érinti.” (Rev. Bibl. 1898. 149. old.) A S. Officium 1927-ben kiadott magyarázata szerint ezt a dekrétumot azért hozták, hogy az egyéni kritikák vakmerőségét megfékezzék. Azonban nem akadályozza meg a rendelet, hogy a kérdést katolikus tudósok további komoly vizsgálat tárgyává tegyék.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Efezus püspöke értesült azokról a hamis tanítókról, akik elárasztották a város környékét, sőt az egész tartományt, ezért a megtámadott keresztények segítségére sietett. Mivel személyesen nem tudta beutazni a tartományt öregsége miatt, tollat ragadott és úgy sietett híveinek védelmére. Az eretnekek, főképp Cerinthus Krisztus istenségét tagadták. (2, 18—19, 26; 4, 1—2; 2, 22—23; 4, 2—3.) Ezért a levél célja védeni Jézus *istenemberségét*. A levél további célja inteni a híveket, hogy *szent életet* éljenek. A szent élet elsősorban a felebaráti szeretet gyakorlásában nyilvánul

meg. Mivel a levél és a negyedik evangélium között igen szoros az összefüggés, azért lehet a levélnek harmadik célja is; az evangélium mellé *kísérőlevélnek* szánta az Apostol. Ez ma már eléggé általános felfogás.

Nélkülözi a levél külső formáit, de ennek ellenére is levélnek és nem értekezésnek kell tartani, melyet levél módjára küldött el az Apostol. Ugyanis olyan a viszony az író és az olvasók közt (1, 1—5; 2, 1; 12—14; 26.), hogy ez levélre és nem értekezésre vall.

A *levél címzettjei* pogánykeresztények, akik Kis-ázsiaiban laktak. Távol van tőlük, de ismeri őket és Efezusból kormányozza kisázsiai híveit. (5, 2; 2, 1; 7—8; 12—13.) Szent Ágoston egyedül áll felfogásával, amikor a pártusok népében véli felismerni a címzetteket. Ténylegesen van egy latin kódex, melynek címezése „Ep. ad Spartos”, amit mások „ad sparsas”-nak olvastak, vagyis a szétszórtságban élő keresztényekben keresték a levél címzettjeit. Itt azonban számolnunk kell a szövegromlással. A levelet ugyanis a II. levél mintájára, amelyet az Egyházhoz írt, a görög kódexek közül néhány „Pros Parthenous” vagy rövidítve „Pros Parthous” címmel vezette be, ami pedig annyit akar jelenteni, hogy az Apostol a levelet a szűzeknek írta volna. Ezt a felírást vétette el a latin kódex fordítója és a szűzekből pártusokat csinált.

A levél nyelve görög, mégpedig a IV. evangéliummal igen szoros összefüggésben lévő görög. Az írás helye valószínűleg Efezus. Ideje pedig a negyedik evangélium írásának idejével azonos, vagyis 90—100. közti évek valamelyike.

TANÍTÁS. A levél tárgya ugyanaz, ami az evangéliumé: Krisztus istenemberségének bizonyítása és a szeretet parancsának a hangsúlyozása. Krisztus Istennek Fia. (4, 14—16a.) Jézus Krisztus testben jött el közénk. (4, 2.) Jézus Krisztus a mi örök engesztelésünk, amennyiben a keresztelőtáron magát a mennyei Atyának feláldozta és ez az áldozat állandó. (2, 2.) Krisztus Urunk életét adta értünk (3, 16.), bűneinkért áldozta fel magát. (4, 10.)

Amint az Isten szeret minket, úgy vagyunk mi is kötelesek szeretni felebarátainkat. (4, 11.)

ALKALMAZÁS. A helyes istenszeretet mértéke a felebaráti szeretet gyakorlása. Ezért hangsúlyozza az Apostol az alamizsnát. (3, 17.) Klasszikus az Apostol meghatározása a világon lévő bajok okairól, amikor azokat a hármass kivánságra — a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége — vezeti vissza. Orvosságot is ajánl a három kívánság ellen, mégpedig a bőjtöt, az alamizsnát és az imát. A szerzetesek a hármass fogadalmát: a tisztaság, a szegénység és az engedelmesség fogadalmát szintén a hármass kivánság megfélekezése végett teszik le. Legyünk mindenkor Istennek a fiai, járjunk mindenkor a világosságban. A világosság, a kegyelem természetfölötti adománya az Istennek, amit megkap mindenki az Istentől.

Szent János I. leveléből az Egyház 5 szentleckét olvas. A breviáriumban Szent János apostol ünnepén és a Mennybemenetel hetén olvassa az Egyház a levelet.

IMA. *Szent János ünnepének könyörgése.* Ez az a János, aki az utolsó vacsorán az Úr kebelén pihent: boldog apostol, mert égi titkoknak a tudója lett. Nagyon tisztelendő Szent János. Aki az utolsó vacsorán az Úr kebelén pihent. Könyörödjünk: Uram, Egyházadat kegyesen világítsd meg, hogy apostolodnak és evangélistádnak tanítása által felvilágosítva, az örök jutalomra eljuthasson. A mi Urunk által. Amen. (A breviáriumból.)

A szeretet himnusza.

Minket itt Krisztus szerelme összegyűjtött,
Örvendezünk és őbenne vigadozunk.
Féljük azért s szeressük az örök Istent
És egymást is megszeressük tiszta szívből.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Akiben szeretet nincsen: semmi sincsen.
Ködben ül az s árnyékában a halálnak.
Mi tehát szeressük egymást, s nappal járjunk,
Világosság fiaihoz, amint illik.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Szeretet a legnagyobb jó, legnagyobb kincs,
A parancsok teljessége mind ezen függ.

A szeretet tölt be új és régi törvényt.
Magas mennybe a szeretőt elsegíti.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Szeretet távollévőket egybefűzi,
Civódás együttvalókat széjjelűzi.
Mindnyájan hát oszthatatlan egyetértsünk,
Viszálykodás meg ne ossza közösségünk,
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Most, hogy ilyen egyességben összegyűltünk,
Visszavonás meg ne férjen, résen álljunk,
Veszekedés, pörlekedés elcsituljon,
Igy igazán Krisztus léssen közepettünk,
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Szól az Úr és tiszta szóval ezt kiáltja:
Mindenütt, ahol csak egybegyülekeznek
Hárman avagy ketten is az én nevemben,
Bizony mondom, én leszek ott közepettük.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Példakép a régi törvény bíboringe,
Amely kétszer mártatott meg karmazsinban.
Mert a szeretet parancsa kettőt rendel:
Istent is törvény szeretni, és az embert.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Meredek és szoros örvény víz magasba,
Széles út és lejtés út a mélybe húzó.
A testvéri szeretetnek menny a része,
A vizálynak örökös a büntetése.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Teljes szívből hát az Istent úgy szeressük,
Semmit, semmit nála jobban ne keressünk.
Aztán Istenért szeressük, mint magunkat,
Még ha ellenség is, felebarátunkat.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Könyörögjünk egy lélekkel a Felségest,
Adjon nekünk napjainkban békességet.
Hogy a hitnek szolgálhassunk és reménynek
S részesei lehessünk a magas égnek.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

Zengjünk az örök Királynak dicsőségét,
S imádkozzunk urainknak életéért.
Hogy sokáig éljünk együtt és örüljünk,
Akik itt most szeretetben összegyűltünk.
Hol szeretet s irgalom van, ott az Isten.

(Ismeretlen költő az 5. századból. Sík Sándor fordítása.)

20. SZENT JÁNOS II. LEVELE

BEVEZETÉS. A *preszbiter*, *Elekta* úrnőnek és az ő gyermekeinek, kiket én igazán szeretek és nem egyedül én, hanem mindazok is, akik megismerték az igazságot az igazságért, mely megmarad bennünk és velünk lesz örökké. Legyen veletek kegyelem, irgalom, békesség az Atyaistentől és Krisztus Jézustól, az Atyának Fiától igazságban és szeretetben. Igen örültem, hogy a te gyermekeid között igazságban járókat találtam, amint parancsot kaptunk az Atyától. (1—4.)

Preszbiter: Szent János így nevezi magát egyrészt apostolságára, másrészt korára való tekintettel. — *Elekta*: kiválasztott. Név is lehet, de jelentheti akár az egész Egyházat, akár az egyes egyházközösségeket. Az őskereszténységben az Egyház úgy jelenik meg, mint Krisztus jegyese (Jn. 3, 29; Jel. 22, 17; II Kor. 11, 2.), avagy mint Krisztus hitvese (Jel. 21, 9; 5, 22—32.), akinek kijár a Kúriosz-Krisztus után a Kúria cím. — *Gyermekeinek*: az egyház tagjainak, hiveinek.

A SZERETET PARANCSA. És most kérlek, téged úrnőm, nem mintha új parancsot írnék neked, hanem ami megvolt nálunk *kezdetől fogva*, hogy szeressük egymást. És ez a szeretet, hogy az ő parancsai szerint járjunk. Mert ez a parancsolat, hogy amint kezdetől fogva hallottátok, a szerint járjatok. (5—6.)

Kezdetől fogva: megtéréstelek óta.

A TÉVTANITÓK KERULÉSE. Mert sok csaló ment szét a világba, akik nem vallják, hogy Jézus Krisztus testben eljött: az ilyen csaló és antikrisztus. Vigyázzatok magatokra, hogy el ne veszítsétek, amit szereztetek, hanem hogy *teljes jutalmat kapjatok*. Mindaz, aki eltér és nem marad meg Krisztus tanításában, nem bírja az Istent; aki megmarad a tanításban, az bírja az Atyát is és a

Fiút is. Ha valaki hozzátok jön és e tanítást nem hozza magával, ne fogadjátok be őt házatokba, még Üdvözlégyet se mondjátok neki. Mert aki neki Üdvözlégy-et mond, részes az ő gonosz cselekedeteiben. (7—11.)

Teljes jutalmat kapjatok: az égben. Itt a földön a kegyelem révén már a részesei vagyunk a jutalomnak, teljessé azonban a jutalom csak a mennyországban lesz.

BEFEJEZÉS. Még több írnivalóm volna nektek, de nem akartam papiroson és tintával, mert remélem, hogy eljutok hozzátok és szemtől-szembe beszélhetek veletek, hogy örömtök teljes legyen. Üdvözlök téged nővérednek, *Elektának gyermekei.* (12—13.)

Elektának gyermekei: valószínűleg Efezusnak keresztényei, ahol az Apostol tartózkodott.

SZENT JÁNOS II. LEVELE. Ebből a levélből is kicseng az Apostolnak szeretete Mestere iránt. Meghallja, hogy veszélyben van a hit, amelyet ő hirdetett Mesteréről, eretnekek támadják az Egyházat, rögtön íráshoz kezd és megtámadott híveinek segítségére siet. Inti őket, hogy gyakorolják a szeretetet, mert ez a legbiztosabb mód, hogy kikerüljék az ellenség csapdáit, másrészt pedig kerüljék az érintkezést a hamis tanítókkal. Még a társadalmi összeköttetést is megtiltja híveinek az Apostol, amikor Krisztus hitének megvédéséről van szó. A szeretet mindenkire kiterjed, de aki galádul visszaél ezzel a szeretettel, azt nem lehet a szeretet közösségébe befogadni.

HITELESSÉG. Szent Jánosnak ezt a levelét rövidsége miatt nem minden egyház fogadta be kánonjába, hisz nem is juthatott el mindenhová, mert nem volt annyira fontos a tartalma. Ezért kezdetben sok helyen hiányzik a szentkönyvek jegyzékéből, vagy nem Szent János apostolnak tulajdonítják, hanem Joannes preszbiternek. Még Szent Jeromos és a 382-i római zsinat is így gondolkoznak a levélről. Ennek ellenére a levelet Szent János apostolnak tulajdonítják Szent Ireneus, Alexandriai Kelemen, aki így idézi: „Szent János második levele, melyet a szűzekhez írt.” Megtaláljuk a Vetus

Latinában is. A Muratori-töredék két János-levelel emlékezik meg s ez csak a II. és a III. levél lehet, mivel az első levélről előzőleg emlékezett meg. Origenes is ismeri. A 4. századtól kezdve általánossá válik a vélemény, hogy Szent János apostolé ez a levél is.

A LEVÉL ÍRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Szent János Efezusban tudomást szerzett, hogy *egy környékbeli egyház* — talán az, amelynek írta evangéliumát és az I. levelet — *veszélybe került* az eretnekek miatt. Ezek az eretnekek tagadásba vették Krisztus istenemberségét és csak látszólagos testet tulajdonítottak neki (dokéták). Ez pedig a megváltás tagadását vonta maga után. Szent János ezzel az eretnekséggel küzd ebben a levélben.

A levél *címzettjeit* Efezus környékének valamelyik egyházában kell keresnünk, akit az Apostol megszemélyesített. Ez nem volt szokatlan. Akik személyhez címzettnek tartják a levelet, azok vagy Elektának vagy Küriának tartják a megszólított nő nevét. Sőt találkozunk olyan véleménnyel is, hogy a Küria görög fordítása lenne a zsidó Mártának s így az Apostol a betániai Mártához és gyermekeihez intézte volna ezt a levelet. Talán Alexandriai Kelemen egy latin töredékén szerepel ez a feltevés először, hogy személyhez szól a levél, mert ott olvasható, hogy a levél címzettje „egy bizonyos babilóniai hölgy, akinek neve Elekta”. Azonban rögtön hozzáteszi, hogy ez a név egy egyházat jelent s még azt is, hogy a levél „ad virgines” (szűzekhez) van címezve. Az Apostol röviden írja meg a levelet, mert személyes látogatását helyezi az egyháznak kilátásba.

A levelet *görög* nyelven írta. A levél és a negyedik evangélium, valamint az I. levél közt feltűnő már az első pillanatra a hasonlóság stílusban, kifejezésmódban és szókincsben. A levél írásának helyét valószínűleg Efezusban kell keresnünk, ahol az Apostol tartózkodott. Az írás ideje az 1. század vége, talán a 95-ös esztendő.

TANÍTÁS. A levél nyíltan tanítja Jézus valódi istenemberségét (7), amikor a dokéták ellen védi a híveket. Hangsúlyozza a szeretet parancsát.

ALKALMAZÁS. Különösen érdekes a levélben az, hogy az Apostol, aki a szeretetet különben annyira fontosnak tartja, hogy az istenszeretet is a felebaráti szeretetben nyilvánul meg, mégsem engedi ezt gyakorolni olyanokkal szemben, akik hitünket veszélyeztetik. Milyen szokott lenni a mi társaságunk? Gondolunk-e arra, hogy hitünk védelme megkívánja társaink, barátaink megválogatását? — A szentmise lektioi közt ez a levél nem szerepel. A breviáriumban az Egyház a mennybenmenetel nyolcada alatt olvassa a levelet.

IMA. Könyörögjünk. Isten, aki látod, bajaink mindenünnen szorongatnak bennünket; add meg, kérünk, hogy Szent János apostolod és evangélistád dicsőséges közbenjárására oltalmazzon meg minket. A mi Urunk által. Amen. (Missale Romanum, május 6.)

A minden ujjong; szent öröm
S dicséret hangzik ég felé —
Apostolok dicső hírért
Unnepli zengve föld s az ég.

Világ igaz bírái, ti,
Lobogva égő szent tüzek:
Epedve, vágyva kér szívünk,
Halljátok esdő, hő imánk.

Szóljatok s bezárul fenn az ég
És zára újból megnyílik:
Kérünk, parancstok oldja fel
Lelkünk nyomasztó bűneit.

Hatalmatok van egyaránt
Épség s betegségünk felett:
Gyógyítsatok, ha vétkeztünk —
Erényben éljünk újra mind.

Hogy majd ha bíránk, Krisztusunk
Idők legvégén visszatér,
Szívünket édes, szent, örök
Örömmel ékesítse fel.

Amint Atyádnak, úgy Neked
Fiú s Szentlélek Istenünk,
Dicsőség, mint egykoron
Úgy most s minden időkön át.
Amen.

(A breviáriumból.)
Szalézi Művek II. k. 197. o.

21. SZENT JÁNOS III. LEVELE

BEVEZETÉS. A preszbiter a szeretett *Gájusnak*, akit én igazán szeretek. (1.)

Gájus: a Szentírásban háromszor fordul elő ez a gyakori név. Szent Pál apostol egy Gájust Korintusban keresztelt meg (I Kor. 1, 14.) s erről dicsérőleg emlékezik meg a Római levélben (16, 23.). Egy másik Gájusról, aki Macedóniából származott, megemlékezik az Apostolok Cselekedetei. (19, 29.) Míg a harmadik Gájus a likaóniai Derbéből származott. (Ap. Csel. 20, 4.) Az Apostoli Konstitúciók szerint ezt Pergamum püspökévé szentelte fel Szent János apostol. Lehet, hogy ennek a Gájusnak írta a levelet az Apostol, de ezt a feltevést semmi sem támasztja alá.

GÁJUS DICSÉRETE. Kedvesem! Azon imádkozom, hogy mindenben szerencsésen jársz és egészséges légy, mint ahogyan lelked jó állapotban van. Igen örültem, mikor a *testvérek* megérkeztek és tanúságot tettek igazságodról, aminthogy igazságban jársz. Nincs ennél nagyobb örömöm, mint mikor hallom, hogy fiaim igazságban járnak. Kedvesem! híven jársz el mindabban, amit a testvérekkel, főkép az idegenekkel cselekszel, akik bizonyosságot tettek a te szeretetedről az egyház színe előtt, és jól teszed, ha Istenhez méltóan elkíséred őket. Mert az ő nevéért keltek útra, semmit sem fogadván el a pogányoktól. Nekünk kell tehát az ilyeneket befogadnunk, hogy segítőtársai legyünk az igazságnak. (2—8.)

Testvérek: vándor-apostolokról, hitterjesztőkről van itt szó.

DIOTREFES VISELKEDÉSE PANASZRA AD OKOT. Talán írtam volna az egyháznak, de az, aki szereti köztük az első helyet elfoglalni, *Diotrefes*, nem fogad be minket. Azért, ha majd elmegyek, megfeddem az ő cselekedeteit, melyeket cselekszik, gonosz szavakkal fecsegve ellenünk és mintha még ez sem volna neki elég, ő maga

sem fogadja be a testvéreket, és azoknak, kik befogadni akarják, megtiltja és kiveti az egyházból. Kedvesem! Ne kövesd a rosszat, hanem azt, ami jó. Aki jót cselekszik, az Istentől van; aki rosszat cselekszik, nem látta az Istent. (8—12.)

Diotrefes: püspök volt, de nevénél egyebet nem tudunk.

BEFEJEZÉS. *Demeterről* mindnyájan bizonytságot tesznek, maga az igazság is, sőt mi is bizonytságot teszünk róla, és te tudod, hogy a mi bizonytságuink igaz.

Sok írivalóm volt neked, de nem akartam neked tintával és *tollal* írni. Reményilem ugyanis, hogy csakhamar meglátlak s akkor szemtől-szembe fogunk beszélni. Békesség neked. Üdvözlnek barátaid. Üdvözlöd barátainkat névszerint. (12—15.)

Demeter: csak a nevét ismerjük. Az Apostoli Konstitúciók szerint Szent János Filadelfia püspökévé szentelte. — *Tollal:* a görögben: náddal, mert azt használták írásra.

SZENT JÁNOS III. LEVELE. A levél értékes világot vet Szent János lelkületére. Az Apostol igazi szeretetét az Úr Jézussal szemben most mutatja be, amikor Diotrefest megfeddi. Püspök Diotrefes, tehát az Úr Jézustól alapított tisztséget tölt be. Első volt az egyházban, de az Úr Jézus szavai szerint mindenki szolgájának kellett volna lennie. (Mk. 10, 44.) Ezt nem tette meg, hanem elsőnek is tartotta magát és e miatt az Apostol feddését érdemli meg. Az Apostol azért, hogy őt nem fogadta be (a görög szó megfelel annak, amit az Apostol másutt az excommunicationa használ v. ö. Jn. 9, 34—35.), mégsem fordul az állása ellen, hanem csak személye, tette ellen. Ezzel mutatja meg az Apostol, hogy mily nagyra értékeli Mestere minden intézkedését.

HITELESSÉG. A kis levelet kevesen idézik egyrészt kicsinysege miatt, másrészt tárgya miatt. E miatt kevés egyház szentkönyveinek gyűjteményébe került be kezdetben. Ez az oka annak, hogy nem mindenütt tartották szent és sugalmazott könyvnek, de ennek ellenére is a 4. századtól kezdve kialakult az egységes vélemény az

Egyházban a levél sugalmazottságára vonatkozólag és a trienti zsinat határozata ünnepélyesen a sugalmazott könyvek sorába sorolja. Különbö a hitelességét illetőleg a levélre vonatkozólag mindaz áll, amit a II. levéllel kapcsolatban mondtunk, mert ez a két levél egymás sorsában osztozik.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI. Nehéz megállapítani a pontos körülményeket, amelyek a levél írására okot adtak az Apostolnak. Valószínűség szerint így lehet ezt elképzelni: az apostoli időkben *vándor-apostolok*, karizmatikus férfiak járták végig Kisázsia egyházeit. Ebben az időben a birodalom minden részében nagyon nagy forgalom volt. A legtöbb ember gyalog ment az egyik helyről a másikra. Még Hadrián császár is (117—138), aki kétszer utazta be birodalmát, utait legnagyobb részt gyalog tette meg. Ezek az utasok természetesen szállásra szorultak és a keresztények saját híveiket maguknál szállásolták el. A vendégszeretetet különösen nagyra értékelték. Az első időkben a vándor-apostolok voltak azok, akik ezt igénybe vették. Az akkori gyakorlat szerint majdnem állandóan úton voltak, mert legfeljebb csak két napig tartózkodhattak egy helyen. A Didaché szerint, ha három napig maradtak egy helyen, akkor hamis prófétáknak tartották őket. Eltávozásukkor csak kenyeret fogadhattak el, pénzt nem kérhettek, mert ez szintén a hamis tanítók ismertetője volt. Ajánlólevelet vittek magukkal az utazó apostolok, valamint az utazó keresztények is és ez biztosította számukra a szeretetteljes fogadtatást. Ilyen esettel állunk szemben a levéllel kapcsolatban. Azonban Diotrefes nem fogadta be az Apostoltól küldött keresztényeket, vándor-apostolokat, úgyhogy ezek kénytelenek voltak az egyházközségben Gájus nevű jómódú embernél szállást venni. Hogy mi volt ennek az oka, nem tudjuk. Lehet, hogy Diotrefes eljárása közben megokolt is volt, mert sokszor visszaélhettek az utazók a vendégszeretettel. Van egy újabb feltevés is. E szerint *Diotrefes magatartása* az új evangéliummal kapcsolatban magyarázandó. Eddig ugyanis csak három evan-

gélium volt: Szent Mátéé, Szent Márké és Szent Lukácsé. Ezek már mindenütt elismertek és jól ismertek voltak, hisz 30—40 éve használták őket az Egyházban. A 90—100. évek közt kiadja Szent János az ő evangéliumát és ez az addig ismertektől eltért stílusban, fogalmazásban, beállításban. Nem egy helyen feltűnést keltett, annak ellenére, hogy az Úr Jézus legkedvesebb tanítványa írta, sőt bizonyos ellenhatás keletkezett vele szemben. Egyes modern tudósok konzervatívoknak nevezik ezt az irányzatot képviselő akkori püspököket. Ezek közé tartozhatott Diotrefes is, aki Szent Jánossal és küldötteivel szembe helyezkedett. Ez a körülmény készítette írásra Szent János apostolt, hogy megdicsérje Gájust és megfeddje Diotrefest. Az ügy érdemleges elintézését pedig személyes megjelenésével helyezte kilátásba. Ez lenne a levél írásának oka.

A levelet Szent János — csak ő nevezhette magát „preszbiternek” — *görögül* írta. A levél megegyezése a másik két levéllel és az evangéliummal már feltűnő az első pillanatban. Fennáll a szókincsben, kifejezésmódban és gondolatok azonosságában egyaránt. A levelet valószínűleg Efezusban írta 90—100 között, nem sokkal a II. levél után vagy azzal egyidejűleg, talán a 95-ös évek táján.

TANÍTÁS. A levél a felebaráti szeretet különleges fajtát, a hittestvéri szeretet gyakorlását ajánlja.

ALKALMAZÁS. A levél a modern karitászi-intézményeknek a figyelmébe ajánlja az egyházközségi, tehát a hozzánk közelebb állók, rászorulóknak gondozását. Tehát ne általános karitászi-intézményeket támogassunk, hanem olyanokat, amelyek közel állnak hozzánk, mert így az adományozásban a lélek könnyebben nyilvánul meg. A szentmise lektói közt nem szerepel ez a levél. A breviáriumban a mennybemenetel után olvassa az Egyház ezt a levelet.

IMA. Könyörödjünk. Isten, akinek hatalmával Szent János evangélista a megmérgezett bort ártalmatlanná tette, méltó-

tassál megáldani és megszentelni ezt a bor-teremtményt, hogy mindazoknak, akik élnek vele, ne ártson s ellátva a te áldásod szentségével a földön testük és lelkük egészségére szolgáljon, az égben pedig állandó vigasztalásban legyen részük. A mi Urunk által. Amen. (Boráldás. Rit. Strigoniense.)

Vidáman énekel szívünk
S dicséri dallal, boldogan
Az Úr örök ajándokit;
Apostolok szép tetteit!

Egyházunk első fői ők,
Csatában győzedelmesek,
A menny harcos nagy hősei,
S világunk égő lángjai.

A szentek élő, nagy hite,
A törhetetlen szent remény,
A végtelen nagy szeretet
Legyőzte a világ urát.

Bennük dicsőül szent Atyánk,
A Lélek bennük működik,
És bennük örvend a Fiú
És boldogan ujjong az ég.

Amint Atyádnak, úgy neked,
Fiú s Szentlélek Istenünk,
Dicsőség, mint volt egykoron,
Úgy most s minden időkön át.
Amen.

(Breviáriumból, Szalézi Művek II. 199. old.)

22. SZENT JÚDÁS LEVELE

BEVEZETÉS. Júdás, Jézus Krisztus szolgálja és Jakabnak testvére, azoknak, kiket az Atyaisten szeret és Jézus Krisztusnak megtartott és meghívott. Irgalom, béke és szeretet bőségesen adassék nektek. (1—2.)

A TÉVTANITÓK. Szeretteim, minden igyekezetem lévén nektek közös *üdvösségekről* írni, szükségesnek tartottam ez írásban kérni titeket, hogy harcoljatok a hitért, mely a szenteknek egyszer átadatott. Mert alattomban bejöttek közénk bizonyos emberek (kik *régen kijelöltettek ez ítéltre*), istentelenek, kik a mi Istenünk kegyelmét bujaságra fordítják és az egyedül uralkodót, a mi Urunkat, Jézus Krisztust tagadják. Figyelmeztetni akarlak pedig titeket, habár mindezt jól tudjátok, hogy Jézus kiszabadítván a népet Egyiptom földéről, később azokat, akik nem hittek, elpusztította. Az angyalokat pedig, kik *nem őrizték meg* méltóságukat, hanem *elhagyták lakhelyüket*, a nagy napnak ítéletére örök bilincseken sötétségben tartja. Miként Szodoma és Gomorra és a *szomszédos városok* hasonlóképen paráználkodva és *más test után járva*, például lettek az örök tűznek büntetését szenvedvén. Hasonlóképen ezek is a testet megfertőztetik, a felsőbbiséget pedig megvetik és a méltóságot káromolják. Midőn Mihály főangyal az ördöggel vitatkozva Mózes teste fölött viaskodott, nem mert káromló ítéletet őreá kimondani, hanem azt mondotta: Parancsoljon neked az Úr! Ezek pedig gyalázzák mindazt, amit nem értenek; amit pedig természet szerint, mint az oktalan állatok tudnak, azáltal romlásba jutnak. Jaj nekik, mert Kain útján járnak és Balaám tévedése, a nyereség után törik magukat és mint Kóré a lázadásban elvesznek. Ezek az ő lakomáiknál szegényfoltok, tartózkodás nélkül lakmároz-

ván s önmagukat hizlalván, víznélküli felhők, melyeket a szelek idestova kergetnek, őszi, terméketlen, kétszer kiveszett, gyökerestül kitépott fák, vad tengeri hullámok, melyek saját gyalázatukat tajtékozzák ki, *bolygó csillagok*, melyekre a sötétség vihara tartatik fenn örökre. Ezekről is *jövendőlt pedig Énok*, Ádám után a hetedik, mondván: Íme, jön az Úr ezernyi szentjeivel, ítéletet tartani mindenek fölött és megfenyíteni mind az istentelenekeket az ő gonoszságuk minden cselekedeteiért, melyeket gonoszul véghezvittek és minden durvaságért, melyet az istentelen bűnösök Isten ellen szóltak. Ezek panaszkodó elégedetlenkedők, kik saját kívánságaik szerint járnak és szájuk kevélységet beszél, haszonlesésből hízelegvén az embereknek. (3—16.)

Üdvösségletről: görögben: üdvünkről. — *Régen kijelöltettek:* a bűnösöknek az elítéltetéséről már az ószövetségben olvashatunk s láthatjuk ezekből, hogy az Isten mikép bünteti meg a bűnösöket. — *Jézus:* görögben: Küriosz, vagyis Jahve áll. — *Nem őrizték meg:* mivel a kevélység bűnét követték el. — *Elhagyták lakóhelyüket:* büntetésből el kellett hagyniok a mennyországot. — *Szomszédos városok:* Adama és Szeboim. — *Más test után jártak:* természetellenes bünt követték el. — *Örök tűznek büntetését:* mivel a városok helyén kénes, bitumenes kigőzölgések, feltörések keletkeztek, melyek aztán sokszor meg is gyulladtak. — *Ezek:* a görögben: ezek az álmodozók. — *Midőn Mihály:* v. ö. V. Móz. 34, 5—6. — *Bálaám:* v. ö. IV. Móz. 22, 2—24, 25. — *Kóré:* v. ö. IV. Móz. 16, 1—50. — *Lakomáiknál:* a görögben: a ti szeretetlalomaitokon. — *Bolygó csillagok:* üstökösök. — *Jövendőlt Énok:* lásd lejjebb.

INTELMEK. Ti azonban szeretteim, emlékezzetek meg az ígéről, melyeket előre mondtak a mi Urunk Jézus Krisztusnak apostolai, kik megmondották nektek, hogy az utolsó időben gúnyolódók jönnek, kik saját kívánságaik szerint járnak istentelenségben. Ezek azok, akik elkülönítik magukat, érzékiek, Lélek nélkül valók. Ti ellenben, szeretteim, épüljete fel a ti szentséges hitetekben, imádkozzatok a Szentlélekben, tartsátok meg magatokat az Isten szeretetében, várván a mi Urunk Jézus Krisztusnak irgalmasságát az örök életre. És ezeket elítélvén, fenyítések meg; amazokat pedig mentsétek meg, kiragadván őket a tűzből. A többieken végre könyörüljete félelem-

mel és útáljátok meg a test által megfertőzött ruhát is. (17—23.)

És ezeket...: a Vulgáta és néhány görög kódex szerint három csoportja van a tévtanítóktól megfertőzötteknek: a teljesen elszakadtak, kiket ki kell közösíteni; a nagy veszélyben lévők, akiket meg kell mindenáron menteni és akik csak kevésbé vannak megfertőzve, azokkal szemben az irgalmat, a szelidséget kell gyakorolni, hogy visszatérjenek. Más görög kódexekben, melyeket a kritikai kiadások is követnek, csak két csoportról van szó: akik ingadoznak, ezeken könyörölni kell s a veszélyből kiragadni őket; akik elestek, ezeken szintén könyörölni kell, de félelemmel, nehogy a könyörülő lelke kárt szenvedjen.

BEFEJEZÉS. Annak pedig, kinek van hatalma titeket bűn nélkül megőrizni és a mi Urunk Jézus Krisztus eljövetelekor szeplőtelenül örvendezéssel az ő dicsőségének színe elé állítani, egyedül üdvözítő Istenünknek, a mi Urunk Jézus Krisztus által legyen dicsőség és magasztalás, uralkodás és hatalom minden idő előtt, most és mindörökkön-örökké. Amen. (24—25.)

SZENT JÚDÁS LEVELE. Az Úr Jézus nem hiába mondotta magát jó pásztornak, azt akarta, hogy tanítványai, apostolai is azok legyenek. Mert csakis akkor van a nyáj biztonságban a leselkedő farkasoktól, akik el akarják a lelkeket ragadni. Szent Júdás apostol ilyen vigyázó, nyáját szerető jó pásztor, aki rögtön észreveszi a veszedelmet, amely a nyáját fenyegeti és nem engedi, hogy a veszély a nyáj közelébe jusson. Időben figyelmezteti a veszedelemre. Leleplezi a tévtanítókat és elúzi a nyáj közeléből, hogy az nyugodtan tudjon haladni a mennyei tájak felé. Elsősorban ilyen figyelmeztető jellege van a levélnek. Másodsorban pedig menteni akarja azokat, akik már a tévtanítók hálójába jutottak. Ezeket szeretettel, türelemmel kell visszahívogatni, de azért a mentőknek is vigyázni kell arra, hogy őket meg ne szédítsék a tévtanítók. Mesterének igazi követőjeként mutatkozik be ebben a levélben Szent Júdás apostol.

SZENT JÚDÁS. Jakab testvérének nevezi magát a levélben. Atyja Alfeus, anyja Mária, tehát az Úr Jézusnak az unokatestvére. (Mt. 13, 35; Mk. 6, 3.) Szerepléséről csak annyit tudunk, hogy egy-

izben az Úr Jézushoz fordult e szavakkal: „Uram, hogyan van, hogy nekünk fogod magad kijelenteni s nem a világnak.” (Jn. 14, 22.) A Szentírásban két mellékeve van: Taddeus (Mk. 3, 18. — kebel) és Lebbeus (Mt. 10, 3. — szív). Az Úr Jézus mennybemenetele után a hagyomány szerint Arábiában, Szíriában és Mezopotámiában működött. A breviárium szerint Perzsiában. Egyesek szerint természetes halállal halt meg Edesszában, mások szerint vértanú volt a fóníciai Beritusban vagy Aradban. Halálának idejét nem tudjuk. Unnepe október 28-án van. Az ikonográfiában vagy Jézus képét tartja a kezében, melyhez arcban nagyon hasonlóan festik meg, vagy könyvvel és buzogánnyal a kezében. Újabban tisztelete nagyon elterjedt, főképp reménytelen helyzetekben szokták segítségét kérni. — Hegezippus történetíró írja, hogy Domicián császár megtudva, hogy Jézus rokonsága még él, vagyis Dávid király házának még vannak leszármazottai, akik esetleges igényükkel felléphetnek, maga elé hívatta Szent Júdás apostolnak két unokáját, és mikor meglátta munkában kidolgozott kezüket, mint ártalmatlanokat hazaküldte őket.

HITELESSÉG. Ha elfogadjuk, hogy Szent Júdás levele előbb íródott, mint Szent Péter II. levele, akkor a legelső, aki használja a levelet és abból merit, Szent Péter apostol. Így idézése visszamegy egészen az apostolok korához. Júdás szerzőségét a hagyomány bizonyítja. Megvan a Muratori-töredékben, a Vetus Latinában. Kifejezetten idézik Tertullián, Alexandriai Kelemen és Origenes.

Euzébius szerint az antilegomenák közé tartozik, bár megállapítja azt is, hogy igen sok helyen olvassák a levelet. Szent Jeromos tud arról, hogy a levelet nem mindenütt fogadják el és ennek okát abban találja, hogy apokrif könyvekből idéz, de ő ennek ellenére a szentkönyvek közé sorolja. Így megállapíthatjuk azt, hogy az 1—3. században a könyvet elfogadják, a 4—5. században apokrif idézetei miatt kételkednek a levél hitelességében, míg végre egységesen kialakult a hit a levél sugalmazott és hiteles voltát illetőleg. A belső érvek is olyanok, hogy nem mondanak ellen annak, amit magáról állít, hogy Jakab apostol testvére, apostolnak nevezi magát, sőt a levél hangja, színezete csak megerősíti állítását. Itt is a trienti zsinat határozata döntött, mikor a könyvet ünnepélyesen besorolta a kánonba.

AZ APOKRIFEK IDÉZÉSE. Amint láttuk előbb, a könyv hitelességével kapcsolatban nehézségek merültek fel, mivel a levél apokrif könyvekből idéz és ezt az Egyházban sok helyen oly szigorú mértékkel mérték, hogy még a kánonba sem akarták bevenni a könyvet.

Apokrif könyv Székely meghatározása szerint: „ismeretlen szerző műve, amely címben vagy tartalomban rokon a Szentírással, tekintélye is régen egyes helyeken hozzá hasonló volt, de az Egyház nem vette be a kánonba”. A levél két helyen is említ olyan dolgokat, amiket nem találunk bent a Szentíráásban. Sőt az egyik helyen kifejezetten hivatkozik Énokra, mint akitől az idézett mondás származik. Egyik hely a 9. vers: „Mihály főangyal Mózes teste felett az ördöggel vitatkozva viaskodott, nem mert káromló ítéletet mondani, hanem azt mondotta: „Parancsoljon neked az Isten!” A hely az ószövetségnek arra a helyére utal, ahol Mózes temetéséről van szó. Mózes ugyanis Moáb földjén meghalt. A temetést az Isten valószínűleg az angyalokra bízta, hogy a sír ismeretlen maradjon, nehogy a zsidók később bálványimádásra használják fel. A Szentírás azonban egy szóval sem tesz említést a vitáról, amely az ördög és Szent Mihály főangyal között keletkezett, aki a zsidó nép védője volt, akinek a vezetésével temették az angyalok Mózes testét. Aranyuszájú Szent János szerint a vita a felett keletkezett, hogy az ördög ismertté akarta tenni a sírt, hogy így a zsidó népet könnyebben vegye rá a bálványimádásra, míg Szent Mihály nem engedte, hogy a hely felismerhető legyen. Ez így a régiek tanúsága szerint *Assumptio Mosis* (Mózes mennybevitel) c. apokrif könyvben van meg.

A könyvnek a szerzője zsidó. Keletkezése pedig Nagy Heródes és Jeruzsálem pusztulása közti időre esik, legvalószínűbben a 40-es évekre. Eredetileg héber vagy arám nyelven készülhetett. Jelenleg csak latin nyelvű töredékek ismeretesei belőle, amelyeket görögből fordítottak. Szent Júdás levelében lévő történet nem található meg a meglévő latin fordításban, csupán idézetekből ismerjük. Így idézik a jelzett helyet Origenes, Epifánusz, a niceai zsinat stb.

A másik hely a levélben a 14–15. vers. Ez így szól: „Ezekről is jövendőt Énok, Adám után a hetedik s mondotta: Ime, jön az Úr tízezernyi szentjével, hogy ítéletet tartson mindenki felett és megfenyítse az összes istentelent minden gonosztettük miatt, melyeket gonoszul cselekedtek és minden kemény szóért, melyet az istentelen bűnösök az Isten ellen mondtak.” Ezek majdnem szó-ról-szóra megtalálhatók Énok könyvében. Ezenkívül a 6. vers, valamint a II Pét. 2. 4. verse, ahol az angyalok bűnbeeséséről van szó, úgy látszik, hogy szintén előfordul Énok könyvében. Énok könyve Abesszíniában a kanonikus könyvek közé tartozik. A könyvet hosszú ideig csak a szentatyák idézeteiből és hivatkozásaiból ismertük, míg végre 1773-ban etiops fordítása Európába került.

Görög töredékes szöveg Egyiptomból, sírból került elő, 1886—87-ben. 1893-ban latin fordításrészletek is napvilágra kerültek. A könyv eredetije héber vagy arám lehetett. Az etiops fordítás a görög fordításból készült az 5—6. században. Szerzői palesztinai zsidók voltak, akik Kr. e. 2. és 1. században éltek, míg végre egy vagy több szerző egybeállította a könyvet, úgyhogy az az apostolok kora előtt már megvolt. Van a könyvnek szláv változata is. A szláv változat szerzője hellenista zsidó volt, aki görög nyelven írta a könyvet a keresztény évszámítás előtti vagy, utáni első évtizedekben.

A két idézettel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy milyen jellege van ezeknek a felhasznált könyveknek, használhatnák-e szentírók forrásokat, hozzá még apokrif forrásokat? Ez már kezdetben is nehézséget okozott, hisz ezért hiányzott e levél több egyház kánonjából is. Először azt a tényt kell leszögezni, hogy nem állapítható meg határozottsággal, vajjon Szent Júdás tényleg apokrif könyvből idézett; még ott sem, ahol Énok jövődőlésére hivatkozik. Ezeket a dolgokat a hagyomány is megőrizhette és ő onnan is meríthetett. Mégha esetleg apokrif könyvből is származnák az idézethely, az apokrif is támaszkodhatik a hagyományokra és így igaz dolgokat is tartalmazhat. Az átvétellel a szent író nem szentesíti az egész könyvet, hanem csupán az átvett rész válik sugalmazottá, amint erre a Példabeszédek könyvéből is találunk példát, amennyiben egyes mondásokat Amen-em-o-pe gyűjteményéből idéz. (V. ö. Így szólt az Úr II. 53—54. old.) Ezek a helyek a sugalmazás tényét vannak hivatva megvilágítani, általuk jobban bepillant-hatunk a Szentlélek Isten munkájába, amellyel vezeti az emberi szerzőt, hogy munkája emberi műnek megmaradva istenivé váljék.

A LEVÉL IRÁSÁNAK KORULMÉNYEI. *Eretnekek* támadták meg a kereszténységet s Szent Júdás írással siet a megtámadott hívek segítségére. Az eretnekek nagyjából ugyanazok, akik ellen a többi apostol is kezébe vette a tollat. Hegezippus történetíró Szent Júdás apostollal kapcsolatban egy bizonyos Tebutist említ. Mások Simon mágust gondolják. Az eretnekek tagadták Jézus istenségét és szabados életet hirdettek.

A levél címzettjeit Palesztinában kell keresnünk, tehát a zsidókeresztények között. Nem általános körlevél, mert a levél egyes helyeiből az világlik ki, hogy írja határozott egyházakat tartott szem előtt. (3. 4. 18.) Úgy látszik, egyes helyeken Szent Pál terminológiáját használja (19.), ami arra mutat, hogy már régebben részesültek a kereszténységben. A minden magyarázat nélküli

ószövetségi utalások pedig Palesztinára vagy legalább is zsidókeresztényekre engednek következtetni.

A levelet görög nyelven írta az Apostol, de hebraizmusok vannak benne.

A levél írásának helye valószínűleg Palesztina. Írásának idejét Jeruzsálem pusztulása elé kell helyezni, mert különben ez a fontos esemény nem hiányzanék a levélből, legalább is utalás formájában. Mivel Szent Péter II. levelében idézi ezt a levelet, azért írását Péter levelének keletkezése elé kell helyoznunk. Így 64—66. közé.

TANÍTÁS. Az Istenről állítja annak egységét (25.), aki a legfőbb kormányzója a mindenségnek. (4.) Az Istent szeretnünk kell. (21.) Jézus az Istentől elküldött Krisztus (1.), aki eljön a világ végén másodszor is. (24.)

ALKALMAZÁS. XIII. Leó pápa misevégi imának idézetét ebből a levélből vette, hogy Szent Mihály főangyal a kárhozatra taszítsa a világban lévő gonosz lelkeket. A szentmisében egy lekcio való ebből a levélből. A breviáriumban az Egyház pünkösd vigiliáján olvassa a levelet.

IMA. Könyörögjünk. Isten, aki minket szent apostolaid: Simon és Júdás által neved megismerésére segítettél, add meg nekünk, hogy örök dicsőségüket egyrészt előrehaladásunkkal ünnepeljük meg, másrészt a megünnepléssel előrehaladhassunk. A mi Urunk által. Amen. (A Missale Romanumból. Szent Simon és Júdás apostol ünnepe.)

Szent Mihály arkangyal, vedelmezz minket a küzdelemben; a sátán gonosz kísértései ellen légy oltalmunk! Esedezve kérjük: „Parancsoljon neki az Isten!” Te pedig mennyei seregek vezére, a sátánt és a többi gonosz szellemet, kik a lelkek vesztére körüljárnak a világban, Isten erejével taszítsd vissza a kárhozat helyére! Amen. (XIII. Leó pápa imádságából.)

23. JELENÉSEK KÖNYVE

Bevezetés

A KÖNYV BEVEZETÉSE. Jézus Krisztus *kinyilatkoztatása*, melyet Isten *neki* adott, hogy szolgálóinak megmutassa mindazt, *aminek csakhamar meg kell történnie*; és kijelentett, *angyala által* küldvén a szolgálójának, Jánosnak, ki *tanúságot tett* az Isten igéje mellett és *Jézus Krisztus tanúbizonysága mellett*, mindarról, amit látott. Boldog az, aki *olvassa* és aki *hallja* ennek a jövendölésnek igéit és megtartja mindazt, ami abban meg van írva, mert az idő közel van!

János a hét egyháznak, mely *Ásiában* van. Kegyelem nektek és békesség attól, aki van és aki volt és aki eljövendő; és *a hét szellemtől*, kik az ő trónja előtt vannak; és Jézus Krisztustól, ki *hűséges tanú*, elsőszülötte a halottaknak és fejedelme a föld királyainak; ki szeretett minket és megmosott bennünket bűneinktől a saját vére által, és *királysággá és papokká* tett minket Istennek és Atyjának; övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Amen. Ime, a felhőkön jő, és látni fogja őt minden szem, és akik őt általverték; és mellüket verik majd miatta a földnek összes néptörzsei. *Igen! Amen.* Én vagyok az *Alfa* és az *Omega*, a kezdet és a vég, úgymond az Úr, az Isten, aki van és aki volt és eljövendő, a Mindenható. (1, 1—8.)

Kinyilatkoztatása: apokalipszis a görögben és a latinban s vonatkozhatik vagy az Úr Jézusra, vagy pedig arra, ami tőle származik. — *Neki*: Jézus Krisztusnak. — *Aminek csakhamar... történnie*: a könyvben lévő jövendöléseknek isteni időszámítás szerint kell beteljesedniök, „*akinél egy nap, mint ezer esztendő és ezer esztendő, mint egy nap*”. (II Pét. 3, 8.) S a jövendölések egy részének

a beteljesedése máris folyamatban van, másik része pedig bármikor bekövetkezhetik, ezért állandó készenlétben kell lennünk. — *Angyala által*: a római liturgia szerint Szent Mihály főangyal volt ez. — *Tanúságot tett*: mikor hirdette az Isten ígését, amelyért a száműzetést is szenvedte. A negyedik evangélium még ekkor nem volt kész. — *Jézus Krisztus tanúbizonysága mellett*: amit Jézus Krisztusról az apostolok tettek. — *Olvassa*: görögben: felolvassa, t. i. az istentiszteleten. — *Hallja*: görögben, akik hallják. Az istentiszteleten egy felolvasó szerepelt, akire a hallgatóság figyelt. — *Ásiai*: Kis-ázsia nyugati partján fekvő tartomány. A hét egyház az összes egyház helyett szerepel. — *A hét szellemtől*: az Isten trónja előtt álló hét angyaltól. De méginkább érthető ez a hétajándékú Szentlélekre, vagy pedig az Isten hét főtulajdonságának a megismerésére. (Iz. 11, 2—3.) — *Hű tanú*: mivel az igazságról tesz tanúbizonyságot. — *Királysággá*: királyok leszünk a mennyek országában. — *Papokká*: akiknek joguk van mindenkor az Isten színe elé járulni. — *Igen! Amen*: görög és zsidó szokás így megerősíteni az előbb mondottakat. — *Alfa*: a görög abc első betűje. — *Omega*: a görög abc utolsó betűje.

BEVEZETŐ LÁTOMÁS. Én, János, a ti testvéretek és társatok a *szorongatásban* és a *királyságban* és a béketűrésben Jézus Krisztusban, a *Patmosz* nevű szigeten valék Isten ígéjéért és Jézus Krisztus tanúbizonyságáért. Elragadtatásba (19) esém az *Úr napján*, és hátam mögött nagy szózatot hallék mint harsonáét, mely így szólt: Amit látsz, írd könyvbe és küldd el a hét egyháznak, mely Ásiában van, *Efezusban* és *Szmirnában* és *Pergamumban* és *Tiatirában* és *Szárdesben* és *Filadelfiában* és *Laodiceában*. És megfordulék, hogy lássam a szózatot, mely velem beszélt; és midőn megfordultam, hét aranygyertyatartót látek, és a hét aranygyertyatartó között *Emberfiához* hasonlót, *bokáig érő ruhába* öltözve és *mellén aranyövvel* körülövezve; *feje pedig és haja fehérek* valának, mint a fehér gyapjú és mint a hó, és *szeme mint a tűznek lángja*; és *lába hasonló vala a kemencében izzó sárgarézhez*; és *szózata mint a nagy vizek zúgása*; és jobbájában hét csillagot tart; és szájából kétélű kard jöve ki; és arca olyan volt, mint a teljes fényében ragyogó nap.

És midőn megláttam őt, lábához esém mint egy halott; és jobbát reám tévé, mondván: Ne félj! Én vagyok az első és az utolsó, és az élő, bár halott voltam; de íme élek örökkön-örökké, és nálam vannak a halál és az al-

világ kulcsai. Ird föl tehát, amiket láttál, és amik vannak, és amiknek ezekután kell történniök. A hét csillagnak titka, amelyet jobbomban láttál, és a hét aranygyertya-tartó: a hét csillag a hét egyháznak angyalai; és a hét gyertyatartó a hét egyház. (1, 9—20.)

Szorogatásban: a keresztényüldözésben, mely Domicián császár alatt (81—96) volt. — *Királyságban:* az Egyházban. — *Patmos:* sziget, az Égei-tengerben. A Szporádok-szigetcsoporthoz tartozik. Nagysága 40 km²; sziklás talaja 269 m-re emelkedik ki legmagasabban a tenger színe fölé. Ma kb. 3000 lakosa van, akik állattenyésztéssel, földműveléssel és halászattal foglalkoznak. Erre a kopár szigetre száműzte Domicián császár Szent János apostolt. — *Az Úr napján:* vasárnap. — *Ásiai:* sok görög kéziratban hiányzik. — *Szmirna:* az Égei-tenger legnagyobb kikötője és legjelentősebb kereskedővárosa. Efezustól 50 km-re fekszik. Egyházát valószínűleg Szent Pál alapította efezusi tartózkodása alatt. A város híres volt a császárok imádásáról. — *Pergamum:* ma Bergama. Mízia tartományban feküdt Kaikus torkolatánál. Aszklepios- és a császárkultusz egyik főhelye volt. Korán ismerkedett meg a kereszténységgel. — *Tiatíra:* ma Akisszár. Lidiában a Lükosz folyó mellett feküdt ez a gazdag kereskedőváros, Pergamumtól délre. Biborszövetéről és ércöntéséről híres volt. Valószínűleg Szent Pál alapította keresztény egyházát efezusi tartózkodása alatt. — *Szárdes:* ma Szárt. Tiatirától délkeletre feküdt. Egykor Lidia fővárosa volt. Tibérius uralkodása alatt földrengés pusztította el, de a császár felépítette. Ide is Efezusból jutott el a kereszténység. — *Filadellia:* ma Alla Sehr, Szárdestől délkeletre terült el ez a lidiai város. Nevét II. Attalus Filadelfustól (Kr. e. 159—38), építetőjétől nyerte. Szintén Szent Pál működésének köszönhetette egyházát. — *Embertiához:* a dicsőséges Messiához. — *Bokáig érő ruhába:* a főpapságot jelző ruhába. — *Mellén aranyövvel:* ez a királyi hatalom jelképe. — *Feje... fehérek:* az örökkévalóság jelzése. — *Szeme... lángoló tűz:* a végtelen mindenben átható tudás képe. — *Lába... izzó sárgarézhez:* az állandóság jelzése. — *Szózata... zúgása:* a tekintély jelképe. — *Kétélű kard:* a legfőbb Bíró ellenállhatatlan hatalmát jelzi. Ez a kard (romfája) hosszú és széles volt, aminőt a trákok használtak. — *A hét egyháznak angyalai:* az illető egyházak felelős vezetői, a püspökök. Mások az angyalokban a hét egyház őrangyalait látják vagy az egyházak szellemeinek megismerését.

A HÉT LEVÉL. Az efezusi egyház angyalának írja meg az Apostol, — ezt a parancsot veszi az Embertiától — hogy ismeri fáradozását és békétűrését. Tudja, hogy nem szenvedheti a gonoszokat, az álapostolokat s tudja, hogy Jézus nevéért szenvedett. De az első szeretetét elhagyta. Tartson ezért bünbánatot, nehogy elmozdítsa helyéről gyertyatartóját. A győztesnek enni ad az élet fájáról, mely Isten paradicsomában van.

A *szmirnai egyház* angyalának írja meg, hogy ismeri szorongatását és szegénységét. Tudja, hogy a zsidók sok bajt okoztak, de ne féljen. Uldózni fogják az egyházat rövid ideig, de ha hú marad, megkapja az élet koronáját. A győztest nem sebzi meg a második halál.

A *pergamumi egyház* angyalának írja meg, hogy annak ellenére, hogy a sátán székhelyén (20) lakik, mégis kitartott neve mellett s nem tagadta meg a hitet még akkor sem, mikor Antipas vértanúságot szenvedett. A nikolaiták paráznasága ellen lépjen fel, tartson bűnbánatot. A győztesnek elrejtett mannát ad és fehér kövecskéket új névvel (mennyei kegyelmet).

A *tiatirai egyház* angyalának írja meg, hogy ismeri minden jótettét. De van ellene valami, mert megengedte Jezabel, álprófétanőnek, hogy a híveket paráznasággal elcsábítsa. Ha ezek nem tartanak bűnbánatot, betegséggel sújtja őket. Ragaszkodjanak a hívek az előbb megdicsért élethez. Akik ezt megteszik, azok részt vesznek Krisztus dicsőségében és hatalmában, sőt magát Krisztust fogják bírni.

A *szárdesi egyház* angyalának írja meg, hogy cselekedeteit nem találja teljesnek az Isten előtt s ezért tartson bűnbánatot. Néhányan vannak a városban, akik megőrizték magukat a bűntől, ezek fehérben fognak járni. Aki győzedelmes lesz, az fehér ruhába fog öltözködni, nem törli ki nevét az élet könyvéből s megvallja őket Atyja és angyalai előtt.

A *filadelfiai egyház* angyalának írja meg, hogy annak ellenére, hogy kicsi, mégis megtartotta ígéit. A zsidók közül többen meg térnek. Megőrzi őt a megpróbáltatások órájától, mely különben az egész földre eljön. Aki győzedelmes lesz, azt oszloppá teszi Isten templomában.

A *laodiceai egyház* angyalának írja meg, hogy mivel langyos és sem hideg, sem meleg, kezdi őt kivetni. Gazdagsága mellett is nyomorult és szánalmas. Ezért kérje Isten kegyelmét, hogy valóban meggazdagodjék. Tartson bűnbánatot. Aki győzedelmes lesz, annak megadja, hogy vele üljön a trónon. (2, 1—3, 22.)

I. Isten határozatainak könyve

A TRÓNONULÓ. Ezek után látomásom vala, és íme, ajtó nyílt meg az égben, és az *első hang*, amelyet mint harsonát hallottam velem beszélni, így szóla: *Jöjj fel ide és megmutatom neked mindazt, aminek ezekután történnie kell.* És azonnal elragadtatásba estem, és íme, királyi szék vala elhelyezve az égben, és a királyi széken *ült valaki.* És az ott ülőnek tekintete hasonló vala a *jáspis-hoz* és a *karneolhoz*; és szivárvány vala a királyi szék

körül, hasonló a *smaragd* színéhez. És a királyi szék körül huszonnégy szék, és a székeken *huszonnégy vén* ült, fehér ruhákba öltözve és fejükön aranykorona. És a királyi székből *villámok és szózatok és mennydörgések* törtek elő; és hét fáklya égett a trón előtt: az Istennek hét szelleme. És a királyi szék előtt mintegy *üvegtenger* vala, kristályhoz hasonló; és a királyi székek közepette és a királyi szék körül *négy élőlény*, telve szemekkel elül és hátul. És az első élőlény oroszlánhoz vala hasonló, és a második élőlény tulokhoz hasonló, és a harmadik élőlénynek emberéhez hasonló arca vala, és a negyedik élőlény repülő sashoz hasonló. És a négy élőlény mindegyikének hat-hat szárnya vala; és köröskörül és belül telve valának szemekkel; és éjjel-nappal nem vala nyugtok, mondván: Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt és aki van és aki eljövendő! És midőn ezek az élőlények dicsőséget és tiszteletet és áldást mondtak a trónon ülőnek, az örökkön-örökké élőknek, a huszonnégy vén leborula a trónon ülő előtt, és imádá az örökkön-örökké élő, és *letevé koronáját* a trón előtt, mondván: Méltó vagy, ó Urunk, Istenünk, hogy tied legyen a dicsőség és a tisztelet és a hatalom, mert te teremtetted mindent, és a te akaratod által jöttek létre és teremtettek! (4, 1—11.)

Az első hang: az Úr Jézus hangja. — *Jöjj fel ide:* a mennybe. — *Ült valaki:* az Atyaisten. — *Jáspis:* kvarcnak finomszemcsés faja, melyet idegen anyagok vörösre, barnára vagy zöldre színeznek. Néha sávos. — *Karneol:* vasoxid által vörösre festett kalcedon (kvarcfajta) finom, rostos változata. Azonban valószínű, hogy e helyen más, értékesebb és szebb ásványokról van szó. — *Smaragd:* zöldszínű drágakő. — *Huszonnégy vén:* az ószövetség (pátriárkák vagy próféták) és az újszövetség (apostolok) képviselői; vagy az emberiség sorsát intéző angyalok (trónok). A huszonnégyes szám szimbolikus szám s az ószövetségi papság huszonnégy osztályát idézi emlékeztünkbe. A huszonnégy vén mintegy az Isten tanácsát alkotja s mindvégig a színen marad. Mások szerint angyalokat jelent, mégpedig az angyalok karából hatot képviselnek. — *Villámok... mennydörgések:* az Isten megjelenésének leírásában mindig szerepelnek az ószövetségben. — *Üvegtenger:* az üveg az ókorban drága anyag, mivel akkor csak áttetsző volt és nem átlátszó, ezért szerepel az átlátszóság jelzésére a kristály. — *Négy élőlény:* nagyon hasonlítanak Ezekiel látomásában (1, 5.) szereplő kerubokhoz. Szemük jelzi tudásukat

és éberségüket. Szárnyuk pedig hasonló Izaiás látomásában (6, 2.) megjelenő szeráfokhoz. Nem hiányzanak, akik a szeráfokat látják bennük, s mint ilyenek a legmagasabbrangú angyalok, a később szereplő angyalok csoportját (5, 11.) két karra osztják még fel, s így az angyalok 9 kara veszi körül az Istent. — *Letevé koronáját*: a legnagyobb hódolat kifejezése akar ez lenni. Tacitus említi (Ann. XV. 29, 3. 6.), hogy Tiridates hódolata kifejezésül koronáját letette Néro szobra elé.

A HÉTPECSÉTES KÖNYV. És láték a trónon ülőnek jobbában belül és kívül teleírt *könyvet*, mely hét pecsétel volt lepecsételve. És láték egy erős angyalt, ki nagy szóval *hirdette*: Ki méltó arra, hogy megnyissa a könyvet és felbontsa annak pecsétjeit? És senki sem vala képes, sem az égben, sem a földön, sem a föld alatt, megnyitni a könyvet, vagy abba tekinteni. És én nagyon sírtam, mert senki sem találatott méltónak megnyitni a könyvet, vagy abba tekinteni. És egy a vének közül így szóla hozzám: Ne sírj; íme győzött az *oroszlán Júda törzséből*, *Dávid sarjadéka*, hogy megnyissa a könyvet és felbontsa annak hét pecsétjét.

És láttam: és íme a trón és a négy élőlény között és a vének közepette *Bárány* állá *mintegy megölvé*, melynek *hét szarva* és *hét szeme* volt, amelyek Istennek az egész földre küldött *hét szelleme*. És odaméne, és *átvevé a trónon ülőnek jobbából a könyvet*. És midőn megnyitá a könyvet, a négy élőlény és a huszonnégy vén leborula a Bárány előtt; mindegyiküknek hárfája és aranycsészéje vala, telve illatszerekkel, melyek a *szentek imádságai*. És új éneket éneklének, mondván: Méltó vagy, Uram, hogy elvedd a könyvet és megnyissad annak pecsétjeit, mert megöletté és megváltottá minket Istennek önvéréddel, minden törzsből és nyelvből és népből és nemzetből, és királlyá és papokká *tettél bennünket* Istenünknek, és *uralkodni fogunk* a föld felett! És láték, és hallám sok angyal szavát a trón körül, s az élőlényeket és a véneket, és számuk *ezernyi ezer* vala, kik nagy szóval mondták: Méltó a Bárány, aki megöletett, hogy övé legyen a hatalom és *istenség* és bölcsesség és erő és tisztet és dicsőség és áldás!

jessé nem lesz szolgatársaiknak és testvéreiknek száma, kiknek meg kell öletniök, mint önekik.

És látám, amint a hatodik pecsétet felnyitotta, és íme nagy földrengés támadta, és a nap oly fekete lőn, mint a vér; és a csillagok az égről lehullának a földre, amint a fügefafa lehullatja éretlen fügéit, midőn nagy szél rázza. És az ég visszahúzódék, mint az összegöngyölt könyv és minden hegy és sziget kimozdula helyéből. És a föld királyai és a fejedelmek és a hadvezérek és a gazdagok és az erősek és minden szolga és szabad ember a hegyek barlangjaiba és kősziklái közé rejtőzének, és így szólnak a hegyeknek és a kőszikláknak: Essetek reánk és rejtsetek el minket a trónon ülőnek színe elől és a Bárány haragja elől! Mert elérkezett az ő *haragjuknak nagy napja*; és ki képes megállni?

Ezután láték négy angyalt a föld négy szegletén állni, kik feltartóztatták a földnek négy szelét, hogy ne fújjon sem a földön, sem a tengeren, sem egyetlen élőfára sem. És láték más angyalt fölszállni napkeletről, kinél az *élő Isten pecsétje* volt, és nagy szóval kiálta a négy angyalnak, akiknek megadatott, hogy ártsanak a földnek és a tengernek, mondván: Ne ártsatok a földnek és a tengernek, sem az élőfáknak, míg meg nem jelöljük homlokukon Istenünknek szolgáit!

Izrael mindenegybes törzséből tizenkétezer volt a megjelöltek száma. (6, 5—8.)

Ezután nagy sereget láték, melyet senki sem volt képes megszámlálni, minden nemzetből és néptörzsből és népből és nyelvből, a trón előtt és a Bárány színe előtt állni, hosszú fehér ruhákba öltözve és kezükben *pálmaág*; és nagy szóval kiáltának, mondván: Udv a mi Istenünknek, aki a trónon ül és a Báránynak!

És az angyalok mindnyájan a trón és a vének és a négy élőlény körül állának, és a trón előtt arcraborulának és imádad Istent, mondván: Amen. Az áldás és a dicsőség és a bölcsesség és a hálaadás, a tisztelet és a hatalom és az erősség a mi Istenünké, örökkön-örökké. Amen! És megszólala egy a vének közül és mondá ne-

kem: Ezek, akik hosszú fehér ruhába vannak öltözve, kicsodák és honnan jöttek? És mondtam neki: Uram, te tudod. És monda nekem: Ezek azok, akik a nagy szorongatásból jöttek, és *megmosták ruhájukat és fehérre tették a Bárány vérében*. Ezért vannak Isten trónja előtt, és éjjel-nappal szolgálnak neki *templomában*; és aki a trónon ül, *fölöttük lakozik*. Nem éheznek és nem szomjaznak többé, és nem éri őket többé a nap, sem bármiféle forráság, mert a királyi széken trónoló Bárány lesz pásztorkoruk és az élet vizeinek forrásaihoz vezeti őket, és Isten letöröl szemükről minden könnyet.

És amint a hetedik pecsétet felnyitotta, csend lőn az égben mintegy félóráig. (5, 1—8, 1.)

A fejezet bemutatja Isten határozatait tartalmazó hétpecsétetes könyvet, melynek megnyitására senki sem méltó a Bárányt kivéve. A könyv megnyitását mennyei liturgia, előzi meg, melynek középpontjában a Bárány áll. A Bárány egymasután töri fel a könyv pecsétjeit. A hetedik pecsét feltörése előtt megjelöli az Isten angyala a kiválasztottakat. A hetedik pecsét feltörése átmenetet képez a következő látomáshoz: a hét harsona-látomáshoz.

Könyvet: könyvtekercset. A könyvtekercset rendszeren csak belül írták tele. A szöveg olvasható úgy is: hogy belül tele volt írva, hátul pedig le volt pecsételve hét pecséttel. A pecsétek jelzik, hogy a könyv tartalma csak az Isten előtt ismeretes s a könyvtekercs úgy van lepecsételve, hogy az egyes eseményeket külön-külön pecsét tartja titok alatt. Ez a titok csakis a pecsét feltörésével kerülhet nyilvánosságra. A görög okmányoknál a hét pecsét alkalmazása előírt jogi szabály volt. Ugyancsak hét pecséttel kellett a római jogszokás szerint ellátni a végrendeletet is. Ez a könyv, melyet Szent János látott látomásában, az Isten határozatait tartalmazza és az emberiségre, főképp az Egyházra vonatkozik, s így mintegy okmány jellege van és ezért van ellátva pecséttel. — *Hirdette*: mint az Isten heroldja, hírnöke. — *Oroszlán... sarjadéka*: Jézus Krisztus, ki Júda nemzetségéből származott s messiási címe „a Júda nemzetségéből való oroszlán” (I Móz. 49, 9.) s Dávid családjából származott. „Dávid sarjadéka” szintén messiási cím. (Iz. 11, 1.)

Bárány: Jézus Krisztus. (V. ö. „Isten Báránya” Jn. 1, 29.) — *Mintegy megölve*: magán viselte a keresztfeszítés sebeit. — *Hét sarva*: a Bárány dicsőséges erejének, királyi méltóságának jelképe. — *Hét szeme*: A Bárány mindentudását jelzi. — *Hét szelleme*: vagy a Szentlélek, aki az Atya (4, 5.) és a Fiú Lelke s betölt mindent a földkerekségen (Bölcs. 1, 7.), vagy a hét angyal (1, 4.), akiket a Bárány mint követeket használ. — *Átvevé...*: itt a kép és a valóság egybeolvadnak, amennyiben a Bárány kezébe vette a világ sorsának

az intézését. — *Szentek imádsága*: a kegyelem állapotában élők imái. — *Uram*: a görögben hiányzik. — *Tettél bennünket...* uralkodni fogunk: görögben tetted őket... uralkodni fognak. — *Ezernyi ezer*: a görögben: tízezernyi tízezer és ezernyi ezer, vagyis megszámlálhatatlan. — *Istenséget*: a görögben: gazdagságot. — *Minden teremtmény*: az Apostol itt megszemélyesíti a természetet. — *Az örökkön-örökké élőt*: a görögben nincs meg.

És lásd: a görögben hiányzik mind a négy lovas megjelenésénél. A harmadik és a negyedik lovas megjelenésénél „és lásd” után a latinban hiányzik a görögben lévő: és láttam. — *Fehér ló*: a régi magyarázók szerint Krisztus vonul ki a fehér lovon s itt hivatkoznak a Jelenések Könyvének másik helyére. (19, 11.) De nem lehet a lovasban Krisztust látni, mivel a négy lovas egybetartozik s így mind a négy démonikus lényt jelent vagy csapásokat személyesít meg. Nem lehet Krisztus azért sem, mert Krisztus jelen van a Bárány alakjában. A lovas az egyik élőlény hívására jelenik meg, márpedig Krisztust nem hívhatja az élőlény parancsszóval. Nem valószínű az a magyarázat sem, mely a fehér lovasban a diadalmosan előrehaladó evangéliumot, a kereszténységet jelzi. Lehet, hogy a lovon nyilazó pártusok adták az indítást a látomáshoz, de nem ők a fehér lovas, amint egyesek vélik. A nyíl az egyiptomi és az asszír emlékeken keleti királyok szimboluma, amennyiben ez jelzi, hogy népeket kényszerítenek uralmuk alá. Ezért a lovas jelképe az imperializmusnak és a militarizmusnak. Ebben esetben a háború nem a béke biztosítója, hanem a növekvő hataloméhségnek, a népek legigázásának az eszköze. Így a lovas az emberiség egyik legnagyobb csapásának a szimboluma (Ketter). — *Tűzvörös ló*: a háború, főleg a polgárháború jelképe. — *Fekete ló*: a drágaság és az éhínség jelképe. — *Font*: a görögben: choinix = 1.08 lt. — *Egy tizes*: a munkás napibére volt a rendes körülmények között (kb. 1 P.). A drágaság a búzánál tizenkétszeres, az árpánál nyolcszoros volt. — *A bort és az olajat ne bántsd*: ez az Isten irgalmát mutatja. — *Halványszínű ló*: sárgászöld, hullaszínű ló a Halálnak, a pestisnek a jelképe. — *Hatalom*: a görögben: hatalmuk volt. — *Négy része*: a görögben: negyedrészen. — *Az oltár alatt*: a vértanúk az oltár alatt vannak. Ez összefügg azzal a zsidó szertartással, hogy a megölt állatok vérének a vérben lakozik a lélek a zsidó felfogás szerint — az oltár tövébe öntötték. Mikor Szent János könyvét írta, a kereszténység már két nagy üldözésen ment keresztül: Néró és Domicián alatt. — *Fehér ruhát*: az örök életet. — *Egy kis ideig*: az Isten szemszögéből nézve. — *Nagy földrengés*: az Úr Jézus második eljöveteletét jelző előjelek olyanok, mint amelyekről maga az Úr Jézus beszélt. (V. ö. Mt. 24, 24; Lk. 20, 25; Mk. 13, 24.) — *Szörzsák*: Ciliciában, a fekete kecskék szőréből készült durva ruha. — *Könyv*: könyvtekercs. — *Haragjuknak nagy napja*: az utolsó ítélet. — *Ki állhat meg*: erre a kérdésre adja meg a feleletet a két közbeeső látomás.

Az élő Isten pecsétje: amint a királyok pecséttel rendelkeztek,

úgy rendelkezik az Isten is. Az Isten, mint a legnagyobb király szerepel a látomásban. A régi királyok a katonákat szokták megjelölni és az urak rabszolgáikat. A jelölés emlékeztet Ez. 9, 4—6-ra, ahol a keresztalakú tau-betűvel történt a megjelölés. A Jel. 14, 1.-ből következtetni lehet arra, hogy az Isten és a Bárány nevét tette jelül az angyal. A megjelöléssel az Isten tulajdonjogát fejezte ki és védelmet adott a csapások ellen a megjelölteknek. — *Izrael...*: a tizenkét törzsből Dán törzse kimaradt. Ez a kimaradás lehet véletlen vagy szándékolt is. Ha az utóbbi, akkor Szent Irenaeus szerint azért történt a kihagyás, mivel Dán törzséből fog születni az Antikrisztus. Efraim törzse helyett József törzse szerepel (József atyja volt Efraimnak). Valószínűleg azért, mivel az Efraim törzséből származó Jeroboám kettéosztotta a zsidó népet s így nem érdemli meg, hogy megemlítsék. — *Pálmaág*: a győzelem jelképe. — *Megmosták...* a Bárány vérében: a Bárány vére megtisztít minden bűntől. — *Templomában*: a mennyben. — *Fölöttük lakozik*: oltalmazza őket. — *A hetedik pecsétet feltörte*: átmenet a következő látomáshoz.

A HÉT HARSONA. A hetedik pecsét feltörése után az Isten színe előtt álló hét angyal mindegyike harsonát kapott a kezébe. Ezután egy másik angyal jött, megállt az oltár előtt arany tömjénezővel. A tömjénezőbe tett illatszer a földön élők imádsága volt. Ennek a füstje felszállt az angyal kezéből. Az angyal a tömjénezőt megtöltötte az oltár paraszából s innét a földre szórta. Erre mennydörgés és földrengés lett. A hét harsonás angyal pedig készen állt, hogy megfújja a harsonát.

És az első angyal megfúvta a harsonát, és lön jégeső és tűz, vérral vegyesen, és a földre hulla, és a földnek harmadrésze megége és az élőfáknak harmadrésze elhamvada, és minden zöldelő fűszál kiége.

És a második angyal megfúvta a harsonát, és mintegy tűzben égő nagy hegy bocsáttaték a tengerbe, és a tengernek harmadrésze vérré lön. És meghala a tengerben élő teremtményeknek harmadrésze és a hajóknak harmadrésze elpusztula.

És a harmadik angyal megfúvta a harsonát, és nagy csillag hulla le az égből, égve, mint a fáklya, és a folyók harmadrészébe esék és a vizek forrásaiba. És a csillag neve: *Üröm*. És a vizek harmadrésze ürömmé lön, és számos ember meghalt a vizektől, mert keserűk lettek.

És a negyedik angyal megfúvta a harsonát, és sujta-
ték a napnak harmadrésze és a holdnak harmadrésze és a csillagoknak harmadrésze, úgyhogy harmadrészük első-

tétült, és a nappalnak harmadrésze nem ragyogott, és az éjjelé hasonlóképen.

Ekkor látott az ég közepén repülni egy *sast* és hallotta, amint nagy hangon kiáltotta: „Jaj, jaj, jaj a föld lakóinak a még hátralévő, csak ezután harsonázó három angyal szava miatt.”

És az ötödik angyal megfúvá a harsonát, és látám, hogy *egy csillag esett le az égből a földre*, és annak adadtott a *mélység kútjának kulcsa*. És megnyitá a mélység kútját; és fölszálla a kút füstje, mint egy nagy kemence füstje, és elsötétüle a nap és a levegő a kútnak füstjétől. És a kút földjéből *sáskák* jövének ki a földre; és olyan hatalom adaték nekik, mint amilyen hatalmuk van *a föld skorpióinak*. És meghagyaték nekik, hogy ne bántsák a föld fűvét, sem semmi zöldelő növényt, sem semmi élőfát, hanem csak azokat az embereket, akiknek *homlokán nincsen meg Istennek jele*; és megadaték nekik, hogy ne öljék meg őket, hanem kínozzák őket öt hónapig; és kínjuk olyan, mint ahogy kínozz a skorpió, ha megsebzí az embert. És azokban a napokban az emberek keresni fogják a halált, de nem találják meg; és vágyódni fognak a halál után, de a halál futni fog előlük. És *a sáskák alakja* hasonló a harcrakész lovakhoz, és fejükön mintegy aranyhoz hasonló korona vala, és arcuk olyan, mint az emberek arca. És hajuk olyan vala, mint az asszonyok haja, és fogaik, mint az oroszlánok fogai; és mellvértjük vala, mint a vaspáncél és szárnyuk zúgása, mint a harcba száguldó nagyszámú lovasszekér zúgása. És skorpiókéhoz hasonló farkuk vala, és fullánk vala farkukban, és ebben hatalom, hogy ártsanak az embereknek öt hónapig; és király vala felettük a mélység angyala, kinek neve héberül Abaddon, görögül pedig *Apollion*, latinul pedig *Pusztító* az ő neve.

Ez volt az első jaj. Még kettő következik.

És a hatodik angyal megfúvá a harsonát, és *szózatot hallék* az Isten szeme előtt álló aranyoltár négy szarva közül, mely mondotta a hatodik angyalnak, akinél a harsona volt: Oldozd meg a *négy angyalt*, aki a nagy Eufrát folyónál meg van kötözve. És megoldoztaték a négy an-

gyal, aki készen volt *az órára és napra és hónapra és esztendőre*, hogy megölje az emberek harmadrészét. És a lovas seregnak száma *hússzezerszer tízezer*; és hallám azoknak számát. És így látám a lovakat a látomásban; és akik azokon ültek, azoknak tüzes és kék és kénköszínű mellvértjük vala; és a lovak feje oroszlánfejhez vala hasonló; és szájukból tűz és füst és kénkő tör elő. És ettől a három csapástól megöleték az emberek harmadrésze, a tüztől és a füsttől és a kénkőtől, melyek szájukból előtörttek. Mert a lovaknak ereje szájukban van és farkukban, mert *farkuk hasonló a kígyóhoz*; feje van és azzal ártanak. És a többi emberek, akik nem ölettek meg ezekben a csapásokban, mégsem tartának bűnbánatot kezüknek cselekedetei miatt, hogy ne imádják a gonosz lelkeket és az aranyból és ezüsből és rézből és kőből és fából való bálványokat, melyek sem nem láthatnak, sem nem hallhatnak, sem nem járhatnak; és nem tartának bűnbánatot gyilkosságaik fölött, sem varázslataik, sem paráznságuk, sem lopásaik fölött.

Ekkor szállott az angyal az égből. Felhő vette körül, szivárvány volt a fején, arca a naphoz hasonlított, a lába pedig a tűzszlophoz. Egyik lába a tengeren, a másik meg a szárazföldön nyugodott. Kezében nyitott könyvecske volt. Megszólalt az angyal, de ugyanakkor *a hét mennydörgés szózata* is megszólalt. Az Apostol le akarta írni a szózatot, de az égből leszóló hang megtiltotta ezt. Az angyal pedig megesküdt, hogy a hetedik angyal harsonájának a megfúvása után nem lesz többé idő, hanem beteljesedik Istennek a végzése. Az Apostolt újabb mennyei hang az angyalhoz utasítja, aki átadja neki a könyvtékercset, hogy *nyelje le*. Átvette a könyvet ekkor az Apostol az angyaltól. Mikor a szájába vette, édes volt, mint a méz, mikor pedig lenyelte, gyomra keserű lett. Ekkor parancsot kapott az Apostol, hogy jövendőljön.

Az Apostol *mérővesszőt* kapott a kezébe ezután, hogy felmérje a templomot.

Az Isten meghagyja *két tanújának*, hogy szőrszákba öltözve prédikáljanak ezerkétszázhatvan napig. Ez alatt az idő alatt senki sem árthat nekik. De működésük befejezése után a mélységből *fel szálló vadállat* háborút indít ellenük s megöli őket. Holttestük három és fél napig temetetlenül fog heverni az utcán. Az emberek e felett örvendezni fognak, de az Isten életre kelti őket s ekkor félelem száll az örvendezőkbe. Az Isten felveszi két tanúját a mennybe, amikor földrengés rázza meg a várost, ahol a két tanút megölték.

Ez volt a második jaj.

És a *hetedik angyal* megfúvva a harsonát, és nagy szózatok lönek az égből, mondván: A mi Urunké és az ő Krisztusáé lett ennek a világnak uralma, és uralkodni fog örökkön-örökké. Amen. És a huszonnégy vén, akik Isten színe előtt ülnek székeiken, arcraborulának és imádkák Istent, mondván: Hálát adunk neked, mindenható Úristen, aki vagy és aki voltál és *aki eljövendő vagy*, mert átvetted nagy hatalmadat és uralkodol. A nemzetek ugyan haragudtak, de eljött a te haragod és az idő, hogy a halottak megítéltessenek, és megadassék a jutalom szolgálóidnak, a prófétáknak és a szenteknek és azoknak, akik nevedet félilik, a kicsinyeknek és a nagyoknak, és hogy kiirtassanak azok, akik megrontották a földet. És megnyílik Isten temploma az égben, és láthatóvá lön szövetségének szekrénye az ő templomában; és lönek villámok és szózatok és földrengés és nagy jégeső. (8, 2—11, 19.)

A *hetedik pecsét*: a pecsét feltörése után beállott félórai csend elmúlt s mennyei liturgia, mint nyitány vezeti be a hét harsonalátomást. Utána egymásután megszólaltatja a négy angyal a harsonáját. A negyedik és az ötödik harsonaszó között van a háromszoros sasjászó-betét. A hatodik harsona után két közjáték következik, mégpedig: a könyvnyelés jelenete és a templom felmérése, valamint a két tanú megjelenése. Csak ezután fejeződik be ez a rész a *hetedik angyal harsonázásával*. Ennek a résznek a felépítése teljesen azonos különben a hétpecsétetes könyv-látomás felépítésével. — *Isten színe előtt álló hét angyal*: úgy állnak az Isten színe előtt, mint a keleti királyok előtt az udvar magasrangú tisztviselői. Több. 12, 15. és Lk. 1, 19. alapján mondhatjuk, hogy itt a hét főangyalról van szó. A hét főangyal közül a Szentírásból csak hármat ismerünk név szerint: Mihály, Gábor és Ráfael főangyalt, míg a többinek a nevét csak a hagyományból tudjuk: Uriel (Fánuel), Ráguel, Száriél és Remiel. — *Harsonát*: egyenes kürt, melyet a katonaság használt. A Szentírásban mindig nagyjelentőségű, főképp eszkatológikus események bejelentésére szolgál a harsonaszó. (II Móz. 19, 16; Joel 2, 1; Mt. 24, 31; I Kor. 15, 52.) — *Az oltár előtt*: a görögben: az oltáron; tehát az angyal az oltár felett lebegett.

• *Az első angyal*: a következő négy harsonafúvást követő események vajjon egyidőben következtek-e be, vagy pedig időben távol álltak-e egymástól, nem állapítható meg. A bekövetkező események hasonlóságot mutatnak az egyiptomi csapásokkal, melyeket Mózes mondott előre a fáraónak. — *Uröm*: a csillagokból felszabaduló gázok megmérgezték (keserűvé tették) a vizeket s ezért kapta a csil-

lag ezt a nevet. — *Sas*: az ókori ember szemében az isteneknek ez a madara, a szerencsétlenség hírnöke volt. — *Egy csillag... a földre*: a Sátánt vagy a Lucifert jelképezi. (V. ö. Lk. 10, 18.) „Láttam a Sátánt, amint villámként lehullt az égből.” (Jn. 12, 31; Iz. 14, 12.) — *A mélység kútjának a kulcsa*: a pokol feletti hatalmat, hogy ott végrehajtsa az elkárhozottakon az Isten ítéletét. A keleti ember elképzelésében a pokol a föld mélyében volt, ahol az Isten a lázadó angyalokat örök bilincsekben, sötétségben tartja. (Jud. 6.) „A pokol kapui” (Mt. 16, 18.) és „a mélység kútja” hasonló kifejezések. (V. ö. Így szeretett az Isten I. k. 152.) — *Sáskák*: gonosz lelkek. — *A föld skorpióinak*: a skorpiók az izeltlábúak, pókfélék osztályába tartoznak. Nagyságuk sokszor eléri a 17 cm-t is. Törzsük hosszúra nyúlt, szelvényekre tagolt. Az utolsó íz fullánkban végződik. Ennek az iznek a belsejében két méregmirigy van, melyeknek a váladéka a fullánkon át a sebbe kerül. A skorpió a farkát feje fölött felkunkorítva tartja szúrásra készen. A szúrás igen fájdalmas. Némelykor hosszantartó betegséget, sőt halált is okozhat. A régiek az álnokság, galádság jelképeként tartották. Az egyiptomiaknál Tifont, a rosszaság szellemét helyettesítelte. Így nem csoda, ha a főkép délen előkerülő állat a gonoszlélek jelképévé vált a Jelenések Könyvében. — *Homlokán... Istennek jele*: Keleten még ma is a homlokokon jeleket viselnek, mely kifejezi az illetőknek valamilyen bálványhoz való viszonyukat. — *A sáskák alakja*: a sáskák Kelet félelmetes csapása, méltán lettek tehát a gonoszlelkek megtestesítői. Szent János leírásához hasonló a mai arabok leírása a sáskáról: „Fejük a lóhoz, mellük az oroszlánhoz, lábuk a tevéhez, testük a kígyóhoz, csápjuk pedig a leányok hajához hasonló.” — *Apollion*: a Sátán, aki az ötödik harsonafúváskor csillagként zuhant le a mélységbe. Nincs kizárva, hogy Szent János e névkor Apollóra gondolt, hisz Aiszchülosz szerint ez a név annyit jelent, mint „pusztító”. A görögöknél Apolló nemcsak a sugárzó napisten volt, hanem a halálnak, főképp a pestisnek az istene. Ezenfelül a római állam védőistene volt s állata a sáska. Így nem valószínűtlen az a feltevés, hogy Szent János itt a császár-kultusz ellen harcol. — *Latinul pedig Pusztító*: ez a fordító hozzáadása. — *Szózatot hallék*: nincs megnevezve, hogy ki adja a parancsot az angyalnak. Lehet, hogy maga az Isten, vagy esetleg a trón körül állók egyike beszél. — *A négy angyalt*: a négy gonoszlelket. Eufrátes a palesztinai ember szemében Kelet legszelét jelentette. Eufrátes partján feküdt Babilon, a bálványimádás nagy városa, ahol ezért a gonosz lelkek tanyáztak. Nem valószínű, hogy Szent János a római birodalomra rontó pártusokra gondolt volna, mikor ezt a látomást leírta, hiszen nem egy ország, hanem az egész világ istentelenjei ellen vonult fel a négy angyal nyomán a hadsereg. — *Az órára... esztendőre*: az Istentől megállapított időre. — *Húszezerszer tízezer*: kétszázmillió. — *Farkuk... a kígyóhoz*: a kígyó a sátán jelképe ősidőktől fogva.

Ekkor szállott az angyal: az Apostol a mennyből a földre

kerül. — *A könyvecske*: valószínűleg az ezután következő jövendöléseket (12—19. fejezet) tartalmazta. — *A hét mennydörgés szöze*: talán az Isten szava. — *Nyelje le*: a könyv lenyelése édes izzal járt, vagyis az isteni titkok ismerete, hirdetése örömet jelent, de azért üdélyekben felelősséggel, gonddal terhes dolgok, melyek keserűen megterhelik az Isten hírnökét.

Mérővessző: nádból volt. A templom felmérése jelenti, hogy az Isten Egyházát az üldözések közepette is sértetlenül fogja megőrizni. Mások szerint, hogy az Isten megtartja az ószövetségi hit- és erkölccsant, míg a többi törvényt elveti.

Két tanújának: valószínű, hogy Mózesről és Illésről van itt szó; mindkettő tanúja volt az Úr Jézus színeváltozásának. — *Vadállat*: a 13. fejezetben írja le közelebbről ezt a lényt az Apostol.

A hetedik angyal: az Apostol újra a mennyben van és látja a világítéletet, az Isten végleges diadalát. — *És aki eljövendő vagy*: a görögben e szavak nincsenek meg.

II. Krisztus és a sárkány harca

A CSILLAGKOSZORÚS ASSZONY ÉS A SÁRKÁNY.
És nagy jel tűnik fel az égen: egy asszony, akinek öltö-zete volt a nap, és lába alatt a hold, és fején tizenkét csillagból álló korona. És áldott állapotban lévén, kiálta, szülni akarván, s a szülés gyötrelmeit szenvedé. És más jel tűnik fel az égen: és íme egy nagy tűzvörös sárkány, melynek hét feje és tíz szarva volt, és fejein hét királyi korona. És farka lesöpré az ég csillagainak harmadrészét, és leveté azokat a földre. És a sárkány a vajúdó asszony élé állta, hogy amint szült, elnyelje fiát. És fiúgyermeket szüle, aki vasvesszővel fogja kormányozni az összes nemzeteket; és fia Istenhez ragadtaték és az ő trónjához. És az asszony a pusztaságba meneküle, ahol Istentől elkészített helye vala, hogy ott táplálják őt ezerkétszázhatvan napig.

És nagy harc lőn az égen: Mihály és angyalai harcolának a sárkánnyal, s a sárkány harcola és az ő angyalai; de nem diadalmaskodának, sem helyük nem találtaték többé az égen. És levetteték az a nagy sárkány, az öskígyó, ki ördögnek és sátnak neveztetik, ki elcsábítja az egész világot; és a földre vetteték, és angyalai vele együtt letaszíttatának.

És nagy szózatot hallék az égen, mely így szólt:

Most lőn az üdvösség és az erő és a mi Istenünknek királysága és az ő Krisztusának hatalma, mert levettetett a mi *testvéreinknek vádlója*, aki vádat emelt ellenük Istenünk színe előtt éjjel-nappal. Azok pedig legyőzték őt a Bárány vére és tanúbizonyságának ígéje által; és nem kímélték önéletüket mindhalálig. Ezért örvendezzettek, egek és akik azokban laktok! Jaj a földnek és a tengernek, mert hozzátok szállt le az ördög nagy haraggal, tudván, hogy kevés ideje vagyon!

És miután a sárkány látta, hogy levettetett a földre, *üldöze az asszonyt*, aki fiúgyermeket szült vala. És az asszonynak két nagy *sasszárny adaték*, hogy a pusztaságba repüljön a saját helyére, ahol tápláltaték *egyideig és időkig és félideig*, távol a kígyó színétől. És a kígyó vizet bocsáta szájából az asszony után, mint folyót, hogy azt elragadtassa a folyóval. De a föld megsegíté az asszonyt és a föld megnyitá száját és elnyelé a folyót, melyet a sárkány kibocsátott szájából. És a sárkány haragra gerjede az asszony ellen, és elméne harcolni a *többiekkel* annak ivadékából, kik megtartják Isten parancsait, és akiknél Jézus Krisztus tanúbizonysága vagyon. (12, 1—17.)

Az *égen*: az Apostol a földről szemléli a látomást. — *Ültözete volt a nap*: az asszonyt fényözön veszi körül. Ez jelzi méltóságát. A látomásban nem láthatunk asztrológiai jelet: a Szület és az után következő Hidrát; de nem láthatjuk ebben az egyiptomi Izis, Horus és Tifon mítosz szereplőit, hanem a Megváltó Anyját kell itt látnunk, amint ezt a liturgia teszi. Azonban hangsúlyozni kell, hogy a szöveg nem Szűz Máriára vonatkozik betű szerint, Szűz Mária szűzen, fájdalom nélkül szülte Fiát, itt pedig fájdalommal. Ezért az asszonyban nem történelmi személyt, hanem allegorikus alakot kell látni. Jelképe Isten népének (12 csillag — 12 törzs), melyből származott a Megváltó. Ezt a népet a kinyilatkoztatás fényözöne vette körül. A népnek (vagy az őt jelképező Jeruzsálemnek) ábrázolása asszony alakjában megszokott a Szentírásban. De nem csupán Izraelt, hanem jogutódját, az Egyházat is (12 csillag — 12 apostol) jelenti az asszony. Így az égi asszony, mint leendő anya Izraelt, mint menekülő asszony pedig az Egyházat jelentheti. Összefoglalva az egészet, mondhatjuk, az égi nagy jel egyenesen az Egyházra vonatkozik, azonban úgy, hogy a kép vonásait Mária kölcsönözte és Mária nem csupán mint előképe az Egyháznak, hanem az Egyházzal szervesen összefüggő, gyökerében vele azo-

nos, tevékeny képként szerepel (Scheeben). — *Tűzvörös sárkány*: a sárkány a gonoszlélek, a tűzvörös szín a pokol tüze utal, valamint a gyilkosságokra, melyeknek oka volt és lesz (Jn. 8, 44: „gyilkos kezdettől fogva”). — *Hét feje*: a sátán földi hatalmát jelzi. — *Tíz sarva*: a sarv szintén a hatalom jelképe. Érdekes megfigyelni, hogy a sátán utánozza mindenben az Istent, de ebből az utánzásból hiányzik az összhang, a rendezettség: így nehéz elképzelni a tíz sarvnak az elhelyezését a hét fejen. — *Fiúgyermeket*: az Úr Jézust; erre mutat a Zsolt. 2, 9. idézése (aki minden nemzetet...). Az Úr Jézus az Egyház segítségével újból és újból megszületik a hívők lelkében, mikor a kegyelmet kapják. — *Ragadtaték*: a mennybe ment. — *A pusztaságba meneküle*: az Egyház földi életét jelenti, ahol az Isten gondoskodik számára védelemről és táplálékról (Oltáriszentség). A pusztába futás nem jelenti a jeruzsálemi keresztények futását Pellába az ostrom elől, mint egyesek magyarázzák. Pella ugyanis nem feküdt a pusztában. De nem jelenti a zsidóság szétszóródását sem a világba. — *Ezernégyszázhatvan napig*: három és fél évig, vagyis míg a földi élet tart.

Naqy harc lőn az éghen: a régiek az égnek több részét különböztették meg s ezek közül a legalsóbban tanyáztak a gonoszlelkek. Vonatkozhatik ez a harc még a világ teremtése előtti harcra, de vonatkozhatik arra is, amikor az Úr Jézus halálával és feltámasztásával megverte a Sátán hatalmát. Az elsőt alátámasztja Lk. 10, 18. („Láttam a Sántát, amint villámként lehullt az égből”), míg az utóbbit az Úr Jézus másik kijelentése, amit a szenvedés hetében tett: „Most vettetik ki a világ fejedelme” (Jn. 12, 31.), — a szenvedés előestéjén pedig prófétái múltban, mely a jövőnek felel meg, mondott: „Megítéltetett e világ fejedelme” (Jn. 16, 11.). — *Az őskivót*: emlékezősül a paradicsomi kísértésre (I. Móz. 3, 1.) — *Testvéreinknek vádlóját*: az angyalok itt az embereket testvéreiknek tekintik, akiket a gonoszlélek állandóan vádol az Isten előtt. Ez itt utalás lehet a Domicián császár alatti szokásra, amikor a keresztényeket egymásután jelentették fel.

Uldőzé az asszonyt: az Egyházat. — *Két nagy sasszárny*: gyors isteni segítség. A megmentésben nem kell keresni mítoszi elemeket. Nem vette át pl. az Apostol ezt a részt Létó megmentésének történetéből, ahol Létót az északi szél mentette ki Piton sárkány hatalmából. Létó nem kap itt Zeustól sasszárnyakat, a menekülés még Apolló világrahozatala előtt történik s eltérő elem benne az is, hogy a négynapos Apolló megöli a sárkányt. Ugyancsak különbözik „Izis megmenekülése Tifon elől”-mítosztól. Ha már ösztönzést kellett kapnia, akkor ezt kaphatta az öszövétségből is. Illés menekülése Jezabel elől (III. Kir. 19, 1...) s Matatiás pusztába vonulása (I. Makk. 2, 28...) adhattak ösztönzést a nélkül, hogy a pogány mítoszok segítségére szükség lett volna. — *Egyideig és időkig és félideig*: három és fél évig (v. ö. az előzőkkel). — *Töb-biekkel*: a keresztényekkel.

A KÉT VADÁLLAT. A sárkány (egyes görög kéziratok szerint az Apostol) megállt a tenger fővényén. Most egy vadállat szállt fel a tengerből (Antikrisztus, római birodalom, minden istenellenes hatalom). Hét feje (Róma hét halma és hét uralkodója) és tíz királyi koronás szarva (tíz király) volt. Az állat fejei a káromlás neveivel voltak ellátva (a császárok istenítő címei). A vadállat teste hasonló volt a párduchoz, lába a medvéhez, szája az oroszlánéhoz hasonlított. Erejét és hatalmát a sárkánytól kapta. Egyik feje halálos sebet kapott (Jézus megváltói halálával), de meggyógyult (hogyan hatalmát és erejét a világ végéig megmutassa). Az egész föld csodálta és imádta a vadállatot éppúgy, mint a sárkányt. Hatalma negyvenkét hónapig (a világ végéig) tart. Ez alatt az idő alatt káromolja az Istent, halálra üldözi az Egyház híveit s hatalmát minden nép felett gyakorolja. A hívőknek mindezt türelemmel kell elviselniük.

Egy másik vadállat szállt fel a szárazföldről (Kisázsia). Ennek két szarva volt, mint a Baránynak, de a beszéde a sárkányé volt (a hamis próféta, istenellenes szellemi hatalmak). A tengeri vadállatnak mindenben engedelmeskedett. Nagy jeleket művelt, még tüzet is hozott le az égből. Elcsábította az embereket és a tengeri vadállatnak a képét (császárok, bálványok szobrai) megszólaltatta. Akik nem imádták a vadállat képét, azokat megölette. Mindenkit bélyeggel látott el a homlokán vagy a jobbkezén. Aki nem hordta a vadállat bélyegét vagy számát, azok nem vehettek, sem nem adhattak el (társadalmi, gazdasági bojkott; Juliánus aposztata alatt a keresztényeket kizárták a társadalmi életből). A vadállat száma 666 (a görögben vagy a zsidóban minden betűnek számértéke is van). (12, 18—13, 18.)

A BARÁNY. És íme látám, hogy a Barány *Sion hegyén* állott, és vele *száznegyvennégyezer*, akinek homlokára volt írva az ő neve és az ő Atyjának neve. És szózatot hallék az égből, mint nagy vizek zúgását, és mint nagy mennydörgés hangját; s a szózat, amelyet hallottam, olyan vala, mint a hárfáikon játszó hárfásoké. És mintegy új énekeket éneklének a királyi szék és a négy élőlény és a vének előtt; és *senki más nem mondhatá az éneket, mint az a száznegyvennégyezer*, akik meg vannak váltva a földről. Ezek azok, akik nem fertőztették meg magukat asszonyokkal, mert *szűzek*. Ezek követik a Barányt, amerre csak megyen; ezek váltattak meg az emberek közül, zsengéül Istennek és a Baránynak, és szájukban nem találtaték hazugság, mert szeplőtelenül vannak *Isten trónja előtt*. (14, 1—5.)

Sion hegyén: a földi és a mennyei Egyház képe; a látomás a földön játszódik le. — *Száznegyvennégyezer:* szent szám; igen nagy, határozatlan számot jelent. Az itt említettek nem azonosak a 7, 4-ben említettekkel. — *És senki más...* száznegyvennégyezer: a görögben így áll: „és az éneket senki sem tudta megtanulni, mint csak ez a száznegyvennégyezer”. A latin szövegben eredetileg „discere” (megtanulni állott s ezt egy másoló „dicere”- (mondani) nek írta. Szent Jeromos revíziója előtti (Tichonius) szöveg a görögöt helyesen adta vissza. — *Szűzek:* erőfeszítéssel, küzdelemmel jár a szűzesség megőrzése s ezért ilyen seregből tevődik össze Krisztus-Bárány testőrsége. Némely népnél ezenkívül szokás volt minden nemi érintkezés kerülése, ha a szentély körül szolgáltak vagy szent háborúba mentek. Mind a két szempont számításba jöhet ennél a helynél. — *Az Isten trónja előtt:* a görögben hiányzik.

Ekkor három angyal jelenti be egymás után az ítéletet. Az első angyal felszólítja a föld lakóit a megtérésre. A második angyal bejelenti Babilon (Róma, az istenellenesség fővárosa, Sion ellentéte) elestét. A harmadik angyal pedig meghirdeti a bálványimádókra várakozó örök tűzbüntetést. Az Apostolnak most fel kell írnia az égből jövő szótatot: „Boldogok a holtak, akik az Úrban halnak meg, már most! Igen, mondja a Lélek, hogy megpihenjenek munkáiktól mert cselekedeteik követik őket!” (14, 13.)

Az Apostol jelenésben látja röviden összefoglalva az ítéletet. Fehér felhőn jelenik meg az Emberfia. Fején aranykorona, kezében éles sarló (az ítélet eszköze) van. Egy angyal közli az Emberfiával az Atyaisten határozatát, hogy kezdje meg az ítéletet. És erre a sarló learatta a földet. Egy második angyal jelent meg az égi templomból sarlóval a kezében. Ennek egy harmadik angyal adja ki a parancsot az aratásra és a szüretelésre. Erre „leszüretel é a föld szőlőjét, és Isten haragjának nagy sajtojába veté; és taposták a sajtó a városon kívül és vér jöve ki a sajtóból a lovak zablájaig, ezerhatszáz stadionnyira”. (14, 19b—20; 14, 6—20.)

A HÉT CSÉSZE. Az égen megjelenik hét angyal, akiknél a hét utolsó csapás volt, hogy azok által beteljesedjék Isten haragja. Mielőtt még a hét angyal kilépne az égi templomból, dicséretet zengenek az Istennek azok, akik legyőzték a vadállatot. Énekük címe: Mózesnek, Isten szolgájának éneke és a Bárány éneke. Ezután kilép a hét angyal fehér ruhába öltözve, mellükön aranyöv. Mind-egyikük aranycsészét kap a négy élőlény egyikétől. A csészek Isten haragját tartalmazzák. Ekkor a templom megtelt füsttel az Isten fölségétől s míg a hét csapás be nem teljesedett, senki sem tudott oda belépni. (15, 1—8.)

És nagy szótatot hallék a templomból, mely így szólt a hét angyalhoz: Menjetek, és öntsétek ki Isten haragjának hét csészéjét a földre!

És elméne az első és kiönté csészéjét a földre; és

fájdalmas és igen veszélyes *fekély* támadta az embereken, akik a vadállatnak a bélyegét viselték, és azokon, akik annak képét imádták.

És a második angyal kiönté csészéjét a tengerbe, és az *vérre lőn*, mint a halotté; és minden élőlény elpusztula a tengerben.

És a harmadik kiönté csészéjét a folyókba és a vízforrásokba; és azok *vérre* lettek. És hallám *a vizek angyalát*, amint mondá: Igazságos vagy, Uram, aki vagy és aki voltál; szent, hogy így ítéltél; mivel szentek és próféták vérét ontották, vért adtál nekik inni; valóban megérdemelték! És másikat hallék *az oltár felől* szólni: Úgy van, Uram, mindenható Isten, igazak és igazságosak a te ítéleteid!

És a negyedik angyal kiönté csészéjét a napra, és annak megadaték, hogy forrósággal gyötörje az embereket és tűzzel; és az emberek nagy forróságtól égtek, és káromlák Isten nevét, kinek hatalma van a csapások fölött, és nem tartának bünbánatot, hogy őt megdicsőítsék.

És az ötödik angyal kiönté csészéjét *a vadállat trónjára*; és országa elsötétült, és nyelvüket harapdálták fájdalmukban; és káromlák az ég Istenét fájdalmaik és sebeik miatt; és nem tartának bünbánatot cselekedeteik miatt.

És a hatodik angyal kiönté csészéjét abba a nagy folyamba, az *Eufrátba*; és kiszáritá annak vizét, hogy út készüljön a Napkeletről jövő királyoknak. És látám, hogy a sárkány szájából és a vadállat szájából és az *álprófeta* szájából három tisztátalan szellem jő ki *békákhoz hasonlóan*; mert ördögök lelkei ezek, kik jeleket művelnek, és a föld összes királyaihoz mennek, hogy összegyűjtsék őket a harcra a mindenható Isten nagy napjára. Íme úgy jönnek, mint a tolvaj. Boldog az, aki virraszt és őrzi ruháját, hogy meztelenül ne járjon, és ne lássák az ő szégyenét! És egybegyűjti őket arra a helyre, mely héberül *Armagedonnak* nevezetik.

És a hetedik angyal kiönté csészéjét a levegőbe, és nagy szózat jöve ki a templomból, a tróntól, mondván: Megtörtént! És villámlások és szózatok és mennydörgés-

sek támadának, és akkora földrengés lett, amekkora még nem volt, mióta ember van a földön, olyan földrengés, olyan nagy! És a *nagy város* három részre szakadt, és a nemzetek városai leomlanak, és a nagy Babilonról megemlékezék az Isten, hogy bosszúálló haragja borának kelyhét adja neki. És *minden sziget eltűnt; és hegyek nem találtattak többé*. És mázsás nagy jégeső hullt le az égből az emberekre; és az emberek káromlák Istent a jégeső csapása miatt, mert az felette nagy volt. (16, 1—21.)

És: a hét csésze-látomást mennyei előjáték vezeti be. A hét csésze tartalma elsősorban a római birodalomra, másodsorban minden egyházellenes hatalomra ömlik ki, főképp a világ végén. — *Nagy szőzatot:* talán az Isten hangját. — *Fekély:* mint az egyiptomi csapásoknál. — *Vérré lőn:* hasonló az egyiptomi csapásokban szereplő jelre, valamint a második harsonás angyal harsonázására bekövetkező csapásra, de súlyosabb ezeknél, mivel a vér itt romlott vér. — *A vizek angyala:* a régiek felfogása szerint az elemeknek megvolt az angyaluk. (A szél angyala (7, 1.); a tűz angyala (8, 5; 14, 18.). — *A vadállat trónjára:* a sárkány a tengerből jött vadállatot a trónjára ültette. — *Eufrátba:* ha ezek a csapások Rómára zúdulnak, akkor ez a csapás azt jelenti, hogy az Isten elveszi a birodalomnak a természetes határait, mint mikor Círus elvezette Babilon alól Eufrátést. (V. ö. Iz. 44, 27; Jer. 50, 38; 51, 36.) Ebben az esetben Kelet királyai alatt a pártusok értendők. — *Az álprófeta:* a szárazföldi vadállat. — *Békákhoz hasonlóan:* a gonoszlelkek azért jelennek meg béka alakjában, hogy ez jelezze tisztátalanságukat s jelentéktelenségük következtében akadálytalanul tudjanak eljutni a királyokhoz. Ezenkívül a görögben a béka szemfényvesztőt, bohócot jelentett, ez viszont utalás a hamis csodákra (v. ö. Mk. 13, 22; II Tessz. 2, 9.), amelyeket az Antikrisztus művelni fog. — *Armagedonnak:* a zsidó Har (hegy) és Megiddó összetétele s jelentése Magédon hegye. Megiddó lábánál terült el Ezdrelon síksága, ahol a zsidó történelem sok nagy csatáját vívták (v. ö. Bír. 4. és 5. fejj.; IV. Kir. 9, 27; 23, 29; II. Krón. 35, 22; Zak. 12, 11.). Mivel itt aratták Bárak és Debóra fényes győzelmüket a kánáneosonok az Isten segítségével, valószínűleg ezért lett a Jelenések könyvében az istenellenes királyok gyülekezőhelye, hogy azután itt az Isten végezzen velük. — *A nagy város:* Babilon (Róma). — *Minden sziget eltűnt:* a teljes pusztulás következett be.

BABILON ELESTE. *És egy a hét angyal közül, akiknél a hét csésze volt, hozzám jöve és így szóla hozzám, mondván: Jöjj, megmutatom neked a nagy parázna aszszony kárhozatát, ki a nagy vizek fölött ül, akivel paráz-*

nálkodtak a föld királyai, és akinek paráznasága borától megrészegültek a föld lakói. És *lélekben* elvitt engem a *pusztaságba*; és láték egy asszonyt ülni *skarlátvörös vadállaton*, mely *telve volt a káromlás neveivel*, és hét feje és tíz szarva volt. Az asszony pedig bíborba és karmazsinba vala öltözve, és felékesítve arannyal és drágakövel és gyöngyökkel; kezében aranyserleget tartva, telve *útálatossággal és paráznaságának tisztátalanságával*. És *homlokára ez a név volt írva: Titok!* A nagy Babilon, a paráznaságoknak és a föld útálatosságainak anyja! És látám, hogy az asszony *részeg a szentek véréből és Jézus vértanúinak véréből*; és midőn őt láttam, felette nagyon csodálkozáim.

És az angyal mondá nekem: Mit csodálkozol? Én megmagyarázom neked az asszony titkát és a vadállatét, mely őt hordozza, melynek hét feje és tíz szarva van. A *vadállat, amelyet láttál, volt és nincs; és fel fog szállni a mélységből*, és vesztébe megyen; és csodálkozni fognak a föld lakói (akiknek neve nincs beírva az élet könyvébe a világ teremtése óta), látván a vadállatot, mely volt és nincs. És ez annak bölcs értelme: A hét fej *hét hegy*, amelyeken az asszony ül; és *hét király*. Az őt elesett; az egyik van, és a másik még nem jött el; és midőn majd eljő, rövid ideig lesz maradása. És a vadállat, amely volt és nincs, az maga a nyolcadik, és a hétből való, és vesztébe megyen. És a *tíz szarv*, amelyet láttál, tíz király, akik még nem jutottak uralomra; de mint királyok hatalmat nyernek *egy órára a vadállat után*. Ezeknek egy a szándékuk, és erejüket és hatalmukat a vadállatnak adják át. Ezek harcolni fognak a Bárány ellen, és a Bárány legyőzi őket, mert ő az uraknak Ura, és a királyoknak Királya; és akik vele vannak, azok hivatottak, választottak és hűségesek. És mondá nekem: A vizek, amelyeket láttál, ahol a parázna asszony ül, népek és nemzetek és nyelvek. És a tíz szarv, amelyet a vadállaton láttál, meggyűlöli a parázna asszonyt; és elpusztítják, és meztelenné teszik, és megeszik húsát, és őt tűzzel égetik meg. Mert Isten adta szívükbe, hogy azt tegyék, ami előtte kedves, hogy országukat a vadállatnak adják, míg beteljesednek

Isten igéi. És az asszony, akit láttál, az a nagy város, mely a föld királyai fölött uralkodik.

Az Apostol ekkor látott egy angyalt leszállani az égből s ez nagy hangon hirdette Babilon elestét. Egy másik szózat pedig a város keresztényeihez szólt, hogy menjenek ki onnét s ne legyenek részeseivé a város gonoszságainak. A föld királyai megsiratják a város elestét, úgyszintén a kereskedők is. Az ég angyalai és szentjei azonban örülnek Isten ítéletén. Az Isten végleges ítéletét egy angyal jelképesen jelzi azzal, hogy egy nagy követ vet be a tengerbe. (18, 1—24.)

Ezekután mintegy nagy seregek szózatát hallám az égben, mondván: *Alleluja!* Udv és dicsőség és hatalom a mi Istenünknek, mert igazak és igazságosak az ő ítéletei, aki ítéletet mondott a nagy parázna asszony fölött, ki paráznaságával megrontotta a földet; és számonkérte szolgálóinak vérét annak kezéből! És ismét mondák: *Alleluja!* És *annak füstje* felszáll örökkön-örökké. És a huszonegy vén és a négy élőlény arcraborula, és imádák a trónján ülő Istent, mondván: Amen! *Alleluja!*

És szózat jöve ki a trónból, mondván: Mondjatok dicséretet Istenünknek mind az ő szolgálói és akik őt féltetik, kicsinyek és nagyok! És mintegy nagy sereg szózatát hallám, és mint sok víznek zúgását, és mint nagy mennydörgések hangját, így szólni: *Alleluja!* Mert uralkodik az Úr, a mi Istenünk, a Mindenható! Örvendezzünk és vigadjunk, és adjuk meg neki a dicsőséget, mert eljött a Bárány menyegzője és jegyese felkészült! És megadték neki, hogy ragyogó és fehér gyolcsba öltözzék; a gyolcs ugyanis a szenteknek igaz cselekedetei. És mondá nekem: Irjad: Boldogok, akik a Bárány menyegzős lakomájára hivatalosak! És mondá nekem: Ezek Istennek igaz igéi. És lábához borulék, hogy imádjam őt; és mondá nekem: Vigyázz, ne tedd ezt; szolgatársad vagyok én neked és testvéreidnek, akiknél Jézus tanúbizonysága van. Istent imádd; mert *Jézusnak tanúbizonysága a jövődőlésnek szelleme.* (17, 1—19, 10.)

És egy: a jelenetben az Apostol Babilont a parázna asszony képében látja s ezt a képet megmagyarázza neki az egyik csészét tartó angyal. Majd ünnepélyes keretek közt megtörténik Babilon

pusztulásának a meghirdetése s jelképes megsemmisítése. Erre az égből örömujjongás tör ki. — *Parázna asszony*: a bálványimádás, az Istentől való elszakadás kapcsolatos volt az erkölcstelenséggel, sőt sokszor azt istentiszteleti cselekménynek is megtették, ezért a pogányságot, az istentelenséget sokszor paráznaságnak is nevezték a Szentírásban, sőt parázna asszony személyében meg is jelenítették. A nagy parázna asszony itt az istenellenes hatalmak fővárosait (Babilon, Róma) jelenti. — *Nagy vizek fölött*: az Apostol különböző vonásokból állítja egybe az istenellenes birodalom fővárosának a képét. Babilon az Eufrátes mellett és a csatornák között feküdt. Ezért már Jeremiás próféta „a nagy vizek mellett fekvő városnak” nevezi (51, 13.). A kép átvitt értelemben veendő és jelenti az istenellenes birodalomnak alávetett népeket. — *Lélekben*: elragadtatásban. — *A pusztaságba*: megint egy vonás, melyet Babilonról vett kölcsön az Apostol. Izaiás: „a tenger pusztaságának” nevezi Babilont (21, 1.). — *Skarlátvörös vadállaton*: a tengerből feljött vadállaton. Tele volt a káromlás neveivel: a római birodalom épületei mindenütt tele voltak a császárokat isteníró kifejezésekkel. — *Homlokára egy név volt írva*: a nyilvános nők homlokukon szalagot hordtak, melyen a nevük volt felírva (v. ö. Szeneka és Juvenális). — *Títok*: képletes értelemben veendő tehát a név. — *Részeg ... vérétől*: a (római) keresztényüldözésekben meghaltak vérétől. — *A vadállat ... a mélységből*: a keresztényüldöző hatalom (Római birodalom) már eddig is kifejtette működését, jelenleg is működik és a jövőben is fog működni. Különböző ez gúnyos célzás az Antikrisztusnak Krisztust utánzó cselekedeteire, aki Krisztushoz hasonlóan másodszer is el akar jönni (paruzia). — *Hét hegy*: az istenellenes birodalom fővárosának másik vonása Rómáról való, mely hét halmon épült. — *Hét király*: sokféle magyarázata van. Egyesek szerint (Mariana) az első öt: Augusztus, Tibérius, Kaligula, Klaudius, Néró („öt elesett”), a hatodik („az egyik van”) Vespázian (Galba, Otho, Vitellius mint bitorlók nem számitanak), a hetedik Titus („még nem jött el”), a nyolcadik pedig Domiciánus lenne („a vadállat ... maga a nyolcadik”). Domiciánust Néróval hasonlítani össze az Apostol („a vadállat ... a hét közül való”). Mások szerint (Allo) az első öt: Néró, Galba (Otho), Otho (Vitellius), Vespázian, Titus, a hatodik Domiciánus, a hetedik egyszerűen Domiciánus valamelyik utódja, míg a nyolcadik a hetedik megszámlálhatatlan utódjának sorozata lenne. A nyolcadikban a racionalisták a visszatérő Nérót látják, de ez nem valószínű, hisz ekkor a könyv keletkezését előbbre kellene tenni s nem hihető, hogy az Apostol a nép véleményét, mely már az ő korában tévesnek bizonyult, vette volna át. Legvalószínűbb azonban az, hogy az Apostol prófétai látomásban látja az Antikrisztus előtt fellépő hét királyt s a vadállat lesz majd a nyolcadik és az utolsó. — *Tíz sarv*: barbár népek vezetői. — *Egy órára*: rövid időre. — *A vadállat után*: a görögben: a vadállattal együtt.

Alleluja: zsidó szó. Hallelu Jah — dicsérjétek Jahvét. — *Annak füstje:* az égő Babilonnak a füstje. — *Szózat jöve le a trónból:* vagy a huszonnégy vén közül egy vagy a négy élőlény egyike vagy egy angyal mondja ezeket. — *Jegy:* az Egyház. — *Jézusnak tanúbizonysága:* az előző mondatot — „akikben megvan Jézus tanúbizonysága”, magyarázza, bár értelme elég homályos. Jelentése talán ez: Szolgatársak vagyunk, mert én is, te is bírjuk a prófétaság lelkét, hogy tanúbizonyságot tegyünk Jézus mellett.

KRISZTUS GYŐZELME. *És látám a megnyílt eget,* és íme egy fehér ló; és *aki azon ült.* Hűségeseznek és Igaznak hivaték, és igazságosan ítél és harcol. Szeme pedig olyan, mint a tűznek lángja, és fején *számos korona;* és olyan neve van felírva, amelyet rajta kívül senki sem ismer. És *vértől ázott ruhába* volt öltözve, és neve Isten Igéjének hivatik. És az égi seregek követék őt fehér lovakon, fehér és tiszta gyolcsba öltözve. És szájából *kétélű kard* jöve ki, hogy azzal verje meg a nemzeteket; és ő fogja azokat kormányozni *vasvesszővel* és ő *tapossa* a mindenható Isten bosszuló haragjának borsajtóját. És ruhájára és *ágyékára* írva vagyon: Királyok Királya és uralkodók Ura.

És láték egy angyalt állni a napban, és nagy szóval kiálta, mondván minden madárnak, mely az ég zenitjén repült: Jöjjetek és gyűjjetek egybe Istennek nagy lakomájára, hogy királyok húsát egyétek és vezérek húsát és erősek húsát és lovak húsát és azokét, akik azokon ülnek, és valamennyi szabad embernek és szolgának és kicsinynek és nagynak húsát! És látám, hogy a vadállat és a föld királyai és azoknak seregei egybegyűltek, hogy harcra keljenek a lovon ülővel és seregével. És megragadták a vadállat és azzal együtt az álprófétát, aki a jeleket művelte előtte, melyekkel elcsábította azokat, akik fölvtették a vadállat bélyegét, és akik imádták annak képét; ez a kettő elevenen a kénkövel égő *tüzes tóba* veteték. És a többieket megöle *a lovon ülőnek kardja,* mely szájából jó ki; s az összes madarak jóllakának azok húsaival.

És látám, hogy *egy angyal száll le az égből,* akinél a mélység kulcsa volt és kezében nagy lánc. És megragadta a sárkányt, az öskígyót, aki az ördög és a sátán, és

megkötözté őt ezer esztendőre; és leveté őt a mélységbe és bezárá, és pecsétet tön rá, hogy ne csábítsa el többé a nemzeteket, míg el nem telik az ezer esztendő; és ezután meg kell oldoztatnia rövid időre. És láték székeket, és azokra ülének, és megadaték nekik, hogy *ítéletet mondjanak*; és azok lelket, akik lefejeztettek Jézus tanúbizony-ságaért és Isten igéjéért, és akik nem imádták a vadállatot, sem annak képét, sem bélyegét nem vették homlokukra vagy kezükre; és éltek és uralkodtak Krisztussal ezer esztendeig. A többi halott nem éledt föl, míg el nem telik az ezer esztendő. Ez az *első feltámadás*. Boldog és szent az, akinek része van az első feltámadásban! Ezeknek nincs hatalma a *második halálnak*, hanem Istennek és Krisztusnak papjai lesznek, és vele uralkodnak ezer esztendeig.

És midőn majd eltelik az ezer esztendő, megoldoztatik börtönéből a sátán, és kijő és elcsábítja a föld négy szegletén lakó nemzeteket, *Gógot és Mágógot*; és egybegyűjti azokat a harcra, akiknek száma annyi, mint a tenger fővénye. És feljövének széles e földre, és körülvék a szentek táborát és a *szeretett várost*. És tűz szálla le *Istentől* az égből és megemészté őket; és az ördög, aki őket elcsábította, a *tüzes és kénköves tóba vetteték*, ahol vadállat és az álpróféta gyötörtetik éjjel-nappal örökkön-örökké.

És láték nagy fehér trónt és a *rajta ülőt*, akinek tekintetétől merrekült a föld és az ég, és helyük nem találtaték. És látám a halottakat, a nagyokat és a kicsinyeket a trón előtt állni; és *könyvek* nyittatának ki, és más könyv nyittaték ki, mely az *élet könyve*. És a halottak megítéltetének azok szerint, amik a könyvekbe voltak írva, az ő cselekedeteik szerint. És a tenger visszaadá a halottakat, akik benne voltak; és a halál és az alvilág visszaadták a halottakat, akik náluk voltak; és mindegyik fölött ítélet mondatott az ő cselekedeteik szerint. És az alvilág és a halál a tüzes tóba vettetének; ez a második halál. És aki nem találtatott beírva az élet könyvébe, a tüzes tóba vetteték. (19, 11—20, 15.)

És látám: ez a rész négy szakaszra oszlik. Az első bemutatja

az Igét a fehér lovon, a második a vadállat és a hamis próféta legyőzését írja le, a harmadik az ezeréves országról szól, míg a negyedik a világ végéről. — *Aki azon ült:* Jézus Krisztus. — *Számos korona:* tiara módjára egymás fölé voltak helyezve s egységbe foglalva. Ilyen korona illeti a „királyok Királyát” (19, 16.), szemben a vadállat és a sárkány koronáival. — *Vértől ázott ruhába:* Iz. 63, 3. alapján lehet ellenségeinek is a vére. Valószínűbb azonban, hogy Krisztusnak saját vére van a ruháján, hogy azzal is jelezze megváltói halálát. — *Kétélű kard:* isteni szava, mindenható hatalma. — *Vasvesszővel:* Zsolt. 2, 9.-ből vett idézet. Jelzi Jézus Krisztusnak korlátlan isteni hatalmát. „Kormányozni” helyett a görögben „legeltetni” áll. — *Ő tapossa:* Iz. 63, 2—6.-ból származó kép. Isten büntetésének végrehajtását jelzi. — *Agyékára:* combjára; a kópönyeg itt simán borul a lovas testére, úgyhogy onnét könnyen olvasható le a címe.

A lovon ülőnek a kardja: szavának a hatalma. — *Tüzes tóba:* pokolba.

Egy angyal leszállt az égből: talán Szent Mihály. — *Ezer esztendőre:* az Egyház földi életére. — *Ítéletet mondjanak:* az Istennel együtt az angyalok vagy a vének vagy az apostolok, hogy ki méltó arra, hogy Krisztussal együtt uralkodjék az ezer év alatt. — *Első feltámadás:* egyesek szerint a keresztség által létrejött természetfölötti élet, mások szerint a megholtak lelkeinek belépése a mennyek országába. — *Góg és Mágóg:* az Egyház ellenségeit jelentik. Ez a két név Ezekiel 38. és 39. fejezetében szerepel. Itt Góg (az asszír ékiratokban: Gugu — Gügés) Lidia királya [vagy Gaga helynév; vagy Gug sumér szó, ami sötétséget jelent] és országának neve Mágóg [Ma(tu)Góg] = Góg földje. Mágóg népe (Josephus Flavius és Szent Jeromos szerint szkiták) a Kaukázuson túl, a Fekete-tenger és a Kaspi-tó vidékén lakott. I. Móz. 10. feje. a nemzetségtáblán Jáfet fiai közt sorolja fel Mágógót. — *Szeretett várost:* az Egyházat, illetve ennek jelképét, Jeruzsálemet. — *Istentől:* a görögben nincs meg. — *Tüzes-kénköves tóba:* pokolra.

A rajta ült: az Istent vagy az Úr Jézust. — *Könyvek:* amelyekbe fel voltak jegyezve az emberek cselekedetei. — *Élet könyve:* ez tartalmazta azok neveit, akik az örök életre bemennek. Az Isten ugyanis mindentudásánál fogva előre látja, hogy az emberek hogyan használják fel a kegyelmeket s ezáltal elnyerik az örök boldogságot vagy pedig elkárhoznak. Ezért az Élet könyve a világ kezdetétől fogva tartalmazhatja az üdvözülendők neveit.

III. A beteljesedés

AZ ÚJ VILÁG. És új eget és új földet láték; mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger nincsen többé. És én, János, látám a szentvárost, az új Jeruzsálemet

Istentől leszállani az égből, mint férjének felékesített menyasszonyt. És *nagy szózatot* hallék a trón felől, amely mondá: *Ime Istennek hajléka* az emberekkel; és *velük fog lakni*, és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten önekik „Isten velük” lesz. És az Isten majd letöröl szemükből minden könnyet, és halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az első elmúltak. És így szóla, *aki a trónon ült*: *Ime, megújítok mindeneket!* És mondá nekem: *Irjad*, mert ezek az igék nagyon hitelesek és igazak. És mondá nekem: *Beteljesedett!* Én vagyok az Alfa és az Omega, a kezdet és a vég. Én a szomjazónak az *élet vizének forrásából adok ingyen*. Aki győzelmes lesz, az övé lesz mindez és én neki Istene leszek, és ő nekem *fiam* lesz. A gyáváknak pedig és hitetleneknek és elátkozottaknak és gyilkosoknak és paráznáknak és varázslóknak és bálványimádóknak és minden hazugnak osztályrésze a tűzzel és kénkövel égő tóban lesz; ez a második halál. (21, 1—8.)

Új eget és új földet: az egész fizikai világ megújul, újjászületik, hisz Szent Pál szavai szerint az egész természet nyög az eredeti bűn súlya alatt (Róm. 8, 19—22.) s így az új világ ment lesz a bűnnek még az érintésétől is. Az Isten olyannak mutatja be a világot, aminőnek kellett volna lennie, ha az eredeti bűn nem következett volna be. — *Az új Jeruzsálemet*: az Egyházat. — *Nagy szózatot*: a legfőbb trónállók egyikének a hangját. — *Az Isten hajléka*: Istennek szent sátra. — *Velük fog lakni*: „és ő, az Isten velük lesz” áll a görögben. Ez a célzás az Izaíasnál szereplő Emmanuel (velünk az Isten) névre (7, 14.). — *Aki a trónon ült*: az Isten. Itt szólal meg először kifejezetten az Isten a Jelenések könyvében. — *Az élet vizének forrásából ingyen adok*: Keleten a víz nagy érték, melyet főképp szárazság idején pénzért árulnak. Az élet vizének a forrása az örök boldogságot jelenti. — *Fiam* lesz: a megszentelő kegyelem bennünket Isten fogadott gyermekeivé tesz. — *A gyáváknak*: akik nem mernek hitükért, vallásukért küzdelmet vállalni.

AZ ÚJ JERUZSÁLEM. És hozzám jöve egy a hét angyal közül, akiknél az utolsó hét csapással teli csészék voltak és így szóla hozzám, mondván: Jöjj, és megmutatom neked a menyasszonyt, a Bárány jegyesét. És lélekben elvive engem egy nagy és magas hegyre, és meg-

mutatá nekem a szentvárost, *Jeruzsálemet*, mely a mennyből szállott alá Istentől, melyben Istennek fényessége volt, és világossága hasonló a drágakőhöz, a kristálytisztá jáspishoz. És nagy és magas fala volt, tizenkét kapuval, és a kapuk fölött tizenkét angyal; és nevek fölírva, melyek Izrael fiai tizenkét törzsének nevei. Keletről három kapu és északról három kapu és délről három kapu és nyugatról három kapu. És a város falának tizenkét alapkőve vala, és azokon a Bárány tizenkét apostolának tizenkét neve. És aki velem beszélt, arany mérőnádát tartá kezében, hogy megmérje a várost és annak kapuit és falát. És a város négyszögű területen épült, és hossza annyi, mint szélessége; és megméré a várost az arannyáddal: *tizenkétezer stadion*; és hossza és magassága és szélessége egyforma. És megméré annak falát: *száznegyvennégy könyök*, ember vagyis angyal mértéke szerint. És falának anyaga jáspiskó vala; maga a város pedig színarany, tiszta üveghez hasonló. És a város falának alapkövei minden drágakővel ékesek. Az első alapkő jáspis, a második *zafír*, a harmadik *kalcon*, a negyedik smaragd, az ötödik *sárdonix*, a hatodik *kárneol*, a hetedik *krizolit*, a nyolcadik *berill*, a kilencedik *topáz*, a tizedik *krizopráz*, a tizenegyedik *jácint*, a tizenkettedik *ametitst*. És a tizenkét kapu tizenkét drágagyöngy, egyenkint; és egy-egy kapu egy-egy drágagyöngyből áll; és a város utcája színarany, mint az átlátszó üveg. És templomot nem láték abban, mert az Úr, a mindenható Isten annak temploma, és a Bárány. És a városnak nincs szüksége sem a napra, sem a holdra, hogy abban világítsanak, mert Istennek fényessége világítja meg azt, és szövétneke a Bárány. És a *nemzetek* annak világosságában járnak, és a föld királyai dicsőségüket és *tiszteletüket* abba viszik. És kapui nem záratnak be egész nap, mert nem leszen ott éjtszaka. És oda viszik a nemzetek dicsőségét és tiszteletét. Nem lép be oda semmi megfertőzött vagy undokságot és hazugságot cselekvő, hanem csak azok, akik be vannak írva a Bárány életkönyvébe. És megmutatá nekem az élet vizének folyóját, mely ragyogó volt, mint a kristály, és az Istennek s a Báránynak királyi székéből

eredt. Utcájának közepén és a folyónak mindkét partján *az élet fája* vala, mely tizenkét gyümölcsöt terem, mindenegyed hónapban meghozván a maga gyümölcsét; és *a fa levelei* a nemzetek gyógyulására szolgálnak. És semmi átok sem leszen többé, hanem Istennek és a Bárány-nak királyi széke leszen abban, és az ő szolgálai szolgálnak neki. És látni fogják az ő arcát, és homlokukon lesz az ő neve. És éjtszaka nem leszen többé, és nem szorulnak szövétnek fényére, sem napfényre, mert az Úr, az Isten világosítja meg őket, és uralkodni fognak örökkön-örökké. (21, 9—22, 5.)

Jeruzsálemet: az Egyházat, az egész üdvrendet (ő- és újszövetséget). — *Alapkőve:* az apostolok. A régi építmények fontos részeit képezték az alapkövek s ezt nagyságukkal is kifejezésre juttatták. Így a jeruzsálemi templom alapkövei 13×6×4 m; baál-beki romok alapkövei 19.5×4×3 m. — *Tizenkétezer stádium:* egy stádium 210 m, így tehát 2520 km-nek felel meg. Ezzel a nagy számmal jelzi a Jelenések könyve a mennyország nagyságát. A magasság valószínűleg a város közepén elhelyezkedő központi épületre, toronyra vonatkozik, s nem kell a várost kocka-alakúnak elgondolni. Hisz akkor a városnak nem lenne szüksége a sokkal alacsonyabb falakra, melyek körülveszik. — *Száznegyvennégy könyök:* kb. 70 m. — *Zafír:* valószínűbb, hogy lazurkőről (lapis lazuli) van itt szó, melynek sötétkék színe van. — *Kalcedon:* kvarcféleség, itt a különböző színű, sávosan vagy foltosan felépített achátot említi az Apostol. — *Szárdonix:* olyan achát (onix), melynek rétegei fehér és vörös színűek. — *Krizolit:* sárgászöld színű drágakő, az olivin egyik változata. — *Berill:* tengerkék, ill. zöldszínű, átlátszó drágakő. — *Topáz:* sárga színű, átlátszó drágakő. — *Krizopráz:* almazöldszínű, áttetsző féldrágakő. — *Jácint:* valószínű, hogy a mi zafírunknak felel meg. Kékszerű, átlátszó drágakő. — *Ametiszt:* lilaszínű, átlátszó féldrágakő, a kvarc egyik változata. — *Nemzetek:* nem egy kiválasztott nép számára van az Isten országa, hanem minden nép számára. — *És tiszteletüket:* csak a latinban van meg. — *Az élet vizének a folyamát:* a keleti nyelvhasználatban gyakran találkozunk a vízzel, mint az élet jelképével. Átvitt értelemben a keresztséget és a Szentlélek Isten kegyelmeit jelzi. — *Az élet fája:* az Oltáriszentség. — *A fa levelei:* a bűnbánat szentségének jelképe.

Befejezés

BEFEJEZŐ RÉSZEK. És *mondá* nekem: Ezek az igék nagyon hitelesek és igazak, és az Úr, a próféták szelle-

meinek Istene küldötte el angyalát, hogy megmutassa szolgálainak mindazt, aminek csakhamar meg kell történnie.

Ime, gyorsan eljövök. Boldog, aki megtartja ezen könyv jövődöléseinek ígéit!

És én vagyok, János, aki hallottam és láttam ezeket. És miután hallottam és láttam, leborulék az angyal lába előtt, aki nekem ezeket megmutatta, hogy imádjam; és monda nekem: Vigyázz, ne tedd! mert en szolgatársad vagyok neked és testvéreidnek, a prófétáknak, és azoknak, akik megtartják ezen könyv jövődölésének ígét. Istent imádd!

És monda nekem: *Ne pecsételd le* ezen könyv jövődölésének ígéit, mert az idő közel van. *Aki árt*, ám ártson tovább is, és aki szennyes, legyen még szennyesebb, de aki igaz, legyen még igazabb, és a szent legyen még szentebb. Ime csakhamar eljövök, és jutalmam velem van, hogy megfizessek kinek-kinek az ő cselekedetei szerint. Én vagyok az Alfa és az Omega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég. Boldogok, akik megmossák ruhájukat *a Bárány vérében*, hogy hatalmuk legyen az élet fája fölött, és a kapukon át bemenjenek a városba! Ki a *kutyákkal* és a varázslókkal és a paráznákkal és a gyilkosokkal és a bálványimádókkal és mindenkivel, aki hazugságot szeret és cselekszik. Én, Jézus, küldtem el angyalomat, hogy nektek tanúbizonyságot tegyen ezekről az egyházakban. Én vagyok *Dávid gyökere és ivadéka*, a fényes hajnali csillag!

És *a Lélek és a menyasszony* mondják: Jöjj el! És aki hallja, mondja: Jöjj el! És aki szomjazik, jöjjön; és aki akarja, vegye az élet vizét ingyen!

Mert *tanúbizonyságot teszek* mindenkinek, aki hallja ezen könyv jövődölésének ígéit: Ha valaki ezekhez hozzátesz valamit, reá teszi az Isten a csapásokat, melyek meg vannak írva ebben a könyvben. És ha valaki elvesz valamit ezen könyv jövődölésének ígéiből, elveszi az Isten annak osztályrészét az élet könyvéből és a szent városból és azokból, amik meg vannak írva ebben a könyvben.

Azt mondja, *aki tanúbizonyságot tesz* mindezekről: Valóban, csakhamar eljövök. Amen! Jöjj el, Uram Jézus!

A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme mindnyájatokkal! Amen. (22, 6—21.)

Mondá: az angyal, aki a mennyei Jeruzsálemet mutatta meg.

Ime: az Úr Jézus megerősíti a könyv tartalmát.

En... János: az Apostol ünnepélyesen tesz tanúságot a könyv tartalma mellett.

És mondá: az Úr Jézus. — *Ne pecsételd le:* hozd nyilvánosságra a könyv tartalmát. — *Aki árt:* ezzel az Úr Jézus annyit akar mondani, hogy minél jobban közeledik az Isten országa (akár az egyes emberek életében, akár az emberiség életében), annál jobban alakul ki a két párt: az Úr Jézus hívei és a sárkány hívei. Az emberek szabadakaratukkal teszik a jót és a rosszat. Nem lehet senkit sem kényszeríteni akarata ellenére, hogy hagyjon fel a rosszal, sem arra, hogy legyen jobb. — *A Bárány vérében:* a görögben nincs meg. — *Kutyákkal:* a kóbor kutyák a keletiek szemében megvetettség kifejezői. — *Dávid gyökere és ivadéka:* a Messiás.

A Lélek és a menyasszony: a Szentlélek a hívekben és az Egyház.

Tanúbizonyságot teszek: János apostol szavai. E szavakkal a Szentírás kánonjába sorolja be könyvét.

Aki tanúbizonyságot tesz: Jézus Krisztus.

A mi Urunk: e befejező szavak a kisázsiai egyházak híveinek szólnak.

A JELENÉSEK KÖNYVE. A Jelenések könyvével méltó befejezést nyer a Szentírás. A Szentírás első könyve, a Teremtés azzal kezdődik, hogy mikép teremtette az Isten a világot, mikép hozta azt létre a semmiből, — a Szentírás utolsó könyve pedig azzal záródik, hogy az Isten mikép és minő véget ad az általa teremtett világnak. Így is jelezni akarja az Isten, hogy az általa adott írásbeli kinyilatkoztatások zárt egésznek képeznek, tervszerűen vannak felépítve és egységbe foglalva. Visszamegy a Jelenések könyve a Genézisre abban is, hogy az Isten bemutatja az „új ég és az új föld” (21, 1.) emberét, aminőnek lennie kellett volna, amiért teremtette az Isten az embert, hogy t. i. az Isten gyermeke legyen. (21, 7.) Hiába helyezte az Isten a paradicsomba az élet fáját, az ember nem élt vele s inkább bűnös kíváncsiságát elégitette ki és engedetlenségével megtagadta mennyei Atyját. Az Isten most a világtörténet egész folyamán hagyja

az embert, hogy maga tapasztalja meg a kígyó előtt meghajolt akarattól bevezetett világot, míg aztán az emberiség küzdelmeinek végére az Isten tesz pontot azáltal, hogy újra odavezeti az embert az élet fájához és az élet vizéhez. (21, 6.) Így találkozik az Isten terveiben a kezdet és a vég. (21, 6.) Az embernek magának kellett volna rájönnie a paradicsomban arra, hogy az Isten minden dolognak a kezdete, a középpontja és a végcélja; hogy minden Istentől indul ki és Hozzá tér vissza. De hogy ezt az emberiség belássa, arra az évezredek tovatűnő, fájdalomtól terhes éveire van szükség, míg a mennyei fényesség, mely magából az Istentől árad ki (21, 23.), láthatóvá teszi ezt számára.

A mű nyer fontosságában azáltal is, hogy a könyv szerzője névszerint is Jézus Krisztus: „Jézus Krisztus ki nyilatkoztatása.” (1, 1.) Talán egy szent könyvben sem kerül ennyire előtérbe az isteni elem, mint ebben, de erre szükség is van, hisz a jövő, mégpedig az Egyház egész jövője előtt lebbenti fel a fátylat. Az Úr Jézustól kapott látomásokat ugyan János maga látja, de ezeket a látomásokat nem a sajátmaga számára kapta, hanem az egész Egyház számára. (22, 10.) Ilyen értelemben nem azonosíthatók a misztikusok látomásaival, mert nem a saját lelki épülésére kapta őket, hanem a közösség javára.

A Jelenések könyve szoros összefüggésben van az Apostol evangéliumával. Ott látjuk a hit és a hitetlenség drámáját, a jó és a rossz összeütközését Jézus Krisztus életében és halálában. Ez az összeütközés tovább folytatódik Krisztus misztikus testével a földön. Az Egyház drámai küzdelmét mutatja be a Gonosszal, amelyben látszólag mint Jézus földi életében is a Gonosz győz, de amint ott feltámadt Krisztus halottaiból és így aratott győzelmet a bűn felett, úgy itt is Krisztus fog győzni, Krisztus lesz a győztes. Az evangéliumban Krisztus keresztje volt az előtérben, amelyen rajta függött az Isten Fia, itt a dicsőséges Krisztus szerepel, aki minden ellenségén győzelmet arat és úgy mutatkozik be, mint akinek kezében van az egész világnak a sorsa.

Az Isten megengedte, hogy Fia a földön ellenségei-

nek a kezébe kerüljön. Az Isten megengedi azt is, hogy Egyházát és minden tagját a gonosz megpróbálja. Szenvedések, csapások, bajok, megpróbáltatások özöne veszi körül híveit. Ezt már Krisztus is megjósolta: „A tanítvány nem nagyobb Mesterénél.” (Mt. 10, 24; Lk. 6, 40.) „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak.” (Jn. 15, 20.) De viszont ott van a biztatás is: „Ne féljete, én meggyőztem a világot.” (Jn. 16, 33.) A pokol kapui nem vesznek erőt Egyházán. (Mt. 16, 18.) Sőt ezek a bajok és szenvedések csak fokozódni fognak, minél közelebb van az Emberfiának az eljövetele. Csak el kell olvasni a szinoptikus apokalipszist: (Mt. 24, 5; Mk. 13, 7; Lk. 21, 9. skk.) ezeknek a jövendöléseknek a beteljesedése és kifejtése Szent János Apokalipszisa. A Jelenések könyve a veszélyes időkben mindig kedvenc könyv volt, kritikus időkben mindig kézbe vették s magyarázták, sokszor az Egyház szándékainak ellenére is, hogy a küzdelmekben, harcokban vigasztalást nyerjenek.

Ez a harc kifejezetten Krisztus ellen irányul, hisz az ő kezébe adta az Atyaisten az Élet-könyvét. Ezzel őt tette meg a földi élet felelős intézőjének. A történelem tényleg nem is érthető meg, ha nem tudjuk, hogy a történelem középpontja és egyedüli megfejtője maga Jézus Krisztus. Ezt aényt jelzi az is, hogy időszámításunk kiindulása Krisztus születése. Krisztus elleni ádáz harcot mutatja be az Apokalipszis. Ennek a harcnak a bemutatásában egybefolyik a múlt, a jelen és a jövő. Teljes egységet alkot a földön élő és a mennyben lévő Egyház. Részt kérnek a mi küzdelmeinkből, bajainkból és örömeinkből a mennyben lévő szentek. És ennek a küzdelemnek a csúcspontja a Jelenések könyvének 11–13. fejezete, ahol a Gonosz látszólagos diadalt arat: előtte térdel az emberiség és Isten gyanánt imádja a Sátánt. De a harcot már gyökerében elvesztette a Báránnal szemben, mert isteni hatalmával megsemmisítette a Sátán minden erőlködését és mint a világmindenség egyedüli ura mutatkozik be a kifejtésben.

A Sátán bilincsbe kerül, segítőtársai mind elhullnak mellőle, mindenkit utolér a büntetés, aki csak szembe-

fordult Isten országával és a Bárány övéit bevezeti a mennyei Jeruzsálembe. Nem kell tehát félnie senkinek, aki Krisztus követője lett. Nem kell félni semmiféle hatalomtól, semmiféle szenvedéstől, mert Isten megőrzi övéit és Egyházát sziklára építette, melyen nem vesz erőt a pokol kapujának semmiféle erőlködése. Ez a vigasztaló gondolat, mely végigvonul az egész könyvön. Ennek a kedvéért adta Jézus Krisztus kedvenc tanítványának Patmosz szigetén a kinyilatkoztatást.

AZ APOKALIPSZIS MINT MŰFAJ. Mielőtt rátérnénk Szent János Apokalipszisének a tárgyalására, szükséges, hogy megismerkedjünk ezzel a jellegzetes irodalmi műfajjal. Szent János Apokalipszise nem áll egyedül az irodalomban, hanem az apokaliptikus irodalom egyik, mégpedig a legjobb terméke. Természetesen most nem foglalkozunk a sugalmazottság kérdésével, mely kiemeli Szent János művét a többi közül és a szent könyvek sorába helyezi, hanem csupán mint irodalmi műfajjal.

Az apokalipszis meghatározása: „Kinyilatkoztatás alakjába öltöztetett, többnyire képletes vagy jelképes (tropikus vagy szimbolikus) látomásokból álló tanköltetmény, mely a fizikai világ, a túlvilág és a jövő történelem titkait írja le.” (Székely.) A használt képek ritkán felelnek meg a tárgyi vagy a történelmi hűségnek, hanem legtöbbször allegorikusak, szimbolikusak és csak eszeileg, bizonyos elvont tulajdonságokban hasonlítanak a jelképezett tárgyhoz.

Trópus: egymással összefüggő fogalmaknak a köznapi beszédmódtól eltérő szellemes felcserélése azok összetartozása alapján.

Jelkép (szimbolum): valamely eseménynek, személynek, szellemi, érzékfeletti eszmének, fogalomnak más, érzékileg észrevehető képpel vagy tárggyal való ábrázolása, körülírása, megmagyarázása.

Allegória: oly beszédbeli vagy egyéb kifejezőmód, amelynek a szerzője más, de könnyen felismerhető értelmet tulajdonít, mint amit a kifejezés magában és közvetlenül jelentene. Szoros értelemben véve allegóriának nevezzük az elvont fogalmak megszemélyesítését is.

Az apokaliptikus irodalom első nyomaival Izaiás, Ezeiel, Zakariás, főképp Dániel prófétánál találkozunk.

Virágzásának ideje Kr. e. a 2. századtól egészen a Kr. u. 2. századig tart. A próféták a Messiás országát sokszor politikai színekkel írták le, melynek földi eljövételét különösen az üldözések idejében erősen várták. Így főkép Antiochus Epifánes üldözése idejében. S mindannyiszor fellángolt ennek a messiási országnak a várása, valahányszor erősebb megpróbáltatások érték a zsidó népet. Amikor a kereszténység elterjedt a római birodalomban és üldözések érték az Egyházat, akkor keresztény írók is vigasztalni akarták az üldözések kegyetlenségeivel szemben a híveket és átvették a zsidóktól művelt irodalmi formát. Így jöttek létre a keresztény apokalipszisek. Az apokalipszis mint irodalmi műfaj a 2. század vége felé megszűnt. Azóta csak ritkán fordul elő az irodalomban. Apokalipszisnek számít az irodalomban: Dante Divina comoediája, Goethe Faustjának II. része és Madách Az ember tragédiája.

Az apokalipszis célja az volt, hogy megfejtse a történelem, a jelen és a túlvilág titkait, hogy így a népnek a szenvedés közepette vigaszt nyújtson.

Az apokalipszisek egyik faja a történelmi apokalipszis, mely a történelem problémáival foglalkozik. Ennek válfaja az eszkatalogikus apokalipszis, amely a jó és a rossz problémájának végleges elintézését tárja fel. Van kozmikus vagy túlvilági apokalipszis. Itt legtöbbször angyal vezeti végig a szerzőt a világon, s megmutatja a világ rejtett törvényszerűségeit, vagy keresztülvezeti a mennyen, az alvilágon a szerzőt. Végezetül van filozófiai apokalipszis, mely elvont tanokat akar megmagyarázni. Nagyon sok esetben nem találkozunk az apokalipszis egyik fajával sem tisztán, hanem vegyesen tartalmaz mindegyikből valamit.

Az apokalipszisnek megvan a maga stílusa is. A ki nyilatkoztatást legtöbbször egy angyal, néha maga az Isten adja. A látomások legtöbbször jelképesek, melyeket később az angyal sokszor meg is magyaráz. A szerző hiperbolákat alkalmaz, vagyis nagyít, túloz leírásában. Kis, jelentéktelen eseményeket is fontos események gyanánt tüntet fel. A szimbolumok használata főkép a szá-

mokra és a színekre terjed ki, de ezenkívül bármi más is szerepelhet mint jelkép.

Igy a számok közül a 7, 12, 144 és ezeknek többszörösei mint égi számok szerepelnek; 4, 10, 1000 földi számok; 6, 666 a gonosz számai, $3\frac{1}{2}$ a szerencsétlenség száma. Sok kísérletre adott alkalmat a vadállat száma: 666. A 7 szám befejezettséget jelent, a 8 a lét tökéletességét és így Jézus nevének 888 felel meg. A 6 szám pedig befejezetlenséget, gonoszsgot jelent. 3×6 pedig a teljes gonoszsgot jelenti. A görög abc szerint LATEINOS vagy TEITAN-nak olvasható a 666 s e szerint a római birodalmat jelenti a szám. A héber abc szerint NERON KESZÁR, vagy egyes görög kéziratokban található 616 szerint GAIOS KAISZÁR — Gajus Caligula lenne a vadállat. Természetes, hogy találkozunk fantasztikus megoldásokkal is.

A színek közül a világosak, fényesek mint égi színek és a sötétek, mint alvilági színek szerepelnek. Sokszor kihasználták a görög és a zsidó betűknek a számértékét, vagyis a betűket nem betű értelemben, hanem számértékben vették. Ez az ókorban különben másutt is szokásos volt. Így egy pompéji felirat ezt mondja: „Én azt szeretem, akinek a száma 545.” Ezzel a titokzatosságot még jobban növelték. A titokzatosság előmozdítására szolgált a szavaknak a hétköznapiól eltérő használata is. Így meglátogatni a világot annyit jelent, mint ítéletet mondani, az állat szarvai pedig királyokat jelentenek.

Az apokalipszis írói, hogy nagyobb hitelt szerezzenek írásuknak, álnév alatt jelentették meg munkáikat, régi korban élt szent férfinak, pátriárkának, prófétának a neve alatt. Ezzel aztán adva volt egy másik lehetőség is, hogy az eseményeket történeti személy szájába adva, mint jövődölés jelenjék meg munkájuk. A mult eseményeit úgy adja elő az álnévű szerző, mint a jövőben bekövetkező eseményeket. És így az események, melyek a szerző koráig játszódtak le, egész pontosak, ettől kezdve azonban csak nagy általánosságban mozognak. Ez a körülmény sokszor alapul szolgálhat a mű korának a meghatározásában.

A JELENÉSEK KÖNYVÉNEK A HITELESSÉGE. A könyv szerzője magát megnevezi: „János, Jézus Krisztus szolgálja.” (1, 1.) Egyhangú volt a vélemény mindig az

Egyházban, hogy a János alatt Szent János apostolt kell érteni, Zebedeus fiát, az Úr Jézus kedvenc tanítványát. Az író a látomásokat Patmosz szigetén kapta, márpedig senki más nem volt Patmosz szigetén száműzetésben, mint Szent János apostol a hagyomány egyhangú tanúsága szerint. Élete második felét Efezusban töltötte, ezért jól ismerte a kisázsiai egyházak állapotát. Tekintélye nagy volt, úgyhogy nyugodtan írhatott olyan hangon a hét kisázsiai egyháznak, amint a levelek olvashatók a 2. és 3. fejezetben. Más „János” így nem írhatott volna. Hivatkozik a könyvben saját tekintélyére (1, 2; 22, 18., 20.). Ez szokása volt. (Jn. 19, 35; 21, 24; III Jn. 12.) Sanctióval látja el könyvét (22, 18—19.), amit senki kívülről meg nem tehetett volna, mert csak neki volt olyan tekintélye, hogy komolyan vették a kilátásba helyezett büntetést.

Ezeket a belső érveket támogatják még *külső érvek* is. A 2. században Szent Jusztin így ír: „Minálunk egy János nevezetű, Krisztus egyik apostola állítja az Apokalipszisben, amelyet kapott, hogy a hívek Jeruzsálemben maradnak ezer esztendeig.” Szent Jusztin tanúsága annál nagyobb erejű, mert a vita, melyről írt, Efezusban játszódik le 40 évvel Szent János efezusi halála után. Lehetetlen volna, hogy ilyet írjon, ha ez nem felelt volna meg a valóságnak. 165. körül Melito, Szárdes (a hét egyház egyike) püspöke a munkát magyarázza és Szent János munkájának tartja. 180. körül Szent Ireneus írja: „János, az Úr tanítványa mondja az Apokalipszisben...” Szent Hippolitus kommentárt írt az Apokalipszishoz. Ismeri a munkát a Muratori-töredék. Ismerik továbbá Tertullian, Szent Ciprián, Alexandriai Kelemen, Origenes és Pettaui Viktorinus.

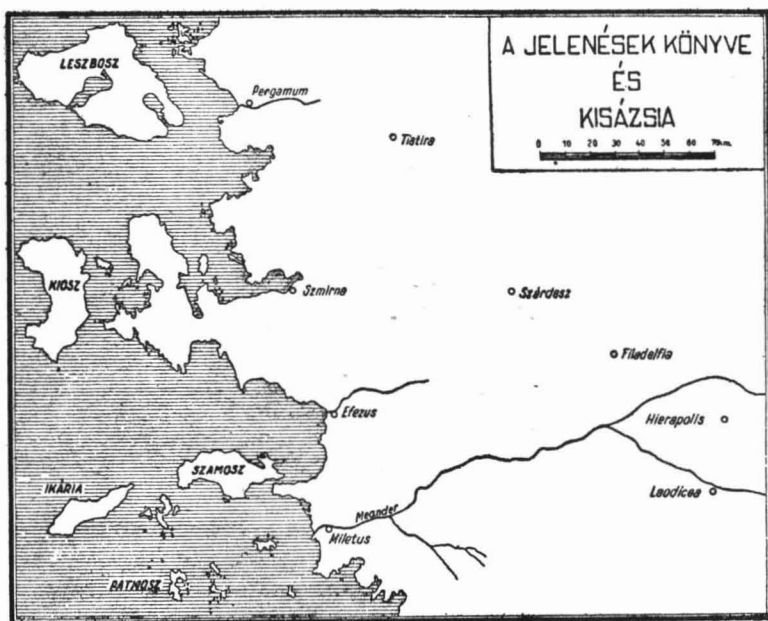
Szent János *szerzőségét elvetik* az eretnek Marcion és az alogosok szektája. A 3. században a görög egyházban kétség támadt Szent János szerzősége felett. Ennek a kétségnek a felvetése Alexandriai Szent Dénészre megy vissza (255), aki a korabeli chiliazmus ellen úgy küzdött, — ezek ugyanis az Apokalipszishre hivatkoztak tanaikban — hogy tagadta a könyvnek Szent János apostoltól való származását és azt más Jánosnak tulajdonította. Bizonyí-

tékai, melyeket aztán a racionalisták is átvettek, mind belső természetűek. Arra hivatkozik, hogy Szent János apostol az evangéliumban nem nevezi meg magát, míg itt megteszi. Pedig Szent János nem cselekszik másképp, mint alkalmazkodik a korában divatos felfogáshoz, amikor a történeti könyvben nem nevezi meg magát, míg a prófétai könyvben igen. A másik ellenvetése volt, hogy az evangélium és az Apokalipszis tanítás, felfogás dolgában eltérnek egymástól, sőt míg az első erősen zsidóellenes, addig az utóbbi zsidójellegű. Azonos gondolatokkal és tanítással találkozunk mind az evangéliumban, mind a Jelenések könyvében: így a Bárány, a Logos, az élő víz fogalma mind a kettőben felfedezhető. A Jelenések könyve, mint műfaj különbözik a történelmi jellegű evangéliumtól, ezért más a stílusa, több zsidó jelleg pedig azért található benne, mint az evangéliumban, mert az apokalipszisek jellegéhez hozzátartozott az ószövetségi képek, kifejezések erősebb használata is. A harmadik nehézsége Alexandriai Dénesnek a nyelvi eltérés az Apokalipszis és Szent János többi munkája között. Ez tény, azonban az eltérések magyarázhatók az apokaliptikus műfajjal, mely homályosabb, zsidószerű kifejezésekkel terheltebb nyelvet követelt. Magyarázható azzal is, hogy a Jelenések könyvét fogságban írta és itt talán nem volt, aki stílus, kifejezések helyessége szempontjából kijavíthatta volna könyvét, mint ezt evangéliumával megtehetette. Azonban olyan megegyezések vannak a Jelenések könyve és a többi munka közt, melyek feltétlenül nagy szerzőre mutatnak. Így olyan szavai is vannak, melyek az újszövetségben csak az ő munkáiban fordulnak elő; pl. a „hebraishti” szó csak a Jelenésekben (9, 11.) és az evangéliumban (19, 20.) fordul elő.

Az Egyház mindenkor kanonikus könyvnek tartotta a Jelenések könyvét.

A KÖNYV IRÁSÁNAK KORÜLMÉNYEI. Efezusban és környékén Szent Pál hirdette először a kereszténységet. Kezdetben nagy volt mindenütt a hitélet. Azonban később lanyhult, különböző tévelyek ütötték fel a fejü-

ket, főképp Krisztus személye és szerepe körül (v. ö. Efezusi és Timóteus leveleket), sőt eretnekségek keletkeztek. A kereszténységgel szemben fellépett az állami hatalom is. Megindult a keresztények üldözése, mely a fejlődő Egyháztól elvette apostolait és legjobbjait. Szent János idejében már a második véres keresztényüldözés tombolt. Az a meggyőződés alakult ki az Isten országa és a sátán országa közötti küzdelem folyamán, hogy Krisztus második eljövetele közelben van. Az Apostol ilyen körülmények közt fogott hozzá műve írásához. Vigaszt akart nyújtani az üldözött híveknek, hogy ne féljenek az üldözésektől, mert Krisztus itt van közöttünk az Egyházban és ez a földi küzdelem nem végleges eldöntése az emberi sorsnak, mert végeredményben majd az Isten fog győzni. Nem mutathatta be még az Egyház győzelmes multját, ezért a jövőjét tárta fel.



A munkát elsősorban Kisázsia hét egyházának, illetve az általuk jelképezett kisázsiai egyházak összességének írta, de szól az egész Egyházhoz. Tetszetős Ramsay felfogása, mely megmagyarázza, hogy miért írta a könyvet a levélben említett hét egyháznak. Szerinte ezek a városok útelágazások középpontjainál feküdtek, ezért postaállomásokul szolgáltak. Innét aztán könnyen terjedhetett el a könyv egész Kisáziában.

A munka megjelenéséről Szent Ireneus ezt írja: „A látomás nem megy vissza hosszú időre, hanem majdnem a mi időnkben jelent meg, Domiciánus uralkodásának a vége felé.” Így a munkának megjelenését 95-re tehetjük, mert Domiciánus uralkodása 81—96. közt volt. A racionalisták egy része, hogy elméletükkel összeegyeztethető legyen, a munka megjelenését előbbre helyezik. Vannak, akik Néró idejére (54—68), vagy röviddel halála utánra, mások pedig Jeruzsálem pusztulása előttre teszik a munka megjelenését. Érveik nem támaszkodnak szilárd alapokra. Ha ugyanis a hagyományos felfogást fogadnák el, akkor kénytelenek volnának jövendöléseket látni a munkában, pedig ezt akarják ezzel a feltevésükkel elkerülni.

Az Apostol a látomásokat Patmosz szigetén kapta s valószínű, hogy ott is írta le munkáját, azonban ez határozottan nem állítható.

A JELENÉSEK KÖNYVÉNEK APOKALIPTIKUS JELLEGE. Szent János Apokalipszisa prófétai kinyilatkoztatás jelképes látomásokban, melynek főtárgya Krisztus, az Úr és a Bíró. Minden egyéb apokaliptikus munkától az különbözteti meg elsősorban, hogy kinyilatkoztatás. Tehát nem látszólagos kinyilatkoztatás, hanem valószínű kinyilatkoztatás, a könyv Istentől származik, sugalmazott. A könyv a jövőt tárja fel, főképp a világ végének utolsó napjait. A jövőnek a felfedése látomásokban történik. Ezek a látomások egyszerre jutottak-e az Apostolnak a birtokába vagy lassan egymás után, nem tudjuk. A látomások extatikus élmények s nem a látó adottságából fakadnak (skizotímia). Természetes, hogy az Isten a látomások megadásánál felhasználhatta azokat a természetes

alapokat is, melyek a munkát emberi munkává is teszik. Így tehát a munka megírásánál Szent János élhetett az apokaliptika nyelvével, képeivel, kifejezéseivel, felhasználhatta az ószövetség nyelvezetét, ábrázolásmódját, felhasználhatta az akkori asztronómia és világkép terminológiáját. Magukra a látomásokra vonatkozólag megengedhetjük, hogy azok a látó képzeletének termékei, érzelmi képek vagy gondolatok voltak érzékelhető formában, melynek a megindítója azonban az Isten.

Ha a jelképek forrásai után kutatunk, akkor azt találjuk, hogy azok közül sok az apokaliptika sajátja (Isten megjelenítése, kristály, tenger, hétpecsétes könyv, Életkönyve); mások az ószövetségből valók (utolsó ítélet, Bárány); viszont mások János sajátja (szárazföldi vadállat, az ördög bebörtönzése, új Jeruzsálem).

KRISZTUS EZERÉVES ORSZÁGA. Szent János Jelenések könyvének egyik legjellegzetesebb tanítása Krisztus ezeréves országa. Talán egyik szentírási hely sem volt olyan sok vitának, sőt eretnekségnek a kiindulópontja, mint éppen a Jel. 20, 1—10., ahol megemlíti Szent János, hogy a sátnak meg van kötözve ezer évre, s ez idő alatt a vértanúk és a hitvallók együtt uralkodnak Krisztussal. Csak az után az ezer év után következik az utolsó ítélet. Azoknak a felfogását, akik ezt a tanítást betűszerint vették, *chiliazmusnak* vagy *millenarizmusnak* nevezzük. A durva millenarizmus követői közé tartoznak az ebioniták, Cerintus követői, flagellánsok, taboriták, cseh testvérek, újrakeresztelők, baptisták, adventisták, mormonok, bibliakutatók. A mérsékelt millenarizmus követői közt ott találjuk Papiást, Szent Jusztint, Szent Ireneust és Tertulliant.

Természetes, hogy Szent János sem olyan ezeréves Krisztus-országról beszélt, amint azt a betűszerinti értelmezők tanították. Nála az ezer szintén szimbólum, jelkép s ezért ilyen értelemben kell magyarázni ezt az ezeréves országot.

Krisztus országa ugyanis „az első feltámadás” és az ezerév végén bekövetkező „második halál” közé esik.

Szent János különbséget tesz első és második halál, első és második feltámadás közt. Az első halál a testi halálra, a második feltámadás pedig a világvégi általános feltámadásra vonatkozik. Az első feltámadás és a második halál szellemi értelemben veendő. Szent János a második halált az örök kárhozatra értelmezte (Jel. 20, 14.), tehát így értendő az első feltámadás is. Csak egy feltámadás van (Jn. 5, 28; Mt. 24, 31; I Kor. 15, 52; I Tessz. 4, 15.), a világvégi feltámadás. Ezért csak lelki feltámadásról lehet itt szó: a kegyelmi élet megadásáról. Ezzel (a keresetséggel) az ember bekapcsolódik Krisztus titokzatos testébe.

Az ezeréves Krisztus-ország tagjai azok, akik meg vannak keresztelve és kegyelem állapotában élnek, vagyis akik a lelki halál állapotából feltámadtak. De ide tartoznak, mint Krisztus titokzatos testének a tagjai azok is, akik a kegyelem állapotában haltak meg és már a test feltámadása előtt az örök boldogságba jutottak, azaz nem kárhoztak el, nem haltak meg másodszor. Az ezer év Jézus Krisztus megtestesülésétől Krisztus második eljöveteleig tart, tehát az Egyház földi életére vonatkozik. Az országnak a tagjai az Egyház a földön és a mennyben lévő hívei. Így tehát az ezer évet kerek számnak kell felfognunk.

A MŰ EGYSGÉGE. A racionalista írásmagyarázók tagadják a műnek egységét és azt több részből (kettő-négy) állónak tartják. Pedig 1. a mű *egységes terv* szerint épült fel. Az egész könyv két részre oszlik; az első rész tárgyalja a jelent, a másik rész a jövőt. A jövőt tárgyaló rész szintén két részre tagozódik. Az egyes részek szintén azonos terv szerint épülnek fel: van bevezető látomás, előkészítő látomás, a végrehajtás megjövendölése, illetőleg a végrehajtás.

2. Az egész műben *ugyanazok a szabályok* érvényesülnek ú. n. anticipáció szabálya. A szerző egy-egy következő eseményt előbb csak megemlít s csak később dolgozza fel részletesen. Így a tengeri vadállatról megemlékezik a 11, 7.-ben, de részletesen csak a 13. és a 17.

fejezetekben szól. A Bárány esküvőjének a megemlézése a 19, 6—9.-ben történik, de leírása csak a 21, 9—22, 5.-ben van meg.

b) Szereti az ellentéteket. Így az istentelen világ megbüntetésével (6, 12—17.) szembenáll a jók megőrzése. (7, 1—17.)

c) Érvényesül majdnem mindig a hármas ritmus törvénye. Minden látomás áll bevezető, előkészítő és megvalósuló látomásból.

d) A hetes szám véges-végig szerepel. Hét egyház, Isten hét lelke, a Bárány hét szeme, hét angyal stb.

e) A hetes számot igen sokszor megtöri, két részre osztja. Így látjuk ezt a hét levélnél, a hét pecsétnél, a hét harsonánál és a hét csészénél.

3. *Ugyanaz a tanítás* vonul végig a művön. Krisztust mindenütt a legnagyobb címekkel illeti, az eszkatalogikus tanításnál mindenütt ugyanazokat a kifejezéseket használja.

4. A mű *nyelve* mindvégig egyforma, a koinéhoz közelálló görög. Ugyanazok a nyelvtani hibák végigvonulnak a művön. Így a prepozíciókat nem használja az előírt esetekkel; a vocativus helyett a névelős nominativust használja; igevonozatainál is eltérő eseteket használ; sokszor hiányzik a névelő, máskor meg feleslegesen ott van; nem használja a görögben szokásos genitivus absolutust; állítmány nélküli mondatai vannak; sokat ismételi; az igeidőket változtatja.

Az apokalipszis egységét, mégpedig annak szinte matematikai következetességgel felépített egységét mutatta ki legújabban *Olivier* művében. Munkája azon a megfigyelésen épül fel, hogy másképp írtak a görög-latinok, másképp a keletiek, mivel mindegyiknek más a lelki felépítettsége. Megállapítja azt, hogy a Jelenések könyve versben van megírva, de nem nyugati értelemben vett versben, ahol a vers alkotóelemeit a szavak hosszú vagy rövid volta, az ütem képezik, hanem egyes szavak viszik előre a költeményt. Ezek a szavak, melyeket fontosságuk miatt kulcsszavaknak nevezett el, láncszemszerűen egymásba kapaszkodnak. Mivel így a költemény nem az

ütemen, a ritmuson nyugszik, azért másvalaminek kell lennie, ami a költeménynek megadja a költemény jellegét. S ezt a valamit a számokban találja meg, mivel úgy vette észre, hogy a strófák, illetőleg a verssorok (sztichosz) s a mondatokat alkotó nyelvtani elemek (nem szavak!), így alany, állítmány stb. szigorú szabályoknak van alávetve. Ezzel sikerült neki olyan stílusbeli sajátságokat is megmagyarázni, amelyeket eddig Szent János zsidó származásának, illetve a görög nyelv nem tökéletes tudásának tulajdonítottak. Ilyenek a kaj (és) kötőszó gyakori használata, a névelőt ott is használja, ahol nem kellene s ott hiányzik, ahol kellene, egyes szavak gyakori ismétlése, bőbeszédűség stb. Pedig ezek szándékoltak a szerző részéről, mert csakis így tudta összeállítani a költeményt, mely nem a magánhangzók számától, sem a hangsúlytól függ, hanem a nyelvtani elemek számától, mert csakis ezek által érthette el, hogy a szemmeltartott misztikus számok kijöjjenek a költeményt alkotó nyelvtani elemekből. A szerző eljárását „*láncolatos kulcsszó eljárásmódnak*” (procédé du mot-clé caténaire) nevezte el.

A kutatások során rájött arra, hogy a versszakok három sorból állanak. A sorokban a hangsúly egyes szavakon, kulcsszavakon nyugszik, amelyek tovább viszik a gondolatot; így:

És / levetteték / a sárkány, / az a nagy, / a kígyó, / az ősrégi, / ki ördögnek / és / sátánnak / neveztetik, / ki elcsábítja / az egész világot, / levetteték / a földre / és / angyalai / vele együtt / levettetének. / (12, 9.) A szöveg szóról-szóra követi a görög szöveget és verssort alkot 18 nyelvtani elemmel s a kulcsszó: *levetteték*.

2, 4, 6 vagy 8 háromsoros versszak egy-egy perikópát, fejezetet alkot, ezekből pedig 6 nagyobb rész állítható össze:

I. Üzenet az egyházaknak (1—3. fejezet)

10 perikópa; 40 versszak; 120 sor.

II. Első égi látomás (4—7. fejezet)

12 perikópa; 30 versszak; 90 sor.

- III. Harsonalátomás (8—11. fejezet)
8 perikópa; 30 versszak; 90 sor.
- IV. Második égi látomás (12—15. fejezet)
12 perikópa; 30 versszak; 90 sor.
- V. Csészelátomás (16—18. fejezet)
8 perikópa; 30 versszak; 90 sor.
- VI. Győzelmi látomás (19—22. fejezet)
10 perikópa; 40 versszak; 120 sor.

Igy 60 perikópát kapunk 600 sorral, melyhez ha hozzáadjuk a 6 részt, megkapjuk a 666-os számot, a vadállat számát. (13, 8.)

A lényeg azonban nem ezen van, hanem Jézus nevének gematriáján. Jézus nevének számértéke 888 (J—10, é—8, sz—200, 0—70, y—400 és sz—200). Ez a szám jön ki ugyanis, ha az egyes perikópák nyelvtani elemeit megszámláljuk. S még tovább megy, amikor a részeket elrendezi, akkor nem csupán szimmetriát talált az egyes részek közt, hanem ez a szimmetria tükörszimmetria volt. A II.—V. rész még két alrészre osztható. Az egész végeredményben így fest:

I. rész	
10 perikópa	
888 nyelvtani elem	
II. rész	IV. rész
12 perikópa	12 perikópa
888 nyelvtani elem	888 nyelvtani elem
(408 + 480)	(480 + 408)
III. rész	V. rész
8 perikópa	8 perikópa
888 nyelvtani elem	888 nyelvtani elem
(624 + 264)	(264 + 624)
VI. rész	
10 perikópa	
888 nyelvtani elem	
és a befejezés	
180 nyelvtani eleme.	

Ez a számokhoz való szigorú ragaszkodás tette szükségessé a Jelenések könyvének stílusát s ezért fűzte hozzá az Apostol a könyv végéhez a tilalmat, hogy senki se el ne vegyen, se hozzá ne adjon a könyvhöz. (22, 18—19.)

A Jelenések könyve szövege külső alakjának ezzel a vizsgálatával igen sok megmagyarázható, főképp a stílust illetőleg s megdönthetetlen bizonyítékot szolgáltathat a mű egységére vonatkozólag. Azonban rá kell mutatni gyenge oldalára is. A soroknak és a nyelvtani elemeknek a megállapítása tág teret nyithat az egyéniségnek s más talán másképp állapítaná meg ezeket. Mindenesetre a könyvnek ez az elemzése a hagyományos katolikus álláspontot akarja megszilárdítani oly úton, amelyre eddig még nem gondoltak.

A JELENÉSEK KÖNYVÉNEK VÁZLATA. Mivel az egységet legjobban a vázlaton lehet szemléletessé tenni, azért bemutatjuk az Apokalipszis vázlatát. Ezenkívül ez jobban segíti elő az egész művön való áttekintést is.

Bevezetés.

1. A könyv bevezetése. (1, 1—8.)
2. Bevezető látomás. (1, 9—20.)
3. A hét levél. (2, 1—3, 22.)

I. Isten határozatainak könyve.

1. A trónonülő. (4, 1—11.)
2. A hétpecsétes könyv. (5, 1—8, 1.) Itt van egy előjáték és két közjáték.
3. A hét harsona. (8, 2—11, 19.) Itt is van egy előjáték vagy nyitány, egy betét és két közjáték.

II. Krisztus és a sárkány harca.

1. A csillagkoszorús asszony és a sárkány. (12, 1—17.)
2. A két vadállat. (12, 18—13, 18.)
3. A Bárány. (14, 1—20.)
4. A hét csésze. (15, 1—16, 21.)

5. Babilon eleste. (17, 1—19, 10.)
6. Krisztus győzelme. (19, 11—20, 15.)

III. Beteljesedés.

1. Az új világ. (21, 1—8.)
2. Az új Jeruzsálem. (21, 9—22, 5.)

Befejezés.

Befejező részek. (22, 6—21.)

A JELENÉSEK KÖNYVÉNEK MAGYARÁZATA. Az Apokalipszis magyarázata a legnehezebb kérdések közé tartozik. Semmi sem mutatja ezt jobban, mint az a sok elmélet, kísérlet, mely a könyvet magyarázni akarja. Hogy ebben a hatalmas erdőben eligazodjunk, azért a főbb magyarázati irányokat csoportokba foglaltan tárgyaljuk.

Mielőtt az egyes csoportokat néznők, röviden rámutatunk a fejlődésre, amelyeken keresztülment az Apokalipszis magyarázata. Legelső időkben betűszerint magyarázták az Apokalipszist, mely elvezetett a chiliazmushoz. Az alexandriai iskola az ellentétes irányt követte s mindenben allegóriát látott: a hétpecsétés könyv a Szentírás, a sárkány hét feje a hét főbűn stb. A 4—5. században Tertullián felállítja a rekapitulációs elméletet. E szerint az Apokalipszis ugyanazokra az eseményekre vonatkozólag többféle jövőndölést ad. Elfogadja ezt az emléletet Szent Ágoston is, csak kiegészíti még azzal, hogy a Jelenések könyve a történelem nagy eseményeit tárgyalja a megtestesüléstől a világ végéig. Ennek a történelmi rendszernek több faja van. A legújabb korban pedig a racionalisták a misztikus és az asztrológiai magyarázattal is kísérleteznek.

Ezekután a következő csoportokba oszthatjuk a különböző magyarázati módszereket.

1. **Kortörténeti rendszer.** Ez a racionalisták felfogása, akik szerint Szent János saját korának történetét adta.

Nincs benne szó jövődölésekről, hanem legfeljebb következtetésekről. Az író hisz a Néró redivivusban és hirdeti Krisztus ezeréves országát. A mű vallásos költemény, melynek egyedüli célja volt bátorítani a keresztényeket az üldözésekben. Meg van tehát győződve Krisztus második, de közeli eljöveteléről, aki majd megsemmisíti minden ellenségét. Képei nem eredetiek, hanem Dániel, Ezeiel képeinek a felújításai. Természetes, hogy keresztény ember nem teheti magáévá ezt a felfogást. Ezért állítják e rendszer követői, hogy a mű 68—70-ben keletkezett.

2. *Világtörténeti rendszer.* A világtörténetet adja főbb vonásokban az Apokalipszis. Ennek a rendszernek egyik főbb képviselője Belser János (1850—1916). Szerinte a világtörténet hét korszakra oszlik: a) az evangélium hirdetésének és az üldözéseknek a kora; b) az eretnokségek kora (325—786); c) a barbárok kora (410—774); d) a mohamedanizmus és a keleti szakadás kora (622—1571); e) a protestantizmus kora (1520—1789); f) a forradalom kora (1789—); g) a világ végének a kora.

3. *Egyháztörténeti rendszer.* E rendszer követői szerint az Apokalipszisben az Egyház története van megírva. E rendszer főbb képviselői: Szent Ágoston, Joachim a Fiore (1132—1202), Nicolaus Lyranus (1270—1349), Holzhauser Bertalan (1613—1658). Joachim a Fiore eretnek irányba fejlesztette magyarázatát, míg Nicolaus Lyranus tanítása nem tért le a katolikus síkról. Joachim a Fiore három korszakot különböztetett meg: a) Atyaisten korát a nők papokkal; b) Fiúisten korát nőtlén papokkal és c) Szentlélek korát egy új szerzetesrenddel. Ebben a szerzetesrendben nagyon sokan az ebben az időben keletkező Ferenc-rendet ismerték fel és sokan a rendből ennek is tartották magukat (spiritualisták). Maga Joachim a Fiore teljesen egyházi érzületű volt, amit az is mutat, hogy munkáit halála előtt az Egyház ítéletének vetette alá, csak követői, főképp később a protestánsok jutottak el odáig, hogy magukat tették meg a jövődölt rendnek, Antikrisztusnak pedig a pápát. — Holzhauser hét kort különböztet meg: a) vetés kora (Krisztustól Néróig);

b) az öntözés kora (Nérótól Nagy Konstantinig); c) a fejlődés kora (Nagy Konstantintól Nagy Károlyig); d) a béke kora (Nagy Károlytól V. Károlyig); e) a szorongatás kora (V. Károlytól egy eljövendő szent pápáig és nagy császárig); f) a vigasztalás kora (ettől a pápától az Antikrisztusig); g) az elhagyatottság kora (Antikrisztustól a világ végéig). Egy másik formája ennek az egyháztörténeti rendszernek, mely csak a római birodalomban végbement üldözések megjövendölését látja az Apokalipszisben (Salmeron, Alcasar, Bossuet). Azonban nem lehet feltétlenül elfogadni az egyháztörténelmi magyarázati rendszert, mivel ha a Jelenések könyve a megtörtént eseményeket adná, azokat utólag nehézség nélkül lehetne azonosítani. Márpedig e körül nehézségek vannak, amit mutat a történeti rendszer követőinek nagy száma.

4. Eszkatalogikus rendszer. E szerint az Apokalipszis első három fejezete az Apostol korára vonatkozik, míg a többi az Egyház utolsó idejére. E rendszert követték az egyházatyák közül a legtöbben s jelenleg is a legtöbb magyarázó ezt a rendszert követi.

5. Vallástörténeti rendszer. A racionalisták közül többen Krisztusra alkalmazott mítoszokat látnak a Jelenések könyvében. Így a Tiamat és Marduk közti harcnak a leírása lenne a 12. fejezet. Mások pedig csillagászati, illetőleg csillagfejtési magyarázatot visznek bele. Így az előbb említett fejezetet a Szűz és az utána következő Hydra csillagképpel azonosítják; a négy élőlényt pedig a két kozmikus tengely sarkalatos pontjainál szereplő Oroszlán, Bika, Vízöntő és Skorpió csillagképekkel. Ez a rendszer is a katolikus felfogásba ütközik.

A JELENÉSEK KÖNYVE ÉRTELMEZÉSÉNÉL KÖVETENDŐ ELVEK. A könyv magyarázata nehéz, ezt maga az Apostol is kijelenti. (13, 18; 17, 9.) Szent Jeromos ezt mondja a könyvről: „János Apokalipszisében annyi a titok, mint ahány szava van... Az egyes szavakban többféle értelem rejtőzik.” A szerző maga is akarta ezt a homályt, de tény, hogy korában jobban értették az egyes jelképek alatt meghúzódó értelmet, mivel több kö-

rülményt ismerhettek, mint amennyit mi ismerünk. Ezek után a következőkben lehet adni a magyarázat elveit:

1. A könyv jövődöléseket tartalmaz, ezért nem fogadható el a kortörténeti rendszer.

2. A könyv az üldözések idejében vigasztalást akart nyújtani a hívőknek és ezért mutatta be a győzedelmes Krisztust. E miatt a könyv magyarázatánál a dogmákat kell szem előtt tartani és ezért nem fogadható el a vallástörténeti rendszer.

3. A jövődölések főképp a világ végét tartják szem előtt.

4. Ennek ellenére a könyv egyes eseményei alkalmazhatók a történelem egyes személyeire.

5. Elfogadható a rekapituláció, vagyis egyes eseményekre több jövődölés is vonatkoztatható, vagy esetleg egy jövődölés többre is áll. Így Rómára ráillik minden, amit az Antikrisztusról mond.

6. A szimbolumok magyarázatát lehet keresni János korában, úgyszintén egyes események, illetőleg jövődölések bekövetkezését.

7. Úgyszintén egyes esetekben a jelképek magyarázatába el lehet fogadni a vallástörténeti iskola kísérleteit is, de az ne sértse a katolikus felfogást.

Az Apokalipszis értelmezésében talán, mint jelenleg egységesen kialakult véleményt a következőkben lehet összefoglalni. A keresztényüldözésekben bátorítást akart nyújtani a könyv, amennyiben megjövendöli a római birodalom bukását, amely bukás már az Apostol idejében kezdetét vette. Különben hogyan adhatott volna reális reményt az üldözést szenvedő hívekbe. Vázolta ezután az Egyház küzdelmeit fennállása folyamán. Végül pedig az Egyház világvégi diadalát jövendöli meg. Mindez történik az apokaliptika nyelvén és módszereivel, melynek háttérében ott áll Krisztus második eljövetele. Ez az eljövétel bármikor, tehát azonnal is lehetséges, jóllehet az ideje nincs meghatározva.

TANÍTÁS. Istenre vonatkozólag tanítja a Jelenések könyve, hogy Isten mindig volt, van és lesz (1, 4; 4, 8.), aki az Alfa és az Omega (21, 6.), mindenható (4, 8; 15, 3; 16, 7; 14; 19, 6.) és a földnek az Ura. (11, 4.)

A *Fiúisten* az Alfa és Omega, a kezdet és a vég, Isten és mindenható (1, 8; 11, 17.), volt, van és eljövendő (1, 8; 11, 17.), az első és az utolsó. (1, 7; 2, 8.) Istennek a Fia (2, 8.), Isten Igéje (19, 13.), Júda oroszlánja (5, 5.), Dávid sarja. (22, 16.) Isten az Atyja (1, 6; 2, 28.), Emberfiának is nevezi, mely tudvalevőleg régi messiási cím (1, 13; 14, 14.), Úr (5, 9; 14, 7.), ez a szó csak Istennek járt ki s megfelel a zsidó Jahvénak. Urak Ura és királyok Királya. (17, 14; 19, 16.) A halottak elsőszülötte lett (1, 5.), aki szeretett minket (1, 5; 3, 9; 19.) és ezért megváltott minket vérével (1, 5; 5, 9; 7, 14; 12, 11; 22, 14.) bűneinktől és királyságot készített számunkra. (1, 6, 9; 5, 10.) Ő, a Bárány (5, 6—14; 6, 1; 7, 9—10; 21, 22; 22, 1, 3, 14.), aki a mennyben van a választottakkal (14, 1—4.), akinél van az Életkönyve (13, 8; 21, 17.), ő lesz a bíró. (11, 18; 14, 7.) Jegyese az Egyház. (9, 7; 9, 17; 21, 2—3.) A menyből fog majd eljönni ítéletre. (1, 7; 3, 11; 11, 17; 22, 7; 12, 20.)

A *Szentléleknek* küldetése van az Egyházhoz (2, 7; 11, 17; 3, 6; 13, 22.) és a választottakhoz.

Az *Egyház* egyetemes, vagyis minden embert magába fogad. (7, 9; 21, 24.) Az Egyháznak mennyben és földön élő tagjai imában egyesülnek. (8, 3—4.)

A *szentmisében* megújul Krisztus titokzatos áldozata és tovább árad a kegyelem, melyet az Úr Jézus hozott a keresztfán. Az Apostol a Bárányt „mintegy leölve” (5, 6.) látta állani Isten trónja előtt, jelezte ezzel azt, hogy a keresztfán hozott véres áldozat évezredekre kifejti hatását. (Zsid. 10, 10. skk.)

Az *angyalokról* az egész könyvben olyan világosan és annyi helyen van szó, hogy ezt nem is kell bővebben részletezni. Az angyalok mindenkor segítségünkre vannak a gonoszlelkek ellenében. Istennél közbenjáróink. (8, 3—4.)

A *gonoszlelkek* hatalma félelmetes módon lép elő-

térbe a könyvben s nem elvont eszmék megszemélyesítése. (9, 12.) Lakhelyük a kénköves tüzes pokol, ahová azok is odakerülnek örökre, akik a követőik. (9, 12; 14, 11; 20, 15.)

ALKALMAZÁS. Az Apokalipszisben elsősorban arra látunk példát, hogy miképen kell Isten jelenlétében a templomban viselkednünk. Mert magatartásunktól függ, hogy áldás vagy átok fakad ebből. Az angyalok az emberek imáit, ha azok megfelelőek, Isten elé viszik, vagy ha az nem Isten elévaló, akkor büntetésből parazsat szórnak a földre. (8, 2—5.) Sokat vett a liturgia is az Apokalipsziszból. Az oltárnál tömjénező angyalt (8, 2—6.) a középkor Lk. 1, 11. alapján Gábor főangyalnak hitte. Ma a liturgia Szent Mihálynak nevezi (v. ö. az oltárincenzáció szövegét), míg Szent Ráfael officiuma Szent Ráfaelre vonatkoztatja. — A szentmise *Supplices* imája Krisztusról mint áldozati Bárányról beszél. — A templomszentelés szertartásában a püspök 12 keresztet ken meg olajjal, ez emlékeztet a Jel. 21, 19—21.-re. Különben is a templomszentelésnél több szöveget is vesz az Egyház a Jelenések könyvéből. — 1, 13.-on alapszik az a liturgikus szokás, hogy a püspök miséjén, aki Krisztus helyettese, hét gyertya ég. — A Jel. 6, 9—11.-en alapszik az a szokás, hogy kezdetben a vértanúk sirja fölött, most pedig ereklyék fölött mondja a pap a szentmisét. Így egyesíti Krisztus áldozatát a vértanúk áldozatával. — A királyság és a papság szorosan összetartozik. (1, 6.) Ennek tulajdonítható, hogy olyan hasonló a király koronázásának a szertartása a püspökszentelés szertartásához. — A szentmise tíz lekiót vesz az Apokalipsziszból. A breviáriumban pedig húsvét után a III. héten olvassa az Egyház a Jelenések könyvét. Ezenkívül számos helyen találkozunk a misekönyvben és a breviáriumban rövidebb idézetekkel. — A liturgia egyes szimbolumokat a Jelenések könyvéből vett. Így díszítésnek használja fel az Alfát és az Omegát, a Bárányt, a hétpecsétes könyvet. A 12 csillaggal díszített asszony koronája adta az indítást a 12 csillag-rózsafüzérre, mely a Szentháromság tiszteletére három

Miatyánkból és a Szűzanya 12 erényének a tiszteletére 12 Üdvözlégyből áll. (A 12 erény: hit, remény, szeretet, vallásosság, alázatosság, szűzesség, erősség, szegénység, felebaráti szeretet, engedelmesség, irgalmasság, szerénység.)

Az Egyház a szűzességet nagyra értékeli, hisz a szűzek alkotják a Bárány közvetlen környezetét. (14, 4.) Ezért követeli meg papjaitól a nőtlen életet és ezért tesznek fogadalmat a szerzetesek az örökös tisztaságra. — Örök világosságot kívánunk a megholtaknak, mert az örök világosság maga az Isten. (22, 5.)

Szent Ágoston: *De civitate Dei* c. munkája és Loyolai Szent Ignác Két zászlóról szóló elmélkedése a Jelenések könyvének két szembenálló táborán alapszik. (14. és 19. fejj.) A *Dies irae* szerzője is a Jelenések könyvéből kapott ihletet.

Számtalan indítást kapott a képzőművészet az Apokalipszisből, hisz képei mind megvalósítás után kiáltanak. Már a katakombák alkalmazták a Jelenések könyvének egyes képeit. Így a S. Petri et Marcellini katakombában már találkozunk a Bárány ábrázolásával. A 4. és 5. fejezetek adtak alkalmat az apszisoknak, a diadalíveknek és a főkapuk portáléjának díszítésére. Így keletkeztek a majestas Domini-k, a Rex gloriae-k és a 24 vén imádja Krisztust c. alkotások (S. Pudenziana, Laterán, Maria Maggiore, San Cosma e Damiano). A szarkofágokon látjuk a Bárányt állani Sion-hegyén, amint várja a feléje közeledő bárányokat. A középkori templomok vízöntőiben a sárkányt (21), a gonoszlélek szimbólumát ismerjük fel.

Különösen nevezetes Dürernek 15 képből álló fametszet-sorozata (22) s ebből is a leghíresebb a négy apokaliptikus lovasa. Nevezetes még a Van Eyck testvérek képe: A Bárány imádása. Murillo: Szeplőtelen Fogantatása az ihletet a tizenkét csillagkoszorús asszonytól kapta.

A csend lélektani szerepére mutat rá a Jel. 8, 1., amikor a hetedik pecsét felnyitása előtt mély hallgatás volt a mennyben. Ezen alapult az a szép nagypénteki szó-kás itt Magyarországon is, hogy nagypénteken délután

3 órákor megállt minden forgalom, hogy így gondoljunk Jézus Krisztus megváltói halálának nagy fontosságára. Talán ezen alapul az a szokás is, hogy a megholtak emlékének 1—2 perces csenddel adóznak.

IMA. Jöjj, Uram Jézus, jöjj és vezess minket a világ veszedelmeiből, ebből a viharos tengerből, ahol annyian szenvednek hajótörést, az üdvösség kikötőjébe. Jöjj, Uram Jézus, vezess minket e gonosz világon keresztül a te mennyei országodba. Vezess keresztül minket e halandó világon, sőt az élő halálon keresztül, ahol mi, Ádám fiai állandóan halódunk, nyögünk és kimondhatatlan sóhajtásokkal gyötrődünk, paradicsomodba, ahol és ahová teremtetted kezdetben minket. Jöjj, Uram, jöjj, Jézus, helyezz át minket ebből a száműzetésből a hazánkba, a földről a mennybe, a halálból az életbe, az időből az örökkévalóságba, a halandóságból a boldog halhatatlanságba, hogy énekeljen neked dicsőségem: „Szörnyűséget szétszaggattad, vidámsággal öveztél körül.” (Zsolt. 29, 12.) Jöjj, Jézusom, jöjj üdvünk és megváltásunk, jöjj szerelmünk, örömünk, szájunk lelke, szemünk fénye. Vonzz minket magad után, keneteid illata nyomán fussunk, hogy a mennyei Jeruzsálemben szent polgárok, Isten szolgálói, fiaid és örököseid legyünk. Hisz öröktől fogva, időtlen idők előtt erre rendeltél minket. A tőled megállapított időben erre teremtetted minket, megváltottál, meghívtál, megszenteltél, hogy ez idő után országodban, szent városodban mindörökké bennünket felmagasztalj és megdicsőíts. Jöjj, tehát, jöjj, mutasd meg magadat: követünk, bárhová mész, állandóan örvendünk neked, akik a világnak nem tudunk és nem akarunk örvendeni, mivel te vagy örökségünk és kelyhünk osztályrésze. Tehát, Uram, kívánom napodat és árnyéka jusson fölem. Ugyanis mim van az égben és mit kívánok tőled a földön, szívem Istene és örök osztályrészem, Istenem? Jöjj, örök halmok kívánsága, jöjj szívünk örvendezése és ujjongása. Ó, igazi szeretetünk, szerető szentségünk, szent boldogságunk és boldog örökkévalóságunk. (Cornelius a Lapide.)

IMA. Téged Isten dicsérünk,
Téged Úrnak ismérünk.

Téged örök Atyaisten,
Mind egész föld áld és tisztel.

Téged minden szent angyalok,
Kerubok és szeráf-karok,

Egek és minden hatalmak
Szüntelenül magasztalnak.

Szent vagy, szent vagy,
Erősséges szent Isten vagy.

Nagyságoddal telve ég, föld,
Dicsőséged mindent bétölt.

Téged dicsér, egek Ura,
Apostolok boldog kara.

Dicséretes nagy próféták
Súlyos ajka hirdet és áld.

Jeles mártír-seregek
Magasztalnak tégedet.

Vall téged világszerte
Szentegyházad ezerszerte,

Téged,
S mérhetetlen nagy fölséged,

S azt, ki hozzánk tőled jött le,
Atya igaz Egyszülöttje,

S áldjuk veled
Vigasztaló Szentlelkedet.

Krisztus, Isten Egyszülöttje,
Király vagy te mindörökre.

Mentésünkre közénk szálltál,
Szűzi méhet nem útáltál.

Halál mérgét megtiportad,
Mennyszágod megnyitottad.

Isten jobbján ülsz most széket,
Atyádéval egy fölséged.

Onnan leszel eljövendő,
Mindeneket ítélendő.

Téged azért, Uram, kérünk,
Mi Megváltónk, maradj velünk.

Szenteidhez végy fel égbe,
Az örökös dicsőségbe.

Szabadítsd meg, Uram, néped,
Áldd meg a te örökséged.

Te kormányozd, te vigasztald,
Mindörökké felmagasztald.

Mind imádunk téged,
Szent nevedet áldja néped.

Mindennap és örökké,
Mindöröktől mindörökké.

Bűntől e nap őrizz minket,
És bocsásd meg vétkeinket.

Irgalmazz, Uram, irgalmazz,
Híveidhez légy irgalmas.

Kegyes szemed legyen rajtunk,
Tebenned van bizodalmunk.

Te vagy, Uram, én reményem,
Ne hagyj soha szegyént érnem.

(Sík Sándor fordítása.)

Elérkeztünk könyvünk végére. Olvasóink elé akartuk állítani Istennek irántunk való szeretetét, — amikor bemutattuk az Úr fáradozását népéért, mikép gondoskodott a prófétákon keresztül, hogy szavát meghallják; amikor bemutattuk az Úr Jézus életét; amikor az apostolok fáradozásait szemléltettük; amikor olvastuk Istennek leveleit, melyeket hozzánk intézett és amikor bemutattuk az Egyház jövőjét a Jelenések könyvében. Ennek a végzetlen szeretetnek lehetetlen ellenállni, nyissuk ki ezért szívünket és igyekezzünk ezt a szeretetet ugyancsak szeretettel viszonzni. Szeretetünk pedig megnyilatkozik életünkben, melyet minden mozzanatában áthat a Szentírásnak az igéje. Szeressük így az Istent, miután hallottuk, hogy mikép szólott hozzánk az Úr s miután láttuk, hogy mikép szeretett minket az Isten.

O. A. M. D. G.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Alber J.: *Interpretatio Sacrae Scripturae*. XVI. k. Pesthini. 1804.
 A mi Urunk Jézus Krisztusnak Új Testamentuma. Budapest. 1930.
 Babura L.: *Introductio in Sacros Novi Testamenti Libros*. Esztergom. 1910.
 Bangha B.: *Katolikus Lexikon*. I—IV. k. Budapest. 1931—1933.
 Bardenhewer O.: *Der Römerbrief des heiligen Paulus*. Freiburg im Breisgau. 1926.
 Bardenhewer O.: *Der Brief des heiligen Jakobus*. Freiburg im Breisgau. 1928.
 Barton G. A.: *Archaeology and the Bible*. Philadelphia. 1937.
 Bell H. : *Recent Discoveries of Biblical Papyri*. Oxford. 1937.
 Belser J.: *Die Briefe des heiligen Johannes*. Freiburg im Br. 1906.
 Belser J.: *Die Briefe des Apostels Paulus an Timotheus und Titus*. Freiburg im Br. 1907.
 Belser J.: *Der Epheserbrief des Apostels Paulus*. Freiburg im Br. 1908.
 Belser J.: *Die Epistel des heiligen Jakobus*. Freiburg im Br. 1909.
 Bisping A.: *Erklärung der sieben katholischen Briefe*. Münster. 1871.
 Bludau A.: *Die ersten Gegner der Johannesschriften*. (Biblische Studien.) Freiburg im Breisgau. 1925.
 Bossuet J. B.: *L'Apocalypse*. Paris. 1689.
 Boumard P.: *La Grande Persévérance*. Paris. 1930.
 Brüll A.: *Bibelkunde*. Freiburg im Br. 1921.
 Buchberger M.: *Lexikon für Theologie und Kirche*. I—X. Freiburg im Breisgau. 1930—1938.
 Cornely—Merk: *Introductionis in S. Scripturae Libros compendium*. Paris. 1927.
 Crampon A.: *La Sainte Bible*. Paris—Tournai—Rome. 1923.
 Dausch P.: *Jesus und Paulus*. (Biblische Zeitfragen.) Münster. 1910.
 Deák A.: *Szent Pál tanítása a megigazulásról*. Pannonhalma. 1942.
 Denzinger—Umberg: *Enchiridion Symbolorum*. Friburgi Brisgoviae. 1932.
 Faragó F.: *Krisztus követésége járunk*. Budapest. 1944.
 Fillion L. Cl.: *La Sainte Bible*. VIII. k. (Text latin et traduction française.) Paris. 1930.
 Freunddorfer J.: *Die Apokalypse des Apostels Johannes und die hellenistische Kosmologie und Astrologie*. Freiburg im Br. 1929.
 Giesswein S.: *Szent Jakab, Jeruzsálem első püspöke*. Budapest. 1906.
 Heigl B.: *Antike Mysterienreligionen und Urchristentum*. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1932.

- Hilker—Gerber: Heilige Quellen. III. k. Paderborn. 1933.
- Holzner J.: Der Völkerapostel Paulus. München.
- Holzner J.: Paulus.
- Huby J.: Saint Paul: Les Épitres de la captivité. Paris. 1935.
- Kalt E.: Biblisches Reallexikon. I—II. Paderborn—Wien—Zürich. 1938—39.
- Kalt E.: Werkbuch der Bibel. II. k. Freiburg im Breisgau. 1943.
- Ketter—Molitor: Die kleinen Paulusbriefe. (Herders Bibelkommentar.) Freiburg im Breisgau. 1937.
- Ketter P.: Die Apokalypse. (Herders Bibelkommentar.) Freiburg im Breisgau. 1942.
- Krebs E.: Das religionsgeschichtliche Problem des Urchristentums. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1913.
- Kuss O.: Die Theologie des Neuen Testaments. Regensburg. 1936.
- Kuss O.: Die Briefe an die Römer, Korinther und Galater. Regensburg. 1940.
- Lagrange M. J.: Saint Paul Épitre aux Galates. Paris. 1918.
- Lagrange M. J.: Saint Paul Épitre aux Romains. Paris. 1922.
- Lapide C. a: Commentaria in Acta Apostolorum, Epistolas Canonicas et Apocalypsim. Antverpiae. 1672.
- Lapide C. a: Commentaria in omnes Sancti Pauli Epistulas. I—III. Taurini. 1928, 1930, 1934.
- Lauck W.: Das Evangelium und die Briefe des heiligen Johannes. (Herders Bibelkommentar.) Freiburg im Br. 1941.
- Lemonnyer: Théologie du Nouveau Testament. Paris. 1928.
- Lohmeyer E.: Soziale Fragen im Urchristentum. Leipzig. 1921.
- Lusseau—Collomb: Manuel d'études bibliques. Paris. V. 1. 1938. V. 2. 1931.
- Maier F.: Die Briefe Pauli. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1909.
- Meinertz M.: Die Pastoralbriefe des heiligen Paulus. Bonn. 1916.
- Meinertz M.: Der Jakobusbrief. Bonn. 1916.
- Meinertz M.: Einleitung in das Neue Testament. Paderborn. 1933.
- Meinertz M.—Tillmann F.: Die Gefangenschaftsbriefe des heiligen Paulus. Bonn. 1917.
- Moravcsik Gy.: A papiruszok világából. Budapest. 1942.
- Nestle E.: Novum Testamentum graece et latine. Stuttgart. 1923.
- Nestle E.—Rienecker F.: Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament. Neumünster in Holstein. 1938.
- Nikel J.: Der Hebräebrief. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1914.
- Olivier A.: La clé de l'Apocalypse. Paris. 1938.
- Pataky A.: Az Apokalipszis történelembölcselete. Budapest. 1937.
- Pataky A.: Apokalipszis-modern jövendölések. Budapest. 1942.
- Pope H.: The Catholic Students „Aids” to the Bible. London. 1937.
- Pözl F. X.: Der Weltapostel Paulus. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1914.

- Prat F.: La théologie de Saint Paul, I—II. Paris, 1913.
- Radó P.: A kereszténység szent könyvei. II. Budapest, 1929.
- Révay J.: Ókori író — mai olvasó. Budapest, 1942.
- Rohr J.: Die Geheime Offenbarung und die Zukunftserwartungen des Urchristentums. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West. 1911.
- Rohr J.: Der Hebräerbrief. Bonn, 1916.
- Rohr J.: Die Geheime Offenbarung des hl. Johannes. Bonn, 1916.
- Schuster—Holzammer: Handbuch zur Biblischen Geschichte. II. Freiburg im Br. 1926.
- Schütz A.: Dogmatika. I—II. Budapest, 1937.
- Schütz A.: Titkok tudománya. Budapest, 1940.
- Sereghy L.: Az újszövetségi eucharisztikus helyek és Loisy Alfréd felfogása az Eucharisziáról. Budapest, 1942.
- Sickenberger J.: Die beiden Briefe des heiligen Paulus an die Korinther und sein Brief an die Römer. Bonn, 1917—1919.
- Sickenberger J.: Einleitung in das Neue Testament. Freiburg im Breisgau, 1939.
- Simon—Prado: Praelectiones biblicae, Novum Testamentum. II. k. Taurini, 1938.
- Steinmann A.: Die Briefe an die Thessalonicher und Galater. Bonn, 1918.
- Steinmetzer F.: Der heilige Petrus. (Biblische Zeitfragen.) Münster in West, 1917.
- Szent István Társulat Szentírás Bizottsága: Újszövetségi Szentírás. II. k. Budapest, 1928.
- Szentiványi R.: A szentleckék magyarázata. Szeged, 1938.
- Szentiványi R.: A szentírástudomány tankönyve. Szeged, 1942.
- Székely I.: Hermeneutica biblica. Friburgi Brisgoviae, 1902.
- Székely I.: A Sibilla könyvek. Budapest, 1907.
- Székely I.: Bibliotheca apocrypha. I. Friburgi Brisgoviae, 1913.
- Székely I.: A kisázsiai János és művei. Budapest, 1916.
- Székely I.: Szent János Apokalypsisa és a világtörténet. Budapest, 1917.
- Székely I.: Az apokalyptika a világirodalomban. Budapest, 1923.
- Szűnyogh X. F.: Szent Péter, Krisztus sziklája. Budapest, 1941.
- Szűnyogh X. F.: Hét mennyei üzenet. Budapest, 1941.
- Szűnyogh X. F.: Szent Pál cselekedetei. I—II. Budapest, 1944.
- Theologia. Budapest, 1934—1944.
- Tóth K.: Szent Pál apostoli működése. Esztergom, 1922.
- Tóth K.: Szent Péter, az első pápa. Esztergom, 1931.
- Verdunoy: Manuel d'Écriture Sainte. III. Dijon, 1925.
- Vosté J.: Studia Paulina. Romae—Parisiis. 1941.
- Vrede: Judas-, Petrus- und Johannesbriefe. Bonn, 1916.
- Walter E.: Das Kommen des Herrn. I. Freiburg im Br. 1942.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	— — — — —	3
1. Bevezetés	— — — — —	5
2. A tesszalonikaiakhoz írt I. levél	— — — — —	17
3. A tesszalonikaiakhoz írt II. levél	— — — — —	28
4. A galatákhoz írt levél	— — — — —	37
5. A korintusiakhoz írt I. levél	— — — — —	52
6. A korintusiakhoz írt II. levél	— — — — —	88
7. A rómaiakhoz írt levél	— — — — —	101
A római fogságból írt levelek	— — — — —	136
8. Az efezusiakhoz írt levél	— — — — —	138
9. A kolosszeiekhez írt levél	— — — — —	155
10. Filemonhoz írt levél	— — — — —	168
11. A filippiekhez írt levél	— — — — —	174
12. A zsidókhoz írt levél	— — — — —	185
Pásztorlevelek	— — — — —	200
13. Timóteushoz írt I. levél	— — — — —	203
14. Titushoz írt levél	— — — — —	213
15. Timóteushoz írt II. levél	— — — — —	221
Katolikus levelek	— — — — —	230
16. Szent Jakab levele	— — — — —	231
17. Szent Péter I. levele	— — — — —	242
18. Szent Péter II. levele	— — — — —	254
19. Szent János I. levele	— — — — —	262
20. Szent János II. levele	— — — — —	276
21. Szent János III. levele	— — — — —	280
22. Szent Júdás levele	— — — — —	285
23. Jelenések könyve	— — — — —	292
23		353

Felhasznált irodalom	—	—	—	—	—	—	—	350
Tartalomjegyzék	—	—	—	—	—	—	—	353
Az egyházi év szentleckéi	—	—	—	—	—	—	—	355
Időrendi táblázatok	—	—	—	—	—	—	—	357
A szentkönyvek hitelességének tanúi	—	—	—	—	—	—	—	359
Térképek jegyzéke	—	—	—	—	—	—	—	360
Képek jegyzéke	—	—	—	—	—	—	—	360
Név- és tárgyjegyzék	—	—	—	—	—	—	—	362

S a j t ó h i b a.

Igy szeretett az Isten... I. k. 338. oldalon alulról a
4. sor így olvasandó:

Szent Pál második útja alkalmával...

AZ EGYHÁZI ÉV SZENTLECKÉI

Advent I. vasárnap	Róm. 13, 11—14.	Használjuk fel az időt . . .	117
II.	Róm. 15, 4—13.	Legyen a keresztények	
		közt egyetértés . . .	118
III.	Filip. 4, 4—7.	Örüljünk az Úrban . . .	178
IV.	I Kor. 4, 1—5.	Az ítélet az Istent illeti . .	55
Karácsony I. mise	Tit. 2, 11—15.	Isten akarata a tiszta élet	214
II.	Tit. 3, 4—7.	Isten irgalmából vagyunk	
		keresztények . . .	214
III.	Zsid. 1, 1—12.	Krisztus kiválósága . . .	185
Karácsony u. vas.	Gal. 4, 1—7.	Az őszövétség a kiskorú-	
		ság ideje . . .	41
Aprószentek	Jel. 14, 1—5.	A Bárány . . .	310
Újév	Tit. 2, 11—15.	Isten akarata a tiszta élet	214
Vízkereszt u. I. vas.	Kol. 3, 12—17.	Az új ember . . .	160
II.	Róm. 12, 6—16.	A szeretet gyakorlása . .	115
III.	Róm. 12, 16—21.	A szeretet gyakorlása . .	115
IV.	Róm. 13, 8—10.	Legfőbb kötelesség a sze-	
		retet . . .	117
V.	Kol. 3, 12—17.	Az új ember . . .	160
VI.	I Tessz. 1, 2—10.	A tesszalónikaiak hite . .	17
Hetvenedvasárnap	I Kor. 9, 24—10, 5.	Hasonlat a futóversenyről	62
Hatvanadvasárnap	II Kor. 11, 19—12, 9.	Szent Pál apostolkodása .	93
Ötvenedvasárnap	I Kor. 13, 1—13.	A Szentlélek legnagyobb	
		adománya a szeretet . .	68
Nagybőjt I. vas.	II Kor. 6, 1—10.	Milyen legyen életünk? . .	90
II.	I Tessz. 4, 1—7.	Intelem az istenfélő életre	21
III.	Ef. 5, 1—9.	A keresztények élete . .	142
IV.	Gal. 4, 22—31.	Ábrahám két fia . . .	42
V.	Zsid. 9, 11—15.	Jézus Krisztus áldozata . .	189
VI.	Filip. 2, 5—11.	Krisztus alázatossága . .	176
Nagycsütörtök	I Kor. 11, 20—32.	Az utolsó vacsora . . .	65
Húsvétvasárnap	I Kor. 5, 7—8.	El a régi kovással . . .	57
Húsvét u. I. vas.	I Jn. 5, 4—10.	Jézus Krisztusban való hit	266
II.	I Pét. 2, 21—25.	Intelmek a szolgálkhoz . .	244
III.	I Pét. 2, 11—19.	Tisztességesen éljünk . .	244
IV.	Jak. 1, 17—21.	Milyenek Isten gyermekei? .	232
V.	Jak. 1, 22—27.	A hit tetteiben nyilván-	
		uljon meg . . .	232
VI.	I Pét. 4, 7—11.	Intelmek a hívekhez . .	246
Pünkösd u. I. vas.	Róm. 11, 33—36.	Az Isten bölcsesége . .	114

Szentháromságvas.	I Jn. 4, 8—21.	Isten a szeretet	265
Ürnapja	I Kor. 11, 23—29.	Az utolsó vacsora	65
Pünkösd u. II. vas.	I Jn. 3, 13—18.	A felebaráti szeretet	264
III.	I Pét. 5, 6—11.	Vigyázatok az ördöggel	248
IV.	Róm. 8, 18—23.	Mennyei örökségünket el- érjük	111
V.	I Pét. 3, 8—15.	A szeretet mindenkre ki- terjedjen	245
VI.	Róm. 6, 3—11.	A megigazulás megment a bűntől	109
VII.	Róm. 6, 19—23.	Az igazság szolgálata	110
VIII.	Róm. 8, 12—17.	A mennyország örökösei vagyunk	111
IX.	I Kor. 10, 6—13.	Ne kívánjuk a rosszat	63
X.	I Kor. 12, 2—11.	A Szentlélek ajándékai	66
XI.	I Kor. 15, 1—10.	Krisztus feltámadása	70
XII.	II Kor. 3, 4—9.	Az apostol Jézus szolgálja	89
XIII.	Gal. 3, 16—22.	Ábrahámnak tett ígéret	40
XIV.	Gal. 5, 16—24.	A test és a lélek csele- kedetei	43
XV.	Gal. 5, 25—6, 10.	A felebaráti szeretet gya- korlása	44
XVI.	Ef. 3, 13—21.	Ima a hívőkért	139
XVII.	Ef. 4, 1—6.	Éljenek a hívek egységben	140
XVIII.	I Kor. 1, 4—8.	Hálaadás a keresztyénsé- gért	52
XIX.	Ef. 4, 23—28.	Öltözzünk az új emberbel	142
XX.	Ef. 5, 15—21.	Keresztyén életszabályok	143
XXI.	Ef. 6, 10—17.	A hitért bátran kell har- colni	145
XXII.	Filip. 1, 6—11.	Könyörgés a hívekért	174
XXIII.	Filip. 3, 17—4, 3.	Szent Pál példája	177
XXIV.	Kol. 1, 9—14.	Apostoli ima a hívőkért	155
Mindenszentek	Jel. 7, 2—12.	Az igazak megjelölése	299
Krisztus Király	Kol. 1, 12—20.	Jézus Krisztus munkája	155

IDŐRENDI TÁBLÁZATOK

I. Szent Pál működése.

- 34—35. Szent Pál megtérése.
- 35—37. Arábiai tartózkodás.
- 37. Menekülés Damaszkuszról.
- 37—43. Tarzusi tartózkodás.
- 43—44. Antióchiai működés Barnabással együtt.
- 46. Felszentelés.
- 46—49. Első apostoli körút.
- 50. Jeruzsálemi zsinat.
- 51—53. Második apostoli körút.
- 52. I.—II. Tesszalonikai levél.
- 54—58. Harmadik apostoli körút.
- 54. Galata-levél.
- 57. I.—II. Korintusi levél.
- 58. Római levél.
- 58—60. Cezáreai fogság.
- 60—61. Tengeri út Rómába.
- 61—63. Első római fogság.
- 62—63. Efezusi levél.
- 63. Kolosszei levél.
- Filemon levél. Filippi levél.
- 63—64. Zsidó levél.
- 63—66. Különböző utazások.
- 65. I. Timóteus levél. Titus levél.
- 66—67. Második római fogság. II. Timóteus levél.
- 67. Szent Pál halála.

II. Az apostolok működése.

- 41. Id. Szent Jakab halála.
- 42—49. Szent Péter első római tartózkodása.
- 60—61. Ifj. Szent Jakab levele.

- 62. Ifj. Szent Jakab halála.
- 63—64. Szent Péter I. levele.
- 66. Szent Péter II. levele.
- 64—66. Szent Júdás levele.
- 67. Szent Péter halála.
- 81—96. Szent János olajbafőzése, patmoszi szám-
űzetése.
- 90—100. Szent János írásai.
- 100—101. Szent János halála.

III. Római császárok.

- 14—37. Tiberius.
- 37—41. Kaligula.
- 41—54. Klaudius.
- 54—68. Néró.
- 68—69. Galba.
- 69. Otho.
- 69—79. Vespaziánus.
- 79—81. Titus.
- 81—96. Domiciánus.
- 96—98. Nerva.
- 98—117. Trajánus.

A szentkönyvek hitelességének tanúi

I. század.

Didache (80—100)
Római Szent Kelemen (96)

II. század.

Antióchiai Szent Ignác (110)
Barnabás levél (115—140)
Hermas Pásztor (117—138)
Papias (130)
Marcion (140)
Muratori-töredék (155)
Szent Polikárp (156)
Hegezippus (154—166—180)
Szent Jusztin (165)
Korintusi Dénes (170)
Tacián (172)
Szárdesi Melito (172)

III. század.

Pantenus (200)
Szent Ireneus (177—202)
Alexandriai Kelemen (215)
Tertullián (160—220)
Szent Hippolit (235)
Origenes (185—254)
Karthágói Dénes (265)

IV. század.

Pettaui Viktorinus (304)
Laktancius (250—317)
Euzébius (263—339)
Afraates (337—345)

Hozius (358)
Poitiersi Szent Hilárius (366)
Szent Optátus (370)
Szent Athanáz (295—373)
Szent Efrém (306—373)
Nagy Szent Vazul (330—379)
Jeruzsálemi Szent Cirill (386)
Nazianzi Szent Gergely
(329—390)
Nisszai Szent Gergely (394)
Didimus (395)
Szent Ambrus (333—898)

V. század.

Szent Epifánius (315—403)
Aranyszájú Szent János
(354—407)
Rufinus (345—410)
Szulpicius Szeverus (420)
Prudencius (348—405)
Szent Jeromos (347—420)
Mopszvesztiai Teodor (428)
Szent Ágoston (354—430)
Nólai Szent Paulinus (353—431)
Alexandriai Szent Cirill (444)
Arleszi Szent Hilárius (449)
Lerini Szent Vince (450)
Nagy Szent Leó (440—461)

VI. század.

Ruspei Szent Fulgencius
(467—533)

TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

Korintus — — — — — — — — — —	76
A Jelenések könyve és Kisázsia — — — —	332
Efezus Szent Pál idejében	} A könyv végén
Szent Pál I. útja — —	
Szent Pál II. útja — —	
Szent Pál III. útja — —	

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Pedagógus. Jobb oldalt ül a pedagógus, aki a fiút az iskolába vezeti tanáraihoz. Középen írástanítás, baloldalon fuvolaoktatás. Festett váza nyomán.
2. Csillagász. Méréseket végez az éggömbön, hogy megállapítsa a naptárt. Vésett kő után.
3. Palatinuszi gúnykereszt. 200 körüli időből. Felirata: Alexamenos imádja istenét. Rómában, a Palatinuson találták egy laktanya falába karcolva.
4. Herkulánumi-kereszt. 1939-ben találták. Falban volt az eredeti fakereszt megerősítve, ma csak a nyoma van meg a falban, az erősítő szögek azonban megvannak. Hossza 45 cm, szélessége 36 cm. Még az 1. századból származik, mivel a várost 79-ben Vezúv kitörése elborította.
5. Pedagógus vesszőzi tanítványát. Pompéji falfestmény.
6. Cimbalmon játszó génius. Görög emlék után.
7. Vendégségre hívó papírusz. Szövege: Chairémon meghív téged lakomára Szerapis isten asztalához a Szerapeumba holnap, 15-én 9 órára.

8. A korintusi Agora az 1938-i ásatások nyomán.
 1. Athene Chaulonitisz szentélye. 2. Oszlopcsarnokok.
 3. Római forum. 4. Apolló temploma. 5. Bazilika.
 6. A régi vásártér mészárszékekkel. (I Kor. 10, 25.)
 7. Glauke-forrás. 8. Templom. 9. Oszlopcsarnok. 10. Bazárok.
 11. Keleti épület. 12. Jupiter Capitolinus temploma.
 13. Lépcsők. 14. Templom. 15. Babbius-
emlék. 16. Templom. 17. Délkeleti épület. 18. Temp-
lom. 19. Bejáratok. 20. Tornácok. 21. Bazilika. 22. Déli
oszlopcsarnok. 23. A római kor politikai agorája. 24.
A görög kor agorája. A két agora közt áll Gallió
„bémája”, bírói széke, amely elé hurcolták Szent Pált
és megvádolták, hogy törvénytelen vallást, „religio
illicita”-t hirdet. (Ap. Csel. 18, 12—16.)
9. Egyiptomi istenek. Részlet a Guide to the Egyptian
Collection in the British Museum által bemutatott
pantheonból. 124. old.
10. Ampliátus sírjának díszítése. Domitilla-katakombából.
11. Görög harcos. Antik festmény nyomán.
12. Efezus. Rekonstrukció. A) színház; B) vásártér; C) víz-
medence; D) mesterséges kikötő; E) Diána temploma;
F) Efezus városa; G) Kaüsztrosz-folyó; H) rom, való-
színűleg Szent Pál fogságának helye; J) Koresszus
hegye; K) út a kikötőbe; L) Piron hegyének teteje.
13. Keresztény házasok. Üveg.
14. Kolosszei pénz.
15. Angyalok mécsesen. Katakombák.
16. Krétai pénz.
17. Penula. Antik szobor után.
18. A mammertinusi börtön felső cellája Rómában.
19. Krisztus kinyilatkoztatja magát Jánosnak. Julius
Schnorr von Carolsfeld.
20. Pergamum. Jupiter oltára. Baumeister rekonstruk-
ciója.
21. Sárkány. Középkori templom vízöntője.
22. A négy apokaliptikus lovas. Dürer metszete.

NÉV- ÉS TÁRGYJEGYZÉK

- Achája 18
 Actio Catholica 172, 184
 Adó 36, 117
 Adventisták 35
 Akadály 33
 Akvilla és Priscilla 73
 Alamizsna 274
 Alapkő 322
 Alexander 224
 Allegória 327
 Alogosok 330
 Ampliátus 121
 Anakoluton 9
 Anatóma 37
 Andronikus 121
 Angyalok 166, 344
 Angyalok tisztelete 159
 Anticipáció 335
 Antikrisztus 32, 34, 263, 264
 Antióchiai vita 39
 Antiochus, Nagy 164
 Apelles 121
 Apokalipszis 327
 Apokrifek 289
 Apollion 306
 Apollo 56, 216
 Apostoli konstitúciók 280
 Apostolság 49
 Appia 168
 Aquila 26
 Archippus 162, 168
 Arisztarchus 32, 162, 170
 Arisztobulos 121
 Armagedon 312, 313
 Artemas 215
 Assumptio Mosis 289
 Aszinkritus 121
 Ábrahám ígéretei 40
 Ábrahám két fia 42
 Állam 127
 Babilon 248, 252
 Barnabás 17, 195
 Bárány 297, 310
 Belser 341
 Béka 312, 313
 Búcsú 166
 Bűn embere 28, 29
 Casti Connubii 161
 Cerintus 267, 268, 272
 Chester Beatty 193
 Chiliazmus 334
 Cicero 164, 172
 Comma Joanneum 270
 Commissio de Re Biblica 34, 196, 201
 Congregatio Inquisitionis 272
 Corpus Christi Mysticum 151
 Corpus Paulinum 7
 Család 160
 Csend 346
 Csillagkoszorús asszony 307, 308
 Damazus I. 238
 Demeter 281
 Délgaláciai elmélet 47
 Démás 162, 170, 224
 Diakonisszák 206
 Diakonus 183, 205
 Didaché 282
 Diktálás 13
 Diotrefes 280, 282
 Dokéták 278
 Domitilla katakomba 121
 Duumviri jure dicendo 25
 Dürer 346
 Dyonisius Areopagita 166

Efezus 147
 Efezusi levél 138
 Egyház 85, 165, 211, 344
 Egyház ismertetőjegyei 49
 Egyház kincstára 166
 Egyház szervezete 219
 Egyház tulajdonságai 151
 Egyháztörténeti rendszer 341
 Elekta 276, 278
 Ellipszis 9
 Elöljárók 244
 Előrerendelés 132
 Első feltámadás 334
 Elsőszülött 156
 Enallage 32
 Eon 204
 Epafrás 155, 162, 170
 Epafroditus 177
 Epenetus 121
 Epimenides 214
 Episzkoposz 212
 Epistola 10
 Epistola intermedia 7
 Epistolae Captivitatis 6
 Epistolae Christologicae 6
 Epistolae Eschatologicae 6
 Epistolae Organisatoriae 6
 Epistolae Pastorales 6
 Epistolae Soteriologicae 6
 Erasio nominis 149
 Erastus 57, 122, 225
 Erazmus, Rotterdami 170
 Eredeti bűn 129
 Eszkatalogikus rendszer 342
 Eubulus 225
 Eunike 221
 Euzebius 230
 Evodia 178
 Ezeréves ország 334
 Élet könyve 179, 319
 Énok 286, 289
 Északgaláciai elmélet 48

 Feltámadás 72, 85
 Filadelfia 294
 Filemon 168
 Filemon levél 168
 Filippi levél 19, 174, 181

Filologus 121
 Fiúisten 344
 Flaccus 164
 Flegon 121
 Főangyalok 305
 Főbe 119, 121
 Frígia 163
 Gajánus vértanúság 48
 Galata levél 37
 Galaták 46
 Galácia 37, 46
 Gallio 77
 Gamálie 11
 Gájus 37, 122, 280, 282
 Georgios Hamartolos 269
 Glosszológia 68
 Gnoszticizmus 204
 Gnosztikusok 150
 Gonoszlélek 344
 Gonoszság titka 28, 29, 33

 Hadrián 282
 Hagyomány 35, 85
 Hangelemzési elmélet 46
 Harsona 305
 Hármasság 274
 Hármasság 336
 Házasság 59, 85, 113, 144
 Herma 121
 Hermes 121
 Herodion 121
 Heródes Agrippa II. 197
 Hegezippus 288
 Hét csésze 311
 Hét egyház anyaga 294
 Hét harsona 303
 Hét király 316
 Hét levél 294
 Hét pecsétes könyv 297
 Hierapolis 162
 Himnusz 160
 Hispánia 119
 Hit 26, 128, 232, 233
 Hit, remény, szeretet 26
 Hitoktatás 50
 Holzhauser 341
 Huszonnégy vén 296
 Hüperbaton 9

Illeték 117
Illiria 119
Iródeák 12
Isten 344
Isten jele 306
Isten megismerése 127
Isztmoszi játékok 63, 76

Jakab 38, 237
Jakab levele 231
János, Aranyszájú 14
János, Damaszkuszi 156
János, Preszbiter 268
János I. levele 262
János II. levele 276
János III. levele 280
Jázon 26, 121
Jelkép 327
Jelenések könyve 292
Jelenések könyve magyarázata 340
Jelenések könyve vázlata 339
Jeromos 14, 195, 230, 259
Jeruzsálem 197
Jézus Juszttus 162
Jézus Krisztus 182, 198
Jézus Neve 184
Jézus Szíve litánia 166
Joachim a Fiore 341
Jócselekedet 152, 239
Júdás Barszabbas 17
Júdás 287
Júdás levele 285
Júlia 121
Juniás 121
Jus gladii 117

Karitás 283
Karizma 66, 81—84
Karpus 224
Katolikus levelek 5, 230
Kájus 56
Kelemen 178, 195, 259
Kenchreé 121
Kereszttség 152, 159
Kétélű kard 294
Két tanú 304, 307
Kézrátétel 228
Kísértés 231

Kiskorúság 42
Klaudia 225
Klaudius 124
Kloé 56
Kolossz 164
Korintus 75
Korintusi egyház 76
Korintusi I. levél 52
Korintusi II. levél 88
Kortörténeti rendszer 340
Kovács 58
Könyvlenyelés 304, 307
Kreszcencius 49
Kreszcens 224
Kréta 217
Kriszpusz 56
Krisztus 165
Krisztus és Ádám 130
Krisztus feltámadása 70
Krisztus főpap 198
Krisztus győzelme 317
Krisztus Isten képmása 156
Krisztus istensége 273
Krisztus második eljövetele 22, 28, 31
Krisztus titka 161
Krisztus titokzatos teste 161
Kulcsszavak 336
Küria 278
Kvartus 122
Lamentabili 240
Laodicea 150, 162
Laodicea levél 162
Laodicea zsinat 159, 230
Lelki ének 160
Leó XIII. 291
Lídia 179
Linus 225
Litterae 10
Liturgia 345
Loisz 221
Lovasok 304
Lucius 121
Lukács 162, 170, 195, 217
Luther 107, 135, 238, 239
Macedónia 18
Malária 97
Mammertinuszi börtön 224

- Maran Ata 74
 Mária 12
 Márk 170, 224, 248
 Máté evangéliuma 35
 Második halál 335
 Megigazulás 85, 130
 Menenius Agrippa 86
 Messiási ország 328
 Mérővessző 304, 307
 Mihály főangyal 33, 35, 159, 285, 291
 Millenarizmus 334
 Mitrasz-kultusz 41
 Mommsen-féle kánon 194
 Művészetek 346

 Nagykorúság 42
 Nagy levelek 6
 Narcisszus 121
 Nemzetségtáblák 204
 Nereus 121
 Négy élőlény 296
 Négy lovas 298, 301
 Néró 212
 Nicolaus Lyranus 341
 Nikopolis 215
 Nimfás 162
 Noé 246
 Nyelv bűnei 233
 Nyelvek adománya 69

 Officium S. 272
 Oktató könyvek 5
 Olivier 336
 Olimpiás 121
 Oltáriszentség 85
 Onezimus 136, 161, 169
 Origenes 195, 258
 Orangei zsinat 85

 Ökölvívás 63
 Özvegyek 207
 Papias 269
 Papirusz 13
 Papiruszlevelek 12
 Papszentelés 212
 Parázna asszony 314, 316
 Parentézis 9
 Párizs jelmondata 153

 Paruzia 31
 Passio Petri et Pauli 227
 Patmos 294
 Patrobas 121
 Pax Romana 23
 Pál 256
 Pál apostolsága 38, 48
 Pál II. római fogsága 227
 Pál szenvedései 93
 Pál levelei 5
 Pál levelei hitelessége 8
 Pál levelei nyelve 8
 Pál levelei sorrendje 5, 6
 Pál levelei sugalmazottsága 7
 Pál levelei szerkezete 11
 Pártusok 273
 Pásztorlevelek 200
 Pecsét 300, 302
 Pereskedés 58
 Pergamum 294
 Persis 121
 Péter 38, 249
 Péter fősege 50
 Péter I. levele 242
 Péter II. levele 254
 Philippus Sidetes 269
 Pius X. 240
 Pius XI. 152, 172
 Pius XII. 151
 Pléróma 151, 165
 Plinius 170
 Pogány áldozati lakomák 79
 Pokoltornác 252
 Politarchai 25
 Porcius Festus 197
 Preszbiter 183, 208, 212
 Priszcellianus 271
 Privilegium Paulinum 61, 85
 Pudens 225
 Pusztító 64
 Püspök 183, 205, 213
 Püspöki lakoma 49

 Rabszolgaság 171
 Ramsay 333
 Recognitiones Clementinae 124
 Rekapitulációs elmélet 340
 Római egyház 124

Római fogság levelei 136
Római levél 101
Rufus 121

Sas 305
Sárkány 307, 308
Sáska 303, 306
Simon Mágus 290
Skizotimia 333
Skorpio 306
Stádium 322
Sugalmazás 84
Szárdes 294
Szekundus 37
Szentek egyessége 165
Szentírás 228
Szentlélek 344
Szentmise 198, 344
Szenvedés 35, 247
Szeretet 68, 246, 265
Szeretetlenek 65, 80
Szerzetesség 86
Szerző és szerkesztő 195
Szikla 64
Szilas 12
Szilvánus 17, 248
Szimbólum 327
Sztiche 178
Szmirna 294
Szolga 101, 244
Szopater 37
Szoszpatros 122
Szosztenes 52
Szótér 103
Sztachis 121
Sztefanás 56
Sztóikus filozófia 11
Szűzesség 61

Taylor-féle hasáb 34
Tebutis 290
Tekla 121
Templomszentelés 345
Teodorétus 195
Tercius 12, 122
Tessalonika 25
Tessalonikai I. levél 17
Tessalonikai II. levél 28

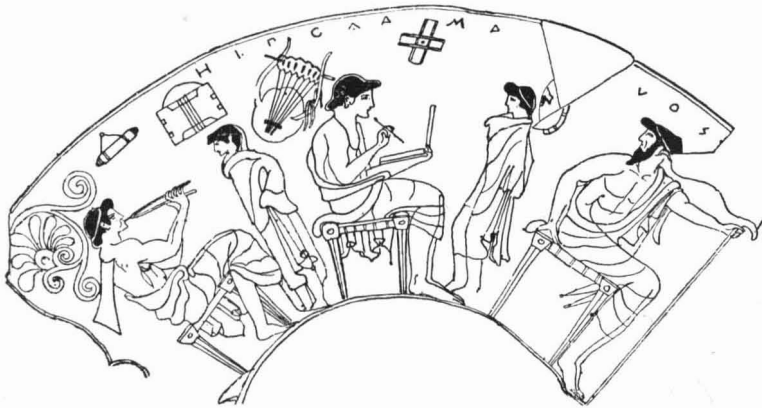
Tévtanítók 276
Tiatira 294
Tichikus 37, 136, 146, 161, 215, 224
Timóteus 12, 17, 20, 26, 37, 57, 88, 177, 192, 210
Timóteus I. levél 203
Timóteus II. levél 221
Tisztítótűz 85
Titus 37, 216, 224
Titus levél 213
Titus Juszus 77
Tömjenezés 345
Tövis 96
Trienti zsinat 5, 7, 85, 129, 130, 131, 240, 272
Triféna 121
Trifóza 121
Trofimusz 37, 225
Trónonülő 295
Trópus 327

Új ember 143
Új Jeruzsálem 320
Unio hypostatica 183
Urbanus 121
Utolsó ítélet 228
Utolsó kenet 236, 240
Utolsó vacsora 65

Üröm 305

Vadállat 304, 309
Vallástörténeti rendszer 342
Vatikáni zsinat 127, 128
Vaughan 272
Vándorapostol 282
Vérfertőző 57
Vierkapitelbrief 98
Világ elemei 42, 159
Világi hatóság 116
Világtörténeti rendszer 341
Világ vége 255
Vörös-tenger 64

Zénás 215
Zsidó levél 150, 185
Zsoltár 160



1. Pedagógus.



2. Csillagász.



3. Palatinusi gúnykereszt.



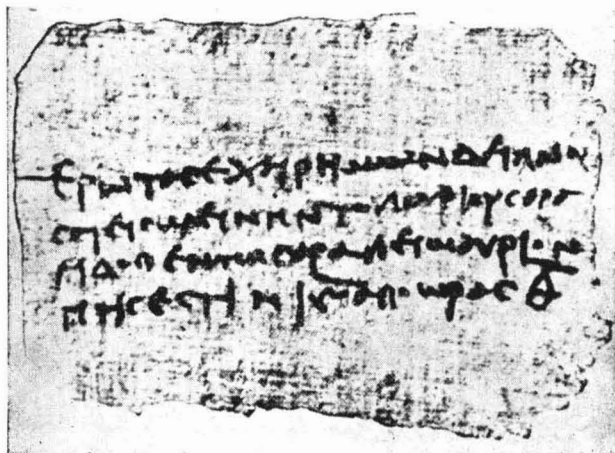
4. *Herkulánumi-kereszt.*



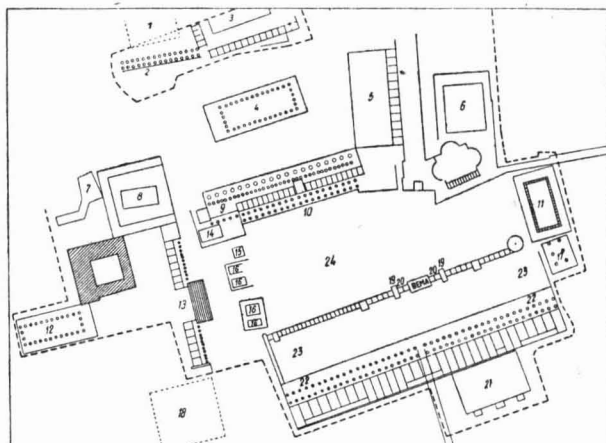
5. Pedagógus vesszőzi tanítványát.



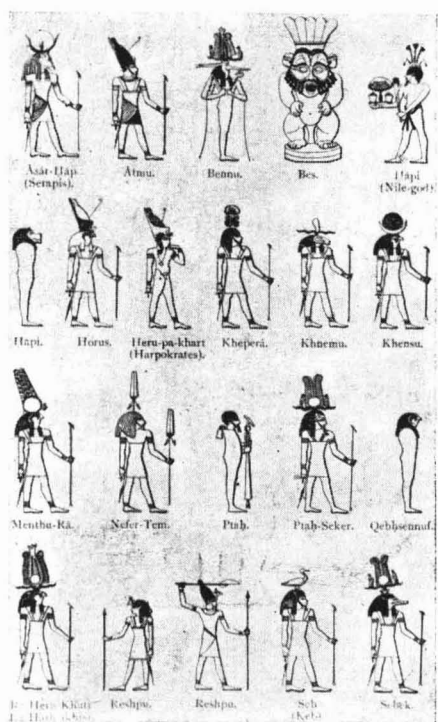
6. Cimbalmon játszó gényus.



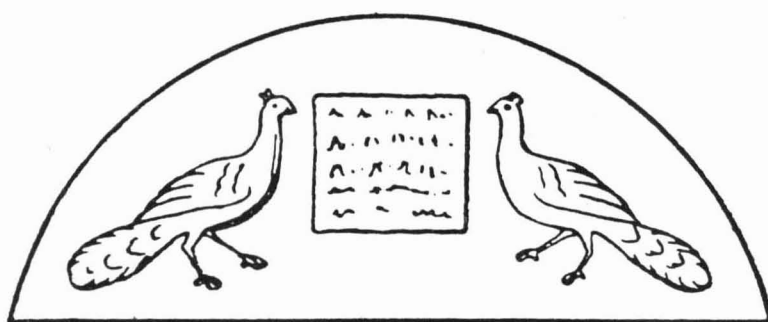
7. Vendégségre hívó papirusz.



8. A korintusi Agora az 1938-i ásátások nyomán.



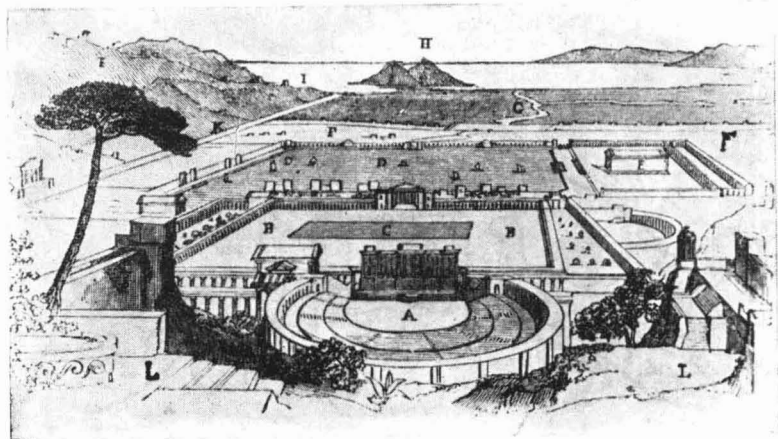
9. Egyiptomi istenek.



10. Ampliátus sírjának díszítése.



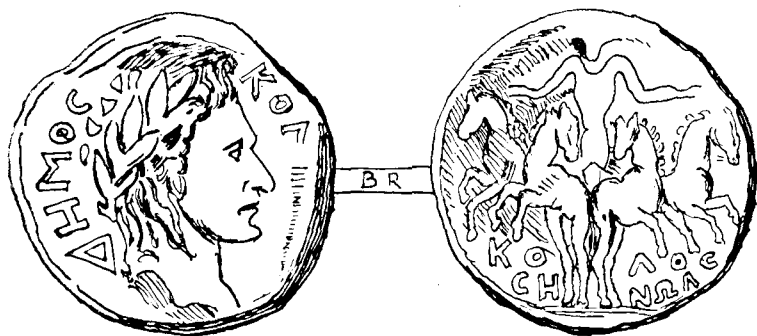
11. Görög harcos.



12. Efezus. Rekonstrukció.



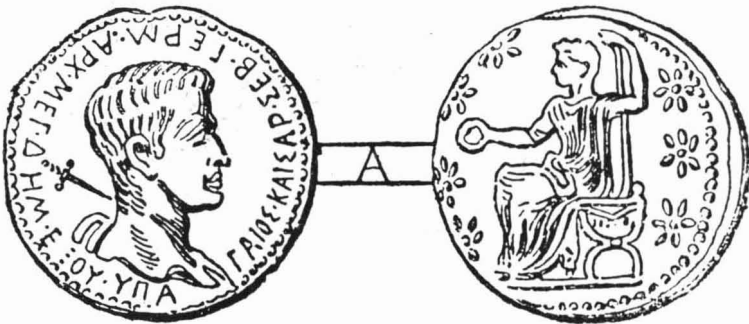
13. Keresztény házasság.



14. Kolosszei pénz.



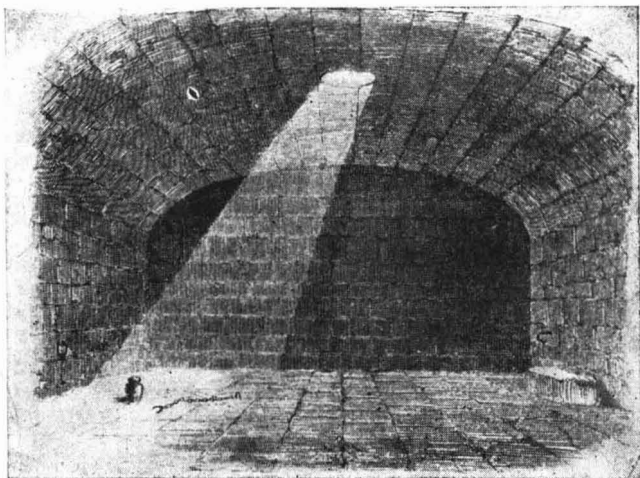
15. Angyalok mécsesen.



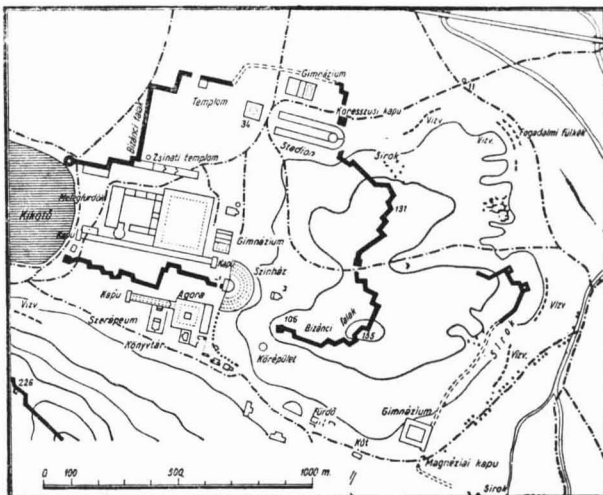
16. Krétai pénz.



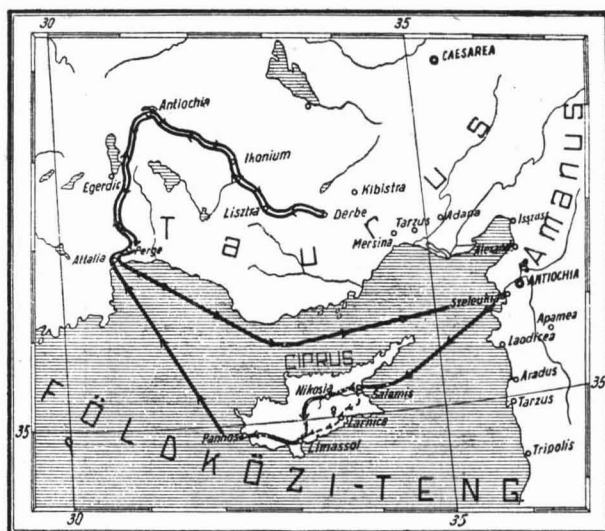
17. Penula.



18. A mammertinusi börtön felső cellája Rómában.



Efezus Szent Pál idejében.



Szent Pál I. útja.

